

First copy of volume 30

Volume 30 of the Journal of the
American Medical Association
is now available for sale
at a special price of \$1.00
per copy. This volume
contains the following
articles:
The National Health
Program

1N-030005839

Habes hic amande lector textū

P̄aruuli/qđ aiūt/phie natural' cū cōmentarijs
 eruditissimi viri magistri B̄atthie Qualle
 Carniolani. z college gymnasiij Triennēsis
 summa vigilantia e grauissimis autho-
 ribus decerptis. qui cōducent ma-
 xime: cum alijs / tum his qui
 vie nominalium addicti/
 proficiunt.

Paruuli

Excelsitissimo viro Paulo Oberstainer
 ingenuarum artium et sacrarum legum doctori / Cesaris asecretus etc. **Sar-**
 thias qualle ex vaticis Carniolanarum artium phisice magister florissim
 m^o gymnasij viennens. collega Salutem ac suam comendationem.

Comentariolus in libellum: quem

vulgo paruulum phisice naturalis vocant: opusculum inquam in totam vitem
 phisice et copendiarium et vtilissimum: per me primis aliquot mensibus
 bus concinnatum. Et ob studiosorum vite noialium emolumentum, in lucem editum / nempe
 nisi iustis dicere offerreque potuissim / quod tibi vir prestantissime Paule. Tua enim er
 ga me benivolentia quod crebris tuis literis expertus sum: Tua denique in me nostrareque
 collata beneficentia haud sane vulgaris. Et illa olim vite consuetudo et familiaritas
 que mihi tecum accesserat / id officium non perere disco: sed postulare visa sunt. Tu quod
 tua mihi polliceretur humanitas: que offero fronte suscipere non rugosa. legeque et relege
 non quidem que tibi ex hac mea lucubratione fiat eruditionis accessio. nihil enim sciens
 tibi narro: verum potius ut crystallum exerceas teneasque in animo: quam ego phisice adules
 centibus: rerum fere vtiliorum: factum copendio voluerim. quamque eorum ipsorum mihi
 in discendo facilitas: in cognoscendo comoditas et promptitudo fuerit cordi. No
 lo ego in huiusmodi operis limite (quod fere omnes solent) deplorare: quam multi ne huius
 ludi quidem proficiant ob diffusissimam. et nullis ordinate diligentie metis terminatam: in
 dissidentibus etiam scriptoribus lectioneque: notum hoc omnibus est: et fere iam proclamatum. No
 lo etiam nostra extollere tam subito / profertim calore facta. Et minus quam volebam / elu
 mata / ac ex ipsa officina / affectum operum / amicis rapientibus deprompta: Erunt hec presertim
 tue et ceterorum que ad candido: et nullo inuidie morbo contamiato / aliena scripta phisice
 equa lance proferre. Id de me possim inudubie affirmare: que opera nostra legent studiosi
 multis in locis ea que apud alios non extant. aut si extant: certe ea breuitate et clari
 tate congesta non appareant. Quod si in multis et inter multa / cum multis ueniam / quis
 dandabit: quod enim hodie extricat / quod mortalium aliquando industria non tentarit: que res tam
 noua / vt vetuste excogitationis origine non sapiat: mostra pariet profecto / quod est. que
 suum esse nouum comitem mauulit / que maiorum vestigiis (que tanta in ois disciplina que
 fuit eminentia) inherere. preterea me non fugit Paule doctissime / quod multis interpretibus
 margines libelli huius phisice: quem inscriptus sum / dudum obliti fuerit que omnes cum minie
 vituperatum multis prodesse assero. Sed tamen multis locis lectoris videtur desiderio potius
 sperdere quam copia doctrine saturare. Ita passim in ois studiosorum: ratione fragilitateque humane
 offendunt morameta. et cunctis animi in altissima rerum phisice disquisitione: preter
 ditur effigies. Quod si doctissimis accidere solet: et his que extra ingenij aleam pos
 siti dicuntur: Quid est: quod ipse deperit. maxime que omnes in hoc albo sumus / que scribimus:
 quique posteritatis aiosam censuram expectamus. Sat erit: monuisse me candidum
 lectorem. Teque in primis doctorum paule me omnemque operam illam in iuuentutis nostre Viennens
 sis frugem et vtilitatem assumplisse / que exoticis diu pabulis vescit et nutritis vberibus
 ablactata / maternas non dum mamillas ore attingit. Lepra tamen paulo antea vernacu
 lis imbuit: et nratibus studioque frugibus educari: que vt crescat iuuuare me et studiosis
 ceterisque multis in drole sequitur alacritatem facit / dum summi minutique et (vt plautino
 vtar) patellarij. Luidos nihil moror. Et eos que iuuentutem negligi maluit. que non
 mine aut extimatione sibi quepiam parem esse. dissentio enim diu ab huiusmodi et
 dissentia porro moridiam trahi: et lingua exerceat. Ego me mihi paule vltimo in multis
 placitorum existimo que et animi sum / qui probis phisice velit et rudimetaria tenere eta
 ris imbecillitate per virili iuuerit. Quod si oia exisse laboribus nostre phisice non potest: cer
 te vltimo institutum probabunt: et me cum censebunt / qui maleuolorum rabie premax in digne.

Vale vir optime/patrone mi p̄cipue. z me qđ soles iugit ama. Teq̄ dicati ope
ris atq; meip̄ius exhibe ppugnatorē acerrimū. Thienne decimo kaledas Janua
rias. Anno a natali ch̄riano. 1512.

Joachim vadiani ad Bat thiam qualle p̄hm p̄ceptorē q̄ndā suū Epigramma

Quis te nō laudet: quis nō sup ethera tollat:

Quis nō humanū munificūq; puret:

Te duce nature faciem formāda iuuentus

Paulatim/z mundi versile noscit opus.

Te duce p̄ numeros cōtexta elemēta latētes

Concipit: z causam p̄ncipiūmq; tenet

Quo mare: q̄ tellus/aer/quoq; igneus orbis

Pendet: z eterno q̄ micat igne polus.

Nonne hoc humanū: nō donū gratius auro:

Quod tenet/hoc magno q̄cquid ī orbe vides

Si sapit hec nostras iuuenū studiosa caterua

Si gratū in paruo discere magno libro

Te cotet: z merita nomen sup ethera fama

Tollet: vbi hoc tante pleget artis opus

Prologus

De Philosophia libellus

in tota vniuersale phisice *Pha-*
 gogic^o vulgo puulus phie natura
 lis vocet: nō indecens videbit si qd
 phia sit p̄cognoscat quo pacto gra-
 tur: qd dēntq; phia naturalis dica-
 tur acēt? subiectū. Nā ois q̄ a rōne
 suscipit de aliqua re institutio s̄m
 Tullii: debet a diffinitōe p̄fici/ *In p̄ncipio*
 vt intelligat quid sit id de q̄ dispū- *offi.*
 tatur. Dis aut̄ disciplina siue ars
 vt plurimū (quū penes obiectum
 aut finē p̄pter quē fit ab alia discer-
 natur) sumit diffinitōes aut ab ob-
 iecto: aut a fine aut ab vtroq;. Glo-
 co autē obiectū circa qd̄ potissimū
 ipsa versat: qd̄ nos subiectuz attri-

In p̄ncipio
offi.

butōis appellam^o: finē s̄o dico quē q̄s p̄ eaz̄ affe^o cupit: aut quē quīpiā d̄icet
 atq; intēdit: vt medicina p̄ obiecto habet corpa aialū qn̄ circa ea versat: finem
 s̄o vt ea ad sanitatē p̄ducatur, q̄ p̄pter medicina ab obiecto sic diffinit. Est ars q̄
 circa corpa aialū curanda versat. A fine s̄o: sic medicina est ars sanitatis effecti-
 ua. Ab vtroq; sic medicina est ars q̄ circa corpa aialū curanda ita versat vt sani-
 tatē p̄intendat. sic de phie diffinitōe accipiendū est: q̄ tū ab obiecto: tū a fine su-
 mi p̄t. id̄ varie et^o diffinitōes ab antiquis phis de p̄ropt̄e sunt. Nā Pythagoras
 eā amorē sapie asserbat. Antea em̄ qui studiū phie p̄fitebant̄ s̄ophi/ h̄ est sapien-
 tes appellabant. qd̄ nomē illis clarissimis viris septe inditū fuit: vt *Septē sa-*
 lesio/ Soloni salaminio/ Chiloni lacedemonio/ Pittaco myteleneo/ Biari prie/ *pietē ap̄d*
 neo/ Leobolo lyndio/ Periando chorinthio. Sed Pythagoras p̄mos apud *grecos nu-*
 ontē sicyntoz tyrannū alioz q̄ se s̄ophos appellabant. i. sapiētes arrogantia com- *merantē*
 p̄scuit/ dicendo solū deū esse sapientē: q̄ oim̄ aut̄ hoc solus sempiternā habet co-
 gnitiōe/ demū interrogat^o quonā noie vocaret^o: Rūdit se nō s̄ophū sed p̄m. i.
 amatorē sapie. S̄o vsq; ad id̄ tps̄ oēs q̄ circa rerū occultaz̄ speculationē cogniti-
 onēq; sunt p̄lati: philosophi z̄ sapientes sunt appellati. z̄ disciplinā ipsam non so-
 phiam/ sed philosophiā nūcupandā existimauerunt.

Septē sa-
pietē ap̄d
grecos nu-
merantē

¶ Plato eā a fine sic diffinit. Phia (inquit) est imago dei q̄ntū ab hoie p̄stari
 pot. Nā quēadmodū due s̄m p̄hos sunt dei actiōes. Una oia intelligendi: alia
no oia p̄uidendi: d̄ppe qui hec elemētaria z̄ totū vniuersum sua p̄uidētia guber-
 nat. sic p̄hs simile se deo efficere suo mō studet: id̄ adiectū est in diffinitōe q̄ntū
 ab hoie p̄stari p̄t. Is em̄ cuncta inspicere ac intelligere studet: cōiectat q̄ omia.
 Estq; suo modo p̄uidus. naz̄ ius dicit / leges sancit / s̄m vtutes viuere docet. re-
 ctū ab iniusto discernit: futura p̄uidet: p̄ntia ordinar: z̄ p̄terita recordatur.

¶ Alia a fine diffinitio. Phia est mortis cogitatio. Nā docet nō se interficere vt
 Trombror^o q̄ Platonis liberos de immortalitate aie legēs sibūpī mortē cōsciuit. z̄
 pessime quidē vt diuus testat̄ Aurelius. sed quo pacto animū nostrum ab illece-
 bris illis terrenis reuocare ac fecernere a corpe sciamus. aimq; ad seipsum aduo-
 care: cupiditateq; corporeas mortificare.

¶ Phia ab obiecto s̄m Platonē est diuina z̄ hūanariq; rerum p̄fecta cognitio.
 Ipsa em̄ suo ambitu oēs artes/ disciplinas ac sciētias p̄plectit: liberales septe scz̄

Prologus

naturales et morales atque supernaturales: cum ipsa per se sine adiuncto perfecti. **S**icut
pro et adiectiuum alicuius specialis scientie adiectiuum fuerit, sic ratione adiuncti per sola illa scientia
sumit. ut per philosophiam naturalis per physicam: moralis per philosophiam per disciplina morali. **E**st autem
per philosophiam humanarum rerum cognitio, ad denotandum illas inferiores de rebus humanis et quae
apud nos sunt et a nobis plerumque tractantes: quales sunt artes liberales: naturales et morales.
Estque quodque diuinarum cognitio: propter disciplinas superiores et de rebus
diuis et supernaturalibus determinantes: quibus est metaphysica. **A**diungit autem **I**sidorus
hipalensis uir multa sermone ornat prope dictae diffinitioni hanc periculum. **C**um studio
bene uiuendi. **N**am ea sic diffiniuit, per philosophiam est diuinarum humanarumque rerum cognitio
cum studio bene uiuendi coniuncta. **N**ullum enim per philosophiam arbitrans periculum peritum
cuius uita non sit bonis ingeniusque moribus decorata. **E**t iuxta haec per philosophiam sic dicit quod
summatim rerum diuinarum ac humanarum scientiam est persequi. **Q**uo quidem nomine, licet multi
peritiorum sapientium fuerint insigniti: omnium tamen unus **A**ristoteles ante ceteros huius
modi titulo uisus est dignissimus: qui alios et scientiarum inuentione: earumque ad omnem
utilitatem editione longe superauit. **E**stque eius doctrina solida et ueritati firmis in
uicta, de quo dicitur ille **H**ieronymus barbarus gentilis meo maximus per testimonium
ad **E**ustochium, **A**bsque dubitatione (inquit) per dignum miraculum in tota na
tura: cui pene uidetur infusum: quicquid naturaliter capax est generis humanum. **E**t **Q**uerus
cordubensis tertio de anima inquit, **I**psa scilicet **A**risto, fuit regula in natura et
exemplar: quod natura iuenit ad ostendendum ultimam perfectionem possibilem in materijs.
Ideo tantarum scientiarum perfectionem uix in aliquo alio offendet. **N**isi et **A**lbertus teuto
nem cognomine magnam adiungere uelis inter neotericos per philosophiam facile principem.
Et cuius libro (que sumam per philosophiam naturalis intitulo in) uel (ut alij uolunt) sumam
per philosophiam pauperum) prius noster libellus isagogicus de probo ad uerbum excerptus est: nec
preterire licet **G**uilelmum de uilla **O**cham ordinis fratrum minorum anglicum secte no
minalium principem dialecticum: per philosophiam ac theologum acerrimum acutissimum et profundissimum.
Eiusque doctrinam **G**regorius ariminensem heremitam, uienne in cenobio sui orbi
dinis sepulsi. **A**nnecta quoque **P**etru de ailiaco episcopi cameracensis, eiusque discipuli
Joanne de gerion theologum (ut aiunt) christianissimum. **J**oanne euersidanum atque eius
discipulum **M**arsilium de inghen uiros uie uoialium illustratores atque in omni per philosophiam
doctissimos (ut eorum lucubrationes monstrant) resolutissimosque: quorum uita et do
ctrinam apud abbatem spanhemum requirito. **E**t si eorum doctrinam imitaberis (abs
que calumnia quorumcumque) perfectio non decipieris: quorum ego non modo sententiam ue
rum propria uerba quibus huic umentationi usurpauit.

Quis sit
probo

Aduerte primo quod per philosophiam licet multe apud **A**uthores extant diuisiones
atque varie: eam tamen iuxta uetustissimorum sententiam in tres
diuido partes: **P**hysicam scilicet **E**thicam, id est, moralem et logicam, **L**ogica generali ac
greca uocula sermocionalis siue rationalis dicta a logos: quod modo sermonem / mo
ratione significat, tres habet species: **G**rammaticam scilicet **D**ialecticam et **R**hetoricam que
simul sumpte triuim metaphisico nomine siue scientie triuales uocant, quasi tri
bus uis in unum utpote sermonis cognitionem tendentes. **G**rammatica enim sermo
nem pergruunt: logica uerum: rhetorica ornatu pertractat. **E**st enim grammatica scribendi,
loquendi peritiam omnium scientiarum fons et origo. **E**iusque quattuor sunt species
orthographia recte scribendi ars, etymologia / dialexitica siue syntaxis et per
dia, de qua peritiam, **A**uthores reliqua grammatices coherem requirunt. **D**ialectica
est scientia docens scilicet instrumentalis diffinire diuidere et per rationes uerum a falso
discernere, cuius subiectum est argumentatio. **E**iusque quattuor sunt species, syllogis
mus / inductio / enthymema et exemplum. **N**am ipsa uerum a falso diiudicat, et omnem
argumentationis rationem modum declarat: terminorum proprietates ac diuersas pro

Prologus

positioñū passiones edocet: ad argumētationis cognitiōē ordinās. Ipsa deniq; omnes anime ac rationis operationes ne in eis erretur moderat. Rhetorica est que venustū sermonē ab inuenusto distinguit: 2 psuasionem docet: hoc est oratiōnem dicēdo aliquem in suam sententiā ad id qđ intēdit: inducit atq; deflectit. Sed moralis philosophia siue ethica est que mores hominū quo bene beateq; phia mo uiuant recte instituit: nomen a cōponendis moribus hominū sumens. Et tres talis habz species. Aut em̄ vnus hominis mores instituit. sic vocatur monastica que quoq; ethica speciatim sumpta dicit: Aut multoz vnā domū 2 familiā pstituentium: 2 vocatur economica: Aut multoz rēpub. 2 ciuitatis multitudinē cōpōnentū: Et dicit politica. Monastica est ars moralis vnūquēq; hominē honeste 2 fin virtutem viuere docens. De qua decem ethicoz libros Aristo. videro: vbi de duodecim virtutib; moralibus ptractatur: et sunt fortitudo: p̄antia: liberalitas: magnificentia: magnanimitas: modestia: mansuetudo: affabilitas: veritas: Comitas: iusticia: amicitia. de quibus Jacobi stapulensis epitome viri nr̄a erate doctissimi pquirito: Et cuius quidem lucubrationib; multa huic libello cōmodauit. Economica vero est que domum atq; familiā gubernandā curat: docet em̄ patrē familias recte gubernare domū/2 familiā suam scz vxorem: liberos 2 seruos: Et latino nomine dici potest familiaris a familia siue domestica a domo regenda. de qua apud phm̄ liber vnus extat. Et quo hoc pceptum obiter obseruandum excerpe. Ante lucem surgere: 2 ad sanitatem 2 ad curam reifamilia ris 2 ad studium phic pdest q̄ plurimum. Politica est que rēpub. 2 multitudinē hominū gubernandā curat 2 instituit: quo pacto magistratus 2 optimates rempub. gubernent: 2 rex regnum. que latine ciuilib; dicit. De qua octo libros politicoz phi legito. Sub qua ius canonicum qđ ecclesiasticos homines dirigit eorūq; vitam 2 mores cōponit. Et vocatur alio nomine ius pontificum: q̄ a summis pontificib; sit editum: vocantur quoq; decreta: qđ sanctorū patrū sint constitutiōes. Sub ea quoq; ius ciuile continet: qđ ciuium rēpub. regere docet. vq; catur item ius cesariū q̄ a cesarij 2 impatorib; romanis s; conditum.

¶ Phisica autem hic generatim sumpta est de rebus que pter intellectus ac voluntatis operationē existunt. que triptitur in mathematicā: naturalem quaz Phisica 2 phisicam speciatim sumptam vocant: 2 metaphisicam. Mathematica enim gnatiū est que precipuam quantitatē vel continue vel discrete determinationem agit. Cuius quattuor sunt species Arithmetica: Phisica Geometria 2 Astronomia. que simul accepte nomine translatiuo quadrūū vocant: siue scientie quadrūū uales: quasi quattuor vijs in vnū finem pcedentes. scz in quātitatē noticiam: quelibet em̄ earū separatim sumpta mathematica dicit. Est autē arithmetica scientia numerū simpliciter nō p̄siderando cuius sit: speculans. cuius inuentor Pythagoras esse dicit. Phisica vero est q̄ p̄sonantias sonoz 2 numerū harmoniacū considerat. Et de his Boetius seuerin⁹ libros scripsit doctissimos. Geometria autem magnitudines simpliciter docet non simul attendendo: in quo subiecto existat earūq; p̄rietates. de qua Euclidem megarensē. Sub qua p̄spectiuā artē p̄prehendes: que p̄cipue de radio visuāli (quā lineā visuāle vocant) ptractat. Et specieb; rerum visibilib; deq; varijs speculoz generibus. Et summatim quo pacto visio fiat. demonstrat. de qua Alacen legito. Astronomia est que corpa celestia: stellas: 2 earum motus docet. que quoq; astrologia vocatur: licet quidam inter eas discrimen putant. Cuius Author est ptholomeus pheludensis et inter neotericos Georgius puerbach⁹ eiusq; discipulus Joannes de monte regio instauratores eiusde; doctissimi nostre academie Tuenensis alumni clarissimi quoq; um fama ac doctrina per vniuersum ferme euolat mundum.

Prologus

Phyfica

Aduerte secūdo **Q**, phyfica siue naturalis spēatim sumpta est sciētia que res naturales siue à natura cōstantes: ac eoz mo-
tus scz generacionē: corrupcionē: augmentacionē: diminucionē: alterationem et
motū locale determinat. de quibz motibus latius infra. sub qua medicinā cōpre-
hendes et cōterminē: de q̄ prius parū. ¶ **Metaphyfica** (vt vox ostendit) est ars
dictra supnaturalis/ q̄ ex inferiorz scientiarū liberaliū (moraliū ac physicaliū siue
naturaliū à similitudinibus ad celestia entia cōtemplanda pducit: vt ex magnitudine
ipsius p̄mi entis imensam plenitudinē. ex multitudinē eius vnitatē: ex motū ei⁹
fixam stabilitatē: ex tēpore eternitatē: ex virtutū pulcra imitatione summā eius
bonitatē/ sapiētā atqz iusticiā. Theologia vero altiori modo ex sacris eloquijs
ad diuinariū cognitiōē assurgit. z hec sanctorz pphetarū atqz ap̄loz scriptis est
tradita: que tāto dignior extat atqz nobilior: quāto eius obiectū qd̄ est deus glo-
riosus omnibz creaturis est pfectius.

Phie na-
turalis dif-
finitio

Phie naturalis solet vulgo sic describi. Est scientia de ente mobili speculati-
ue cōsiderans z non qddatitue: vel de aliquo p se ad ipm̄ p̄tinentē: s̄m qd̄ hmōi
Nam ipsa p̄siderat res sub rōne qua sunt mobiles. teste P̄ho. ij. **Phyfi.** **Que** (in
quit) non mota mouēt/ nō sunt amplius phyfice cōsiderationis. **Adiectū** est: spe-
culatiue. hoc est p̄pter scire solū/ z nō operari: qd̄ p̄pter artes (quas vocant me-
chanicas) dicit/ q̄ sunt septē: vt lanificiū: nemozaria: militā: agricultura: medici-
nā quā c̄irurgiā appellat. z fabrilis. similit̄ artes morales excludunt. Est autē
phyfica sciētia speculatiua: qz est de rebus à natura causat: z nō vt a nobis p̄ in-
tellectū z voluntatē libere operabilibz. **Addit:** vel de aliquo p̄tinentē ad ipm̄ p̄pter
p̄mi motoris (q̄ prius imutabil̄ est cognitiōes) q̄ qz natural̄ d̄r: cū ip̄e ac intelli-
gētē effectiue ad motū zerrit. **Postremo** adicit: s̄m qd̄ hmōi: p̄ qd̄ formal̄ ra-
tio subiecti inuuit: nā p̄les sciētie eandē rē p̄tractat: sed nō s̄m eandē rōnem: me-
taphyfica em̄ oia ea q̄ z phyfica cōsiderat. vtz illa s̄m entis rōnem absoluta: hec
p̄o z alie cōsiderāt ens cū quadā accidentali cōtractiōe. q̄rto **Meta.** **S̄m** noticia
de vacuo: tpe z loco est phyfica: qz hec sunt entis passionēs natural̄. **Quapropt̄**
hec scia nō d̄r tō natural̄ q̄ nob a natura insit/ nec q̄ res nāles p̄tractat: qz idipm̄
qz metaphyfica facit: sed qz res in ordine ad motū z mutatiōes p̄siderat p̄posi-
tiōes ex terminis res nāles s̄cantibz: cū h̄ materiā motū v̄l mutatiōē p̄notatibz.
Que quidē p̄positiōes z c̄lusiōes sunt scibilia p̄p̄nqua. termini p̄positiōis scibi-
lia remota. res p̄o naturales scibilia remotissima.

Octo p̄-
tes phie
natural̄

Sunt autē phie naturalis partes p̄cipue octo/ q̄s hoc disthicō habes. **Phyfis**
celoz/ generat/ sic meteoroz. **Viner** simul ania/ parua naturaqz planta. **Prima**
em̄ pars de singulis generatim motibz p̄siderat: nō ad aliquam motus speciem
descendendo: neqz de istarū aliq̄ sermonē cōplendo. q̄ ab **Aristo.** octo libris phy-
sicoz tradit. vbi generatim ea que l̄ alijs libris speciatim p̄tractant: quē auctor
noster in p̄mo suo tractatu (vt apparet) imitatus est. saltez quo ad p̄mos quinqz
libros. nam oportet ex vniuersalibz i singularia procedere. i. in minus v̄lta. p̄mo
Phyfi. **Secūda** pars (que q̄rto: libris de celo z mūdo tradit) est de p̄ma mot⁹
specie. vt pote de motu locali in speciali: qui p̄mus est motū inq̄ntū mot⁹ sūt.
vii. **Phyfi.** **Tertia** de alijs q̄nqz motus speciebz p̄tractat: vt de generatōe z cor-
ruptiōe: alteratōe: augmentatiōe z diminutiōe. z id speciali? q̄s qd̄. v. **Phyfi.** atqz
cōpletius q̄ duobz libris q̄ speciali? de generatiōe z corrupciōe inscribunt/ tra-
dit. cui auctoris nostri scōs tractatus correspondet. **Quarta** de aliquibz motus
speciebz: multo t̄n specialius q̄ in p̄tibz declarat partibz. **Nā** de generatione
z corrupciōe mixtoz imp̄fectoz p̄tractat: vt sūt imp̄ssiōes meteorologicę. i. i subli-
mi genite. meteoroz em̄ sublimis interpretat: vt sūt v̄tī/ ros/ pruina/ nix/ fulmē/
comūicatio/ tonitrua/ grādo. z d̄ alijs q̄ p̄ radioz reflexiōem apparēt: vt iris bala

Prologus

pabelij d qbz in q̄tuoꝝ libris meteoroz fit p̄sideratio. Quia de mineralibꝝ hac de
mixtoꝝ imp̄fectoz gn̄ationibꝝ p̄siderat: vt de lapidū atqꝝ metalloꝝ generatōne.
Et hec in libro mineraliū tradit: quē translatum Aristo. libꝝ non habemꝰ: sed
Aut. z precipue alberti germanozū decoꝝ liber extrat. Et hoc est qd̄ Auerois. j.
Phis. inquit. libꝝ de min̄er. non habemꝰ neqꝝ de plantis/ nisi duos tractatus.
Sec̄da pars est de omniū formaz mobilū p̄fectissima/ vt anima z eiꝰ op̄atōibꝝ
vt ab anima p̄cedunt. sicut sunt videre/ audire/ intelligere. Et hec in tribus li/
bris (de anima inscriptis) tradit. Ex quibꝝ author tertii sui tractatū dep̄om̄pit
Septima pars est de corpoꝝ animatoꝝ op̄atōibꝝ: vt se ex parte corp̄is tenet/ cō/
siderat. q̄ in his libellis que parua naturalia inscribunt tradit: z sunt somnꝰ/ vi/
gilia/ memoria z reminiscētia/ diu viuere v̄l huiꝰ: iuuenescere/ senescere. z d̄ alijs
id genus. Octaua pars de generatiōe z corrup. diuersoz mixtoꝝ sp̄atum consti/
derat: vt pote de generatiōe plantaz z singularꝝ speciez aialiuꝰ: q̄ in libro de plan/
tis apd̄ Theophrastū z de vegetabilibꝝ tradit: Et in libris nouē de natura animi
malū: z in quattuor lib. de ptibꝝ animalū. z in quinqꝝ de generatione animalū
apud p̄m̄ p̄tractat z Albertū nostrū: quos sepius in manibꝝ habeto.

Aduerte tertio de subiecto attributionis. Nam p̄bia naturalis sive Phis/
em̄ est simplex assensus seu quēadmodū d̄ alijs disciplinis d̄: duplex est. Vna
discursum phisicū acquisitꝰ: vt assensus huiꝰ p̄clusiōis. Om̄is aliuꝰ est corruptibi/
bilis: est scia simplex p̄ hūc discursū acq̄situs. Om̄e ex materia z forma cōpositū
ē corruptibile ois aliuꝰ est ex mat̄ia z forma cōpositū: igit ois aliuꝰ ē corruptibil̄
Sic huiꝰ p̄clusiōis om̄e gn̄abile est corruptibile p̄ aliquē discursū assensus. Et
hūc scie subiectū attributionis nō assignat: sed tot eē subiecta q̄t p̄clusiones. Alio
mō scia natural̄ collectiue sumit. p̄ aggregatōe ex mltis ac oibꝝ noticijs z assensi/
bus/ ordinē et attributionē h̄ntibꝝ ad aliqd̄ vnū. Et hec scia nō est vna numero
pp̄te: qz vna ante aliā addisci p̄t. Improprie tñ dici p̄t vna nūero: vnitare scz
collectōis ac ordinis ad vnū subiectū attributionis: quēadmodū exercitꝰ d̄ vnꝰ i
ordine ad vnū bellū ducē. Aut ex vnitare scz formalis rōnis s̄m̄ quā illa scia suuz
subiectū p̄siderat in ordine: ad quā rōnem oia p̄siderata attributionē habent. vt
Oia in naturali scia ad rōnē mobilitatꝝ v̄l entis mobilis attributionē h̄nt. Ita/
bitus em̄ ex formali obiectoz rōne pp̄ia distinguūf. Subiectū aut attributionis
est terminꝰ cōssimꝰ/ simplicissimꝰ in aliqua scia p̄sideratꝰ: in ea p̄mo noiꝰ: cui/
dem scie nō excedens metas: significabilis de p̄cipue p̄sideratis. in ordine ad q̄ mi/
nus: p̄cipue p̄siderata ordinē h̄nt z attributionē. Dicit p̄mū q̄ subiectū sit simi/
lus: nā res adextra q̄ nō est signū/ nequit esse subiectū: cum ea nō sit cōmūnis ad
oia in illa p̄siderata: nulla em̄ res est cōis: vt mō ex Otham Grego: Aristo. sup/
ponit. Terminꝰ p̄o ex quo in scando sit cōis/ multꝰ in scia p̄sideratꝰ. v̄nēre p̄t.
Et his debet esse p̄mo notus: ita q̄ de eo passiones cōmūissime illi scie p̄bati
p̄nt: salte si nō sint de eo note. Posteriꝰ em̄ in scia notū passiois rōnē in scia su/
subiecti hꝝ. sicut vnū est entis passio z posteriꝰ eo/ licet cū ente p̄nerat: nō tñ est sub/
iectū metaphy. Debet aut esse cōmūmissimꝰ quo ad p̄ncipalit p̄siderata/ sic tñ q̄
metas nō excedat: quia ab eo (vt dictū est) scia caput vnitare/ attributionē et
ab alijs distinctionē: modo si excederet metas ac limites scie/ ab alijs sciētijs
p̄ eius rōnē formale sciecia distinguūf nō posset. qz de alijs q̄z verificaret. debet qz
h̄c gn̄alem rōnē scandū oēs res p̄cipue p̄sideratas iō adijci q̄ de p̄cipue p̄sidera/
tis sit verificabilis. Nā de minꝰ p̄cipue p̄sideratꝰ non verificat: vt sunt opposita
subiecti aut passionū: vt p̄uatiōes z p̄tes iteḡales/ sic in dialectica de noie z p̄bo
q̄ nō sunt argumētationes: sed eaz p̄tes iteḡales. Sicut de p̄na mala vel s̄ello/
gūmo peccāte in forma q̄ nō est argumētatio neqꝝ ps est. sed h̄mōi minꝰ p̄cipue

Subiectū attri/
butiōis in
phia natura
rati.

Prologus

considerata in ea scientia considerari debet in ordine ad aliquam rationem subiecti attributi-
nam: utpote quia vel sunt subiecti passiones/aut superiora vel inferiora ei: aut
pres integres: vel alio modo attributiuo ad rationem subiecti se habentia. ita tamen quod termini
primo attributione habeant ad subiectum. deinde propositiones ex eisdem terminis: post
ea propositionum assensum. rade habet ex sensibus derelicti.

¶ Scito quod de subiecto attributionis philosophie naturalis auctores inter se dissentiunt.
¶ Nam Albertus ille magnus: Equidius romanus: Averrois: p subiecto corpore mobile po-
nit. cum quibus quibusdam Otham uenit. quibus ens naturale asserit: sub eo tamen simpliciter et
composita comprehendendo. Antonius autem subam naturalem in quantum naturalis est. Jo-
nes canonicus subam finitam et naturalem. Galetanus subam sensibilem. Paulus uenerus
eremita corpus naturale. quia ipso percertatione relinquit otiosus. Dico secundum diuimum
Thomam a quoniam: Buridanum ac Wariliu: ens mobile philosophie naturalis subiectum assi-
gnari. quod multis rationibus roborari potest: quibus consulite pretereo. Quapropter ens mobile
quod subiectum assignari debere primo nostro tractatu/ quemadmodum libris physico
r assignat. nec idem esse subiectum totum et pris inconuenit. Secundo pro tractatu ens mo-
bile ad formam. Tertio pro tractatu aniam. quoniam hi tracta. iuste libris correspondent:
que hec eadem subiecta assignant: utpote libris Physicis. de gene. et corru. et de aia

¶ Secundo de causis essentialibus huius scientie perspicendum est. Nam eius sicut et cuius
liber alterius scientie secundum Otham due duntaxat sunt cause essentielles proprie (causam
ut philosophus. ij. Physicis. et v. Hera.) sumendo. quod nulla res simplex non composita ex diuer-
saz rationum partibus potest habere nisi duas causas: efficientem. scilicet et finalem. modo quibus
scientia est simplex qualitas per carentiam partium diuersarum rationum. scilicet secundum materiam et
formam: quemadmodum eius subiectum ania. imo nullum accidens et materia et forma
componit. Si enim scientia est res simplex/ non habet materiam neque formam. Nam de re sim-
plici a materia abstracta et per se subsistere ut ania rationali: patet quod non habeat materiam
et formam. Si autem est res simplex alteri inherens: sic est forma: non habet aliam formam
Aut est pars essentialis alterius compositi: tunc vel est materia vel forma. que nec est
habet materiam nec formam. Si enim est materia/ licet habeat formam: non tamen habet eam
ut causam. forma enim non est materie causa secundum Auicennam. sed compositi. nec habet ma-
teriam sicut causam: sed est ipsamet materia. Si autem est forma: tunc non habet materiam
am sicut causam: nec formam habet/ manifestum est/ cum sit forma. Itaque patet nullam
rem simpliciter habere materiam et formam tanquam causas suas (quicquid alij de quodam me-
taphysica compositione imaginant. quia et philosophus cum suo Averrois ignorauit.) Sed
ista scia est simplex cum sit accidens. At (ut dictum est) habet causam efficientem scie natu-
ralis mee vel tue intellectum secundum alios: aut terminorum notitiam incomplexam. Sed causa
efficientis scie uisitate fuit Aristotele. et potest eo philosophus: quod illarum collectionum aut librorum
quibus uisimur/ auctores extiterunt. Sed finis huius scie est id propter quod intentum addi-
scit et producit: sine quo non esset scia. Quapropter quod uulgo dicitur cuiuslibet scie quattuor esse
causas. materialis. scilicet formalis: efficientis et finalis: non tamen uerum proprie de causis loquendo
do: quo modo philosophus. ij. et v. Hera. locutus est. et author postea. Verum improprie dicitur causam
loquendo: sic causa materialis est res de qua hec scia praeractat: que res proprie non est materia: sed
potest efficiens (ut constat) vel causa finalis. Sed causa formalis assignat modum procedendi: quod tamen
proprie non est causa formalis: cum non sit alia res ab ista scia: sed sunt tamen partes scie sic ordi-
nate. Causa efficiens assignat doctorum primum hanc sciam docens. Causa pro finalis est
id propter quod ea addiscens aut studens in ea secundum rectam rationem addisceret: quibus quibusque ex
malicia aut necessitate vel alia de causa alium querepiam finem praeractat

¶ E. co. 27.
et infra
¶ E. co. 2.

¶ Hæc sic pilibatis vidēdū est de his q̄ in hoc opusculo generatim tractabunt̄ q̄ sequūri figuram
abiq̄s cōmodo perficiēs. it̄ sepius amo revolues

Primo tractatu

Materia	forma	materia	abjecta	Causa	formalis	material'	in qua	ex qua
	materia	forma	inducta		acciderat	substantial'	circa quā	
Res naturalis		partio	p̄mo mo		finalis	p̄marta		
Eius fm natura			sc̄do mo	Errinifica	fecūdaria	per se		casus
					efficāns	p̄ accidēs		fortuna

Secundo tractatu

Generatio	simpliciter	p̄mo	natural'	Loc⁹	p̄mo	plēns
	fm quid	sc̄do		ap̄p̄	sc̄do	h̄reticū
corruptio		tertio	violēt'	cōis	tercio	futuꝝ
augmētario	crifaria	quarto				
diminutio	Infinitū	quinto				
alceratio						
localis suelatio						

rarsfactio	condensario	caliditas	natural'	Actio	marbematic⁹	iprop̄ dicta
	ignis	būditas	fup̄ualis		phyficus	
Elementū	acr	frigiditas		Actio	partim phyfice	ap̄p̄e dicta
	aqua				partim marbematic⁹	
	ferra			Actio	metaphyficus	

Tertio tractatu

		attractiua	
	nutritiua	retētiua	
		digestiua	
Vegetatiua	vegetatiua	augmēta riua	expulsiua alimētū
		generatiua	
		visus	color
		auditus	sonus
	extērior	odorat ⁹	odor
		gustus	sapor
		tactus	quiritas p̄ma
		sensus cōis	būor crystallin ⁹
	Potētia anime	sensitiua	tympanū auris
		p̄bārafiā	caruncule
		p̄bārafiā	lingua
	Sensitiua	infērior	caro nervosa
		imaginatiua	anterior
		estimatiua	media p̄ cerebrū
		mēoriatiua	posterior
Sia		Obiectū eius	Organū
	appetitiua	aīal' siue rōnal' q̄ volūtas dicit	appetibile siue bonū
		imperās	
Intellectiua	motiua	imperata	musculi nerui
		agens	ens
		human ⁹	nō habz
		possibil'	singulare
	Intellectiua siue intellect ⁹	angelic ⁹	
		diuinus	

Tractatus primus

Natura est principium et causa mouēdi et q̄scendi ei⁹ in q̄ est primū per se et non s̄m accidens.

Ex sc̄do physicoz. l. cō. 3.

n

Libellus hic in totā vlem Aristo. physicen isagogic⁹. i. in l. c. io t̄roductorio in tres tractat⁹ priales: tribz phi libz precibz prima. puis correspondēs p̄titur. In p̄mo nāqz/ qui q̄ncqz libz

Physicoz p̄ozibz quos de physico auditu vocant. siue de

physica auscultatiōe correspondēt/de p̄ncipijs/causis: ac entis mobilis siue natu/ ralis rei p̄prietatibz: vt p̄ore de motu infinito/ loco/ vacuo et ip̄e p̄tractat. In sc̄do p̄o (q̄ duobz libz p̄igeneseos. i. de generatiōe et coruptiōe in scriptis respondent) de elemētis/ de qz ac elemētatoz generatiōe et alteratiōe: S̄c̄l̄r de animatoz au/ gm̄eratiōe et diminiutiōe: actiōe ac mixtiōe agef. In tertio aut̄ (tribz de aīa libz correspondēte) de ip̄a aīa ipsiusqz q̄ncqz potētis/ eaz op̄atiōibz et obiectis/ q̄naz mō sensatio fiat in nob̄ ac intellectio/ p̄seruat. ¶ Primus aut̄ tractat⁹ tres hz pres: Prima d̄ natu. az p̄ncipijs. Sc̄da de causis tā p̄ se q̄ causis p̄ accidēs. Tertia de passiōibz rez naturalū sup̄ ostensis docet atqz determinat. Primū itaqz nature diffiniōnē ex sc̄do physicoz sumptā p̄ponit.

l. cō. 3.

Aduerte primo *Qz hoc nomē natura est equocū vt apud p̄hm quinto*

vera. et Boetiū de duabz naturis zc. (qz videri) p̄stat vulgo t̄n in naturā naturatē et naturā naturatā diuidit. Natura em̄ naturas est p̄ma causa indepēdens a q̄ celū depēdet et tota natura. i. naturata. xij. meta. q̄ sc̄z naturatū nature in suis actionibz velut p̄mo p̄ncipio subordinat. Sed natura na

Natura ē equiue cū Naturas l. cō. 36. naturata.

turata q̄ncqz p̄ aggregato p̄ omibz causis naturalit̄ siue volūtariē agentibz sumit. q̄ncqz d̄taturat p̄ causis mere naturalit̄ op̄antibz: de q. xij. meta. Opus nature est opus intelligentiē nō erratis. Que qdē licet absqz p̄silio atqz cognitōe agere videt ip̄a t̄n s̄m Aueroim̄ ibidē m̄ozata ab intelligentijs regularibz et nō errantibz in suis op̄ationibz regulat. Quapropt̄ dici p̄t q̄ op̄et/ et suas op̄atiōes regulat cuz quadā deliberatiōe/ licet finē nō cognoscat/ illū t̄n intēdit atqz in eum ab intelli/ gentijs regularata meliori mō quo p̄t/ dirigit: cū certis circūstantijs. Hec natura licet mente careat nec p̄ se p̄uisione vtat: omēs t̄n mot⁹ et op̄atiōes sunt ordinatī qd̄ maxie in brutis p̄stat: q̄ certo ac ordinato tpe coeunt/ comedūt et bibūt. Quicqz natura p̄t̄e p̄ altera rei naturalis p̄te et cōpositi substantiat sumit. Et hanc qd̄az distinguit: nā in quātū op̄at ad debita totū vniuersi ordinatiōnē saluādā vocat natura cōis: vt dū graue ad phibendū vacuū mouet̄ iursum a natura cōi fieri dicitur: qz sic p̄ vniuersi decore agit. Verū qdē natura cōis dici p̄t tota illa cauta rū ad effectus p̄ducendos p̄currentiū series et catena. ¶ Nec imaginari te velim quādā esse naturas in rez natura cōes: quas alij vltia realia siue q̄dditates cōes vocat: q̄cūqz mō ex natura rei a singularibz distinctas. Sed dic oēm naturā esse singularē s̄m Boetiū Ocham Bre. Arim. q̄s p̄sule. Sed natura tūc p̄pua dicit̄ ps essentialit̄ p̄positi: in quātū p̄ eā res naturalis p̄ alicui⁹ rei indiuidue salute inclinat et op̄at. Natura quoqz ip̄a p̄uertudo a p̄ho dicit̄. nam ip̄a est habitudo q̄dam ex mltis op̄atiōibz q̄git̄ velut in naturā q̄ndā p̄mutat. P̄uertudo deniqz est qd̄ in rebz singul̄ valde grāde: eo q̄ lōgitudine t̄pis efficit natura vās esse rebz et cōi seruās: iō ip̄am subito p̄mutare est difficile: atqz q̄ncqz mltū lesiū s̄m medicos.

Aduerte secūdo *Natura hic diffinita est termin⁹ respectiu⁹ de p̄di/ camēto ad aliqd̄ supponēs vl̄ p̄ materia vl̄ forma in or dīne ad mot⁹ et q̄etes naturales eoz quoz sunt nature: velut elemētū p̄ mate/ ria sumit respectiue ad id qd̄ ex ea est cōpositum aut p̄stitutum, Principiūz autē*

Consuetū/ do altera natura d̄z

Tractatus. I.

z causa loco generis hic posita licet videant esse synonyma / distinguuntur tñ rōne nā principiū ex eo dicit q̄ sit altero prius: causa s̄o / q̄ ab ea aliud in esse vel fieri dependet: aut taliter se habere vel taliter esse. quare dum dicit: Natura esse prin-
cipiū z causa / nō est nugatio. Et q̄ q̄dlibet relatiuū cōnotat siue intelligere dat suū correlatiuū aut fundamentū suū correlatiuū ex p̄dicamētis: iō natura est prin-
cipiū z causa mouēdi z quiescēdi per q̄ effectus z opatio nature exprimit vbi cō-
iunctio et distinctio p̄ vel s̄m. **Aut.** capitur: nā forma celi (si ip̄m sit cōpositū ex materia z forma) est solū principiū motus z nunq̄ quiescis. Non em̄ timendū est q̄ celū ster. **ix.** **Veta.** similiter forma siue natura terre nunq̄ est principiū mot⁹ nā bona ē argumētatio s̄m **P̄hm** Celū semp mouet igit̄ terra quiescit. sc̄do celi. **Debz** itaq̄ diffinitio p̄sens sic explicari: natura / subaudi naturata: est p̄ncipiū, s. actiū z passiū: primū, i. p̄ncipiū: z causa per se, i. ex intēctōne: mouēdi, i. mor⁹ z quiescēdi, i. accidens: eius sc̄z entis naturalis siue p̄positi: in quo est. s. ps essentialis z nō s̄m accidens, i. nō existens pars accidentalis. Additur primū q̄ natura sit principiū primū / p̄ q̄d accidentia excludunt: vt calor naturalis in augmentatione z nutritione: sic leuitas z grauitas in motu locali: p̄mo celi. que sunt in-
strumenta z dispositiones p̄cipuoꝝ agentii z patientii. Accidentia em̄ nō sunt nature sed entia s̄m naturā aut p̄ter naturā, vt dicit mor. Adiectū est / actiū / p̄ q̄d forma intelligit que nata est agere. p̄ passiū materia: que nata est pati z for-
mas in se suscipere. Additur p̄ se q̄d ad li causa referri debet: per q̄d natura a ca-
su z fortuna distinguit: licet em̄ casus et natura sint re ipsa eadē: vt est anīa rōna-
lis. rōne tñ differūt: nam dicit natura respectu effectus intēti / respectu cui⁹ dicit causa p̄ se. **Calus** s̄o vt fortuna respectu effectus nō intēti / vt postea dicit: rōne cui⁹ dicit causa p̄ accidēs. Additur / in quo est. per quā particulā cause extrinsece vt efficiens z finalis excludunt: q̄suis em̄ forma ignis existens natura nō solum sit principiū mouēdi ignē ac generādi / siue trāsmutandī aliquod extrinsecū: nō tamē respectu illi⁹ extrinseci vocat̄ natura / sed ipsius ignis. Adicitur postremo / z nō s̄m accidens / q̄d ad hanc particulā (in quo est) referri debet. Prop̄ formaꝝ artis / que in subiectū agit in quo est / vt medicus seip̄m sanat: sed hoc fit s̄m acci-
dens. Similit̄ de arte saltandi ac dimicatoria cōtingit: que quoq̄ p̄ hanc clausu-
lam (primū) excludunt: quia solū sunt principia instrumentalia z nō p̄cipua.

T. cō. 17.

Rectione
10. hui⁹

Ex sc̄do
P̄hys.

Aduerte tertio **Q̄**, ex dictis inter naturā rem naturalē z ens s̄m natu-
ram discrimen noscitur. Natura enim in re est substan-
tia quedā simplex q̄ vnicuiq̄ transmutationi nata est esse subiectū. **Aut** est trans-
mutationis effectiua. Prima p̄ricula materiā primā exprimit: secunda s̄o formā
substantialē. de qua **P̄hs** sc̄do **P̄hys.** dixit ridiculū esse tentare naturam esse de⁹
monstrare. Nā id principiū est sc̄z sciendū / p̄ter se notū z quedā suppositio in p̄hys
ca / sicut lineā esse aut triangulū in geometria: z vnitatem esse vel numez esse in
arithmetica: q̄z ridiculus est q̄ conatur manifesta per nō manifesta facere nota:
neq̄ pōt iudicare q̄d p̄ se notū z q̄d p̄ alteꝝ notū: modo naturā esse est principiū
p̄ se notū: cuius q̄rens demonstratiōne: auditu quidē id p̄cipit: sed nō intellectū.

T. cō. 4

¶ **Ens** aut̄ habēs naturā siue res naturalis: ens in actu: hoc aliquid / totū com-
positū: que idem sunt: est res ex duabus naturis / hoc est materia z forma p̄stans
vt tota ignis substantia ex duab⁹ naturis sc̄z materia ignis z forma ignis. Sunt
autē quinq̄ entis naturalis species (licet plures numerari possint) sc̄z elemēta
vt ignis / aer / aqua / z terra. **Dixit** imperfecta vt nubes / pluuia / ros / pruina / nix
ventus. **Vineralia** vt aurum / argentū / ferrum / cuprum / lapis. **Vegetabilia** vt
herbe frutices z arbores. **Animalia** que sunt multiplicia vt vmes / pisces / aues /
gressibilia z q̄drupedia. Sic quoq̄ illaz rez partes integrales siue sint homoge-
nie z eiusdē rōnis in partib⁹ cū toto z denotatiōnis: vt ps aque lapidis. siue hēte

Lectio. I.

rogentē z diuerse denotatōis a toto etiā res nāles dicunt/ s; ptiales. vt pes asini.
¶ Ens fm naturam est accidens quod rei naturali natum est cōuenire/ eamq; **L. cō. 4**
 conseruare: vt raritas z leuitas sunt igni fm naturā: sic motus sursum z frigiditas/ vt s.
 tas/ est aque fm naturā. sic pulcritudo ipsi corpori ac fortitudo. sed ens p̄ter na-
 turam siue ens contra naturā dicit esse accidens rei naturali dīcōueniens: eiusq;
 corruptiuū. vt caliditas est p̄ter naturā aque z egritudo ipsi animali/ que ad in-
 teritum disponit. Ex hoc cōclūde omnē rem in his inferiorib; aut esse naturam
 aut rem naturālē: vel ens fm aut cōtra naturam.

Et natura est duplex: alia forma alia materia. magis pprie
tamen forma natura dicitur q̄ materia: quia saluat res na-
turales in esse. Etiā natura dicitur via in naturam. vt gene-
ratio. Et differunt naturalia ab artificialibus: quia natura
lia inq̄ntū talia/ habent in se principiū mouendi z quiescen-
di: artificialia vero non.

Post diffinitōnē nature per difficilem verbis subobscuris positar; ostendit quot **Lectio. ij**
 sint nature: quia materia rerum naturalium z forma rerum naturalū. ideo nec
 primus motor nec intelligentē nature sunt nisi forte equiuoce fm Auerroim. de
 inde eas in nobilitate comparat. demum inter naturalia z artificialia differen-
 tiam iuxta p̄hi mentē scdo P̄hyf. affert.

Aduerte primo materia sit natura sic ostēditur. Id quod in trans-
 mutatione substantiali manet vt principiū subiectiuū
 deferens trasmutationē: z est causa materialis mouendi z quiescendū eius entis
 naturalis in quo est pars substantialis est natura: sed materia est hmoi: igitur est
 natura. Maior ex diffinitione nature patet. At quoq; auctoritate antiquoꝝ: um
 philosophoꝝ sic probatur vt Antiphontis/ qui materiā totam rei naturalis sub-
 stantiam (vt P̄hus refert) vocabat/ z naturam: cum ipsa facta transmutatione
 sola manet/ vt post lecti putrefactionem manet lignum/ quod est lecti materia.
 Sed minor sic patet: nam sicut materia manet in transmutatione artificiali: ita
 materia in transmutatione subali. Ipsa deniq; materia dicit esse fundamentū natu-
 re/ in quo nihil est distinctum: scdo **Meta.** **¶** Q; autē forma sit natura itidem
 sic patet. Primo/ quia ipsa est principium z causa efficiens mouendi z quiescen-
 di eius entis naturalis, in q̄ est/ vt pars in toto: igit est natura per diffinitiones
 nature. Est itaq; tam materia q̄ forma principium primū. Forma principū pri-
 mum z efficiēs transmutationū z quietis. Materia vero primum ynicūq; sub-
 iectum (vt post ostendetur) z vtrunq; per se manens rei naturalis cōstituit essen-
 tiam: z est pars de quidditate eius. Secundo sic patet: Sicut se habet forma ar-
 tis ad rem artificialem: sic forma substantialis ad rem naturalem: sicut em̄ ante
 formam artificialem adhuc nō est res artificialis actu/ sed esse potest: ea vero in-
 ducta res est artificialis actu: ita ante forme substantialis susceptionem non est
 res naturalis: sed cum primum forma substantialis est z res naturalis est: sed a
 forma artis res denominatur artificialis: ergo a forma substantiali res denomi-
 natur naturalis: vt ab anima rationali homo denominatur: ergo forma substan-
 tialis est natura z magis q̄ materia.

Aduerte scdo q̄ fo: ma subalis rez naliū sit poti⁹ ac mag⁹ natura q̄ ma-
 teria: sic p̄stat. Id poti⁹ ē nasa/ qd vim agēdi h; z a q̄ res

Tractatus I.

T. cō. 19.

naturalis vim habet effectiuam q̄ illud a quo hmōi non habet: sed a forma substantiali res naturalis habet vim effectiuā z non a materia. **H**aior ex tertio de anima pater. **O**mne agens prestantius est passio/ subaudi totale z naturale. sed minor quoq; pater: quia homo generat hominem: z ignis ignem per formam/ que est principium effectiuuz generandi sibi simile. **A**lia ratio que est authoris. **I**llud magis est natura q̄ sua presentia rem naturalem saluat atq; conseruat q̄ illud quod ad corruptione eiusdē tendit. sed forma est hmōi/ igitur. **H**aior nota: sed minor quoq; pater: quia presente forma saluatur res in esse. **M**ateria (cū sit ad omnē formā indifferens) habensq; in se continuo qualitates cōtrarias tendit ad maleficiū: primo **P**hyf. Ipsa est deniq; qua res potest esse z nō esse. septimo **H**eta. **S**ecūda authoris ratio potest esse illa: **S**i natura quoq; dicitur esse quedāz natiuitas z generatio: quinto **H**eta. que est via in naturā. i. in qua forma generat. ergo multo magis forma dicitur esse natura: per locum a minori.

T. cō. 80.

T. cō. 22.

T. cō. 5.

Dubitatio nō parua hic oriri solet: an forma substantialis existens natura rei naturalis sit precipuū suarū operationū ac motuū effectiuū in substantijs materialibus: an magis qualitates illarū. **H**ic breuiter q; in opatione forme substantiali cōueniente/ z ad quā forma inclināt. **A**tq; actione imanente vbi effectus p ductus manet in potētia: vt est intellectio/ visio/ volitio: forma substantialis dicitur precipuū agens siue operās: q; ipsa est qualitatū ranq; instrumentoz directiua. **S**ed in actione cōueniente forme ac trāseunte/ hoc est vbi effectus extra operantē manet/ sic fm aliquos est forma substantialis: fm alios accidentia siue qualitates sunt p̄cipua agētia. **T**erū in actione discōueniente forme vt in calefactione aque frigide: sic qualitates agunt precipue. **D**e qua cōtrouersia vide secundo **P**hyf. **B**uridanum z **B**ux. reliquosq;.

Aduerte tertio **Q**uod naturale multifariā ap̄d authores sumit. quādoq; improprie p natura: vt p forma vel materia. quādoq; p dispositione nature p̄ncipia/ z fractionē qualitatū primarū cōsequēte/ quō aquā natura frigidā dicimus: et cholericū natura iracundū q; calidū. sic naturale vīo lento opponit. **Q**uāq; p eo quōd vt in plurib; fm cursum z instinetū nature p̄tingit vt hoīem duob; pedib; z duabus manib; generari sit fm naturā. sic p̄tra casuale distinguit: q̄d fit vt raro. vt hoīem trib; pedib; nasci. **Q**uāq; naturale actioni p̄iā me cause opponit: atq; p̄tra sup̄naturale. sic accidentia in sacra eucharistia nō esse mō naturali fm theologos/ sed sup̄naturali p creatoreis parentiā. **Q**uāq; opponit voluntario: nā nono **H**eta. dicit: **N**aturalia ad vñ esse oppositoz determinata, volūtaria vero ad vtrūq; possunt: vt lapis fm suā naturā solum deozum mouetur. voluntas vero potest velle vt nolle. **P**ostremo naturale pro re ex diuersis naturis hoc materia z forma cōposita sumit: actum ratione nostre puenientē: sic contra rem artificialē (vt in pposito) distinguitur.

T. cō. 3

210.

De re aut artificiali sunt due opiniones. **N**am quidā rem artificialem dicūt sumi quādoq; p subiecto forme artis. vt statuā pro lapide ex quo fit. sic nequāq; a re naturali distinguit: quia omne quod ex materia z forma substantiali est cōm̄positum/ est res naturalis. sed res artificialis sic capta est hmōi: ergo est res naturalis. **H**aior nota: sed minor de statua lapidea constat. **Q**uādoq; res artificialis p forma artis sumit: que est quedā dispositio terminatiua ipsius quantitatis ab artifice per artem mediate intellectu practico z voluntate causata. sic realiter a re naturali distinguit sicut accidens a suo subiecto z substantia: nam figura ab artifice induci separari potest/ z sepatim conseruari. **I**d quoq; **A**uerrois secundo **P**hyf. astruit atq; formas artis accidentia esse dicit. **T**ertio rem artificialem pro aggregato accipi ex subiecto z forma artis: q; quoq; a re naturali distinguitur re ipsa/ sicut totum a sua parte: cum res artificialis naturalem includat.

Cōmē. ij

Lectio .III.

¶ Preterea s̄m p̄m z auctorē: Res naturales a sua forma substāiali habēt principū sui motus z quietis: eorū em̄ forma vt dictū est precipuū est efficiens motus z opationū: vt equus a sua forma habet augmentationē z diminutionē: aqua alterationē de calido in frigidū z motū locale deorsum. Res p̄o artificiales nō habēt a forma artis z figura per artē inducta p̄ncipiū mot⁹ sui z quietis. Nā forma artis nō est effectiua mot⁹ z quietis rerū artificialiū. vt lignū ex quo factus est lect⁹ / si plantē in terrā z regerminet: illa regerminatio nō est a figura lecti / sed forma substāiali ligni. Et si statua erea mouet deorsum: figura artificialis nō facit illū motū: lz quādoq; ratiōe mediū p. mouet: nā deorsum moueret esī h̄mōi figurā nō haberet: sed a forma substāiali lapidis mouet. Nā a forma substāiali que est in rebus artificialib; transmutatio rerū artificialiū z quies puenit: nā z mouent z quiescūt s̄m q̄ ip̄a sunt lapidea vel lignea aut terrea. Et lz eadē res sit quādoq; res naturalis z artificialis: id tamē p̄ter diuersas formas cōtingit: nā dicit naturalis a forma substāiali que est natura: artificialis p̄o a figura artificiali ab opifice inducta: que quidē figura re ip̄a est magnitudo figurata: quā quidē magnitudinē vocant figuratū p̄mariū. Et quia quāritas z magnitudo sit aliud a substācia s̄m cōiōrē opinionē: cōsequēs est figurā aliud esse a re figurata. i. a substācia figurata / quā figuratū secundariū vocant. Ratio tamen quāritatis z figure alia est z alia: ideo ad quāritatē est motus. v. Physi. ad figuram lz nequaq; .vij. eiusdē. Et hoc rationū diuersitas facit. Nā in disciplinis que ratiōe differūt lz eadē re ip̄a sint / nihilomin⁹ differre dicunt. Et hec opi. vulgo obseruat. Alia est opinio Guilhelmi de ochā cū Greg. et Arist. tenentū quāritatē nō distinguit a substācia quāta: z p̄ consequēs neq; figurā a re figurata: hī em̄ afferunt eandē rem numero z rē naturālē z rem artificialē esse nec distingui re ip̄a: nec rem artificialē aliquā formā accidentalē vltra rē naturālē importare. Verū p̄m. ij. Physi. dicitur differētiā noim vel inter ratiōes noim posuisse / scz naturale z artificiale / et nō rerū artificialiū a rebus naturalib;: quia res naturales sunt artificiales. Sed res dicit ex eo naturalis q̄ natura in se intelligit que est principū motus. Sed p̄ter talē ratiōē non dicit artificialis: sed quia facta est ab arte sub tali dispositiōe vel taliter se habens. Plura vide apud Buridanū et Bur. ij. Physicorū.

Tertus
cō. 18.
Tertus
cō. 1.

Tert. cō. 1.

Sūt autē tria principia rerū naturaliū. scz materia et duo contraria: scz priuatio et forma: quod sic patet: In omni eo quod fit s̄m naturam oportet aliquid subijci qd̄ ad illud qd̄ fit est in potētia. Per hoc qd̄ dico aliquid subijci: tango materiam. Et p̄ hoc quod dico: fit: tango formā. Et per hoc qd̄ dico: est in potētia: tango priuationem.

¶ Modo de principijs intrinsicis rerū naturaliū eo ordine quo Phis. j. Phisicorū determinat: primū eorū ponēs numez: deinde ea p̄ generationē rei naturalis (que nobis nota est plurimū) p̄bat: in qua tria illa principia manifestant. Nō autē loquit̄ hic de p̄ncipijs cognoscēdi quib; cognoscunt̄ res vniuersalē cognitiōe vt sunt decē p̄dicamēta siue generalissima. Aut quib; cognoscunt̄ indemonstrabiliter: vt sunt p̄positiōes per se vere ac notissime veritates: quib; cognitūis terminis / mox assentim⁹: vt quodlibet est vel nō est. Sed sit mentio vt dixi de principijs rerū naturaliū primis / quib; alia principia sunt nō priora: et a quib; res naturalis in esse vel fieri dependet. Quorū alia dicunt̄ intrinsicā: que substātia rei cui⁹ sunt constituūt z manēt in eo: vt materia z forma substāialis. Alia sūt p̄ncipia extrinseca / que nō sunt in re naturali cui⁹ sunt principia: lz ad esse rei natu-

Lectio. iij

Tractatus I

Principia
intrinseca
tres possi-
tiones hnt
fm pfm

alis concurrat: vt cause efficietes & finales extra rem que pducit existentes: de
qvo postea locupletissime. ¶ Principia po intrinseca rez naturaliu fm pfm snt
que no fiunt ex alijs neq; ex alterutris: sed omnia alia fiunt ex illis. Et qua disti-
finitione tres conditioes principioꝝ physicaliū habent. Prima/ q; principia no
debent esse ex alijs principijs. i. alteri? specie siue nature composita: vt materia
no componit ex alijs principijs diuerse rationis, neq; forma: alioquin no essent
prima principia. Secunda/ q; principia no debent constitui ex alterutris. i. mate-
ria que est vnu principioꝝ/ no fit ex alio tanq; ex parte essentiali: vt materia no
cõponit ex forma/ neq; forma ex materia: cu sint substantie simplices. Tertia/ q;
ex his principijs omnes res naturales fiunt: et illa tria principia ex nullis: qua p-
pter licz partes integrales reru naturaliu sint partes substantiales, no tamẽ sunt
principia neq; nature reru naturaliu: quia he sunt ex alijs vt materia & forma
partiali. Et de his principijs reru naturaliu & eorum numero antiqui phi varie
fenserunt: quoz positioes atq; cõtra eos obiectioes phi. s. Phis. perquire. Quas
quidẽ opintiones hic succincte oculis tuis subiect.

Immobile Finitu/ vt permenides.

Unu tm
& id vel

Infinitu/ vt melisus,
Ignem/ vt heraclitus
Aerem/ vt diogenes.

Mobile
aut

Aqua/ vt tales milesius.
Mediu inter aerẽ & aqua/ vt leucipp?
Terra null? ppt et? grossione asseruit
Duo/ vt plato magnu & paruū p materia/ &
et ideam p formali.

Nam aliq; pboꝝ
asserbant aut

Finita
vel

Tria/ vt aristoteles
Quattuor/ vt empedocles. iiii. elemẽta.

Plura
aut

Eiusde ronis & specie/ sed diuersa in fitu
gura/ positioe et ordine democritus in d
finito sathomos asseruit.
Diuersaz ronu & specieꝝ/ vt anaxagoras
ponẽs quoddã chaos pfulum: in quo oia
confuse latitabant.

Aduerte primo

q rez naturaliu no est tm vnu pncipiū sic patet: q; pu-
cipia rez naturaliu debet ee tria fm ocs pboꝝ: sed nu-
bil est triū est subipi. Nec snt infinita: tu q; de reb; naturalib; nulla haberemus
sciam: cu infinitu fm q; hmoi sit ignotu/ siue sit infinitu magnitudie siue multitu-
tudine: cu sciri no pot ex q; pto; determinate q;ntitat; pstituat. Tu in vnoq; ge-
nere transmutatiois e vna pma pñetas: vt in suba due forme subales pñe/ in q;nti-
tate sume rap. & sume densu siue maximã extensioẽ materie & mimã extensioẽ
materie: in qlitate maxia caliditas & maxia frigiditas: in latioe siue vbi: vt maxi-
ma latio sursum & maxia latio deorsu: alioqn i eis no eet mot?. Dis aut pñetas
duob; extremis claudif: cu nihil sit pñetas nisi duo tria adinuicẽ. Tu meli? gen-
neratioes & corruptioes rez naturaliu saluant ex finit; q; infinit;. Q; aut pncipi-
pia rez naturaliu sint tria/ pz de forma q; acqrit/ & pñatioe scdo mo. i. ipa forma
que deperdit: que vt docebit vocat pñatio: que sunt principia transmutatiois
substantialia reru: vt cum ex aqua generet ignis: forma aque que abijcitur & for-
ma ignis que generat sunt pncipia adinuicẽ pñaria.

Principia
reru natu-
raliu sunt
vere prin-
cipia.

Lectio III

Sed fortassis obijcies. Sube nihil est contrariū. sed pncipia rez naturalū sūt sube: sicut z res naturales. Dic quod dicibili de pncipiamēto sube nihil est contrariū logice. rei tñ que est suba aliqd est contrariū. vt vni forme subali (nō mō elemētoꝝ vt aliq sentiebāt: verū etiā mixtoꝝ) altera forma. nā in vnoquoꝝ genere trāsmutacionis physico est vna pma pncipia (ex pmo physii). rez z nō dicibiliū. per gen^o nō intelligēdo gen^o pncipiamēta vt pleriqꝝ putāt: sed pro gñe (vt dixi) trāsmutacionis vt pro suba/ quātitate/ q̄litate et vbi fm que fit mot^o. ¶ Vel dic fm Alexandrū q̄ substantie cōplete z cōposite nihil est contrariū. Quapropter si pncipia rerum naturalū sint contraria: necesse est illa cōtraria esse substantias. alioqñ ea cōtraria nō constituerēt substantias. Cum ex nō substantijs. i. accidentibus nō possit esse vnqꝝ substantia. Et quod prius est nō substantia atqꝝ accidēs nō potest esse vnqꝝ substantia. Cum nō possit a seipso esse diuersum essentia. Imo contraria substantia dicūtur pncipia contraria: pmo physii. q̄ accidentalia: quoniā forme cōtrarie neqꝝ fm se totas neqꝝ fm aliquid sui cōpatiūtur se simul in eodem subiecto: cōtraria vero accidentalia se bene cōpatiūtur. vt in aqua tepida constat vbi aliquid est caliditatis et aliquid frigiditatis. ideo cōtraria accidentalia postea rēta: contraria dicūtur. et pmoꝝ cōtrarioꝝ solum vestigia. Et hec est mens Philoſophi z Alexandri eius cōmentatoris: licet Auerrois quinto physicoꝝ contra Alexandrū contrarietate in substantia asserentē inuenerit. pmo tamē physii. dicit. Nihil prohibet vt substantie sint cōtrarie fm formas/ z nō cōtrarie fm subiectū. Quare s̄z eū duplex est contrarietas. Vna est oppositio fm formas que fieri habet circa subiectū ens in actu. i. cōpositū/ non simul sed successiue. Et hec substantijs nō cōpetit: cum forma substantialis nō aduenit cōposito z enti in actu tanqꝝ suo perfectibili. Et si sint forme actiue z passiue adinuicē z distent distātia gradualī in sola qualitate reperitur fm Boetii. Alias quoqꝝ in quātitate et vbi eam concedere nō erit dissonum veritati. Altera est contrarietas fm subiectū que fit inter formas/ que habent fieri circa idem subiectū ens in potentia/ nō simul/ sed successiue. Et hec a formis substantialibus negari debet nequaqꝝ in vīa peripatheticoꝝ quū eā p̄s. j. physii. aperte pcedit. Quo pacto aut eā q̄nto physii. negauerit: et p̄ gñis motū in substantia. vide burleū z vbanū auerroista sup̄ p̄mēto decimo ibide. de q̄ re postea lati^o q̄qꝝ p̄picias. hui^o tñ rei multi tenēt oppositū modū. s̄z tu vide. ¶ **A**duerte secūdo q̄ p̄ter iā dicta duo pncipia formalia z tria (vt p̄te forma q̄ gñatur: z p̄tatione sc̄do mō. i. forma q̄ abijcitur) optz ponere aliqd̄ tertii pncipiū eoz vicissim subiectū: nā vniū triū nō pducit subam sui trij: vt caliditas nō efficit frigiditātē: nec albedo nigredinē. ita duo tria terciū cōstituere nō p̄nt: vtz sese nata sunt corrūpere. cōtraria deniqꝝ ip̄a p se et sine subiecto esse nō p̄nt: vt caliditas semp est in alio vt in subiecto. Et illud subiectū illoꝝ trioz est materia pma. et sic tria pncipia trāsmutacionis rei naturalis sufficiūt. qz cuiuslibz gñis physici ē vna trietas (vt dictū ē) q̄ cū subiecto ē sufficiēs ad faciēdū trāsmutacionē. vt in q̄litate/ quātitate z vbi p̄tat: sed suba est quoddā gen^o trāsmutacionis z physici vt ostendit. igit̄ est vna trietas sube/ q̄ cū subiecto ē sufficiēs ad faciēdā trāsmutacionē. At trāsmutatio subalis est trāsmutatio rerū naturalū. igit̄ trāsmutacionis subalis rez naturalū ē vna trietas q̄ cū subiecto ad eā est sufficiēs. ¶ Hinc p̄clude q̄ pncipia rez naturalū sūt vt duo si pncipia p se respiciant^o vt materia z forma: q̄ gñat. qz trāsmutacione sc̄tā re naturalē p̄stituit. vt materia ignis z forma ignis ad ignē: qz remanēt in igne facto. Sūt etiā pncipia rez naturalū vt tria. si re ip̄a distincta pncipia cōsiderem^o vt materiā: et duo contraria vt formā que abijcitur que p̄tatio sc̄do modo dicitur: et formā que generatur. Sunt etiā quattuor si ea tam re ip̄a q̄ rōne distincta numerem^o vt materia/ duo tria iā dicta. et p̄tatio p̄mo mō. Nā materia in oi trāsmutacione subijcitur q̄

L. cō. 16.

L. cō. 10.

L. cō. 10.

Rec. 6. h̄a

Tractatus. I.

vnū est re ipa z rōne duo. qz ipa subijcti forme q̄ acq̄rit. ergo ipa est subiectū. Et eadē caret forma subali p̄pleta quā nata est h̄se/ er quā facta trāsmutatione habet p̄fecta: ergo ipa materia est p̄uatio p̄mo mō per diffinitionē p̄uatiōis/ que dicitur postea. At alia est rō subiecti z alia p̄uatiōis: id subiectū z p̄uatiō erunt duo p̄ncipia rōne dīstincta. P̄ncipia deniq; physica sunt tria vt dicitur est: vt p̄ncipia formalia. Sūt etiā p̄uatiua si subiectū z p̄uatiōe. p̄mo mō p̄siderem⁹. de quibus lati⁹ dicitur. P̄uatiō item p̄mo modo z aliter p̄rariōz vt forma q̄ abijctur dicitur fm̄ p̄hm̄ p̄ncipia per acc̄tis: quia facta trāsmutatiōe nō p̄manēt rei naturalis essentia cōstituentia: nā p̄uatiō p̄mo mō nō manet sc̄dm̄ rōnē et si res maneat. alioz vero p̄rariōz oīno nō manet. vt cū ex ligno fit ignis: forma ligni et p̄uatiō p̄mo mō forme ignis nō manēt in igne p̄fecte acquisito: quia forma ligni oīno dep̄ditur. Et p̄uatiō p̄mo mō forme ignis fm̄ rōnē nō manet/ licet maneat sc̄dm̄ rem: qz re ipa est materia: sed qz post acquisitionē ignis ampli⁹ nō habet rōnē p̄uatiōis p̄mo mō ad formā ignis. ideo dicit nō manere.

L. cō. 67.
p̄mi phis.

De h̄am

Aduerte tertio Q̄ autē materia z forma sint res adinucē dīstincte: et rei naturalis p̄ncipia/ p̄mū sic a posteriori per ḡnatiōnē sc̄dm̄ auctorē ostendit. Nā multa corpa ḡnari z corrūpi p̄cipim⁹ vt ignē aialia plantas. Sed nihil ḡnat ex nihilo: oīni ergo ḡnatiōi aliqd̄ p̄supponit qd̄ ḡnato extrinsecū z ab eo totaliter separātū esse nō p̄t. Alioqui p̄ter ipm̄ nō diceretur ḡnatū nō fieri ex nihilo. Sicut si igni terra ab eo totaliter dīstincta p̄supponeret. p̄ter terrā ignis nō diceret ex nihilo fieri siue ḡnari. patet ergo cū oīne ḡnatū nō fiat ex nihilo q̄ in oīni generato z ḡnatiōe aliqd̄ qd̄ nō est se toto a generato dīstinctū p̄supponit de quo q̄ratur. an illud sit ipm̄ generatū: an eius pars: cū non sit se toto ab eo dīstinctū. Non primū: alioqui idē sibi ip̄i p̄supponeret. et sic ante generatiōnē esset generatū. erit ergo pars generati. et p̄ns eiūdem ḡnati alia erit pars p̄ponēs cū parte p̄supposita. Cuiuslibet ergo generati due sūt partes/ quaz vna ḡnatiōi p̄supponit/ que vocat̄ materia: alia q̄ nō p̄supponit/ que forma vocat̄: que due p̄tes necessariō ad ḡnatiōnē naturale tanq; dīstincta concurrūt. Et hec rō sup̄ hoc p̄ncipio physico ab oīnibus ferme phis tanq; per se noto et p̄cessō fundatur. Ex nihilo nihil fit: sed oīne quod fit ex subiecto p̄supposito fit. sed tūc ex

Ex nihilo
nihil fit
quō intel-
ligatur.

aliquid fieri dicitur: quādo effectui nihil p̄supponitur tanq; pars: aut illi-
lius est: et us subiectū. licet et aliquid tanq; efficiēs p̄supponatur. vt si sol in his inferiorib; calorē absq; oīni subiecto p̄duceret: vere diceretur efficere calorē ex nihilo. Quod aut nihil fieri p̄t nisi eidē aliqd̄ p̄supponatur tanq; pars aut subiectum/ per experientia sic p̄bat. Nam nihil fieri aut ḡnari videmus nisi aliqd̄ p̄cedens destruat̄ aut cor̄rupat̄. sicut cor̄rupto ligno ḡnatur ignis. quo iterum cor̄rupto ḡnatur aer. Aut aliquid fit in aliquo nullo destructo. vt cū sol aerē illūminat nullo alio destructo vel cor̄rupto. Si vero aliqd̄ fit in alio sine oīni destructione rei: manifestū est huic effectui aliquid tanq; subiectū p̄supponi: et per p̄ns nō fit ex nihilo. Si autē aliquid fiat alio destructo ad h̄c fit de alio/ z nō ex nihilo. Nam si aliquid fit alio destructo: ita quod nunq; fieret/ nisi illud destrueretur. vt ad sensum videmus ignē nunq; fieri ligno nō cor̄rupto: tūc queratur an illud secundū se totum destruat̄: ita q; nihil eius in igne generato remaneat. aut aliquid remanet in igne generato. si sc̄dm̄ certū est illud remanēs nō esse ignē: ergo pars ignis. et sic igne generato aliquid tanq; pars p̄supponitur. Si vero nihil destructi remaneat: ergo ita indifferēter poterit ille sine destructione illius fieri/ sicut per destructionē. Cuius oppositū per experientia patet. Et probatur p̄na. Nam oīs effectus fieri potest sufficiēter ex suis causis. quādo sunt debito modo dispositi atq; applicate/ nullūq; impedimentū mediū intruenerit: nec agens fortius/ vt agens p̄riū. Sed illa pars illi⁹ destructi (vt ligni) nō est causa ignis p̄o⁹

Lectio .III.

ducendi per te: nec est impedimentū medium: nec agens fortius in cōtrariū: ergo ita indifferēter pōt fieri sine ei⁹ destructiōe sicut ad ei⁹ destructiōem.

Materia autē materia z forma sunt rei naturalis pncipia satis prius patuit. Quia sunt partes rei generate, nam res nec fieri nec esse potest sine suis partibus essentialibus: cuiusmodi sunt materia z forma, materia em̄ sic est principii generatiōis siue rei in esse/ siue quādo res fit: q̄ prius puata forma ad quā erat in potētia z quā accipere debet: ratiōe cui⁹ materia dicitur p̄uatiō primo modo: et postea recipit formam z informat ab ea/ ratiōe cuius vocat subiectum ei⁹. Sicq̄ cū forma compositū constituit: p̄pter qd̄/ non solum materia z forma generatiōis pncipia naturalis ponunt: verum etiā p̄uatiōe tertiū principiiū asserit: q̄ sola ratiōe a materia differt: vt postea pbabitur.

Materia est subiectū primū vnicuiq̄ ex quo aliqd̄ fit cum insit per se et nō fm accidēs. Et est ingenerabilis et incorruptibilis: si enim generabilis esset/ esset genita anteq̄ generaretur. Similiter si esset corruptibilis/ esset corrupta anteq̄ corrumpere. et est quidam appetitus naturalis in materia ad omnē formam, et propter omnimodā eius impfectionē, vnumq̄q̄ em̄ ens in quo magis deficit: illud magis appetit. Vnde materia appetit formam/ sicut femina virum: z turpe bonum. Et dicitur materia inquantū apta est recipere formā, substantia vero siue subiectū inquantū substat formis: vnde accidētia siue forma nō habent esse in materia, sed ille dicitur fm̄ id qd̄ habet cōparatiōem ad formam.

Quigo vero fm̄ qd̄ est principiiū omnium rerū naturalium.

Enumeratis prius rerū naturalium pncipijs: mō ea speciatim ac succincte describat. Primū materiam describēs primā: q̄ est principiiū intrinsecum z perse ac basis omnia transmutatiōis: tam substantialis: vt generatiōis z corruptiōis: q̄ accidentalis: vt alteratiōis augmētatiōis z c. Secūdo tres ei⁹ proprietates ostēdit. Tertio varia eius nomia apud authores reperta tam appropriata q̄ translaticia narrat.

Aduerte primo **M**ateria quicq̄ pro obiecto circa qd̄ aliqua potētia versari nata est: sumit: z materiam circa q̄ vocant sic subiectum attributiōis alicui⁹ scientie materia dici potest, licet improprie. Quāq̄ vero pro subiecto respectu forme. Et id dupliciter. Primo generatim p̄ omnē subiecto forme siue substantialis siue accidentalis: sic anima nostra est siue cognitiōis materia, z celum sui motus localis, z hec vocat materia in qua. Secundo materia sumit pro subiecto nato forme substantiali subijci: q̄ materia ex qua dicitur siue materia prima. q̄ ex ea tanq̄ parte essentiali aliqua res naturalis cōponit. Quia materia forme z substantiales z accidentales (vt dictum est) carent, cum sint entia simplicia, similiter intelligentie celestes: imo celū fm̄ Auerroim. Et de hac materia est ad presens disqurendū ac eius diffinitōe. In qua subiectum (quibus multifarie dicitur) hic tamē pro subiecto inherētiōis sumit. Nam duplex ē subiectum/ inherētiōis z denominatiōis. Inherētiōis est cui inheret forma vbi substantialis vel accidentalis. Sic materia ipsa dicitur esse subiectum inherētiōis, nam et omnes forme substantiales, similiter omnes accidentales materiales siue coales

Hec diffinitio ex: j. phys. l. com. 82.

Tex. cō. Si. vrs.

Lectio quarta

In plogo

Subiectum duplex

Tractatus. I.

In sunt. de substantialibus informantibus satis constat: cum ille sint perfectiões materie: vt ostendit. Sed q̄ materia sit primum & immediatū subiectū inhesionis accidentalium materialium: z nō totum compositū nisi forte ratione materie sic p̄batur: primum de caliditate q̄ introducta in aquas materie inheret & non toti composito tanq̄ primo z immediate subiecto: alioquin lequereſ eam ad corruptionem sue cause agere/ sine qua ipsa esse siue p̄manere non posset: p̄ns est falsum. Cum nullus effectus de p̄ se siue cause p̄traret/ sine qua ip̄e esse nō potest. Sed p̄sequentia p̄z qz alias ipsa caliditas corruptionē aque p̄ se non ageret. cum nō immediate agit ad corruptionē frigiditatis: et caliditatis ḡnationem: cuius quia caliditate aque forma stare non potest. Similiter de alijs quā alitibus primis z primas p̄sequentibus dicitur. In homine deniqz sunt accidentia materialia: vt constat de quantitate/ albedine/ z id gen^o plura/ que p̄ se primo toti composito inherere nō possunt: sed dumtaxat materie p̄me. Cum em̄ talia sint corporalia z extensa. sed non quelibet hominis pars essentialis est extensa: sed solum materia: ergo. de hac re plura apud Grego. arim. z Barfilium conspiciat. Sed accidentia spiritalia: vt sunt intellectiões/ volitiones/ virtutes et scientie ac reliqui tam boni q̄ mali habitus intellectus sunt inhesiue in intellectu aut volūtate: que re ipsa est anima rationalis. Sensatiões autē vt visio auditio sunt s̄m communes phisicos in toto cōposito: licet eas Grego. arim. in ania esse solum inhesiue p̄bat.

Subiectum
Denominatio
ms:

Subiectū vero denominationis est id qd̄ ab aliqua forma sibi aut parti eius inherente denominat: vt caliditas licet materie prime inherat ipsi^o aque: non tamē materiam. verum aquā denominat calidam qz materia neqz calida vulgo dicit: neqz alba sed aqua vel creta. Et hui^o causa forte est. quia materiaz vulgo ignoramus: ideo denominationē aliquā vulgarā eidem nō attribuim^o: sed compositis: que etiā de ipsis p̄dicat. Hocqz modo apud Porphirium sumit. Accidens (inquit) est qd̄ adest z abest p̄ter subiecti. s. denominationis corruptionē. Et si quis qz accidentia toti composito inherere dicant (vt Author in littera vult) hoc tū non primo z immediate: sed composito ratione materie. require Grego. Arim. secūdo sententiaz. z Barfi. p̄mo de ḡnatione.

Materie
diffō ex/
plicat

Diffinitio materie sic explicat. Materia. s. prima (qd̄ addo p̄pter materiam secundam que est compositū ex quo res artificialis fit: vt lignum) est subiectū. s. inhesionis: primum. s. immediatū siue primarium: vnicuiqz. s. transmutationi naturali: vel vnicuiqz. s. forme p̄ transmutationē naturalem acquirēde (qd̄ propter intelligentias dico) ex quo. s. subiecto. aliquid. i. forma substantialis fit. s. terminatiue: aut aliquid. i. compositū fit. s. completiue. cum. s. ipsū subiectū/ insit sibi illi rei naturali vel composito vt pars toti/ per se. i. essentialit^{er} z nō s̄m accidens. postrema particula p̄ter qualitatiuas dispositiões addit que in composito sit vt accidens. p̄termitit autē Author hanc particulaz (etsi aliquid corrupat/ in hoc abibit vltimū) que sic explicat. etsi aliquid. i. aliqd̄ compositū/ corrupat. s. defineret esse/ abibit. s. resoluet in hoc. s. subiectum: vltimum. i. vltimate. Nam cum res naturalis corrupit: nihil substantie remanet que prius fuerat in re naturali: nisi materia: quia p̄mo de generatiōe docetur/ i corruptionē formaz substantialiū fit resolutio vique ad materiam primam.

Subinfert Author: de mente Phi p̄mo Pby. qz materia non est p̄ se generabilis vt prius nō fuerit: z postea naturalit^{er} erit: neqz p̄ se est corruptibilis: vt prius fuerit. z postea amplius nō erit: verum generat^{ur} z corrupit p̄ accidens ad generationē z corruptionē forme que in ea est: probat. Nam quicqd̄ per se generat^{ur} ei debet aliqd̄ subijci/ qd̄ sit/ anteqz illud generetur. Et illi qd̄ corrupit etiam aliquid subijciat/ qd̄ manet postqz illud corruptum sit/ alioquin ex nibilo aliquid fieret/ z aliquid in nihilum corrumperet: qd̄ est impossibile (vt ostensum est) Q.

Lectio .III.

autē generatiōi subijctē est materia p̄ diffinitionē habitam. Itaq; si materia generaret: in aliquo subiecto peristeret generaret: qđ peristerens est materia: igitur materia esset anteq̄ generaretur. Similiter si corumpit: in aliquo subiecto corumperef manente post corruptionē: z tale subiectum in corruptione manens est materia: igit materia esset: postq̄ esset corrupta. Secundū etiā pr̄: quia forma substantialis generat z corumpit per se: z illa est i materia igit materia generatur z corumpitur p̄ accidens z ratione alterius. Et h̄ voluit Averrois cū dixit, materia est que in reiveritate generat. s. p̄ accidens z subiective. Nam triplex est generari subiective: scz vt materia: terminatiue: vt forma: et completiue: vt compositum.

Aduerte secūdo Q̄ materia (vt ex p̄orib; constat) est quedā res simplex: actu in re; natura existens: q̄ est in potētia ad omēs formas transmutabiles substantiales: nullā necessariō habēs: ideo indifferēs ad omēs esse dicit: verum semp̄ aliq̄ inherētē habet ac inherētē stare em̄ nuda nequit: sed quacūq; forma substantiali data: materia ea priuari p̄t: eamq; recēpere fm̄ qđ agens eam quāq; in materia causat: quādoq; non causat. Q̄ autem materia sit ens in actu. i. actualis res pr̄: quia qđ nō est nulli^o esse principiū pr̄: sed materia actu est pars z p̄ncipiū entis naturalis. Scđo omīs substantia que est in re; natura est ens in actu: sed materia est substantia: cum sit pars substantiē z p̄ncipiū vt dictū est. modo illud qđ est substantia nō componit nisi ex substantiis. Primo p̄by. ergo materia est substantia in actu. Tertio qđ nō est in actu: sed esse p̄t in actu/ p̄t de nouo esse z p̄duci: materia de nouo nec esse potest nec p̄ducī: vt ostensum est. Quarto si materia non esset in actu: id forte p̄tingeret: qz nunq̄ est absq; forma: sed sicut materia nunq̄ est sine forma: sic forma nunq̄ sine materia existit: pari ergo ratione forma nō erit in actu. qđ est falsum

¶ Non ergo opinandū est materiā esse qđ in potētia: scz ad essendū ad modū q̄ ante se habet^o est in potentia. neq; ip̄a suū esse p̄riū a forma habet. Sed ipsa est quedā entitas indistincta a quedā esse/ qđ esse siue entitas alio esse priuat/ siue alia entitate scz forma: ita q̄ nihil p̄ter formas recipit. Nec imaginandū est formā aliqđ aliud in materia causare: q̄si materia quoddā esse mediū inter materiā am z formā recipiat a forma: sed materia formā recipit: z esse qđ re ipsa est forma: z nihil substantialiter aliud recipit. Ille vero due entitates p̄tiales: materia scz z forma vnū totū constituit. Sed obijctes. materia sustētat p̄ posse fm̄ Averrois: q̄ materia vel substantia materie ē qđā potētia z nō act^o. Scđo si materia de se esset qđā actus: q̄ nō esset in potētia ad oēm qđ est p̄tra p̄m: q̄ valeat esse indifferētē z i potētia ad oēs actū: z qđ nullū actū siue formā d̄ se obierit

¶ Dic ad primū q̄ actus multifariā sumit: quāq; p̄ actu aliud informāte: z sibi d̄ nouo adueniēte. quāq; vero vt p̄tra esse in potētia distinguit. i. q̄ id qđ nodū est in re; natura/ sed esse p̄t. modo materia est in potētia ad oēm actū subalem p̄mo mō: z nullū actū de se h̄: sed est pura potētia subiectiua. Sz actū scđo mō sumēdo. materia ē qđā act^o. i. materia ē exis i re; nā: nec ē i potētia ad oēs actū: qz nō ē in potētia ad seip̄z. Sz ad p̄metatorē dic q̄ materia sustētat p̄ posse: q̄ ip̄a ē in potētia ad aliq̄ formā: nā cū vnā recipit formā: ē in potētia ad aliā.

¶ Forte itez ambiges/ an potētia sit de esse vel substantia materie: distingue de potētia: nam quāq; p̄ eo qđ est z p̄t agere vel pati sumit. Et illa ē duplex: actiua scz z passiuā. quinto z nono mera. Potētia actiua ē p̄ncipiū transmūtādī altez. i. est p̄ncipiū qđ alterū transmūtāt vel transmūtare p̄t. et hoc est oīe agens vel actiuū. Sed potētia passiuā est p̄ncipiū transmūtādī ab altero. i. qđ transmūtāt aut transmūtari p̄t ab alio. Sic materia p̄ma ē potētia passiuā siue receptiua p̄m formaz ḡnandaz. Nec potētia est qđā relatiō ad formaz additam materie

T. cō. s. 2.

Act^o m̄z
tripliciter
capit.

Tractatus. I.

materia eiusdē rationis. Sic consimiliter de quibuscūq; transmutabilibus argui potest: quia nihil refert an plura sint media an vniū. Sic ergo apparet q; in omnibus generabilibus materia est eiusdem rationis. Sed an in celesti corpore sit materia: et an eiusdē vel diuerse rationis sequenti lectione forte patebit.

¶ Secundum quoq; constat q; in omnibus compositis non sit vna materia numero. Tum quia idem numero subiectum simul repugnantium esse nequit: sicut nec idem est contrariorum simul subiectum: sed quedam forme inter se contrariantur vt forma ignis et forma aque: ergo eadem numero materia nō est simul subiectum sub istis formis. Tum quia idem numero existēs in loco circūscriptiue in diuersis locis distantibus esse nequit: sed materia est circūscriptiue in loco: cū sit quantitas: ergo nō est simul in diuersis locis. Sed si omnium generabilium et corruptibilium esset vna numero materia: idē numero esset natura in diuersis locis. Tū q; materia est extēsa: ergo habet partē distantē a parte: sed certū est materiā posse diuidi saltem ad totius diuisionem: diuisio ergo toto in duas partes/ vna materie pars erit in vna parte: et reliqua in altera: ergo ibi sunt distincte materiet consequēs est non eandem numero materiā in quibuscūq; generatis distinctis simul existentibus esse. ¶ Sed obijcias: Omnis vnitas et distinctio est a forma/ ergo circūscripta omni forma/ materia nec est vna nec plures: et per consequēs non est distincta numero ex se/ sed tantū ex forma. Tum q; in fundamento nature nihil est distinctum fm Auerrorū: ergo materia ex se nullam habet distinctionem. Dic q; omnis vnitas et distinctio alicuius per se existentis in genere et rei compositę est a forma: cuiusmodi non est materia: que ordine nature formam precedit: nā sicut tota materia toti forme presupponitur: sic pars materie parti forme in ea recepte. Et distincte partes materie diuersis partibus forme presupponuntur: quare distinctio partium materie non est a distinctione partium forme. Ad Auerrorū dic consimiliter/ q; in fundamento nature nihil est distinctū per se et rei completo per se existentis in genere: est tamē ibi distinctio non per se sed per reductionem existentis in genere. ¶ An autem materiā esse absq; forma impleret contradictionē, vt pleriq; arbitrati sunt/ videatur Gregori⁹ de arimino. ij. sententiarū et Scotus ibidem distinctiōe. xij. q. ij. item Ioannes canonicus. Preterea an materia habeat partes distinctas a partibus quātitatis: et an quātitas sit accidēs coeuum materie: quam alij dimensiones interminatas vocant: cum tamen nos in rarefactione nouam dimensionē materie aduenire conspiciamus: quare si posterior dimensio in rarefactione adueniens non sit materie coeterna/ ergo nec prior: tu perquire. Preterea an materia sit potius causa corruptiōis q̄ generatiōis: vt ex. vij. Metaph. habetur. require Ocham. q. xxij. secūdi. et Joā⁹ nem canonicū. q. ix. primi physicoz.

L. cō. 27. Priuatio est carentia alicuius forme cum aptitudine materie ad illam. Tum aptitudine dico: propter corpora ingenerabilia et incorruptibilia: in quorum materia non est priuatio: quoniam ad nullam aliam formā est in potentia. Cōtingere em̄ ab esse nihil differt in perpetuis.

Lectio. v. Determinato de materia et ei⁹ proprietatibus que est principiū rei naturalis/ veltēsum est: modo de priuatiōe, q̄ est principiū p accidēs rei naturalis q; nō manet in re naturali fm rationē/ licz in rem maneat: cum eadem sit re ipsa cū materia differēs ab ea ratiōe solum: vt dicet.

Aduerte primo q; de priuatiōis entitate varie emerferunt etiam inter doctissimos philosophos opinaciones per difficiles et

Lectio . V.

quo pacto sit res naturalis pncipiū: nā aliq̄ puuationē solā quādā negatiuā forme
 Alij ultra negationē quoq; intrinsece subiectū ipotare. qdā vero eā ens quod/
 dam reale in recto importat: sed puatiū. regre Joannē canonicū. Sed tu q̄entia
 absq; necessitate multiplicare nolis: fm guilhelmū ocham tene q̄ puuatio nō sit
 aliqua res extra aiā a materia ⁊ forma vel toto cōposito distincta. verū q̄cquid
 in re extra/dum generatur. est intelligibile: est vel materia/ forma vel cōpositum.
 Quod ⁊ auctoritate ⁊ rōne firmatur. Nam si puuatio esset quippiā a p̄dictis di/
 stinctum: necesse esset fm sic asserentes eam in materia esse: quod esse falsum fa/
 cile conspicitur: cum respectu distincte forme/ distincta sit puuatio: sed fm sic pos/
 nentes pro eo quod vna puatio absq; alia aufertur fm hoc q̄ vna forma sine alia
 inducitur: seq̄retur q̄ in materia infinite huiusmodi res essent. quod est absurdū.
 Cum nulla infinitas infinitoꝝ fm se distinctoꝝ nō faciatū per se vnum est in re
 rum natura: tertio physī. Tunc si puatio esset in materia: cum nulla sit ei coeter/
 na. seq̄tur q̄ materia quādoq; puabitur vna puatione/ qua adueniēte materia ea
 puatione puabitur: sicq; adueniēte forma nō tm expelletur forma: sed etiā puua/
 tio p̄cedētis puuationis inducetur: quod vix intelligi potest. Tum tertio si puua/
 tio a p̄dictis distingueretur: aut esset nihil: quod non est dicendū. qz quod nihil
 est a nullo ente distinguitur. Cum idē ⁊ distinctū sint differētie entis, q̄nto meta.
 Aut est aliquid: ergo puuatio est forma: quia nulla res est in materia p̄ter formā.
 Nisi dices eam nō esse quid positū in materia: verū vt quid negatiuū: sed idē dī
 ei nequit, quia rursus queratur aut puuatio sit aliquid: aut p̄orsus nihil. Si ali/
 quid: p̄cedūt p̄iora argumēta. Si vero est nihil: nō ergo erit in materia. qz quod
 nihil est omnino: in nullo est: nec possibile est esse. Quapropter nec alicuius genera/
 tionis aut generati. qz quod omnino nihil est: nullus est pncipium. Neq; dices ip/
 sam puuationē accidēs esse reale: quoniam pncipia substantie sunt substantie: cum er/
 nō substantijs nō sit substantia. pmo physicoꝝ. Idcirco quēadmodū negatio nō est
 quid a parte a rebus positivis distinctū: sic nulla puatio est a parte rei a subiecto
 ⁊ habitu simul aut separatim sumptis distincta. quia nihil a parte rei est imagin/
 nabile quod per puuationē importetur: quin sit subiectū aut habitus. i. aliqua for/
 ma. quare si puatio nō est subiectū vel habitus: nihil re ipa est. Confirmatur. post/
 eo subiecto omni alio imaginabili circūscripto/ dum nō habet habitum a forma/
 dicitur vere puari. ergo sine additione cuiuscūq; ad subiectū per hoc solum q̄ non
 habet habitū dicitur vere puuari: nō propter hoc quod habeat aliquid p̄ter ha/
 bitum. Ex his concludē/ puuationē nō esse quid in rerum natura quocūq; modo
 a materia vel forma/ (que est quidam habitus) distinctum. Sed ipa que est extra
 vel est materia vt est puuatio primo modo: aut forma/ que est puuatio secundo
 modo vt mox dicitur.

Co. 10.
 pmi phy.

Aduerte secūdo

Quia puuatio licet multifariā (vt q̄nto meta. patet) dica/
 tur: vt cū p̄posito nostro cōducatur: bifarie sumit: puua/
 tio em̄ pmo mō fm auctorē est carentia forme in subiecto apto nato. Carētia ve/
 ro forme nihil aliud esse existimes/ q̄ subiectū forma quā natum est habere/ carēs
 vt materia ligni in se habere formā ignis: et illā nō habēs est puatio forme ignis:
 quia est carentia forme in subiecto apto nato: hoc est subiectū carens forma: quā
 natum est habere: sicut tenebre est: puuatio ⁊ carētia luminis in subiecto apto na/
 to. i. est aer carens lumine: et aptus habere lumē. Sic cecitas est carentia visus in
 subiecto nato certo ⁊ determinato tpe habere visum. i. est oculus carens visu.
 Sed puuatio secundo modo est forma qua (adueniente altera) materia puuatur.
 vt cum ex ligno sit ignis forma ligni est puatio hoc modo: quia est forma substan/
 tialis in generatione abiicienda. Sic a commentatore sumitur cum inquit. puua/
 tio in aduentu noue forme corrumpitur.

Puuatio
 bifariam
 sumitur.

Tractatus. I.

Quo pua
tio sit pri
cipiu

Nunc p[ro]sciendū est/quo nam mō p[ri]uatio sit rei naturalis p[ri]ncipium: Et quo pacto inter tria p[ri]ncipia a p[ro]bo z Authore sint n[um]erata /z a materia ac forma d[is]tincta. Nam si p[ri]uatio sc[ilicet] modo p[ro] forma que corrumpit/captat: nō difficile v[er]o debet ip[s]am p[ri]uationē esse generatiōis natural[is] siue rei naturalis p[ri]ncipiu[m]. Non q[ui]dem p[er] se: sed (vt dictū est) p[er] accidens: q[ui] rei natural[is] genite non p[ro]stituit essentia: ab illa em forma/q[ui] abijcitur siue ei? expulsione incipit generatio siue rei natural[is] trāsmutato. ita ip[s]a sentim expulsa sit alterius forme successiua generatio: z generatū ip[s]m. Sic p[ri]uatio (vt apertū est) non est vnū numero cū materia: sed re ipsa distincta. Sin vero p[ri]uatio p[ri]mo mō p[ro] subiecto aliqua forma p[ri]uato capiat: sic que admodū subiectū est p[ri]ncipium/sic z p[ri]uatio: cū sit vnū n[um]ero. p[ri]mo p[ro]by.

Quo p[ri]uatio a materia z forma sit tertiū p[ri]ncipium

Sed quo pacto sit tertiū p[ri]ncipiu[m] a materia z forma distinctū est discutendū. Non est autē arbitrandū q[ui] p[ro]ter formā abijciendā a p[ro]te rei sit aliqd tertiū p[ri]ncipium aut p[er] se aut p[er] accidens a materia z forma que generat[ur] distinctū: nec id p[ro]b[is] p[ri]mo p[ro]by. asseruit: sed a p[ro]te rei duo sunt duntaxat p[ri]ncipia p[er] se z totalia: quoz vnū vt subiectuz p[ri]uati forma necessario: z postea habet eam: q[ui] quidem subiectū ex eo in potētia esse dicit: q[ui]a necessario ad hoc q[ui] sit subiectum generatiōis requirit q[ui] p[ri]mo forma p[ro]uerit z postea eam habet: ideo (vt p[ri]o est ostensum) duabus rationib[us] eadem res dicit: siue p[ro]p[ri]e loquendo eadem res duobus nominib[us] diuersas rationes siue diffinitiones habentib[us] vocetur. Sic q[ui] de ip[s]is vna cū noie forme vere p[ri]ncipiu[m] p[ro]dicet: vt materia est p[ri]ncipiu[m] p[ri]uatio ē p[ri]ncipiu[m] sic q[ui] ista p[ro]positio de actu exercitato tria sit p[ri]ncipia: loco illi? de actu signato p[ro]ceditur. scz p[ri]ncipia tribus nominib[us] diuersas rationes habentib[us] significant. Aut loco istius/p[ri]ncipiu[m] de tribus p[ro]dicatur nominib[us]: p[ri]ncipia rez naturaliu[m] diuersis rationib[us] significantib[us]. Sic quoq[ue] ista p[ro]positio de actu exercitato subiectum z oppositum sunt vnū numero p[ro]ceditur loco istius de actu signato/de subiecto z opposito. i. p[ri]uatione p[ro]dicatur idem numero. fm Burleum in expositione p[ri]mi p[ro]by. ter. cōment. 60. forte veritate compulsiua. Quid autē sit actus exercitatus z actus signatus require Ocham quolibet. septimo. q. xv. Et Scotū in vnuer[sal]i salib[us]. q. xiiij. z nisi id intellexeris: in multis p[ro]culdubio falleris. Quapropt[er] p[ro]b[is] p[ri]mo p[ro]by. non absolute asserit q[ui] tria sint p[ri]ncipia. sed dicit q[ui] sunt duo / z quoq[ue] dammo tria: ostendere volens q[ui] a p[ro]te rei due sint res que sunt p[ri]ncipia: et tñ de tribus nominib[us] diuersas rationes h[ab]entibus vere p[ri]ncipium p[ro]dicatur: licz duo istoz nominū p[er] eodem accipiunt siue supponunt. Verba p[ro]b[is] p[ri]mo p[ro]by. sunt hec. Q[ui] et si. i. materia z oppositum numero vnū est: non tñ est specie vnū. Et seip[s]u[m] exponens subiungit. Atq[ue] p[ro] eodem accipio specie rationeq[ue] differre. z postea Tex. cōmeti. 66. Atqui subiectū ipsū (inquit) numero quidem est vnū. i. in re: ratione p[ro] .i. diffinitione subiectū z oppositum. i. p[ri]uatio sunt duo. i. habēt diuersas duas distinctas diffinitiones. Et hoc ipse postea cōcludit: quare p[ri]ncipia (inquit) neq[ue] plura p[ro]trarijs quodammodo sunt: sed duo (vt ita dicam) numero: neq[ue] rursus penitus duo: quia ipoz ratio est diuersa: sed tria. i. p[ri]ncipia in re non sunt plura q[ui] sunt p[ro]traria p[ri]ncipia que sunt vt forma abijcienda z forma inducenda: sed duo sunt numero re ip[s]a. nec penitus duo: sed tria. i. sunt nomina siue ratōnes significantia p[ri]ncipia: quoz ratio. i. diffinitio est diuersa. sicut alia est diffinitio hois: alia imulici. i. ignari mulices apti esse/que rem eandē significant: p[ro]p[ter] eōm huiusmodi diuersas rationes z diffinitiones tria esse p[ri]ncipia possunt dici quodā modo: licet re ipsa sint solū duo p[ri]ncipia p[er] se: iuxta mentem p[ro]b[is]. illud postremum sic ostendit: Subiectum z oppositum fm p[ro]b[is] sunt vnum numero: sicut homo z imulicus: tunc queratur: an inter subiectum z oppositum. i. p[ri]uationem p[ri]mo modo extra animam est aliqua distinctio aut nulla: si nulla: habetur p[ro]positum: quod a parte rei nulla est diuersitas p[ri]ncipioz / nisi materie

Lectio .V.

z forme. **S**tañt est ex parte rei: vel ergo puatio est aliqd aut nihil: si nihil/ergo nō erit vñū numero cū eo qd est ens: cum ens z non ens sunt vñū numero. **S**i vero est aliqd aut substantia vel accidēs vt sup^o argumentatū est. **S**ed quo pacto hñōi ppositiōes (puatio nō manet: puatio miscet materie: puatio in aduentu forme corrumpit: z plures pñiles) solui debeant: q̄ aliquā reale distinctio nem inter puationē z materiā salte apparetē importare vident: requirē **B**ruy. z **B**uri. **E**t precipue **O**cham in summa sue physice.

Aduerte tertio **Q**uod corpora celestia (q̄ author in sra dat intelligere) sūt in omibz z signo. **P**rimo qz omēs gñatio z corruptio sunt inter terminos p̄trarios scz formā q̄ generat z formā q̄ corrumpit siue deperdit: z q̄cqd gñat ex cōtrario generat: z quicqd corrumpit in suum p̄trariū corrumpit. vt. i. **P**hyf. p̄z. **C**elo aut nihil est p̄triu. **N**am p̄triaz substantiaz p̄trarie sūt opationes z mot^o. **H**ocū aut circulari nullus est motus p̄trari^o/ igit nec celo est aliqd p̄trariū: q̄re celum nec est gñabile nec corruptibile corruptione physica. **E**t p̄ p̄ns p̄cludit celū neqz esse alterabile: cū alteratiōes in gñatiōez z corruptionē ordināt. vt media i suos fines. **A**lteratiōes quoqz sūt inter p̄ria. sed recte videt natura ingenitū z incorruptibile exuisse a p̄ns: iter q̄ fit gñatio z corruptio: p̄mo celi. **N**eqz celū in se recipit q̄litates elementoz ac peregrinas imp̄ssiones. p̄mo meteoroz. p̄bat q̄z signo. **N**ā omēs hoies cuiuslibet natiōis et greci z barbari quicūqz aliquā estu/ mationē de deo habuerūt/ ipsi sedē z locū attribuerūt celum: vt ipsi^o vniuersi nobilissimū locum: signum est igit esse p̄petuū vt immortalē ac incorruptibile locum ap̄ari immortalē z p̄petuum: vt dignitas loci: dignitati rei respōdeat. **Q**uod aut author puationē a corpibz exclusit/ p̄tingit. **Q**uia materiā coz (si eam habeant) possidet formā nullū p̄trariū habentē: nec apta est alteram habere: itō qz in p̄petuis ac sempiternis nō dñt esse/ z posse esse. iij. **P**hyf. i. posse esse z aptū esse nō distant in p̄petuis: imo quicqd sunt/ possunt esse. sed si corpora celestia aliam formā recipere possent: q̄ essent puata: tūc iam actu eam haberēt. **H**abet deniqz hec p̄positio veritatē solū q̄ ad intrinseca: nā ad externa accidentalia patit instans/ tiam: qz celum indies nouos recipit opationes illuminatiōes atqz motus locales: qz sol modo in oriente exis ad vesperū erit in occidente.

Tex. cō.
32.

¶ **A**n vero corpus illud celeste sempiternū sit ex materia z forma cōpositum: **E**st inter **P**hos p̄trauersa. **N**ā **T**heologi ip̄m p̄iter p̄positū asserunt. licet iter eos sit q̄dam d̄fna. **E**gidi^o **R**homan^o heremita cū **T**homa argētinensi eiusdem ordinis dicūt esse cōpositū ex materia eiusdē rōnis cū materia gñabiliū z corruptibiliū: seclusa intelligentia mortice. at celū esse incorruptibile qz nō habet p̄triu. **T**ulit q̄a eius forma omēs istoz inferiorz sua virtute ac p̄fectione cōtinet: itō ap̄petit^o materie p̄ter eius formā nobilissimā est facta^o. **H**uic opinioni **O**cham quoqz assentire videt q̄ncqz. **S**ed p̄tra eum sic obijcit. **Q**uecūqz in materia cōmunicat/ possunt v̄cissim transmutari. i. agere z pati: aut ad m̄m^o vñū habens aliquā formā qualem nō habet aliud: similem formā p̄ducere pōt in alio nō habente talem formam: dūmodo id sit sibi s̄līs p̄ductiuū: sed sic est d̄ celo z igne: igit similem formam in materia celi p̄ducere potest: qualis est forma ignis: z p̄ p̄ns celum est corruptibile.

¶ **A**lia opinio dicit **T**home aq̄natis z alioz in celo materiā asserentis: v̄z aliterius rationis ab istorum inferiorz materia. cum materie celi non sit admixta puatio: nec est in potētia ad aliam formam substantialem: sicut materia istorū inferiorz. **E**t quemadmodū multa sunt corpora celestia: quia decet sphere cum suis cōcentricis z cōcentricis orbibus atqz epicyclis: ita diuersē sūt eoz materie. quaz quelibet alterius est ratiōis ab alia. **S**ed cōtra has opiniones sic arguit:

Tractatus .I.

pluralitas nō ē asserēda absq; necessitate: s; nlla necessitas tot materias diuersas rationū nos ponere cogit: nam neq; ex fide nec sacris lris nec p rationē euidētē neq; p expiētā siue sensum cōuinci potest ergo: nullā em̄ aliam viam ad cōcludendū materiā in aliquo esse q̄ transmutatiōnē substantiālē: q; sicut trās/mutatio facit scire materiā: sic opatio formā. Auerrois. iij. Phis. **S**odo nlla in celo est transmutatio subalis. cū dictū sit ipm̄ insignabile et atq; icorruptibile. **T**ertia est opinio cōmētoroz; in libello de substantia orbis z pmo celi alibiq; tenentis corpus celeste seclusa intelligētia substantiā esse corpream simplicē carentem ppositione ex materia z forma: ita q; nō habeat materiā q; forme substantiā ali subijctā: licet ipsum sit motus localis subiectū: qd̄ solet qnq; materia dici scz in qua: distinguif tñ de celo. quia aliqñ p aggregato ex orbe z intelligētia ei ap; propria sumit. Qnq; p orbe. Silt materia qnq; pro subiecto omniū formaz transmutabiliū accipit. vt. vij. Meta. **M**ateria ē q; res pōt esse z nō esse. Qnq; p substantiā quāta motui z transmutatiōi subiecta. Est itaq; nūc celum substātia simplex (fm̄ Auerroim) media inter purā materiā z purū actū: cui intelligētia vt motrix est appropriata: q; ipm̄ est ligamentū inter pncipia eterna/intelligētia z ipsa gnabilia z corruptibilia: qd̄ necesse est esse in transmutabile fm̄ substantiā z fm̄ locum transmutabile. nisi em̄ semp maneret fm̄ substantiam: z mutaret fm̄ locum: nō p̄tinuarent mutatiōes in his inferiorib;. **N**ec huic opioni sacre forte littere sūt cōtrarie: nam si recte illud p̄m̄i genesios inspiciat (In pncipio creauit deus celū z terram) magis sonare apparet celum esse creatum sine materia. cum p terram materia intelligat: z p nequens celum z materiam distinguere videt. Id tamē altiori cōmittēdū est negotio. **V**idero d̄ hac re Deham z Scotum. ij. iniaz et usq; sequacem Anto. And. super. vij. meta. Albertū d̄ saxoniam: z Bur. sup pmo celi. z alibi alios.

Forma est que dat esse rei. Itēz forma est quoddam diuinū z optimum z appetibile. quia appetit a materia prima. **E**t dicit forma inquātū dat esse materie. **S**pecies vero inquātū est principii cognitionis. ratio autē inquātū est finis materie. vel inquātū est proportionabilis materie. **E**ntelechia siue actus inquātū: opponit p̄uatiōi. **N**ota q; materie est pati z moueri: mouere autē z facere alterius potētie sunt scilicet forme.

Lectio
sexta

Nunc de tertio rei naturalis pncipio: vtpote de forma substantiāli q; omniū transmutatiōnū est effectiua: sicut materia omniū est susceptiua / agit p̄m̄um duas eius descriptiōes ponens: quaz prima ex. vij. metaph. circa finem / vbi dicit formā esse causam essendi: alteram particulatim ex pmo phis. sumpta est. **S**cdo diuersa ponit forme nomia. **T**ertio inter eam z materiā ex parte opationū siue p̄rietatum infert ex. ij. de ge. z cor. differentiam.

Aduerte p̄mo **Q** forma qnq; gnātam p omni re cōtra materiā et compositū distincta sumit. z est duplex / quedā em̄ dicitur substantiālis: altera accidētaria. **S**ubstantiālis in triplici repit d̄na. **N**ā qdā est q; tam re q; cogitatiōe a materia est semora: vt sūt intelligentie orbū celestium motrices q; angelos vocat⁹ siue substantias sepatas: q; materie nō sūt imerse: neq; eidē vilo mō fm̄ Scotū vniri p̄t: neq; cū orbe faciūt vnū simpliciter. q̄rū p̄sideratio ad metaphisicū potissimū spectat. **I**deo dicunt forme nō ab inforzmando sed aforz manēdo. **A**lie sūt forme q; tā re q; cogitatiōe sunt in materia

Lectio .VI.

eidem p informationē p iuncte: vt forme rez naturalū: sicut asini z lapidis z vel
gerabiliū z sensitiuoz: q̄ educte sunt de potentia materie. i. virtute agentis sūt
in materia pducte: ipsaz essentia z opatio a materia depēdet: id sunt gnābiles
z corruptibiles: q̄ p̄sideratio ad physicū ea rōne p̄tinet. Tercie sunt forme me
die q̄ q̄nc̄ sunt vnite materie: q̄nc̄ p̄ ab ea fm fidem Christianā separe: vt sunt
aīme intellectiue, z tam be q̄ ille sunt forme ab informādo dicte: q̄ sunt actus
z p̄fectio eius cui insūt: cū quo faciūt vnum simpliciter: sc̄do de anīa. neq̄ absq̄
materia p naturaz esse possunt: nisi intellectiua fm fidē. de q̄bus p̄cipue p̄sens
diffinitio sic explicat. Forma est. s. principiū p̄ se vel causa rei naturalis z intrin/
seca q̄ dat esse. s. formale: vel q̄ dat esse speciuocū rei. i. p̄posito. potest tñ quoq̄
forme accidētarie p̄terere: q̄ dat suo subiecto esse sc̄z fm quid: vt albedo hoi esse
albū. Et sunt triplices forme accidētales fm q̄ tria sunt p̄dicamenta acciden/
talia distinctas res sc̄dm p̄mūtorē opinionē a substantia importātia: vt est ex/
tensio siue quātitas: sciētia z virtutes aliq̄z de tertia q̄lītatis specie/ multū ad
sensum note, z vbi siue successio q̄ est accidens.

Forme substantiales ab accidētalib; multifariā differūt: nam substantiales
sunt p̄tes essentielles cōpositi: accidētales vero nequaq̄: sed p̄tingenter insunt.
Sec̄do substantialis est termin⁹ gnātionis. accidētales vero alteratiōis vel alteri
us motus. Tercio substantialis vnita materie facit vnū simpliciter cū materia
vt asinū: nec querendū est fm p̄bm, cur ex ipsa z materia fiat vnū. nisi q̄ hoc est
actus z illud potentia: nec alia ratio dari p̄t. Accidētales vero nō facit vnum
simpliciter sed vnum p̄ accidens. Quarto accidētales possunt intēdi z remitti
vt sunt q̄lītates de tertia specie. substantiales vero nō (fm p̄mūtorē opinionē)
cuius tñ dicti multi sequaces doctrine Scotti tenēt cōposituz: require Antonīū
And. sup. xj. meta. z canonicū. v. phys. q. ij. z Scotū. vij. meta. Quinto forma
substantialis materia penetrat: nō quelibet accidētales id facit: vt de scientia z
virtute constat. penetrare em̄ res dicunt q̄ vbi aliquid vnus est: ibi z alterum
totū vel aliqd̄ alterius: vt albedo z dulcedo lacti penetratiue vnunt. aīa p̄o ra
tionalis quoq̄ materiā penetrat/ non fm partes/ quibus caret: sed fm alterum
totum. Sexto plures forme substantiales fm Aueroim in eodem cōposito esse
nequeūt p̄p̄ formaz p̄trietatē: aut p̄p̄ q̄lītatiuz dispositiōū incōpossibilita
ter: q̄s sibi huiusmodi forme determinant: quicquid sit de forma cōp̄eitat/ quā
Scot⁹ cū forma speciuocā ponit. Cui Otham in quolib. assentit. z alibi. Qui
quoq̄ in homīe animā sensitivā ab intellectiua distinctā esse asserit. Sed forme
accidētales esse plures in eodē nō icōuenit: si nō sūt p̄trietate.

Forma substantialis vocat̄ diuinū p̄mo phys. Tum quia p̄ime cause quodā
modo assimilat/ q̄ prebet esse rei: differunt tamen: quia forma esse formale z de/
nominatiuū: p̄ima causa vero effectiue. Tum: q̄ sicut diuinū mouet vt amatū
z desideratū. xij. meta. sic forma mouet z materia z cōpositū. appellat̄ quoq̄
optimū sc̄z inter rez naturalū principia: nam (vt dictum est) p̄fectior est mate/
ria. vel q̄ est finis gnātionis: modo finis z bonū. (j. Ethicōz) p̄uertunt. Est q̄
forma quoddā appetibile a materia tanq̄ p̄fectū ab imperfecto.

Aduerte secūdo **F**orma (quēadmodū z materia) varia apud p̄hos
sc̄ue vtunt. Nā vocat̄ forma ab informādo māz: q̄ dat ei eē formale z specificū
z n̄ entitatiuū q̄ id a seip̄a hz: cū sit ens h̄cūq̄ extrinsecō cū cōcepto. Dī z sp̄s q̄
p̄ ea in ei⁹ cui⁹ est cognitionē deuenim⁹: z sub q̄ specie collocari debeat sc̄imus:
si enim habeat aiām rationalem dicimus id esse homīnez. Aut dicitur species/
q̄ ab ea potissimum sumitur diffinitio. septimo metaphys. vocatur quoq̄ ratio
quia materia est p̄ter formam tanq̄ finem: z vt imperfect⁹ gratia perfectioris.

Dunt fo
me substā
tiales ab
accidētalib;
b⁹ multū
pliciter

Tractatus. I.

¶ Vel qz est materie proportionabilis: sicut act⁹ sue potētie/ seu pfectio suo pfecti-
bili: Nam forma prequirat materiā p qualitates proportionatā z dispositā. Act⁹
em actiuoz sunt in patiēte pdisposito. ij. de aia. Vocaturqz grece entelechia: que
est vltima pfectio latine: qz pficit materiā. Sic privatiōe secūdo modo opponit
sez p rariē abijciēdo formā et p rariā. Habet itē z alia noia: nā dicit habitus/ qz
privatiōi pmo modo accepto opponit: qz habitibz. i. formis in materia existētibz
bus cessat motus. Iad illā formā. j. de generatiōe. Vocat a platonis padigma
siue idea siue imago/ fm qz ipsa a suo exemplari pcedit. qd in pma causa habet. Di-
citur a Lōmētatoze sepius qdditas: qz est principalior rei pars/ a qua res in illa
vel alia specie ponit. ¶ Nam qdditas qnqz fm Oham sumit p omibz que sunt
de essentia rei que faciūt vnū p se: sic qdditas re ipsa est totū cōpositū pte ex ma-
teria z forma: sic materia est de qdditate z essentia cōpositi/ sic forma. Alio mō
capit p vltima forma: qua aliqd ab alio differt/ qd nō est idē cū illo/ cui⁹ est qddi-
tas: sic in separatis a materia idē est qdditas cū eo cui⁹ est qdditas: qz illud est sim-
plex/ nullū habēs distinctionē intrinsecā a partibz intrinsecis. Tertio qdditas p
diffinitioē ex diuersis pceptibz generis z differētie cōposita: et illa qdditas non
est eadē re ipsa cū eo cui⁹ est qdditas.

Quiddi-
tas tripla/
riā

Oham

¶ Scito qz formā quā vocant formā totius siue quidditarē a forma partis for-
maliter distinctā supvacaneū z forte inutile est asserere: vt quidā arbitrant qz cō-
positū nō tm dicat materiā z formā: sed z formā totius: qd auctoritate phi. vij.
Metaph. astruūt: vbi dicit qz pter partes est aliqd aliud in toto qd nō est ptes:
qz partes manēt toto nō manēt. Dissolutis em b et a/ manet b et manet a: nō rū
manet hec sillaba ba: ergo ba est aliqd pter b et a. require Scotum in. ij. et alibi.
Antho. and. vij. Metaph. et Canonici. j. Phyl. vbi nō minus difficultia de hac
forma totū qz de vnitāte diuine essentie z trinitate psonaz plūma offēdes. Sz
tu qui abiqz vlla necessitate entia multiplicari nō curas: dic fm p hū z suū cō-
mentatoze. j. Phyl. qz totū non est aliud a partibz simul sumptis z vnitis: ita qz
nō qliter cūqz se habētes ille partes sunt totū/ sed pūctre z seinuicē pficiētes: lū-
cet aut nō semp sic sint pūctre: quādo tamē sunt/ nō sunt p aliquā pntitatē aliā/
sed seipis pūctre. Non em vnio earū est aliqua entitas superaddita illis: nec ex
vnione partiū essentialiū resultat aliqua tertia entitas quā vocant formā totū.
Nā si aliqua hmoi entitas siue forma esset (vt humanitas) pter materiā et for-
mā vnitā: vel ista entitas tertia est simplex/ nō cōposita: nō simplex: qz vel mate-
ria vel forma: si forma/ sic plures forme partiales (pter has quas illi ponūt) sunt
ibi substātiales fm se totas distincte: et sic nō magis vna illarū esset forma qz al-
tera. Silt si due sint ibi forme: aut faciunt vnū per se cū materia/ aut non: si sic:
aut alia entitas pter illā tertiam requirit⁹ aut nulla. Si alia: querat de illa/ sicut
prius: sicqz in infinitū pcedit. Si nulla/ ille ergo tres partes per se vnum faciēt
absqz quarta entitate: et eadē ratiōe due poterūt per se vnū facere absqz tertia en-
titate. Si aut non faciunt vnū per se: frustra ergo pter cōpositi entitatē ponet.
Si vō hec tertia entitas sit cōposita/ et nō nisi ex materia z forma. ergo pter ma-
teriā z formam nihil est nisi cōpositū quoddā: quod nō est aliud a partibz: sū-
mul sumptis z vnitis. Quapropter pter partes que sunt materia z forma nō est
tertia alia entitas ab illis distincta/ fm O hā: sed est quedā cōpositiō/ q nec est
vna pars nec altera: ita qz illud cōpositū nec est materia nec forma/ sed sil mate-
ria z forma vnite. ¶ hec est intētio phi de hac sillaba ba/ q ipsa. nec est b nec a:
ex quo tam b qz a manere potest in ba.

Tex cō/
men. 17

¶ Sed obijctas: materia z forma sunt cause et partes z nō sui ppi⁹: ergo alicui⁹
alteri⁹ tertiē entitatis. Scdo si forma simul loco cū materia esset: z nō eā infozā
marer: nō faceret cōpositū: quare ad esse cōpositū nō sufficit materia et forma

Lectio. VI.

simul fm locum: ergo aliud quippã requirit/ quod forma totius vocat. Ad pri
mã dic q materia z forma nõ sunt altius rei cause fm **Ocham**: nisi quia sunt
partes. z ideo quẽadmodũ nõ sunt sup̄ius partes: sic nec sup̄ius cause. sed sũt
partes z esse compositi: qd non est nisi materia z forma quãdo sunt simul vnite.
ita q vna alteram informat: z eas eiusdem compositi esse causas. Ad aliã ratio
nem dic q physice loquẽdo ytradictionem forte includit/ formã simul esse loco
cum materia: z eam nõ informare. An aut humanitas aliqd aliud q̄ homo im
potret: vel an sint synonyma fm **phm** et **Fidẽ**. requirit **Ocham** qdlibet. v. q. r. z. xi

Aduerte tertio

q̄ ppositio in littera ex secũdo de generatiõne sumpta est. **L. cõ. 51**
vbi contra platonicos quosdam z **Democritũ** materiã
pncipiũ effectiũũ asserentes. pbat materie officium esse pati/ z transmutatiões
oẽs in se suscipere vicissim: vt pote generatiõne: corruptiõne: augmentatiõnem
z moueri. i. de vna forma substantiali ad aliã transmutari: cum ipa sit de se in
formis: ac ad oẽs indifferẽs: in pura existens potẽtia subiectiua. cui proxsus nul
la actio realis competit. Quis **Egidius** duabz ratioibz sup scdo sententiaz z qd
libet. scdo materiã forme coagere pbare nitat. Sed forme substantialis officiu
est mouere: agere: z transmutatiõnes omnes suo cõposito competentes efficere.
vt forma ignis transmutatiões igni cõuenientes pducit. z forma aque mutatiões
aque naturales. Sicq; cum ignis alium ignem: ex ligno pducit: forma ignis ge
nerantis est huius generatiõnis effectiua. Sic dum aqua corrumpit ignem: for
ma aque corruptionem ignis efficit: itidem de augmentatiõne z alteratiõne dicto
Recte em materiã se habet vt cera: q̄ cuiuslibet figure efformatiõne ac sigilli na
ta est in se suscipere. sed forma est vt sigillum in cera impressum. Nec intelligenduz
est materiã corruptiõne pati: cum ipa incorruptibilis (vt dictum est) existat. sed
potius dicit pati pfectiue siue saluariue. quia a formis pficit: z in actu formali
saluat. Passio em est duplex. ij. de ania. saluariua. s. q̄ fit dum q̄ppiam in aliquo
cõueniens inducit. et corruptiua: vbi dũconueniens inducit z cõueniẽs abicit:
que materie pme cõuenit minime.

¶ An autẽ forma substantialis habeat aliquod esse in materia ab eadem distin
ctum ante sui generatiõnem: est inter p̄hos z veteres z neotericos varius dicendi
modus. Nam **Anaxagoras** clazomeni⁹ arbitrat⁹ est omnes formas actu esse in
materia latitantes in quoddã chaos p̄fuso ex atomis conflato. Et p̄ psequens
quãlibet rem esse in qualibet: z quãlibet rem ex qualibet fieri. Cui⁹ ratio: **Omne**
quod fit/ aut fit ex ente: aut nõ ente. sed nihil fit ex nõ ente: qz ex nihilo nihil fit.
ergo omne quod fit fit ex ente. Et cum qdlibet conspiciat fieri ex quolibet: p̄
quens est omnia esse in omnibz z qdlibet in quolibet. Sed ratio sic soluit/ con
cedendo q̄ omne qd fit/ fit ex ente vt materia: que in omi trãsmutatiõne ac gene
ratiõne (vt dictum est) p̄supponit. sed negãdo q̄ qdlibet fiat ex quolibet: sed deter
minatũ ex determinato: vt ex semine oliue fit oliua z nõ triticum. de qua opini
one p̄mis **Phyf.** z de generatiõne video. pythagoras v̄o et **Plato** putant for
mas ante eaz generatiões nullo mō esse in materia. sed in luce p̄me intelligen
te formarum datricis: que suo lumine has materias inferiores irradiãdo: fm
q̄ be plus aut minus de hoc lumine suscipiunt. Et p̄pter varias eoz dispositio
nes ac p̄portiones in eis varias inducit formas. recrelicet sol luce sua diuerfas
corporũ superficies irradians/ varios in eis pducit colores: fm q̄ illa lux in sub
perficiebus magis aut minus incorporat. quare **Plato** putauit agẽtia illa par
ticularia nullas formas substantiales in materia producere: sed eã disponere ad
iparum receptionẽ. Quam opiniõne secutus **Auicenna** nõ p̄mam intelligentiã
am: sed infimã spherẽ generabilium z corruptibilium appropriatam esse forma
rum datricem/ quã collocãram vocãnt ita q̄ p̄ma causa idem semper manens sta
c

Tractatus. I.

bilis solū pducatur vnū immediate: sic q̄ seipm̄ intelligens pducatur p̄mā intelligē-
tiam cūm p̄mo celo. deinde hec se intelligens secūdam producit/ cum secūdo celo
Et sic deinceps. sic q̄ intelligētia lune seipam̄ intelligens/ pducit intelligentiam
diuītam agentem: q̄ sit in actiuozum z passiuoz ſphera/ que omnibz inferioribus
formas tribuit. Cuius quidem sententię autumat̄ Aristo. cum Guerroe de intel-
lectu agente (vt Deham dicit) esse. Huius opiniois improbatio forte magis ad
theologum q̄ physicum spectat. ¶ Alij ſo sunt inter hos medij. Diu? em̄ Tho-
mas z Egidius formas fm̄ essentias p̄existere earum generationibz: sed genera-
ri fm̄ esse/ opinati sunt. Aristo. quarto Metaph. esse ab essentia/ z essentia ab esse
nō differre ostendit. Albertus decus germanoz/ formā ante ei? generationē esse
in materia sub esse confuso z diminuto credidit rōne sue inchoationis in mate-
ria continuo existens. Generari at̄ fm̄ esse completū z in actu. Que opinio lz sit
apparēs: nō tñ vulgo obſuat. qz vocē h̄ incōpletū eē a. z forma. cōpleta b. tūc vt
a corripit cōpleta forma b. aut nō: lz qd̄ remāeat: si eā remāere dicat. vl̄ erit ei-
de rōnis cū esse cōpleto: aut alteri? rōnis. Si eiusdē rōnis: sequet̄ eam facere vnū
intēsius. sic forma substācialis magis z minus suscipiet: qd̄ est p̄tra p̄m̄ in p̄di-
camentis. quicqd̄ in hac parte aliqui de via Scoti sentiant. Si est alterius ratio-
nis: sequet̄ omnē formaz substācialē esse rem heterogeniā: quod nemo concessit
vnq̄: cum ipa esset ex partibus diuersarum rationum composita. Si ſo corrum-
pitur: sic eque bene forma ex nihilo fieret/ sicut si nihil in materia p̄fuisſet. Idcir-
co dicito q̄ forma substācialis n̄ illum esse actuale habz in materia. habet tamē
aliquas dispositiones/ per quas formaliter ipa producit: que se in ratiōe p̄ncipiū
actiuū respectu forme generande habent: quas theologū rōnem seminalē vo-
cāt. Et sunt dispositiones quedā (fm̄ aliquos) materie siue a celo siue aliunde in-
troducte: qbz hec forma immediate cōcurrentibz agentibus superioribus educi-
tur z non alia. Formā autē educi de potentia materia/ est ipam̄ quo ad esse fieri
z conseruari/ p̄supponente agēte naturali a materia depēdere. ideo aia humana
de potentia materie nō educit: sed fm̄ p̄m̄ de foris venit: aut fm̄ theologos cre-
atur: creādoqz in corp? infundit

Secda hu-
ius tract.
ps cas nu-
merat

Cause sunt quattuor. s. materialis: formalis: d̄ quibz dictū
est: efficiēs z finalis. Differt aut̄ principū z causa: quia p̄-
cipū est causa intrinseca z essentialis rei. Causa ſo extēdit
se tam ad causam intrinsecam q̄ extrinsecam. Causa effici-
ens est vnde principū ē mutatiōis z quietis. Et est duplex
scz intrinseca z extrinseca. Intrinseca est virtus actiua semi-
nalis in materia: que a theologis ratio seminalis vocat̄. Ex-
trinseca est sicut virtus celestis: vt allatio solis ī obliquo cir-
culo: q̄ facit generationez in istis inferioribz. Media ſo que
sūt ad finē reducunt̄ ad cām efficientē

Rectio
vñ.
Tex. cō.
plogi.

T. cō. 26.

¶ De causis modo tam intrinsecis (vt est causa materialis z formalis) q̄ extrin-
secis: vt est finalis z efficiens/ prosequit̄. Imo tam de causis per se z que cū intē-
tione agētis operantur: q̄ de causis p̄ accidens. z que p̄ter intētionem effectus
producunt: vt est casus z fortuna. Nam phisici officū est veritatem inuestigare
Quoniā tunc vnūq̄qz cognoscim? cū eius cas̄ ex qbz z q̄t constat/ cognoscim?
j. Phis. z. ij. cum scire sit p̄ causam cognoscere. p̄mo p̄d̄stet. Sunt autem quatuor

Lectio. VII.

hujus cause rei naturalis per se specie distincte non coincidentes s'm rationes earum
 causandi z diuisione mediata. Quod sic ostenditur. Omnis rei naturalis causa
 vel est intrinseca aut extrinseca. Si intrinseca vel actiua/ sic est forma: cuius cau
 salitas est materia in formari: ac etiam operationes toti competentes efficere.
 Aut passiuua: sic est materialis. cuius causalitas est a forma in formari solum. Si
 p'o est extrinseca: vel est propter quam agens facit formam in materia: sic est fi
 nalis. vel est id quod eam transmutat: sic est efficiens. Quas quidem: p'hus iuis
 questitiuis sec'udo Physicoz distinguit. ideo ipe non semper re i'pa: sed quandoq
 q's sola ratione distinguuntur. Quis aut' sit eorum ordo in p'fectione ac in cau
 sando alibi perquire.

Aduerte primo q' causa sumitur quãdoq's stricte pro re que actu quip
 piam causat. sic apud Boetiu z Petrum hispanu qnq
 to tractatu. Causa est ad cuius esse sequitur aliud s'm naturam: quod sic explica
 tur. Causa est. i. ens: ad cuius esse. i. p'sentiam: scz in re vel intentione sequitur s'm
 naturam. i. ordinem nature: aliud. i. causatum seu effectus: qui se ad causam cor
 relatiue habet. ideo vnum per reliquum diffinitur ex p'dicamentiis, necesse em' est
 in rationibus vtrozq's vtisq's vti. Porphi. Additur in re propter causas materi
 alem. formalem ac efficientem/ que nihil causant: nisi in re extra habeat esse. Ad
 iungitur deinde/ v'l in intentione propter causam finalem que duntaxat vt est in
 intentioe agentis causat. Finis em' (vt postea docebitur) no est causa/ nisi vt ama
 tus atq's desideratus mouet efficiens. At hec vnde sequit' hic no sequelam dialec
 tice nec temporalem importat/ veru' ordinem z dependentia vnius rei inesse ab
 alia re. Nam quilibet effectus a sua causa aliquo modo dependet s'm natura. i.
 ordine naturali. quia non est opus effectum tempore esse posteriorem sua causa:
 licz quandoq's imo vt plurimu' euenit vt de sole ac lumine eius effectus costat: vbi
 sol lumen tempore no p'cedit: sed solum natura. Similiter pedis in puluerem im
 positio est causa vestigi' eiusdem que simul sunt tempore. per aliud s'm naturam
 distinctio realis inter causam z effectum notat. q're s'm theologos in diuinis ab
 intra nulla est causa p'rie loq'ndo.

Sec'udo causa sumitur largius pro eo quod actu causat: aut in potentia p'p
 qua causabit: aut aliquando causabat. sic pater est causa filij. ij. Physicoz. Nam
 quicqd est causa cause: est z causa causati. Sic quoq's domificator dicit' causa do
 mus ia dudū facte. ideo dialectici hoc nomen causa ampliatiuū asserunt: efficiens
 enim ad p'teritum. nam pene semper effectū p'cedit tēpore. cā p'o finalis ad suū
 turū: q'a finis fere semper seqtur.

D. cō. 29

Tertio causa largissime sic describit'. Est a qua aliqd dependet vel dependet
 bat in esse vel fieri aut conseruari simpliciter: aut in esse tali vel tanto commissio
 ue siue omisiue: mediate vel immediate: positieue vel priuariue. Aut est aliquid
 amatum vel desideratum propter quod amatum vel desideratum agens causat
 Dicitur primum/ a qua aliquid dependet: propter causas in actu: id est que actu
 causant. Addit' vel dependebat: propter causam in potentia: vt domificator do
 mus iam dudum constructe causa dicitur. Postea adiungit' in esse: propter forma
 que a materia in esse dependet: similiter lumen a sole. Additur/ vel in fieri: p'pter
 efficientem: vt domus ab scq's domificatore no fit. Adijcitur v'l conseruari p'pter
 primam causam: cui' nutu s'm theologos omnia conseruant. similiter p'pter mo
 tu celi. ij. de generatione: similiter qualitates materia disponentes/ que formaz
 in ea conseruat. Aut ponitur generatim p'pter causas sine q'bus res esse no potest
 Dicit' latius simplr/ ad explicandū esse essentielle. Addit' v'l in esse tali v'l tanto:
 vt albedo dat esse accidentale rei albe. Adijungit' commissiue siue omisiue: quia pec
 caroz s'm theologos est causa peccati/ ab eo aliquando p'petrati: dū. i. aliquē actum

Tractatus. I.

fm aliquas circūstantias fm q̄s nō deberet/efficit. Aut aliq̄ue effectū quē merito efficere deberet/omittit. Addit mediate vel imediate. nā quicq̄ aliq̄ res ē causa rei imediata: vt p̄ filij/ q̄ semē administrat/ in q̄ est vis seminalis: q̄ est causa filij imediata. Sic caliditas ignis est causa mediata aque caliditas: forma v̄o substantialis imediata. hui⁹ tñ dicti multi tenēt. Prarū. Postremo adheic: vt p̄t uatiue. nā nauta est causa naufragij nauis: aut negligēs: at ipse p̄s ac diligens est causa salutis nauis. Ultima pericula p̄pter causam finale subiungit. de qua postea. Causarū vero alia est intrinseca: q̄ substantiā rei cui⁹ est constituit: materiq̄ in ea vt materia prima ⁊ forma substantialis. Alia est extrinseca: que licet ad esse rei naturalis concurrat/ nō tamen re naturali manet/ vt est efficiens ⁊ finalis: que nō sunt de essentia rei.

**Cā mate
nalis tri/
plex**

Scito tur. Nā ligna ⁊ lapides sunt causa material' dom⁹/ ⁊ aia rōnalis scie q̄ tñ nō sunt materia p̄ma. Ideo quēadmodū materia est triplex/ scz in q̄/ materia ex q̄/ ⁊ materia circa quā: sic causa material' trifariā d̄. Nā causa material' ex q̄ est/ ex q̄ cū aliquo fit aliqd: vt lapis est id ex q̄ cuz aliquo: vt figura anuli fit anulus. Et ista ratio oēm materiā ex q̄ cōplectit/ siue rerū naturalū siue artificialū: ac alioz quibuscūq̄ materia attribuit. Imo h̄ pacto oēs artes atq̄ scias ambit: vt in grāmatica lre sunt dictiōis materia. in logica subiectū ⁊ p̄dicatum/ p̄positiōis. sic lignū est causa material' vasoz: sic elemēta mixtoz. ⁊ id gen⁹ plura q̄ suo mō h̄nt suā materiā. Hic tñ de materia ex q̄ rerū naturalū fit porissimuz mēto: q̄ ipsa est ex q̄ cū forma subali fit cōpositū: vt corpus hois est ex q̄ cū aia rōnali fit homo. Scdo causa material' dicit in qua aliqd fit: vt in subiecto. Du

**Scdo cā
material'
in q̄ ⁊ fit
duplicat**

plexiter aut aliqd esse in subiecto p̄tingit. P̄mo vt cōsubstantiale in cōsubstantia lit: vt anima sensitua in corpe: q̄ due substantie vnū cōpositū (vt animū) constituit. Alio mō vt accidens in subiecto: sicut calor in igne aut in ci⁹ materia: ⁊ sciētia siue virtus in anima. Omnis itaq̄ forma siue substantialis siue accidentalis p̄ naturam est in aliquo subiecto: qd ad substantiā scz ⁊ ad accidens comparatū hoc modo causa materialis in qua esse dicit siue potētia subiectiua. Hinc fit q̄ eadē numero materia dicit materia ex qua/ ⁊ causa materialis p̄mo mō/ si ad rē naturālē (cui⁹ est pars) comparat. Esti ad formā substantiālē ⁊ accidenti (quozū ipsa est subiectū) cōparet/ dicit materia i qua/ siue causa materialis scdo modo.

**Cāltas
caē mate
nalis**

Cāltas v̄o causalitas v̄o causa material' in q̄/ non est aliud q̄ formā in se recipē/ ac dare esse māliti rei: sicut esse materiā p̄positū: vel aliqd h̄mōi. Idcirco materia ⁊ causa materialis idē pene re ipsa sunt: in significādo tñ differūt. Nā materia alicuius forme substantialis dicit/ cui⁹ tñ non est ps. Subiectū itidē accidentis materia dicit/ nō tñ ipsi⁹ pars. Sed nihil dicit causa materialis alicui⁹ p̄tē nisi fit illi⁹ pars. sicut materia est pars cōpositi. Et nō dicit causa materialis forme.

**Cā for/
malis**

Cā causa quoq̄ formalis largius q̄ forma sumit substantialis: de qua prius au thor differuit. Nā causa formalis est p̄ quā res habet esse vel substantiale aut accidentale. Et duplex est/ quēadmodū prius de forma dictū est. Forma substantiāl' scz q̄ dat esse substantiale rei: vt forma subalis animi dat esse animo/ ⁊ eū in esse conseruat. Ipsa em̄ existente forma/ animus est. ⁊ ea discedere a materia/ cōrūpitur animus. Alia est causa formalis accidentalis/ p̄ quā scz res habet esse accidentale ⁊ fm qd: vt p̄ albedinē papyr⁹ est alba: ⁊ p̄ caliditatē ignis calid⁹. Et quēadmodū de materia ⁊ cā materiali dcm̄ est: sic de cā formali ⁊ forma. nā forma subalis dicit esse forma materie/ sed nō dicit causa formalis materie: sed toti⁹ cōpositi.

**Causa ef
ficiens**

Aduerte secūdo q̄ causa efficiens physice nihil est q̄ mouēs, imo oē mouens pōt vocari efficiēs: quod ⁊ in littera dicitur vnde principū mutasiōis qd sic explicat. Causa efficiēs est scz causa extrinseca/

Lectio. VII.

unde. s. a qua/est pncipiū mutatiōis z q̄tes. s. quē motū siue aliquā opatiōē vel
 q̄ctam efficit. **W**ortū em̄ dum res fit atq; pducit. q̄ctem p̄o dū res ipa modo est/
 facta est: vt motus z opatiōes z q̄ctes fiunt/est causa efficiens trāsmutationis.

similr edificator ipius domus: z dāns p̄silū/rei dato cōsilio facte: z pater filiū.
 sic cōmutans agrum vel domuz respectu commutari. ij. **Phyſ.** Efficiens tñ cau
 sa generalius vt q̄z p̄me cause que absq; motu opat ac efficit cōperat/sic describi
 tur. **E**st ad cuius existentiam realem aliud habet esse de nouo ab ea fin se totam
 distinctum. **E**t hac descriptione negata om̄is via fm̄ **O**cham psuadendi ac cog
 noscendi aliquid esse cau am efficientem periret. quare igne approximato ligno
 sequit in eodem calor. **E**t nisi ignis ligno esset approximatus: nō esset calor in li
 gno. z p̄similr in alijs. **E**t est duplex causa efficiens: sufficiens. s. que z totalis si
 ue p̄cisa a plerisq; vocat: est q̄ omni alio circūscripto qd̄ nō est forme subiectum
 pducit effectum: vt est ignis dūmodo ad calefactiōem cōcurrat aliud nihil. **A**lia
 p̄o est insufficiens/que absq; alia effectum nō efficit: vt in medicamentis pro sa
 nitate cōsequēda diuerse res cōm̄scent. **S**ic quoq; causa inferior z particularis
 est insufficiens: nam absq; corpore celesti nihil efficere p̄t. quia ad asini generati
 onē asinus absq; celo nō sufficit: nec celū absq; asino. sed hec duo efficientia siml
 asinū efficiunt. **H**omo em̄ generat hominē z sol. ij. **Phyſ.** **E**st he cause insuffi
 cientes ad eundē effectum cōcurrētes ordinē ad inuicē habeant/subordinate dicitur:
 ita q̄ vna ab alia dependet: vt planta a sole. **S**in p̄o nō habeat ordinē ad in
 uicē: nec vna ab alia dependet/cause n̄ subordinate vocant. vt dū p̄les herbe: ac
 radices ad eundē effectū i corpe hūano p̄currūt egrotō.

T. cō. 29.

T. cō. 26.

Cause subordinate sunt duplices. **N**ā q̄dam sunt essentialiter ordinate: q̄rum
 posterior agere nō p̄t/p̄oze nō coagēte: vt p̄ma causa celuz z asinus p̄ generati
 one asini. quelibet em̄ causaz secundaz p̄me cause in agēdo subordinate: ipa p̄o
 nulli. **N**am q̄cūq; p̄t causa p̄ma cum sc̄da: p̄t z se sola. auctor de causis. **A**lie
 sunt cause accidentales subordinate: quaz posterior in esse vel fieri a p̄ori depē
 det: sed nō i agēdo: vey agere p̄t p̄oze secū nō coagēte: vt auus/pater/ filius. q̄re
 cāe eēntialit subordinate sūt finite. accidentalt p̄o subordinate i finite. **R**eq̄re **A**n
 toni. and. ij. **H**era. z **S**co. p̄tra q̄s vide **O**cham. ij. di. p̄mi.

Cāe sub/
ordinate
duplices

Triplex est causa efficiēs. s. pducens/corumpens/z cōseruans. **P**roducēs est
 a qua altey actu pducit. vel est in potētia p̄inqua ad operandū. aut quādoq; me
 diate vel immediate ad effectū pductione opabatur. vt a forma ignis fit ignis:
 z a calore fit calor. **C**orumpēs est a qua altey corumpit. vt a forma ignis cor
 rumpit aqua: z a caliditate frigiditas. **S**ed causa p̄seruās est a qua aliquid in es
 se ne deficiat/ p̄seruatur. absq; cui? p̄seruatiōe mox esse desineret: vt sol est causa
 p̄seruans in aere radium. sic frigiditas z humiditas aq̄re: z caliditas z siccitas
 ignis. **S**ic de? optimus maxim? est omniū rex causa cōseruatiua: cuius maie
 stas nō minus in p̄seruatiōe q̄z in creatiōe apparet: fm̄ **O**cham. **E**t his inferri po
 test/ nō esse p̄ necessariū aliquā causam sine qua nō/asserere ab alijs q̄rtuor cau/
 sarum generib; condistinctam: quod maxime in mere naturalib; verū compro
 batur. quia **O**cham eam in voluntarijs ponere videt: vt q̄stione p̄ma quarti. **S**.
Est quādoq; alicui? impediētis amotio requiraf: vt est dum fenestra sit occlu
 sa q̄ impedit illuminationē solis.

Dōne. 4

Aduerte tertio q̄ causa efficiens pducens dicit esse q̄nq; intrinseca: nō
 q̄ rem intrinsece p̄stituat: sitq; eius pars essentialis: vt
 est materia z forma: z efficiens z finalis extrinsece: vt dicitur est. **S**ed quia fm̄ eis
 se suum cōiuncta est ei ab intra/cuius est causa. sic p̄tus formatiua fm̄ medicos
 in semine: quam auctor ex sentētia theologoz rationē seminalium vocat/ dicitur
 esse causa efficiens intrinseca. **Q**ue q̄dem ratio seminalis fm̄ plerisq; est subalis qd̄ sit

Cā sine
tium

Rō sei. 1

Tractatus. I.

forma in cōpleta que p generationē plete acquiri debet. vt ponit dñus Albertus. Secundū alios est accidens siue qualitas quedā in semine a generāte p pationē ab omnibus membris derelicta: dispositiua materie seminis ad susceptionem forme similis in specie forme generantis: a quo tale semen est decisum.

¶ Nec ipsa fortassis formā substantialē virtute ppria inducere potest: alioquin vltra sue pfectōnis gradum ageret. Tum qz in instanti quo forma substantialis cōplete pducitur/ semen iam corruptū est. Sed agit forte aut pture celi aut ge nerantis (homo em̄ generat hominē z sol) vntaxat ad alterationē p generatiōe forme substantial' generationē pcedentem. Et hanc rationē seminalē nō in omni generatione asserere sit necessariū: Nisi forte rationē semialē valde improprie p quacūqz materie dispositione certā determinatā formā respiciente sumas: verū pprie loquendo solū in his q p pationē z vniuoce (vt sunt animātia) generat.

¶ Generantia em̄ sunt duplicia/ quedā equiuoca/ q sibi similia in specie z forma pducunt minime. vt sol ranā ex putrefactione rei pducens. Ad cuius quidem generationē cum pma causa corpus celeste pcurrit. videat **¶** Obam q̄stione. 23. scđi An aut ex putrefactione huiusmodi genita z seminis patione sint eiusdē sp̄ci specialissimē: videat Scorius scđa dñi. pmi. Et anto. and. septimo meta. q̄stione octaua. z alibi. Alia vero sunt generantia vniuoce q generant silia z in specie et forma. Et ea iterum sunt duplicia. Nam quedam abiqz seminis patione alia generant: vt ignis generat ignem: z calor calorem. Alia vero sunt generantia ex seminis patione siue mediante semine. In quibz hec ratio semialis fm̄ theoꝝ logos ponit. Que sic diffiniri potest. Est vis rebus insita ex similibz silia pcreās fm̄ Boetium. qui eam voluit vocare naturam.

¶ Semen autem fm̄ Obam est corpus quoddam determinate speciei ex quo p causas naturales fm̄ cōmunem cursum nature datum est corpus p̄siliis speciei pducit: ita q nō ab alio corpe alterius speciei. Et tale semen p̄tutem quandam in se ex animalium membris quibz decidit/ recipit: nam videmus q leprosus generat leprosum: et arteticus arteticum. Sic quoqz si anatis oua ad excubandū gal line supponatur: non pulle galline/ verū anas/ ex ouis generant p̄t virtutem seminalem ouis impressam a gallo. Require **¶** Verroim septimo metaphisice et p̄hm scđo de ge. animalium.

¶ Causa efficiens extrinseca est que fm̄ rem est sepata ab eo cuius est causa. Et hec aut est causa vniuersal' vt p̄ma causa que in rerū pductione magis in effectū in fluere videtur q̄ causa scđa. fm̄ Authorē causarū. Sic intelligentie/ celum Atqz (ex scđo de ge. z cor. latio. i. circūgratio solis in obliquo circulo. i. Sodiano (de quo in libello de sphaera videto) p̄t p̄trarios solis motus: qui p̄trarioꝝ effectū sunt effectiui est causa generationis z corruptionis in sphaera generalium z corruptibiliū. Nam sol (qui pater planetarū dicit) duos habet motus diuersos: vnum quo mouet ad motū p̄mi mobilis. Et. 24. horis circum terram rapitur. Alterū quo motu p̄p̄o circūgrat ab occidente p̄ meridiem in orientem: quem in vnoquoqz anno aut circiter p̄plet. p̄ talem em̄ circūgrationē/ dum sol ad nos accedit/ sic omnia viuencia renouari vident/ arbores z herbe florescere. animalia vero fecundare: eo quod calor qui est vite p̄ncipium augetur. ideo temp⁹ vernalē multū salubre iudicat a medicis. Cum p̄o sol abscedit/ omnia tabescunt/ arbores nudant frondibus: z animalia sterilesunt: eo q calor aufertur vt lumē. quas res autūnus fm̄ medicos pestifer ac insalubris estimatur: qui mundus iste inferis or de necessitate est sup̄ioribz latioribz. i. orbibus/ p̄tinuus. i. p̄tiguus: vt omnis eius virtus inde gubernet. p̄mo meteoroz. Cultus deniqz (fm̄ Ptolomeum in cōtologio) sunt subiecti vultibus superiorū corporū. Nam hec in illa inferna trā p̄lici instrumēto: motu scz lumine z influentiā agunt. **¶** Alia est causa particu

L. cō. 26.
scđi: p̄by.

Cōmēto.
31. capite
p̄mo

L. cō. 60.

Lectio. VII.

lariſ: que eſt vñū aut paucos effectus pducere poteſt: vt igniſ pauciores effectus q̄ ſol producit. q̄ propter hec ppoſitio falſa cognoſcitur: Ad diuerſitatē effectū ſequitur cauſarū diuerſitas: vt de ſole itidez pater. Similiter hec eſt falſa: Diuerſitas cauſarū diuerſitatem effectū arguit. Sed quo pacto cauſe particulares li mitant vniuerſales quo ad ſpeciem: tu vide.

¶ Cauſarū efficiētū ac pducētū quedā eſt principalis/que alterā in operan do dirigit. vt forma igniſ reſpectu caliditatis. Alia eſt instrumentalis: q̄ ab alia dirigitur. Et hec vel eſt pure instrumentalis/que actiue non concurreret: niſi ab alio dirigeretur. vt malleus in fabricando ſiue cūdendo: aut ſecuriſ. Aut eſt nō pure instrumentalis/ſed naturalis: que etiam ab alio efficiēte non directa acti ue concurreret: vt caliditas.

¶ Cauſa efficiēſ adhuc eſt quadruplex ſm Auic. quedā perficiēs: que formas vel naturalem vel artificialem tanq̄ vltimā formā rei perfectionē in materia in ducit. Quedā diſponens ſiue preparās/que materiam pro hmōi forma diſponit vt qualitatiue diſpoſitiones. Quedā adiuuās vocatur: que nō ad finem ppriū ſed alteriū operat: vt miles in exercitu ceſareo. Quarta eſt conſiliās: que modū dat z formā agendi: vt que a ppoſito z cum deliberatione agunt. Et hiſ autho riſ ppoſitio ſic eſt explicanda: media hoc eſt cauſe instrumentales mediate coad/ iuuantes efficiēſ precipuū pro effectus cōpletionē. Et per quas efficiēs finem intentū conſequit/ ad cauſam efficiētē reducunt. quia ad eundē finem cū agen te principali operant. vt inter ſanitatē/que eſt finis intentus: z iplum medicū/ qui eſt principiū ſanitatiſ efficiēs ſunt multe cauſe medie: potio ſez purgatio/cō foratio/dieta. et id genus plura tanq̄ instrumentales: que ſunt ad vnum finem ſez ſanitatiſ adquiſitionē. Requirit ſcōdo P̄hyſ. plura.

I. cō. 29

Cauſa finalis eſt gratia cuius aliquid fit: que eſt potiffima et finis aliarū cauſarū. Et eſt duplex: ſez primariū ſiue gratia cuius: vt deus. Aliuſ ſecundariū ſiue finis quo: vt ille qui ordinatur in finem primariū.

Lectio VII.

De quarto genere cauſe/que finalis dicitur: Eſtq̄ cauſa extrinſeca/omniū alia rum cauſarū cognitu difficillima. Primū ponit diſſinitionem: ſcōdo eius pro prietatem. demū diuiſionem eius: ex ſcōdiſ P̄hyſ. z de anima ſubnectit. Q̄ autē finis ſit cauſa: medio P̄hi ſcōdo P̄hy. ſic oſtēdit. Id quod apte ad queſtionē per gratia cuius reſponderetur/eſt cauſa finalis: ſed per finem ad queſtionē factaz per gratia cuius ſit reſponſio: ergo. Cum em̄ querit: Cuius gratia iſ ambulat: vt ſanetur. Similiter cuius gratia Maximilianuſ Ceſar inuictiſſimuſ Venetoz oppugnauit: vt illiſ dominaret. z reſ ab eiſ iniuſte poſſeſſas recuperaret: vbiq̄ finem reſpondeſ: ergo finis eſt cauſa. Nam quattuor genera cauſarū per queſti na diſtinguūtur: ſcōdo P̄hyſ. vt queſitiū cauſe materialis eſt ex quo: formalis p quod: efficiētis a quo: finalis gratia cuius aut ppter quid. Ideo vt dictum eſt re. 69 cauſe non ſemper re ipſa/ſed q̄nq̄ ſola ratione. i. diſſinitioē ſunt diſtincte. qd̄ ma xime de forma ſubſtāciali conſtat: que triū cauſarū rationeſ ſubit: vt patebit.

I. cō. 24
I. cō. 35.

I. cō. 68

re. 69

Aduerte primo Q̄ finis quādoq̄ pro vltimo alicuſ rei termino aut operationiſ ſumitur. ſic punctuſ eſt finis lineę: z moſ (que re ipſa eſt ſeparatio anime a corpore) vt finis vite. z iſ non habet rationem cauſe. Secundo pro cauſa finali. de cuius ratioē ac cauſalitate nō eſt parua apud authoreſ ambiguitaſ.

¶ Cauſa finalis ſumitur quādoq̄ large (vt P̄huſ ſcōdo P̄hy. cepit) eſt id quod

Tractatus. I.

ab aliq̄ agente intenditur ppter qđ aliquid fit. vel ppter qđ agēs operat̄: sic tan-
res inaniare q̄ aniate ppter finē agunt. Nam aranee: formice: z hirūdines: que
nec arte regunt̄ nec cōsilio/cum intellectū nō habēt/z multo magis plante q̄ sen-
su carēt/agunt gratia alicui⁹/siue ppter finē. vt Aranee texunt telas ducendo si-
la in orbē s̄m certam pportionē magnitudinis: vt q̄ centro ppinq̄ora sunt/mi-
no ra sunt. q̄ vero remotiora maioris sunt ambitus/z distantie: vt muscas cage pos-
sent. Formica autem terrā cōcauat/vt grana in estate ingerat/q̄bus bycme vta-
tur: q̄ maximū debet esse adoleſcenti exemplar: nam is quocq̄ in adoleſcētia sua
pgerere sciētias ac bonas virtutes debet: q̄bus senex oblectet. Hirūdo deniq̄
in locis inaccessis nidificat et luto: qđ induratū vit̄ dissolui potest: quo anialta
rapacia ph̄ber a pullorum discernptione. Arbores quocq̄ pducunt folia: vt fru-
ctus a plūria z estu phibeant. Triticū z cetera frumenta habent folliculos quī
bus sua includunt̄ semina. Sic etiā arbores z herbe habent radices in terra vt
nutrimentū accipiāt. Sic q̄q̄ materia est gratia forme/z vt formas intus susci-
piat. Et forma est gratia compositi: q̄a quascunq̄ operationes efficit/eas ad cō-
seruationē compositi efficit. Hinc fit q̄ tam res naturales q̄ quecunq̄ alia na-
tura agit gratia alicuius siue ppter finem. scđo Ph̄ys. illo modo.

¶ Alio mō causa finalis stricte sumit̄. Et sic s̄m **Dei**: est id ppter qđ amatū
et desideratū agēs aliqd̄ pducit. Et ad hāc esse cām finalem duo requirunt̄. Pri-
mū q̄ ipm̄ ametur z desideret ab agente. Alterum q̄ agens ppter ipsum quod
amat aut desiderat/pducat: siue faciat ppter aliud siue nō. De qua authoris dif-
finitio sic explicari potest. Causa finalis est. s. causa extrinseca: gratia cuius. i. p/
pter quod. s. vt amatum vel desideratū ab efficiente/fit aliqd̄. i. effectus. hoc est/
Causa finalis est. q̄ vt amata z desiderata mouet efficiens ad cauſandū effectū.
vt quia sanitas ab egroto amatur ac desiderat̄ ambulat gratia ipsius sanitatis
aut cōseruande aut recuperande. ipsa sanitas est causa finalis ambulationis vel
potius ipse egrotus. Sic q̄q̄ domū struimus vt nos ab imbribus estu/et alijs
incōmodis cōseruemus.

Aduerte secūdo Causalitas cause finalis nō est aliud q̄ illud eē ama-
tum z desideratū ab agente efficienter: ppter qđ ama-
tum fit effectus. Nam cū finis z efficiens sint sibi inuicem cause z mutuo corre-
spondent: finis nō censetur causa/nisi dum efficiens est causa: quia si efficiens est
causa alicuius/ effectus est causa. **Dis** vero effectus ab aliquo fit efficiens. Hoc
finis solum est causa: vey z efficiens mouet/sumendo mouere non ppter. Trās/
mutari: sed improprie z transſactie p amari ab efficiente aut desiderari: eo mō dō
quo amatum z desideratū id mouet: a quo amatur et desiderat̄. quare si sanitas
per se existeret efficiens a sanitate moueri diceret/ licet ab ea non transmutaret̄.

¶ Et hoc cōstat q̄ et singulari priuilegio causa finalis quādoq̄ cauſat/ quādo
nō exiſtit. quēadmodū si forma in formare posset/ ea non existeret: ita finis ex q̄
desiderari potest/ dum nō est: potest esse causa dum nō est. vt sanitas que ad huc
non est. Sed obijcies: qđ nō est/ alterius causa esse nequit. Dicū nō est: nec ama-
tur nec desiderat̄ non est causa: modo finis amari siue desiderari pōt/ quī non
fit. Iterum obijcies. agentia naturalia: sic quocq̄ agentia a pposito in prima eoz
cognitione z volitione agunt ppter finem: vt scđo Ph̄ys. cōstat: nec tamē ppter
finem aliquē amatum nec desideratū agunt. Dic q̄ preſata de causa finali. p̄p̄is
sima sunt intelligenda: q̄ solum agentia a pposito atq̄ voluntario ac sponte agen-
tibus competit: que (vt constat) maxime ppter finem agūt. Sed de brutis atq̄
inaniatis dubium est/ quonā modo ppter finem agunt. Nam bruta q̄bus appe-
titus alicuius nō habet/ inest ppter quē multas perficiūt operationes/ quas eo-
dem cessante nō efficerent ac ppter cōtrarias actiones quas diuersis agunt tem-

Lectio. VIII.

poribus fm successione contrarior in eis appetitum. Cum itaq; bruta id quod non habet/desiderent: vt equus auenā/multas habent operationes: illud desideratum seu appetitū illarum operationū est causa finalis: cum vero in brutis appetitus operationē nō precedit: vt cum asinus quippiā sentit/cuius appetitum non habet, similiter in operationib; humanis quas homo nō per desiderium nec amore precedentē agentē operat̄ ibidem causa finalis ppriissima nō est locanda sicut nec in actionib; inaniatorū, que sunt mere ex necessitate nature agentia/nihil pretendētia: nisi ab aliquo cognoscente siue pducēte regant̄ moueaturq;: q̄ tūc causa finalis in eis est ponenda: que pprie non est intenta nec ab agente inaniato desiderata: verum a dirigēte ac mouēte. potest tamen harū operationū causa finalis impropria dici siue large (vt dictum est) quando sumis pro eo qd fm nature cursum nisi impediatur sequit̄ aliud: siue operatio alterius. Et eodem modo sequit̄ ac si ab agente p̄intenti ac desideratū esset. De qua fine scōi P̄hys. P̄hs dicit in natura esse finē: q̄a eodē modo fit ac si ab arte fieret. Req̄re Ocham. iij. quodli. latius. ¶ De entitate autē finis ad hoc q̄ moueat/requir̄t. Inter Aut cennā z cōmentatorum est dissensio. Nam Auicē. v. Meta. obseruare videtur q̄ finis fm esse quod habet in ania mouet fm motionē cause finalis. Auerrois v. ry. Vera. dicit q̄ forma balnei fm esse quod habet in anima est agens motum. sed fm esse extra animā est finis non agens. Vide Guil. Ocham. ij. Sniay. qui horum duorum authorum multum inuicem emulantū opinionones concordare q̄ doctissime videtur.

Aduerte tertio Q̄ finis est duplex: scō de ania z P̄hys. gratia cuius L. cō. 33.
 qui ab Auerrois finis rei operate: z est finis p̄cipu⁹ vltimatus siue p̄marius qui precipue ab agente intendit̄/dirigēs ipm agens in operando z gratia cuius ipm precipue agit. Et est duplex. Quidā simplr p̄m⁹ ppter quē omnia alia fiunt: qui nec ordinat̄ ad aliud/verum alia in ipsum diriguntur: vt diuina illa bonitas ad quā omnia suarpe natura inclinatur: vt ei⁹ eternitatis diuineq; sortis participatiōē assequant̄: aliqua q̄dem magis vt q̄ per se factioza sunt z p̄ime sue originis p̄pinq̄ioza: Alia vero minus/vt q̄ sunt ab ipso optimo rerum principio distantioza. Et quia ipsum summe est bonū: omnia ipsum appetunt: atq; in ipsum nata ferri sunt. Et quia nihil eo melius cogitari pōt: ipsum in aliud non ordinat̄: cum perfectioza non recte ordinant̄ in imperfectioza. Alius vero est finis p̄marius fm quid: vt quē sibi vnūq; agens pducendo effectū constituit: cui fini in aliud ordinari nō repugnat̄/voluntas tñ agētis tanq̄ vltimū sibi constituere potest. quē admodus varia ph:ilosophoz cohortes: varios sibi fines p̄ponebant: alij voluptatem: alij diuitias: alij honores: alij omnū rectissime virtutes z scientias. in quaz operatione felicitatē tanq̄ vltimū finem sibi constituunt. Sic nos homines omnū reruz tam naturalium q̄ artificialium sumus: scō P̄hys. z omnia arte facta ad vltimū humanū ordinant̄. ¶ Alius est finis scōi aris siue nō vltimatus: A philosopho finis quo siue cui. Ad Auerrois finis operationis agētis vocatus est: ppter quem aliquid natum est fieri: z qui vltimū in aliud ordinatur: vt forme rerum siue operationes/per quas illa diuinitatis participatio adquiritur. sic quoq; sanitas est finis quo cōseruationis rei ¶ Sumendo autē finem proprie vt solum a proposito z cum deliberatione agētibus comperat. Sic causa finalis gratia cuius est propter quem amatum z desideratum amore amice/ete agens producit̄ aliquid. Sed finis quo est. ppter quē amatum amore concupiscentie agens aliquid operatur. ¶ Est autem causa finalis duplex: sufficiens z insufficientis. De quibus alibi perquire. ¶ Q̄ finis sit causa potissima z nobilissima: de fine gratia cuius intellige: z fm causalitatem z non fm entitatem: cum efficiens quandoq; multo sit nobilior: quod sic ostendit̄

Tractatus. I.

dirur. nam ipsa est causa causalitatis agentis: cum ipsa sit causa motuens: que vt plurimum nobilior est atq; potior causa mota. Ab ipso deniq; sine omnium aliarum causarum causalitas ortum habet: efficiens enim non agit/ nisi a fine mouetur. Deinde efficiens materias predisponit: qua disposita/ inducitur forma/ que est finis quo: que fuit primū in intētiōe: et est vltima in executione. Et. v. De ta. cōmentator asserit complementū: et largitas et bonum nō inuenitur in rebus/ nisi ppter causam finalem. qua qui caret: omni bono caret. Si ergo bonitas ppter finem habetur: sequitur finem esse nobiliozem alijs causis. Require Joannem canonicum scđo Pbyf. et alios.

Ex ter.
cō. 36.
ij. Pbyf.

Mota: quedam sunt sibi inuicē cause/ sed nō eodem modo: vt labor est causa efficiens sanitatis: sed sanitas est causa finalis laboris. ¶ Item idem est causa oppositorum: vt sol liquet facit ceram et indurat lutum. ¶ Item aliquid dicitur causa alicuius per prius/ et aliquid per posterius: vt medicus est causa sanitatis per prius/ artifex vero per posterius. ¶ Item aliquid est causa per se: vt statuefactor. Aliud vero per accidens: vt polycletus. ¶ Item aliquid est causa in actu alicuius: Aliud vero in potētia. ¶ Et nota q; tres cause quandoq; in vnum conueniūt: sicut formalis/ efficiens/ et finalis. Nam forma est causa formalis compositi: et est efficiens respectu eorum que fiunt secūdam naturam. Finalis vero respectu materie.

Lectō. ix

De causis primum duas explicat proprietates: secundo tres diuisiones siue modos causarum subiungit. tertio mutua causarum coincidentiam siue conuenientiam ostendit. Philosophus vero secundo Pbyf. tres ponit proprietates: quarum primam auctor pretermisit. que est: Vnius et eiusdem effectus/ plures sunt per se cause seorsum diuersorum generum: vt statue eree: que est res artificialis/ aliter est causa materialis: statuefactor vero efficiens. Sic cuiuslibet rei naturalis quattuor sunt cause: vt satis de homine constat. Sic etiam eiusdem effectus plures cause eiusdem generis esse possunt/ dummodo sint subordinatę: vt sol et homo efficiunt hominem. Et idem contingit si sint cause partiales: vt duo trahentes nauem. sed eiusdem effectus plures esse causas. Totales et eiusdem generis sicut Scotus et Anro. Anō. est impossibile.

Aduerte primo Quod prima littere pprietas satis aperta est: nam et cause se extrinsece sunt sibi inuicem cause. et intrinsece. i. possunt sibi inuicem cōmutatim esse cause/ ita vt prima causa sit secunde: et secūda causa prime/ in diuersis tamen generibus cause. Materia enim sustentat formā: forma vero actuat materiam. Sic efficiens est causa finis quo ad eius entitatē. finis vero est causa efficientis (vt dictum est) quo ad eius causalitatem. vt labor exercitium moderatum: sicut est deambulatio post cenam est causa efficiens sa

Lectio. IX.

nitatis. similiter sanitas est causa finalis laboris et deambulationis: dum modo fit propter sanitatem. Et hec maxime de corporis labore accipiendum est. ¶ Duplex enim est labor/mentis scilicet qui fit cogitatione/imaginatio: alijque sensibus interioribus atque intellectus speculatione. qui labor et si menti sit plurimum necessarius (ut cibus corpori) officit tamen eidem corpori non mediocriter. Nam (ut postea) Lectioe
xiiij. tertij ea docebitur) cum vires cognitiue intendunt: naturales remittunt. et e contrario. nam propter caloris diuersionem: atque spirituum a membris naturalibus in digestionem causer in stomacho ac incoctionem. quod et Cornelius celsus medicus elegantissimus testatur. At imbecillis stomacho (inquit) quo in numero magna perurbanorum/omnesque pene literarum cupidi sunt: observatio maior est. ut quod vel corporis vel loci vel studij ratio distrahit/cura restituat. Alter labor est corporis: ut motus totius corporis aut membrorum/qui non parum sanitati conducit: si debita hora/moderateque fiat. pro qua (ut parum mihi liceat digredi) hanc Daymasceni medici viri sancti sententiam teneto. In nimio exercitio inquit positus ante In apho
nimis te cibum parum quiescere oportet. in ocio autem parum uti exercitio ante: ut calor utriusque sit fortis/et circa locum digestionis corentus. Inter comedendum denique sit temperantia/modestia/acque iucunditas. et non honoris detractio: neque furor et odium. Sitque huius diu Augustini distichon memor. Quisquis amat dietis absentum rodere vitam. Hanc mensam indignam nouerit esse sibi. Post comestionem item parua quies et deambulatio: iuxta illud: Post mensam stabis/aut mille passus meabis. ut scilicet cibus ad fundum stomachi descendat: et ut bona celebretur concoctio. Lauendum denique secundum Basilium ficinum: ne post cibum summum mor vel cogitationi difficili aut lectioni obscure sedulo incumbamus: plura apud eundem require. quem sepius in manibus habere confulo. ¶ Secunda rextus proprietates bifariam intelligi potest. vel ratione diuerse materie: ut solis calor in eodem genere cause resoluat ceram et niuem ratione humiditatis et aquositate lutum pro exiccet: quia terreum. Vel secundo non in eodem genere: sed diuersimode. sic quod vnus sit causa per se: alterius pro per accidens. ut nauta presens est causa pro salute nauis. idem autem absens siue negligens est causa per accidens naufragij nauis. Idem tamen agens naturale respectu eiusdem materie eodem modo disposite causa per se oppositorum esse nequit. Nam idem in quantum idem semper natum est facere idem. id est de generatione et corruptione. quod de agente naturali et particulari totali mediantibus eisdem instrumentis in idem passum agentem eodem modo se habente intelligendum est. secus est de voluntarijs agentibus que in utrumque oppositorum possunt (ut Seraph.) in velle. scilicet in nolle: vel etiam se L. cō. 33. suspendere potest.

Aduerte secundo quod in eodem genere cause quedam dicitur causa prior. quodque causam vniuersalem vocare possumus. De qua infra. et causam remotam. Causa pro posterior (que quoque particularis vocatur) est que particulari nomine designatur. hoc est quando nomine singulari aut speciei specialissime explicatur. Exempli gratia. Artifex dicitur causa prior sanitatis/siue causa vniuersalis vel remota: medicus pro causa posteriori particularis. quia artifex est nomen communius quam medicus. Similiter operarius est causa prior vniuersalis et remota huius domus: quia nomine generis subalterni explicatur. edificator pro particularis propinqua et posterior eius. Quandoque etiam causa propinqua vocatur inter quam et effectum non multe interiacent cause eiusdem generis: ut inter filium et patrem: vel inter edificantem et domum. Causa pro remota etiam quod dicit inter

Tractatus. I.

quā & effectū multe interueniūt cause eiusdem generis: vt abauus & atauus sunt cause remote filij sic sol respectu huius hominis geniti. Sic causa vniuersal quā doct̄ dicit̄ vel qz nomine aliquo vniuersali siue cōmuni significat vt artifer. Non tñ imaginādū est vniuersale causam esse alicui⁹ generabilis & corruptibilis: Qd sic ostendit̄ p̄mo. om̄e vniuersale vt alibi apparet vel est vox vel mentis p̄ceptus vel scriptura: modo nullum tale est causa substantiaz. sc̄do dato q̄ vniuersalia essent quicquā essentie extra animā (vt aliqui arbitrant̄) existentes; adhuc nō essēt cause vniuersales: cum nō essent cause vniuersaliū: cū id qd est ante omnē actiōnem/nō est effectus illius actionis: sed ista vniuersalia (s̄m sic opiuantes) sunt ante omnē actionem: ac eterna. ergo vniuersalia non sunt cause vniuersaliū. **¶** Et mo quoqz **V**era. dicit actiones esse singulariū: ergo cause vniuersales non causant effectus vniuersales. Quapropt̄ quū sc̄do p̄physicor̄ dicit̄. generū quidem genera singulariū p̄o singularia dicenda sunt cause: nō est intelligendū vniuersalia esse causas effectū vniuersaliū vt quidā de vniuersalibz realibus gloriātes arbitrantur, sed sic quē admodū nomen cōmune causa dicit̄ respectu nominis cōmuni effectus. Ita significare nomē cause dicit̄ respectu nominis singularis effectus: vt sicut statuefactor est causa statue: qz omnis statuefactor est statue causa: q̄uis nō omnis statue factor sit causa huius statue aut illius: dicimus tñ q̄hic statue factor sit causa huius statue. **¶** Sc̄do causa vniuersalis dicit̄ que ad plures effectus illorū inferiorū eque p̄mo p̄currit: vt prima causa intelligentie: celum cū plane tis vt sol eadem virtute verimē p̄ducit & plantam & asinum. Sic causa particularis quicquā dicit̄ que aliquo particulari nomine significat: vt chirurgicus sanitatis manus causa dicit̄. **¶** Vel sc̄do modo: causa particularis dicit̄ que solū ad vnū seu ad paucos effectus p̄currere p̄ōt: vt homo & cause ille inferiores.

¶ Sc̄to q̄ diuisio cause in causam p̄ se & causam p̄ accidens bifariam intelligi potest. vel quia aliqua res extra sit causa p̄ se eiusdem rei: altera vero p̄ accidens: sic solū in genere cause efficientis locū haber: sic casus & fortuna cause p̄ accidens efficientes dicunt̄: nam forma nullius est forma p̄ accidens: licet p̄tingent sit forma: nec vna materia magis sit vni⁹ cōpositi causa p̄ accidens q̄ altera, nec finis alicuius est causa nisi intenti. Sic causa p̄ se est que ad aliquid effectū suapte natura ordinata sit: causalitatis nomine pariter est expressa: vt calidum suapte natura ordinat̄ ad calefaciendū: lux ad illuminandū: leuitas ad sursum mouendū **¶** Et nomina causarū ad tales effectus retinent. Sed causa p̄ accidens est que ad effectum nō ordinar̄. aut que causalitatis nomine non est expressa: vt calidum est causa p̄ accidens motus sursum: nā ip̄m ad hunc effectū minime ordinat̄. **¶** Et licz idem sit calidum & leue: illud tñ est cā p̄ accidens motus sursum: hec p̄o est causa p̄ se. Sic ambulatio est causa p̄ accidens inuentionis thesauri: nō em̄ exprimit̄ noie importante rationem ad illum effectum. **¶** Ex hoc facile habetur q̄ p̄dicta diuisio sc̄do mō quoqz intelligi p̄ōt: p̄ se & p̄ accidens p̄positiōnibz p̄perant: sic q̄ aliq̄ p̄positio vbi ponit̄ causa de aliquo est p̄ se & quedā est p̄ accidens. **¶** Propositio p̄ se est in q̄ p̄pria causa de aliquo p̄dicat̄. s̄. qm̄ in subiecto exprimit̄ p̄pria causa p̄dicat̄: sicut ista est p̄ se: edificator edificat: vel ista: edificator est causa domi⁹: nā edificator: artē p̄ quā sit edificatio exprimit̄: similis ille: calidus calefacit: lux illuminat leuitas sursum pellit: quarū subiecta exprimunt causas effectus per p̄dicata importantia. **¶** Sed propositio cuius subiectū non exprimit̄ p̄prium causam rei vocatur per accidens: vt ista: homo edificat: polycletus est causa statue: nā homo siue polycletus nomina non exprimunt artē illam que est immediata causa domus siue statue: sed subiectum forte p̄prie cause. **¶** Similiter illa est per accidens cuius subiectum aliquod totaliter ad causam impertinens exprimit̄: vt illa: album edificat: nam album exprimit̄ albedinem que minime est edificationis

Lectio.IX.

causa. quare magis est p accidēs q̄ illa / homo edificat: qz homo nō est causa edificationis prima / sed est causa: q̄a est cause prime subiectū.

Aduerte tertio Q̄ causa tam prior z remota / q̄ posterior et pp̄inqua: similis causa p se z causa p accidēs / diuidit̄ in causas in actu z causas in potētia. Causa in actu est q̄ actu causat / z temp̄ cū effectu existit: vt edificat̄ cū edificatione: z calefaciēs cū calefactione. Causa p̄o in potētia est q̄ actu nō causat: p̄t tamen causare. z q̄ non solum simul est cū effectu sed plerūqz est effectu nō existente: vt edificator p̄t esse / domo quā fecit nō existēte. sicut q̄piā doctor d̄z: etiā si actu nō doceat. Noia em̄ verbalia habitū: p̄cipia vero actū importare vident̄: q̄ p̄t cause in actu solū sunt dum earū effectus est: nec prius nec posterius: sic q̄ effectibz fm̄ rōnem incipiūt ac desinūt. vt cū est edificatio / est z edificat̄: z quādiu est edificatio / est z edificat̄. z cū edificatio desinit: ampl̄ non est edificat̄. Et tō ab esse cause ad esse effect̄: z ecōtrario. Itē a nō esse cause ad nō esse effect̄ valet argumentatio: qd̄ nō requirit̄ in causis in potētia / q̄ nō ip̄ sunt cū suis effectibz: neqz cū ipsis desinūt: s̄ esse p̄t / effectu nō exite: s̄ effect̄ eē p̄t / eausis nō exite. vt nō optet si sit edificator tō z domū esse: aut si dom̄ nō sit / edificator nō eē: q̄re in h̄mōi causis ab esse cāe ad eē effect̄ aut ecōtra: nō optet argumentū valere. Et h̄i modi causarū scz causa p̄o z post̄erior: pp̄inqua z remota: p se z p accidēs: actu z potētia cuiuslibet q̄tuor generibz causarū cōparant̄. Et causarū materialū q̄dam est prior: q̄dam posterior: q̄dam p se: q̄dā p accidēs: q̄dā actu / q̄dā potētia. sic causarū formalū / efficientiū z finū cōsist̄. Et has causas q̄qz incōplexe z noibz simplicibz exp̄mim̄: vt statuari? est cā statue. Q̄nqz cōplexe: vt pb̄idias statue factor est causa statue. Et quēadmodū diuerse sunt causarū diuisiones habite: sicut q̄qz diuerse sunt effectū diuisiones. nā effectus ad causam refert̄: sed oppositorū eadē est disciplina. vj. Topi. Alius em̄ est effectus p se / alius p accidēs: alius prior / alius p̄o posterior: alius in actu / alius in potētia. De exemplis tu vide. ¶ Scito. Causas plures in vnā cōuenire siue coincidere nō est aliud / q̄ eandē numero rem diuersaz causarū rōnem subire. vt efficiēs / formalis z finalis coincidunt: qz eadē res numero (vt forma subst̄tialis asini) est cā formalis cōpositi / cū p eā res naturalis habeat esse. Est z efficiens suarū opationū: vt ania visionis: auditionis: nutritionis: ambulationis. Et opatiōes fm̄ naturā ipsius anie sunt finis z gratia eius. vt opatiōes sensuū gratia intellectus / z appetitiuū gratia voluntatis. imo forma substantialis est finis materie: nam materia est p̄pter formā / sicut imp̄fectius gratia p̄fectioris: q̄ p̄o p̄pter cause nō re ipsa q̄qz sola rōne inter se differunt. Interdū eadē quoqz res est causa intrinseca z extrinseca: vt constat de forma q̄ est composito intrinseca: extrinseca vero suarū operationū. ¶ An autē causa materialis cū efficiente coincidat: est dubiū apud plerosqz. Aliqui em̄ firmiter tenent / q̄ nec materia in q̄ nec materia ex qua cum efficiente coincidat. qui quoqz idem mouere seip̄m / atqz in se / ip̄m agere posse / negāt: neqz idem esse agēs z patiens. Sed tu cū Otham dic q̄ materia in qua siue subiectū z efficiens siue mouēs coincidat: sic q̄ idem respectu eiusdē p̄t esse subiectū siue materia z efficiens: z q̄ idem p̄t seip̄m mouere z agere in se. quod quidē maxime fit per morū: nam graue de se mouet̄ deorsum. Aqua item calefacta seip̄m frige fact̄: volūtas quoqz humana seip̄s suas volitiones causar z affectiones: alioquin nō esset libera. Perquire plura alibi. Sed materia ex qua (que vere z pp̄rie materia dicit̄) nunqz cum efficiente cōuenit quoad transmutationē naturalem cū sit subst̄tialia pure passiuā: licet quo ad spiritūalem nō repugnat: nā materia prima cum sit intelligibilis / mouet̄ intellectum ad suam ipsius intellectionem. Et cognoscente enim z cognito parit̄ur noticia: fm̄ diuum Augustinum.

Cāe q̄
qz cōiunct
diunt

In caus
sa mōlis!
cū efficiē
te cōiunct
dat

Tractatus I.

Diffinitio Fortuna est causa per accidens eorum que fiunt non propter hoc/extra semper et frequenter in habentibus propositum.
cx. ij. pby.

Mota eorum que fiunt/quedam fiunt propter hoc. quedam non propter hoc. Et eorum que fiunt propter hoc/quedam fiunt a proposito/quedam a natura. Et illa fiunt a natura quecumque in semetipsis a quodam principio continue procedunt ad aliquem finem: ut patet in febricitate. Et eorum que fiunt/quedam fiunt ut semper/quedam ut frequenter: quedam ut raro. Et eorum que fiunt a proposito propter hoc/causa per se est propositum. Et eorum que fiunt a natura propter hoc/causa per se est natura. Et eorum que fiunt non propter hoc causa per accidens est fortuna et casus.

Rectio. x.

De causis per accidens utpote de casu et fortuna exequitur: de quibus ideo physico est determinandum: quia inter causas efficientes numerantur a quibus multi contingunt effectus. de quibus tres opiniones secundo physicorum narrant. Prima dicentium nihil a casu fieri et a fortuna: quia omnium effectuum videmus causam determinatam esse: casus vero et fortuna sunt cause indeterminatae. Secunda opinio dicentium omnia fieri a casu et fortuna: fortunamque celum mouere et serie ordinem rerum inferiorum eo motu disponere. Sed hi male dicunt quia animalia et plantas a determinata causa procedere conspiciamus: ut hominem ex homine et oliuam ex oliuae semine: In hoc denique mundo constat quod aliqua a fortuna siue a casu fieri videmus: in celo vero nihil: sed omnia certo ordine atque inmutabili/determinatisque legibus perdurant ut reuolutiones celorum ortus et occasus siderum: eclipses solis ac lune. Tertia opinio est dicentium fortunam quodam diuinum numen supra humane mentis esse perspicuam: quam mortales templis et aris venerari sunt atque coluerunt. de qua Iuuenalis. Te facimus fortuna deam celorum locamus. quare perquisitiones secundo physice perquire.

Aduerte primo Quod fortuna quaeque apud vulgum per effectum fortuito suum dicitur. id est pro eo quod alicui propter eius intentionem euenit notabilis bonitatis aut malicie. ut inuentio thesauri: fractio pedis. sic in libello de bona fortuna dicitur: ubi minor intellectus ibi maior fortuna. quandoque vero per intellectum practico. id est animam humanam/cui aliquid propter eius intentionem notabilis bonitatis vel malicie accidit. Cuius in littera diffinitio ponitur. pro qua intelligenda quartorum textus diuisiones sunt prius explicande. Prima de mente. Quae eboris sic: eorum. id est effectuum quedam fiunt propter hoc. id est ex intentione agentis: quia ab agente intenduntur: ut fodere sepulchrum mortuo: quedam vero non propter hoc: id est quidam effectus eueniunt propter agentis intentionem: ut thesauri inuentio sepulchrum fodiendo. et illi effectus fiunt a casu et fortuna. **¶** Alter ad philosophum secundo physice mentem. Effectus dicuntur fieri propter hoc/qui sunt alicuius notabilis bonitatis aut malicie: qui si prognoscantur digni essent ut prosequantur aut fugiantur: ut ex fossione inopinata thesauri inuentio: nam si quis prescuiisset ibidem absconditum esse thesaurum/dignum fuisset illum prosequi atque effodi. Dicuntur autem hi effectus ideo propter hoc/quia agens propter illos ageret si eos prescuidisset. Ideo secundum philosophum. secundo physicorum. fortuna est causa per accidens in habentibus propositum extra semper et frequenter eorum que propter hoc fiunt. Hoc est. fortuna est causa respectu effectuum/qui sunt alicuius

Lectio. x.

notariis bonitatis aut malicie. ¶ Sed fm̄ auctore effectus dicuntur propter hoc/quia sunt ab agente intenti/et quod agens precipue ppter illos agit. Effectus vero dicuntur non ppter hoc/qui non sunt ab agente intenti, et respectu illorū dicitur esse fortuna/ fm̄ auctorem. Sed ad intentionē philosophi Effectus dicuntur fieri non ppter hoc/ q̄ nullius sunt bonitatis vel malicie: qui si etiā presertim sint/nō essent digni psequi nec refugi: quos effectus Auerrois vocat ociosos: vt casus capilli de capite/friactio barbe/offensio pedis ad lapidem. depositio vestuce a veste. Propter quos effectus contingentes nunq̄ homo diceret fortunatus vel infortunatus: sed solum propter effectus notabilis bonitatis vel malicie.

¶ Pro secūda diuisione q̄ potius subdiuisio est censenda scias: q̄ causarū q̄dam est agens a pposito: vt que vsūm rōnis habet: vt sunt homines prudētes. q̄dam est causa naturalis seu agens a natura: vt que fm̄ instinctū nature absq̄ deliberatione operatur: vt sunt infantes fatui a natiuitate/bestie et inaniata. que proprie fortunari aut infortunari nō dicimus: sed fortunā solum in agentib; a pposito esse asserimus. Sic quoq̄ dicuntur fieri a pposito qui ex deliberatione pueniūt, sed hi effectus dicuntur a natura/ qui fiunt ab agente mere naturali: vt motus lapidis deorsum/ qui fit a natura. i. forma lapidis: que nō agit ex deliberatione.

¶ Explicat ergo sic. Eorum q̄ fiunt ppter hoc. i. effectū qui fiunt cū intentione agentis: q̄dam fiunt, s. ab agente/ a pposito. i. ab agente per intellectū et voluntatem siue deliberationē: vt q̄ fiunt ab homine vtente ratione. quedam vero a natura. i. ab agente necessitate siue instinctu nature: vt que fiunt a brutis/ infantibus/ et fatuis. Postea seipm̄ exponens subiungit. At illa fiūt a natura q̄cunq̄. i. que in seipsis a quodā principio. s. intrinseco: et inexistente et cōtinuo motu accedunt et appropinquāt ad aliquē finem. s. determinate: vt patet in aliquo febri citante siue febre flegmatica/ vt est quotidiana: siue cholericā/ vt tertiana: siue melancholica/ vt quartana: vbi natura (sicut in quolibet alio morbo materialii) primū nititur morbū alterare. deinde ipso alterato disponit materiā ad certū locum ppellere. postremo eicit illū. Et hec actio fm̄ medicos chasis dicitur. i. dies iudiciaria. Require Auisen. prima q̄rti. et alios medicos de multiplici febre ac earum cura. Et hac itaq̄ diuisione habes discrimen inter fortunam que fit in agentib; a pposito/ vel ipsa est agens a pposito: et casum proprie sumptū qui fit in agentibus a natura/ siue agente naturali.

Aduerte secūdo ¶ Tertia diuisio (que apud P̄m sc̄do P̄hyf. est p̄t̄ T. cō. 48) sic intelligit: eorum q̄ fiūt. i. effectū: q̄dam semp̄. s. cōsimiliter fiunt/ a determinata. s. causa: vt motus orbium celestium: ortus et occasus siderum. q̄dam vero vt frequenter. s. fiunt cōsimiliter: vt hominem cum quocunq̄ digitis in vna manu nasci: aut pluuiā ex cōdensata nube generari. q̄dam vero. s. fiunt/ nec semp̄ nec frequenter cōsimiliter: sed vt raro. s. fiunt et in paucioribus: sicut sunt fortuita et casualia: vt hominē pretercūntē a lapide temere iacto interfici: siue hominem de equo cadentem brachium frangi. Effectus autē isti dicuntur fieri semp̄/ qui stante nature cursu nunq̄ habent impedimentum: vt motus celestium spherarum. Illi vero dicuntur fieri (vt frequenter) qui raro habent impedimentum: vt pluuiam generari ex cōdensata nube: vel esse calidum tempore quo sol intrat leonem. Sed isti dicuntur fieri raro/ qui vt in pluribus impediri possunt: vt minuere diebus canicularibus: aut inuenire centū aureos in platea eundo ad templū. aut nimia esse caliditatem quo tempore sol signū capricorni ingreditur. Et ex hac diuisione habes triplex esse contingens: p̄mo P̄ior. Contingēs ad vtrūlibet qd̄ indifferēter est ad esse vel nō esse determinatum. Aliud est contingēs vt in pluribus. Quoddā vero est contingens vt raro.

Tractatus. I.

In quo aut cōtingēt reperiat casus ⁊ fortuna: vide sc̄do phyll. **¶** Mētoris **¶** Tra
Luit. expugnatione. **¶** Quarta vero authoris diuisio sic est accipiēda: et eoz. i.
effectū q̄ sunt a pposito. i. ex deliberatiōe ppter bec. i. ex intētiōne agētis / causa
per se est ppositū. i. volūtas: vt sūt artificialia. **¶** Est aut ppositū volūtas seu volūta
tis ordinatio eligētis aliquid agēdū que p̄ intellectū p̄actū. i. actiū ⁊ cōsultati
uum fit: nā per intellectū fit inq̄sitiō rōnis an de re futura cōsultatio: deinde ayo
luntate vni⁹ partis electio: et vltimo operis executio. **¶** Et eoz q̄ sūt a natura pro
pter bec. i. effectus que sūt ex intētiōne agētis s̄m naturā / causa per se. i. etermit⁹
nata est natura: vt aia respectu inuētiōis thesauri intente: et eoz q̄ nō sūt ppter
bec. i. effectū qui sūt ppter intētiōne agētis / illoz causa per accidēs. i. indeter⁹
minata est fortuna ⁊ casus: qz sunt cause ad effectus nō intētos minime ordinatez:
vt fodiens nō intēdit inuenire thesaurū: sed sepelire mortuū. **¶** Aliter forte s̄m p̄bi
mēre bec q̄tra diuisio itelligit sc̄do phyl. **¶** Ex his oib⁹ diffinitio fortūe sic explicaf.

Quid p
positum.

R. cō. 42

Aduerte tertio **¶** fortuna. i. p̄rie sumpta est causa per accidēs. i. inde
terminata eoz que nō sunt ppter hoc. i. effectū qui p̄
ter agētis intētiōne sūt: extra temp⁹ ⁊ frequēt⁹. i. qui raro ad illam aut cōsimilē
causam eueniūt in habētibus ppositū. i. in agētibus s̄m deliberatiōne ⁊ cōsultat⁹
rōne: vt si quis scholasticoz ad paternos lares pficisceret ex intētiōe visitādi pa
rētes et p̄ter spem inueniret debitoz debitū soluere paratū: huiusmodi inuētiō
dicif fieri a fortuna. **¶** At ip̄e pficiscēs siue eius intellect⁹ practicus: qui re ip̄a est
aia humana inq̄sitiū cōsultat respectu eius inuētiōis dicif esse fortuna siue for
tunatus: sed inuētiō ip̄a dicif effectus fortuit⁹. **¶** Et sic re ip̄a fortuna est intellect⁹
practicus inquantū eidē p̄ter eius intētiōne euenit raro aliquis effectus nota
bilis bonitatis vel malicie. **¶** Nec eo mō alter altero maioz fortunā habere dicitur
vt p̄z: cū intellect⁹ nec est magnus nec parvus sed indiuisibilis: nisi de effectū for
tuito loqui velis. **¶** Dicitur aut fortuna causa intēllige efficiēs respectu effect⁹ for
tuit⁹. qz vt sic aliqua operatiōe efficit ex intētiōne: p̄ter quā euenit effectus ille
fortuitus. **¶** Additur in diffinitōe: per accidēs: cū fortuna nō ordinatur in talē effe
ctum vt inuētiōne thesauri sed ad infodiendū mortuū. **¶** Vel dicif per accidēs. i.
indeterminata: nā effectus fortuit⁹ nō procedit ex causis determinatis ⁊ finitis:
cum nemini cōstet ex quot causis effectus fortuit⁹ accidere p̄z: ideo fortuna dicit
tur esse infinita. **¶** Et qz ad suū effectū nō est determinata / cum nescimus illum effe
ctum fortuitū ab hac causa per accēs futurū / quouisqz eū cōtingisse viderim⁹: ideo
fortuna dicif esse nobis imanifesta. **¶** Dicitur quoqz fortuna carere rōne: qz que a
fortuna sūt / nō p̄uidētur. **¶** Vocatur item atqz depingitur ceca: quia illius effe
ctum aio nō p̄uidemus. nec deliberatiōe inquirim⁹. **¶** Additur item in diffinitōe
eoz. i. effectū. nā fortuna est quid ad causam inferim⁹: et sicut causa per effectū
tanqz suū correlatiū: sic quoqz fortuna diffinit⁹ per effectū fortuitū siue p̄ termi
nos pro effectib⁹ fortuitis supponētēs. **¶** Et hoc qz effectus sūt nobis notiozes suis
causis: debent em̄ cause per effectus notificari: vt sc̄do de aia constat. **¶** Ideo subitū
gitur / eoz q̄ sūt nō ppter hoc: qz fortuna cōtingit respectu effectū nō intētoz.
¶ Effectus aut nō intenti aliqui sūt ociosi. qui nō sūt alicui⁹ notabilis vtilitatis si
ue dāni. vt depositio vesteuce a veste: respectu quoqz nō dicif fortuna neqz casus.
ali⁹ vero sūt effectus nō ociosi / verū alicuius notabilis bonitatis aut malicie: vt
inuētiō thesauri: fractio pedis. **¶** Et hi effectus (vt prius dictū est) s̄m p̄m vocant⁹
effectus ppter hoc: qz propter illos agerem⁹ si eos p̄uiderem⁹: vt euenirēt si essent
boni: vel nō euenirēt si essent mali.

R. cō. 33.

¶ Scito ex hoc duplicē habes fortunā: bonā fortunā. scz quādo quis aliquid bo
num cōsequitur: vt qui sepulchrū fodiendo thesaurū inuenit. que quanto respectu
melioz effectū egerit eligibiliozqz: itāto melioz p̄p̄iozqz fortuna dicif atqz

Lectio. XI.

Infortunū. et malā fortunā qua q̄s in malū inopinātū incidit: q̄ si respectu grandis effectus sit/infortunū seu diffortunū vocatur, vt fractio pedū amboꝝ ex eq̄. Subiūgit latus/extra semp z frequēter. i. raro: qz si quis frequentē debitor ē in foro atq̄ p̄pter eius intentionē offenderet/nō diceret fortuitū eū inuenisse. p̄pter causas suos effectus vt semp vel frequēter pducētes dicitur: q̄bus positis causis semp vel v̄r̄n silibus ab eis pducit effectus: et tñ posita causā q̄ dicitur fortuna nec semp nec vt frequēter pducitur effectus fortuitus: sed vt raro.

¶ Postremo additur: in hñtibz ppositū: per quod a casu stricte sumpto (vt apparet) distinguit. qui in nō hñtibz ppositū z deliberationē cōringit. Quap̄pter inaiata/bruta infantes z fatui nihil a fortuna agūt: nec aliquid eis a fortuna fieri dicitur. qz nihil agūt s̄m ppositū: neq̄ deliberāt. Quod de inaiatis ac beluis facile cōstat. Sed q̄ infantes licet habeāt intellectū z volūtātē: nō tñ ip̄o opantur neq̄ consultant. sicut catulus ante nonū diē nō videt q̄uis habeat potentia vidēdi. per quandā tñ similitudinē illa dicitur fortunata z infortunata. Quāmoduz sc̄do phy. T. cō. 59. Protarcus grecus phis̄ eos lapides fortunatos dicebat/ q̄bus are erant cōstruēte: aut statue facte/ qui colūtū z venerant. infortunatos vero illos in terra strātū pedibus cōculcantur. Similit̄ equū fortunatū dicebat quē rex equitat: infortunatum vero illū qui currū trahere cogitur. ¶ Et hec scias. p̄udent̄ atq̄ experitis pauciora q̄ imprudentibz a fortuna contingūt. qm̄ illi oīa eoz facta vt plurimū p̄vident. sed qz imprudentes ac inexpl̄i absq̄ p̄uisione operētur: eis multa fortuna eueniūt. Et hoc est quod vulgo dicitur. vbi maximus intellectus ibi minima fortuna: et ēr̄io vbi minimus intellectus ibi maxima fortuna. Ideo lusoribz ac aleatoribz nihil a fortuna euenire dicitur: cum ip̄i tam lucrum q̄ amissionem p̄vident ac intendunt.

Casus est causa per accūs eozū que fiūt nō p̄pter hoc extra semp et frequēter i nō habētibus ppositū. Et nota q̄ casus quādoq̄ distinguitur cōtra fortunā: vt patet in eius diffinitione. quādoq̄ autē est sup̄ius. et tūc in diffinitione eius omittenda est vltima particula sc̄z in nō hñtibz ppositū. Nota q̄ Ex sc̄do phy. Tex. cō. 52. dif. in his que fiunt p̄pter hoc siue fiant a pposito siue a natura contingit fieri errorē vel in faciendo plus vel minus aut in debite. Et talia vocātur pctā siue mōstra in natura vel in arte si fiant ab arte vt patet in exemplis.

¶ Casum modo (qui quoq̄ est causa per accūs) p̄rie sumptū diffinit: deinde eip̄ueniētia cū fortuna atq̄ discrimē ponit. postremo de aliq̄b̄ effectibz p̄ter agētis intētionē eueniētibz q̄ mōstray vocātur siue pctā in natura parū meminit. Tex. cō. 82.

Aduerte p̄mo casuali sumitur. i. p̄ effectū qui alicui enti naturali p̄pter eius intentionē euenit notabilis bonitatis z malicie: vt euasio bouis ne per lauium mactetur: effectus casualis dicitur. Sed casus accipitur hic pro causa per accidens. Et bifaria. p̄mo gñat̄: vt est quid ad fortunā sup̄ius: diffiniturq̄ eodē modo sicut fortuna: vltima dñtaxat particula diffinitionis v̄tpote in hñtibz ppositum omissa vt docet littera. Sic oīs fortuna est casus z nō eōtrario. Alio q̄dē modo sumitur p̄rie/ vt in l̄ra: sic fortune opponitur: vt ex vltimis eaz particulis constat. ip̄iusq̄ diffinitio p̄inde ac fortune explicari debet: quia omēs diffinitiois particule p̄ter vltimā (qua a fortuna differt) quoq̄ hic sunt posite. Sic casus sc̄z Tex. 11.

Tractatus. I.

pprie dictus est causa. s. efficiens/per accidens/id est indeterminata/ eorum. s. effectuum/ que fiunt nō ppter hoc. i. qui fiunt preter agentis intentionē/ extra sem/ per z frequēter. i. raro/ in nō habentibus pposito. i. in agentibus nō volūtarijs z absqz deliberatione/ sed ex instinctu naturali siue animalī: et re ipsa casus est forma substantialis alicuius rei agentis absqz pposito: vt equo cui accidit effectus nō intentus notabilis bonitatis vel malicie: vt lapidis forma candētis respectu lesionis ptereūtis dicitur casus aut ipse lapis. Aut si tripos aptus ad sedēdū cadat id casu fit: nō enim vt apra sedes fieret/ cecidit: sed vt in loco quiesceret. Similit̄ ter si equus furto ablatu gratia bibendi fonte petat: z in manus dñi sui incidit est casus: cum sit causa per accidens: sed respectu eiusdem inuentiōis domini anima est fortuna. ¶ Casus autem large sumptus z frustra solum ratioe differunt Nam frustra dicitur: quia nō consequit̄ finem intentum: vt si quis ambulans gratia sanitatis consequēde: quam nō assequēs/ frustra ambulasse dicitur. Casus vero dicitur/ quia consequit̄ effectum quē non intendit: vt si idem ambulans spina ledat pedē: quare idem respectu diuersorum effectuum est frustra et casus: vt quis vadens ad forum gratia emēdi pisces nō inueniat eos in foro venales: sed reperiat debitozē: respectu emptionis pisciū est frustra: sed respectu inuentiōis debitozē dicitur esse casus large captus.

Nihil fit a casu circūscripta causa a pposito fm Ocham

Aduerte secūdo

sive agentevolūtario nihil a casu fm Ocham accidere potest. Nam quod ex necessitate z inuitabiliter accidit/ nō fit a casu: sed circūscripta omni causa libera z agente volūtario quicquid ab illis euēnit causis/ de necessitate et inuitabiliter euēnit: nihil ergo tale casu euēnit. Hāc nota: quia nullum necessariū inuitabiliter euēnit est casuale. Hinc sic ostēdit: quia si aliquis effectus a causis naturalibus absqz omni causatiōe cause libere euēnirer. Sit ille effectus a: nūc que ratur aut a contingēter euēniet z inuitabiliter a suis causis immediatis: et hoc est impossibile: alioquin nō essent cause naturales. Aut necessario z inuitabiliter euēniet: quare ab illis casu nō euēniet. Si dices qz contingēter euēniet z euēnit a causis remotis. ¶ Contra: quia ille cause remote sunt naturales: ergo suos effectus pducunt necessario: qui effectus aliū pducit effectum vltimū: et p consequēs in toto illo pcessu nihil est contingēter. ¶ Si vō dicatur: licet cause naturales inuitabiliter agant: quādo tamē approximant casu z contingēter approximant/ eo modo quo eas approximari anteqz agant oportet. ¶ Contra: que ratur de approximātibus illas causas/ aut sunt naturales/ z per consequēs necessariae sunt approximare: aut aliqua illarū est voluntaria/ et per consequēs effectus casualis sine actione cause volūtarie nō euēniet.

¶ Confirmat: quia si aliquis effectus casu euēnire ab aliqua causa dicitur: aut hoc est quia raro ab illa causa euēniet/ aut quia contingēter. Primum non: alioqz eclipses lune aut solis a casu euēnirer: et multe corporū celestium coniuētiones casuales essent: cū raro euēniant. Si secūdū datur/ redit argumentū/ qz nihil a casu z contingēter a causis naturalibus circūscripta omni causa libera z volūtaria euēniet. Concludit Ocham qz multa a naturalibus causis ideo euēnūt a casu: quia cause naturales per actionē agentis naturalis aliquo modo preter agentis voluntarij intentionē approximant: quibus casu approximatis sequit̄ aliquis effectus ex eis raro z vt in paucioribus: ita qz ad effectū casualē duo requirunt̄. s. qz raro euēniet z non de necessitate: dempto aliquo istorum effectus nō dicitur casualis proprie de casu loquendo. Nam casus quandoqz large p eo qz raro ab aliqua causa naturali euēnit sumit̄ sine omni variatiōe illius cause vel nō ppter aliquā variatiōē illius cause/ sed ppter alicuius alterius cause variatiōē/ aut ppter alicuius alteri

Lectio. XI.

ytus cause concursum. Sic plura in natura a casu accidunt: aut ppter abundantia aut defectum aut ppter aliam causam naturalem agentem concurrentem: licet illa nec cessatio eueniant/ sicut alij effectus naturales. Sic accidit pluuia aut coruscatio sub eane. Quandoq; stricte/ quando aliquis effectus ab aliqua causa euenit sed contingenter: vt dictum est: et illud nequaquam accidit nisi ppter concursum cause aposito. Unde omnes alij effectus qui nullo modo a causa voluntaria dependent/ presciri a cognoscentibus perfecte causam possunt: aliter effectus sciri non potest/ qui a casu stricte sumpto euenit. Hec Guil. ocham in summa sue phisice/ et qli/ beto. iij. q. j. et. ij.

Aduerte tertio q peccatum quolibet difformitate siue errorem importare videtur: et est aliud peccatum moris/ quod. s. est virtutis priuatio debite in esse: de quo apud morales et theologos: vbi triplicia peccata originalia. s. venialia et actualia reperies. Aliud est peccatum artis: vt dum gramaticus non recte scripsit litteras iuxta artis orthographie precepta: et medicus quando egrum non recta potione potauit/ peccatum fecisse et errorem dicit. Aliud est peccatum nature: quod est quedam corporis contra solitum nature curium difformitas: quod vitato nomine monstrum vocatur: et est indiuiduum sub dispositionibus siue speciebus convenientibus productum quo ad quantitatem aut figuram notabiliter excedendo aut deficiendo raro eueniens: vt homo duobus capitibus genitus aut vnica manu. Si homo manus sit absque/ non est monstrum. Si denique homo paruam maculam in facie/ aut modicam carnis additionem in corpore haberet/ non censetur monstrum. Similiter vir imberbis/ nec mulier barbata: quia non est notabilis defectus nec excessus in quantitate et figura. Si homo sex digitos in vna habeat manu: vere monstrum iudicatur. Dicitur raro eueniens: nam homines strumosi in multis prouincijs: vt in scythia et pintzkay ppe saluburgum/ non sunt monstra censenda.

L. co. 82

¶ Funt aut monstra generantur loquendo secundum auctorem trifariam. aut in plurali faciendo: hoc est per superabundantiam: aut in minus faciendo/ hoc est per defectum: vt animal absque pedibus genitum. Aut indebito modo: vt si cui os in occipite vel latere esset conuenitum. Et sic monstra non modo in hominibus et brutis: verum in alijs animalibus et inanimatis apparerent. In hominibus enim et brutis manifesta conspiciuntur: in vegetabilibus homo/ vt arboribus et plantis: sicut mineralibus/ vt lapidibus et metallis aliqua insolita siue speciebus apparent. De monstris tamen hominum et brutorum auctores vulgo loquuntur: et maxime hominum tanquam animalium perfectissimum.

¶ Tribus ex causis monstra potissimum dependunt: materia. s. agentibus/ et continente. Ex parte materie bifariam contingit: vel ratione qualitatis siue dispositionis materie/ aut quantitatis. Ratio qualitatis siue dispositionis materie triplex: vel quia materia generatur ex nimis humida et fluribilis: sic generantur homines longi vel gigantes: vel nimis calida et sicca: quia spiritus adurunt seminis: sic generantur homines parui/ vt gnani vulgo xergi: ac pigmei/ de quibus dubium an homines sint vel ne: de quibus. viij. de natura animalium. Vel materia est nimis frigida: sic generantur homines egrotatiui et imbeciles. Ratio quantitatis duplex: vel fit per abundantiam: vt quando materia seminis est nimis multa: sic quicquid homines generantur duobus capitibus vel sex digitis/ aut magno nimis capite ad alta membra nimis dispositionato. Vel fit ex defectu materie: sic quia materia est nimis parua: sic generatur homo vno pede vel vna manu.

Monstra ex tribus causis dependent.

¶ Secundo fiunt monstra ratione agentis. Et hoc vel agentis vniuersalis: vt virtute alicuius certe constellationis aut celestis influentie: sic generantur homines diuersarum quicquid speciebus: vt Albertus de quodam pastore refert: qui semibois dispositionem habuit/ et os vitulinum. Vel fit ex parte agentis particularis: quod semper remanet perfectam producere per se intendit/ quicquid tamen imperfectam producit/ si virtus formatiua seminis sit debilis et paucendo dispositionata. Et hoc fit per accidentem ratione materie: quod

Tractatus. I.

ca. 3. femina est mas occasionalis. ij. de gene. animaliu. Quādoq; nō potest mēbra sū-
Dra. ij. 2 tis distinguere: ideo manēt continua: vt digiti iuncti: qui tamē distincti esse debe-
F. pple. rent. Ex forti deniq; matris imaginatiōe (que multa secreta z in pregnatione et
in alijs rebus operat) fm cōciliatoriē vario mō figurat fetus atq; disponit.

Secōdo de est locus: patria in qua aialia z hoies plurimū diuersificant: nam vt dicit Pbus
gene. aia/ aphrica semp aliquid noui affert: quia sicut loc^o est ita natura opat: z qualis nat
lii. ca. v. tura talis z regio. Videm^o em hoies imo etiā bruta in eadē regiōe degētes mul-
tū in forma ac figura cōuenire. Vel sunt ratiōe cōtinētis particularis: vt est ma-
trix/ et etiam secundina que si fuerit longa: fetus erit longus: si breuis z stricta/
fet^o coartat fitq; breuis. Vel si secundina q̄ est pellicula fetum circūdās rumpat/
fit homo gibbosus. Et cū matrix q̄ ager nature dicit/ plures habeat zcauitates
quas quidā cellulas vocant: in quib; recipit semen quādoq; sparsim: ex quo plu-
res fetus quādoq; generant. vt duo/ quos gemellos vocam^o. In germania de-
niq; femina quedā nobilis nouem pueros/ vt dicunt/ peperit: q̄ ideo germanico
vocabulo neyndling vocati sunt. Auicenna q̄z in libro suo de aialib; affirmat se
a quodā fidedigno audiuisse mulierē vno abortu septuaginta mō figuratos ab-
ortiuisse. Silt albertus teuto a quodā medico se intellexisse narrat mulierē itidē
fuisse: ad cui^o curā fuit vocatus: que abortiuerat in pāniculo centū quinquaginta
inuolutos in quātitate digiti auricularis: quoz plures dilatatiōis z stricciōis
habuerūt motū: que vermes se generasse credebat. vide pblemate xiiij. par. r. pe-
trū de apona. Quādoq; aut cellule matricis sunt bene distincte super^o sed nō in-
fruius vel ecōtrario: sic fetus quōz manēt indiuisus: sicut āno a natali christiano
D. dxij. quo hec cōmēta: rita cudebant/ nati sunt in stiria duo pueri capitib;/ ma-
nibus z pedib; diuisi/ ventre aut iuncti. Propter itaq; hmōi ineptias atq; imp-
fectas cellulaz distinctiōes/ extensiōes ac fracturas p quas materie diuersozum
fetuū quōz vniunt: aut materie eiusdē fetus nimīū dispergunt: idcirco generari
possunt monstra multū difformia. Nō q̄ natura ea pctā intēdat: vtz semp rectū
intendebat: et cū totū rectū facere nequit: facit de rectitudine qd potuit. An au-
tē ex incubis z succubis geniti: vt de merlino qdā rege quidā fabulant/ sint mon-
stra aut hominū filij: Preterea an puer supferat^o monstrōse pducatur: alibi disquisi-
re z p̄cipue medicos. An pō hoies sic monstrōsi sint in morib; ac in aima quoq;

Hec diffi-
indispositi vt fieri solet tu vide.

Notus est actus entis in potētia fm qd hmōi. Item mot^o
est actus imperfectus. Etiā motus est prima perfectio ei^o
quod est in potētia. Nō sic patz: Hoc qd sic est in potētia du-
plicē habet potētiā: vnā respectu motus: aliā respectu for-
me que acquiritur p motū. Est em motus act^o quo existē-
te adhuc remanet aliqd ei^o. Forma autē que acq̄ritur p mo-
tū est pfectio: qua existēte nihil remanet ipius motus.

Determinatis in precedētib; de principijs z causis tam intrinsecis/ que pmo
libro physice auscultatiōis: q̄z extrinsecis/ que secūdo eiusdē libro corruēdet: h mo-
do de his passionib; cōmumb; entis naturalis siue mobilis: que potissimū. ij. et
v. Physi. p̄miscue p̄tractatur/ determinat. Et p̄mū de motu generatim sumpto:
quo ignorato necesse est ignorare naturā/ id est diffinitionē nature. ij. Physi. co-
Tex. cō. 1. q̄ morus in eius diffinitionē: vt natura est principiū et causa mouēdi zc. locatur.

Lectio .XI.

Ignorato ergo motu tota definitio erit ignota: quare et definitum. Deinde de passionibus que motum consequuntur breuiter perstringit: et hoc de passionibus secundum ueritatem: ut est continuus/infinitus/locus et tempus: nam motus in sua ratione continuum includit: cum motus sit id quod continue acquiritur vel deperdit. Nec continuum cognosci potest nisi cognoscat quid sit infinitum: nam continuum est quod in infinitum est diuisibile: ut postea dicitur. Nec motus saltem localis absque loco et tempore fit. Nec etiam secundum philosophos antiquos sine uacuo: ideo de motu/continuo/infinito/loco/tempore ac uacuo physico determinandum superest: et primum de motu entre per difficultatis tres definitiones ponit.

Aduerte primo quod motus quicquid sumitur ualde communiter per quacumque mutatione siue temporali et successiua siue instantanea: ut est creatio angeli secundum theologos: et luminis multiplicatio in medio secundum aliquos philosophicos: sic non capit hic. Quandoque pro motus proprie capit per sola mutatione successiua. Et dupliciter. Primo stricte per sola mutatione accidentali: que fit in subiecto in actu et toto composito. Sic eius tres sunt dicitur species secundum quod ad tria terminum predicamentum accidentalia fit motus: ut alteratio ad qualitatem/augmentatio cum diminutione ad quantitatem: et motus localis ad ubi: de quo motu. v. et. vii. Physi. agit: ubi generatio et corruptio motus esse negant: de quibus postea. ¶ Secundo motus largitur sumitur per omni mutatione successiua tam substantiali quam accidentali: siue habeat subiectum ens in pura potentia siue ens completum et compositum: de quo ad pens. Sic motus quattuor sunt species: nam totidem sunt species motus secundum philosophum quod sunt genera rerum ad quas fit motus. Sunt autem quattuor res siue genera rerum ad quas fit motus et non plures. Omnis enim res aut est substantia/quantitas/qualitas et ubi id est successio siue res pure successiua: nam ad aliquid/actio/passio/quando/situs/et habitus sola ratione non importat res re ipsa ab alijs predicamentis distinctas: quod ad aliquid quiddam est substantia: ut res naturalis sub ipsi eadem: et ab alia diuersa: quiddam est quantitas/ut linea pedalis comparata ad lineam pedalem cui est equalis: quiddam est qualitas/ut albedo ad albedinem comparata est similis: quoddam est ubi: ut motus sursum comparatus ad motum deorsum est et contrarius. Actio itidem aliqua est substantia: ut forma substantialis/que producit a generate. Aliqua qualitas: ut caliditas/que producit a calefacere. Sic passio aliqua est substantia: ut forma que producit in materia. Quaedam quantitas que acquiritur in eo quod auget. Quaedam qualitas: ut caliditas que acquiritur in aqua. Hec itaque tria predicamenta alia quattuor rerum genera ambiunt. Quando pro ad tempus reduci potest: quod re ipsa est motus localis: ut pote motus primi mobilis: et tempus habet rationem quantitatis primum. Situs pro re ipsa est quantitas continua ratione cuius est ordo/proximitas et distantia partium totius ad totum et ad locum. Unde manent eadem quantitate continua diuersa variatio partium ad totum et ad locum variat situm: ut cum idem homo sedeat et stet. Habitus autem est re ipsa substantia: ut pote res artificialis corpori adiacens: ut tunica/calceus: ratione tamen a substantia differt. Ideo quattuor erunt species motus ab illis generalibus nominibus denominate. scilicet motus ad substantiam complectens generationem et corruptionem: motus ad quantitatem/qui continet augmentationem et diminutionem: motus ad qualitatem/ut est alteratio: et motus ad ubi/qui est secundum locum mutatio siue quedam pura successio a re permanenti re ipsa distincta. In toto itaque sex sunt species motus distinguendo ac quasi terminum contra deperditum: ut postea auctor docet. Et de hoc motu. iij. Physi. in postpredicamentis et in littera fit mentio. Rarefactio autem et condensatio inter speciales motus non numerantur: quia per modum sequelle ad alterationem et motum localem sequuntur: ut patebit.

¶ Motus autem huiusmodi re ipsa non est aliud propter res ad quas fit motus et propter eas res que dicte sunt. scilicet substantiam/quantitatem/qualitatem et ubi: ut generatio non est aliud quam forma

Lect. xvj.
huius arqz
iij. et. iij. se
cundi.

Require
Ocham

Lect. xvj.
huius

Tractatus. I.

subalis que acqrit: corruptio po forma subalis q̄ deperdit: alteratio vt calefactio est caliditas q̄ sensim acquirif: et sic de alijs. Alia tamē est ratio sube/quantitatis z qualitatis z alia mor^o: nā illa rem in esse pmanēti significat/hec po in esse successiuo. Et extra ea q̄tuor rerū genera iā dicta nihil est: cōtra plerosq̄ infinitas entitates siue realitates absq̄ necessitate cū Anaxagora z Democrito mltipli/cantes. Idcirco nō ois motus est quidā fluxus siue res successiua a re pmanēti z termino ad quē distinct^o: vt Auc. et pleriq̄ alij a rbitrant/ dicētes generatio/ nē/augmētationē z alterationē ipotare resq̄sdā successiuas z accidētia/ q̄ sub/stantiā/ q̄ntitatē z q̄litatē distinctas. Nā si forma subalis vel cōpositū generaret generatiōe addita. Et hec generatio cū habeat esse post nō esse q̄z generaret: vel ergo generatiōe itez sibi addita: z sic in infinitū: qd̄ est inconueniens. Aut seipsa generaret: qd̄ de forma subali q̄z dici pōt: quare frustra generatio addita forme asserif. Itidē de alteratiōe dicet/ que pter q̄litatē q̄ cōtinue per partē post partē acqrit/ (vt caliditate in calefactiōe) nō importat fluxū quēdā ab ea z alterabili dī stinctū: quia vel esset prior qualitate illa aut posterior. Non prior: qz si est addi/ tus q̄litati, fundat in ea/ z sic fundamētū pri^o est. Nec posterior: quia p illū flu/ xū q̄litas acquirif/ q̄ tanq̄ via ad illā q̄litatē z tanq̄ ipi^o generatio poneretur: via aut nō est posterior ad quā itur/ nec generatio generato. Sz mor^o localis nō est aliud q̄z quidā fluxus realit a re pmanēti/ hoc est a loco z mobili fm cōiōrē opi. distinct^o: de quo postea. Cui^o tñ p̄tū tenet Ocham z Beg. art. in. ij.

Aduerte secūdo

Tex. cō. 1.

q̄ ad motū quēlibet tria precipua req̄runt. Prīmū est mouēs qd̄ motū ipm pducit/ estq̄ ipius efficiēs: nam oē qd̄ mouet ab alio mouet. vij. phy. Atqz ē ipm mobile/ qd̄ ē s̄biectū inbestōis aut deuoiationis mor^o. Tertū est dispō siue forma fm quā est mor^o vel fm quā mobile atz z atz se hz fm pri^o z posteri^o: vt si aq̄ calefieri debeat/ p̄mū req̄rif for/ ma ignis siue ei^o caliditas mouēs z calefaciēs. scdm aq̄/ q̄ est mobile z s̄biectū mor^o denoiatiū. tertū caliditas/ q̄ se habet vt forma p̄tinue acq̄rēda/ fm quā mobile atz z atz se hz. Mobile aut trisariā se ad illā formā siue dispōem h̄re pōt: vel i pura potētia sic q̄ nihil prius de ea adhuc habeat: tūc nōdū fm illā mouet: vel scdō/ qz mō eā hz cōplētā: sic itez fm illā nō mouet/ sz iā motū ē. vel tertio/ qz mobile aliquā mō ei^o forme p̄re acq̄siuit/ sz nōdū totā formā: sz aliq̄ dispositiōis adhuc p̄re caret: sic mobile dī esse parti in actu/ p̄tim i potētia p istā dispositiōē sic nō sit in qdā pmanētia z quiere sub ea: vtz in p̄tinue z actuali tendētia vltē/ riori ad illā dispositiōē acquirēndā.

Diffinitio mor^o sic explicat: Mor^o. f. large sumpt^o/ est act^o. i. forma/ vel sub/ stantialis vel accidētalis p̄tim acq̄sita/ entis. i. ipi^o mobilis exētis/ in potētia. f. ad aliqd̄ acq̄rēdū qd̄ p̄tinue acq̄rit/ vlt̄ deperdēdū qd̄ p̄tinue deperdit: fm q̄ h̄mōi. i. p̄ quāto est in vltiori tendētia ad pl^o siue p̄fecte acq̄rēdū vel deperdēdū.

Dor^o fm alios elari^o sic diffinit: Est alicui^o in aliq̄ acq̄sitiōe vel deperditio: q̄ diffō hz breuis sit/ est tñ sere eadē cū priori/ si bñ intueat: vt calefactio aq̄ q̄ re ipa est caliditas. Dicif ea rōe mor^o: qz p̄tinue in ei^o mobili h̄ est materia p̄ma aq̄ vel ipamer aq̄ acq̄rit: q̄ caliditate iā cōplēta nō ampli^o dicif calefactio: sic generatio q̄ re ipa (vt est dictū) est forma substantialis ea rōe dicif mor^o: qz ipa p̄tinue i mobili/ hoc est materia prima acquirif: qua forma cōplēta z p̄fecta nō ampli^o dicif motus. Addif primū in priori diffinitio/ est act^o q̄ q̄nq̄ rei existentiā importat. sic motū. i. forma/ partim est in actu. i. existit/ z partim in potētia. i. partim nōdū existit/ sed cōtinue acquirif z deperdit. q̄nq̄ act^o opationē vt act^o sunt singulariū j. Dēta. q̄nq̄ formā siue actū formale: vt forma ē act^o materie. sic itaq̄ mor^o cū sit actio siue opatio ac forma ab mouēte. pcedēs/ dī act^o scdō z nō prim^o: de q̄b

lectio. j. tertio trac. Addif entis/ vbi s̄biectū mor^o vlt̄ inbestōis vlt̄ denoiatiōis inuit: hoc

Lectio. XV.

est mobile. postea dicitur in potentia per quod ostendit quod mobile dum est in motu perfecte dispositio est adhuc non habet quia prendit. nec est in actu puro per eam antequam acquisita sit. Sed cum postremo dicitur secundum quod hinc denotatur quod mobile non mouetur cum sit in permanentia et habet sub illa dispositione cum quod mouetur: sed est in principio et ulteriori tertia ad perfecte illa forma acquisita. id est sic habet respectu talis actus siue forme quod a principio usque in finem non sit aliquid tempus medium siue instantis medium / quod nihil ipsius forme acquirere in tali modo aut deperdere. Ponitur et alia per hunc definitio motus. .ij. philosophi. Est actus mobilis in quantum est mobile. quod forme eadem est in sententia cum superiore: solum per hunc ab ea differens.

L. cō. 16.

Aduerte tertio Quod ex prefatis facile relique due definitiones explicatur. Secunda enim sic. Motus est actus. id est forma siue realis vel accidentalis: imperfectus. id est incomplete acquisita. Dicitur autem actus / quod primum est in actu: et dicitur imperfectus: quod est primum in potentia ad plus acquirendum vel deperdendum: quod perfecte acquisita vel deperdita non amplius dicitur motus. perfectum enim est cui nihil ad sui perfectionem deest: sicut deo celi. Et his dupliciter motus esse potest in uno quoque genere / acquisitiuum scilicet et deperditiuum: motus acquisitiuus est ubi aliquid forma acquiritur. Quod auerrois sic diffinitur. Motus est generatio. id est acquisitionis / primum post pre illius perfectionis. id est forme / ad quam vadit. id est terminum ad quem. Sed motus deperditiuus est ubi aliquid forma siue dispositio deperdit. et inter predictas sex motus. L. cō. s. spes corruptio et diminutio / dicuntur motus deperditiuus: quod imperfectiores sunt secundum philosophum tertium philosophi. acquisitiuus. Sic quoque perfectior inter acquisitiuos dicitur / quod ad perfectionem est forma: ut generatio que est ad formam subalem alijs motibus est perfectior: que admodum substantia perfectior est accidentis. septimo meta.

Tertio motus diffinitio sic explicatur. Motus est prima. id est inchoata / perfectio. id est forma siue dispositio eius. id est mobilis quod est in potentia. scilicet ad plus acquirendum vel deperdendum de ea. Est itaque motus prima perfectio non simpliciter: sed in ordine ad terminum ad quem. id est formam per tale motum acquisitam. nam per tale motum perficitur ac magis completur. perfectio enim quicquid pro eo quod a nullo exceditur in sua entitate siue nobilitate vel simpliciter vel in suo genere sumit. Quibus vero quod iam totum factum ac completum est. sic domum perfectam dicimus / quoniam completam est. Sic omnis motus est actus imperfectus: quod in his quod nata sunt fieri vel facta / nihil dicitur perfectum / nisi totum sit factum. sic motus dum iam sit completus / non dicitur amplius: quod esse motus consistit in fieri aliud post aliud. Tertio perfectio siue perfectum vocatur forma siue dispositio perficiens subiectum et eadem conueniens. sic motus est quedam perfectio: sed imperfecta / opposita primum modis perfectionis.

Scito Quod author predictas declarat definitiones hoc modo. nam mobile in motu dupliciter habet potentiam siue in duplici est potentia. scilicet subiectiua. id est ut est subiectum motus dupliciter considerari potest: unam ad motum. id est ad formam siue dispositionem quod continue acquiritur vel deperditur. Alia ad formam modo acquisitam que est terminus ad quem motus: quia cum acquiritur cessat moueri: gratia cuius mobile existens in motu est in potentia ad terminum ad quem et cum eum acquirat cessat motus. rigitur motus est actus existens in potentia secundum quod huiusmodi. Et est actus imperfectus et prima perfectio mobilis. Exempli gratia. in calefactione aqua habet potentiam respectu motus. id est forme quod continue acquiritur vel deperditur. aliam respectu forme eiusdem iam complete et perfecte acquisite ut caliditatis: quod existens sub actu primo et incompleto dicitur prima. id est incepta perfectio. mobilis quod est in potentia ad actum completum et perfectum: quo conquisito cessat motus. Est enim motus actus. id est forma mobilis incomplete acquisita in mobili / per ipsum continue sit in ulteriori tertia ad perfecte acquirendum eam formam. Subiungit / quo. scilicet actu seu forma continue acquirenda / existente. scilicet in ipso mobili adhuc remanet aliquid eius motus siue forme quod quoniam mobile mouetur / continue est in ulteriori tertia ad perfecte acquirendam ipsam formam. Sed ipsa forma iam in mobili acquisita per motum est perfectio completa mobilis qua existente forma in mobili remanet nihil amplius ipsius motus. id est forme acquirende. quia habitibus. id est formis in materia existentibus cessat omnis motus. scilicet ad illam formam. primo de ge. et cor.

L. cō. 55.

Tractatus. I.

Ex dnto
phy. Tex.
7 cō. 34.
et sup.

Itē ad vnū motū numero 7 cōtinuū tria exigūtur scz vnitas mobilis / vnitas forme / et quod tēpus mensurās motū sit vnū numero 7 ptinuū. Et ptinuū est cuius ptes copulantur ad terminū p̄munē: ergo habet ptes 7 mediū. Et ex hoc patet q̄ quicqd̄ mouetur / mouebat̄ 7 mouebit̄. Est em̄ motus ptim̄ in termino a quo / et ptim̄ in termino ad quē: Et sic patet q̄ motus nō est nisi corporū q̄ hnt̄ ptes 7 mediū. Ex quo patz q̄ in instāti nō fit motus. Item differētia est inter cōtinua ptigua 7 p̄ter se habētia. Cōtinua sunt quoz ptes copulātur ad terminū p̄munē: vt ptes lineę ad p̄ctū. contigua sūt quoz termini sūt simul: vt pēna 7 pgamenū. Cōsequeēter se habētia sūt: que nō habent aliquod mediū inter se sui generis: aliud aut̄ nihil prohibet esse mediū.

Tex. 13.

Ostensa triplici motus diffinitione. p̄ma in ordine ad subiectū hoc est mobile data: due alie vero in ordine ad terminū ad quē fit motus. hic modo de p̄rietatibus motus per certa notabilia p̄mū de vnitate eius numerali tria req̄sita. deinde diffinitiones p̄tinuū p̄missa mltas p̄positiones siue corollaria ex sero physii. subinfert̄ demū ad meliōrē clariorēq̄ p̄tinuitatis motus intelligētiā inter cōtinua contigua 7 p̄ter se hnt̄ia discrimē ex diffinitionibz eoz sumptā ponit.

Tex. cō. 31.

Aduerte primo Quod motus fm̄ p̄m̄ dnto physii. trifariā dicit̄ esse / vnus ḡne scz sp̄e 7 numero: motus dicitur esse vnus ḡne / qui sunt fm̄ rē vni⁹ p̄dicamēti: vt vel qualitat̄ quātitatis aut loci: sic augmētatio et dīminutio sūt vnū ḡne qz quātitatis: sic motus sursum 7 deorsum / loci vbi. Cōtrario motus diuersi sunt ḡne / qui fm̄ diuersa p̄dicamēta sumūtur: vt calefactio 7 augmētatio. Sed motus dicitur vnus specie bifariam. (fm̄ qd̄ duplex est species specie subalterna vt albefactio 7 nigrefactio fm̄ colorē : scdo specie sp̄ealissimā vt qui sunt ad terminos eiusdē specie sp̄ealissimē: vt due albefactiones ad albedinem: et due calefactiones ad caliditatē. Et ad eū requiritur q̄ spaciū sit eiusdē specie: quare motus circularis 7 motus rect⁹ sunt diuersaz sp̄ez. scdo q̄ ab eisdem p̄ncipijs fiant: sic motus ignis sursum 7 terre nō sunt eiusdem specie. Tertio motus dicitur esse vn⁹ 7 idē numero: ad quē 7 ipm̄ esse cōtinuū tria fm̄ p̄m̄ et Authorē requirūtur. Primū vnitas mobilis. i. q̄ subiectum motus sit vnum et cōtinuū fm̄ subiectū intelligēdo vel fm̄ inhesionē: vt materia primā: vel dēno⁹ minationē quod est subiectū completū. ideo motus duoz equoz non est vnus numero. Similiter ḡnatio 7 alteratio licet simul sint / nō tamē sunt vnus motus numero. Quapropter si canis de turri edis dñi stephani cadēs in medio moreretur motus ille vsqz ad terram est vnus numero: quia est idem mobile materia p̄ma: licet nō sit idem subiectum denominationis. Alii aut̄ nō vnum motum numero affirmant: sed plures consequēt̄ se habentes. Secundum est vnitas forme. ad quā fit motus. i. q̄ terminus ad quē motus siue dispositio que per motum acq̄quiritur sit vna numero: ideo calefactio 7 frigeffectio non sunt vnus motus numero: nec motus sursum et motus deorsum: quia eozum terminus ad quem non est vnus numero. similiter si fortes inter ambulandum calefieret: ambulatio fortis et eius calefactio non est vnus numero: quia dispositio secundum quā est motus scilicet ambulatio 7 caliditas non est vna numero. Tertium est vnitas

Tex. cō.
41.

Lectio. XIII.

temporis sine interruptione. i. q̄ tempus mensurans motum sit vnum numero et continuū: z q̄ non intercipitur quies media. Et hoc in diffinitionis explanatione repetitum fuit sepius: q̄ sit in cōtinua z actuali tendētia, quare si sortes vna hora sanetur z sequēte hora a sanatione quiescat: deinde hora succedente sanetur. prima z secunda sanatio sortis nō est vnus motus/neq; vna sanatio: alias substantia corrupta possit pari rōne reuerti. quod p̄ naturam est impossibile: sc̄do **L. cō. 70.**

Aduerte secūdo Q̄ ex diffinitione cōtinui p̄missa/inferri pōt primū/ q̄ ois motus vnus/sit quoddā cōtinuū: z econtrario ois motus cōtinuus est vnus quē admodū ois linea vna est continua: q̄a motus partes copulant ad aliquē terminū cōmunē/ q̄a prior ps z posterior ad mutatuē esse siue momentū. qd̄ est finis vni? eius pris/ z in finitū alterius posterioris pris. Preterea cuius mensura est cōtinuū/ ipm̄ quoq; est continuū: cū mensura z mensurātū debēt esse p̄portioata. sed tps̄ qd̄ est mensura motus/ est cōtinuū: vt post apparebit: q̄a eius pres scz̄ p̄teritū z futurū ad p̄sens nūc siue instās copulatur.

¶ Ex illo infer̄ q̄ ois motus est diuisibilis: q̄a oē qd̄ habet pres z mediū/ est diuisibile. sed motus est hmōi: quia terminū a quo z terminū ad quē intrinsecos.

¶ Motus tamē bifariā diuidi imaginat̄/ vel ad diuisionē mobilis: sic q̄ prima pars motus sit in prima pte mobilis/ z vltima in vltima: sic pres motus sit sicut pres mobilis. nā sicut totus motus est in toto mobili: sic pars in pte. qz̄ ois actus ad sui subiecti diuisionē diuidit̄: vel secundo ad diuisionē tēporis mensurātis motū: qui diuidit̄ quoq; in partē priorē/ z posteriorē/ z mediā. sic pres motū nō sunt simul/ sed sibi inuicē succedunt: vt sit in motu locali. Et cū motus sit continuū/ pōt diuidi semp̄ in minores pres in infinitū: siquidem continuū est qd̄ est diuisibile in semp̄ diuisibilia. vj. P̄hy. vt post dicitur. ¶ Ideo hec p̄positio vera est: quicqd̄ mouet̄/ mouebat̄ z mouebit̄: quia quicqd̄ mouetur partium p̄ransiuit partē/ sicq; mouebat̄: ipm̄ quoq; mouebitur/ cum sit cōtinuus in vltiori tendentia ad illam formā ad quā est in motu. Superius quoq; ostensum est q̄ motus sit actus/ quo existente adhuc remanet aliquid eius. ¶ Ex quo constat non esse dandū primū instās esse motus q̄ ad inceptiōnē: q̄a quacūq; motus parte data semp̄ datur p̄oz/ q̄ antea incept̄ esse: cū motus sit cōtinuū. sed oē continuū est diuisibile in infinitas pres: p̄mo celi. Et sic q̄libet motū pars est diuisibilis/ z habet partē priorē se. q̄re nō est dare p̄mā motū p̄tē q̄ ad inceptiōnē. ¶ Sc̄to. Proclariorē p̄fari cōsollarij explanatione aliā p̄bationē subiungit: oīe qd̄ mouet partim est in termino a quo/ z prim est in termino ad quē. quod maxime de terminis intrinsecis accipiendū est. Nam duplex in motu assignat terminus: extrinsecus scz̄ a quo/ z terminus ad quē. i. sit motus. Termin⁹ a quo/ est a quo mobile moueri incipit. Termin⁹ p̄o ad quē/ est ad quē mobile mouet̄. Et quilibet horū est duplex: intrinsecus scz̄ z extrinsecus. vt generatiōis termin⁹ extrinsec⁹ a quo est forma q̄ abiicit̄. sed extrinsecus ad quē est forma substantialis q̄ adquirit̄. Termini⁹ p̄o generatiōis intrinseci sunt prima z vltima ps forme acquirende. Sicut termin⁹ extrinsec⁹ alteratiōis a q̄ est qualitas sub q̄ mobile quiescit aū motū/ z q̄ alteratiōis tpe corrumpit̄ siue remittit̄. Extrinsec⁹ autē ad quē est qualitas acq̄ sita sub q̄ mobile quiescit cessante alteratiōis motu. Sed termini intrinseci eius sunt p̄ma z vltima pars. cōsistit de alijs motib; dicat̄. ¶ Differunt autē hi in se termini: nā intrinseci sunt pres motus: extrinseci nequaq;.

¶ Sc̄do q̄a in terminis extrinsecis nō sit motus/ dū em̄ mobile est in termino extrinsecō a quo nondū moueri incipit: sed in terminis intrinsecis est motus. Et h̄ tertio infer̄ q̄ motū nō est nisi cor̄p̄oz: qz̄ qd̄ mouet̄ prim est in termino a quo: et prim in termino ad quem. sed sola cor̄pa sunt hmōi quib; fm̄ lōgitudinē/ latitudinē/ z p̄funditatē diuidi cō

Tractatus. I.

petit. Omne deniq; mobile est diuisibile: sed corp⁹ maxime (vt iam dictus est) in pres diuidi hz. **Ex hoc prz:** q nullū indiuisibile mouet. intellige p se vel de loco ad locū cōmēsuratiue. **Dico** per se: ppter pres integrales, /z aiām rōnalē q p accidens ad motū totū mouent /z ppositi /licz sit indiuisibilis. sic etiā ei⁹ accidentia vt sciētiē z virtutes. Nam mot⁹ nobis (vt postea dicebit) mouent omnia q in nobis sunt, addit /vel de loco ad locū zmēsuratiue: qz angeli fm theologos mouēt de loco ad locū: sed nō zmēsuratiue. **Infert aliud corollariū** q motus nō fit in instanti. s. indiuisibili: cum sit ptiuus z diuisibilis: sed mensura pportionari debet mensurato: sed mensura vt instans est qd indiuisibile: ergo in instanti nō fit motus pphicus: sed in tpe qd est mēsurā mot⁹. itj. P⁹hyf.

Sexto
Topi. ca.
21,

T. cō. 70.

T. cō. 1. et
60.

T. cō. 26

T. cō. 3.

a — b — c

Aduerte tertio idē qnq; redeuntēs **Prima** ptiuū est diuisibile i semp diuisibilia. itj. P⁹hyf. z pmo celi. nam ptiuū sic ex indiuisibilib; cōponi nō pōt: sic nec in indiuisibilia diuidi: qlibet etiā pars ptiuū est eiusdē rōnis cū toto ptiū: vt qlibet ps linee est linea: q̄ qlibet ps est diuisibilis /sic totū. **Secūda** diffinitio: ptiuū est cui⁹ fm se est vn⁹ motus. v. meta. q sup explanata est. **Tertia:** cōtinua sūt qz vltima. i. termini sūt vnū. s. corpus. v. z. vj. P⁹hyf. q ferme eadem est cū sequēte /q̄ hic z in pdicamēt; pōnit. ptiuū est. s. generatū cui⁹ pres. i. extre/ma /copulant. i. p̄iungunt p se ad aliquē terminū p̄munē. i. ad mediū aliqd /qd est p̄ncipiū vn⁹ p̄tis z finis alteri⁹: vt linea. a. b. z. b. c. sūt p̄tinua qz eaz vlti/ma scz b est finis vn⁹ p̄tis: z idē finis alteri⁹ sūt vnū. ¶ **Sed** cōtigua q̄ quoq; habita vocant sūt. s. cōpa qz vltima sūt sil. i. in eodē loco p̄tio: ita q iter illas superficies nō est corpus extraneū. vt corpus locans et locatū. silr pēna et pgame nū qn quis scribit. sic quoq; orbes celestes fm eoz superficies cōuectas sūt contigui. ¶ **Sed** cōsequēter se habētia sūt q̄ cū vnū sit post alterū /inter ea nō in/teriacet mediū eiusdē ratiōis. i. eiusdem speciei. vt vna domus in vbe est alteri domui p̄seqns: q̄uis aliquod spaciū sit mediū /qd nō est dom⁹. sic qz duo hoies inter quos nō est alius hō mediū. **Ex his patet** q̄ hec tria habēt se vt supius z inferius. nā oia continua sūt cōtigua. quia quicqd est alteri continuū /est eidez pariter contiguum. qz si aliquoz vltima sūt vnum /erunt et sil: et non eontra, nā mltā se cāgūt siue sūt p̄tinua q̄ nō sūt p̄tinua: vt due manus cōposite /que nō sūt vnū. Silr omnia cōtigua sūt cōsequēter se habētia: z non ecōtrario: Nā qz vltima sūt sil inf ea nō mediat aliqd eiusdē rōnis: s; inf q̄ n̄ mediat aliqd eiusdē rōis n̄ o; eoz vltia eē sil /neq; pres copulari ad aliquē f̄minū p̄munē. vt due dom⁹ inf q̄s est aliquantū spaciū. **Et ideo** subiungit. aliud aut̄ nihil probibz eē mediū inter p̄seqnt se hntia. i. si q̄ppia aliud i medio ponat taliū qd nō ē eiusdē ratiōis aut speciei cū illis /nihil impedit ratiōē cōseqnt se habentū.

Ex. q̄rto
p⁹hyf. T.
com. 32. et
p̄mo de
aia T. cō.

Secūdo
Do. c. 21.

37.
Ex quito
p⁹hyficoz
T. cō. 9.
T. cō. 49

Item aliquid mouet p se vt subiectū motus: aliud vero p accidens: z hoc dupliciter: vno modo sicut forma in subiecto: vt albedo mouet motu subiecti: motis em̄ nobis mouetur omnia que in nobis sunt. Alio modo /sicut pars in toto: vt clauus mouet ad modum nauis. ¶ **Item** tm̄ ad tria predicamenta est per se motus. s. quantitatē / qualitātē / z vbi. quia tm̄ ad trium predicamētōz significata acquirēda sub proprijs rationibus eorumdē mobilia mouent. ¶ **Notandū** istī motus sūt contrarij / qui sūt ad terminos contrarios

LECTIO. XIII

acquirendos: vt motus ad caliditatem/contrariat motui qui est ad frigiditatem.

Declarat latius predicta quibus rebus z qualis motus siue moueri operatur. Secundo ad quod predicamentorum significata sit modus. Tertio vnum motum alteri penes contrarietatem comparat.

Lectio 14.

Aduerte primo Quod moueri per se est esse subiectum motus secundum naturam propriam. Duplex autem est motus, subiectum primum tam secundum incompletum; vt materia prima que subiectum est fere omnium formarum tam substantialium (vt dicitur motus est prius) quam accidentium motus. Alterum est subiectum secundarium z completum quod quicquid subiectum denominacionis dicitur: vt est totum compositum vel res naturalis/que per se mouentur: z ille motus (vt ostensum est) est solum corpus. Sed moueri per accidens est moueri ad motum alteri, quod contingit dupliciter, vel quod separatim etiam/natum est per se moueri: vt partes integrantes: vt manus a suo toto separata atque abstracta per se mouebuntur: licet non in quantum pars quia manus abstracta equo ce manus dicitur, vel quod separatim, non est natura per naturam moueri: vt scientia caliditas z albedo. Nam hec a subiecto separari non possunt: neque si separata ponantur natura per se mouebuntur, cum in illis non sit natura fieri motus. Dico per naturam, nam miraculose accidentia (vt in sacramento eucharistie) a subiecto separata per se moueri possunt. Sic anima humana cum sit in corpore mouetur per accidens: sed separata ab eo mouetur per se secundum theologos. Ex hoc primum motorem esse immobilem facile inferitur: cum neque moueatur per se quia subiectum motus esse nequit: nullum enim accidens in eum cadere potest: tum quia est indiuisibilis tam intensiue quam extensiue, neque mouetur per accidens: quod ad nullum alterius motum, alioquin esset aliquod primo motore prius: cum omne quod mouetur (vt philosophus) ab aliquo mouetur. **Hec autem propositio** motus nobis mouetur omnia que in nobis sunt: que, ut in Topicis ponitur, intelligenda est, que in nobis sunt inhesiue z permanent. Dico inhesiue propter intelligentias que ad sui orbis motum in quo sunt appropriatiue siue coadiuisciter non mouentur sed manent in certo situ secundum certam influentiam nobilioris effectus: vt in oriente secundum commentatores octauo philosophus. Quia propter veteres suas deprecationes orientes versus faciebant: quemadmodum z nos christicole aras z templa construendo ferme obseruamus. Ad dictum est supra: vel permanent: propter motum localem: qui ad motum sui subiecti non mouetur: neque lumine ad aeris, motum. Dicta denique propositio de solo motu locali est intelligenda. Nam quemadmodum ad motum valis omnia que in eo sunt mouentur: sic ad motum totius corporis: omnia que in eo corpore sunt mouentur localiter: sed non motu alterationis z augmentationis, nam totum corpus secundum maiorem partem calefieri potest: z in parte infrigidari, sicut aliqua corporis diminui parte: corpus vero augeri in maiori eius parte.

1. co. 1.
2a. 21.

Co. 64

Aduerte secundo Quod motus dicitur esse per se in aliquo predicamento: quoniam inuentione sine deperditione rei eiusdem predicamenti in eo facta, nec econtra potest aliquid amittere rem predicamenti sine deperditione eiusdem rationis. Sicut quando ipsius non potest accipere nouum predicamenti rationem siue denotationem absque acquisitione rei eiusdem predicamenti: nec econtra potest acquirere rem talis predicamenti sine acquisitione rationis. Hec maxime exemplis constant: quibus ingenia saltem rudia addiscendo maxime detestantur tertio implere parti. 18. nam si aliquid fuerit prius album et postea non sit amplius album: ipsum perdit rationem qualitatis: quia eam rationem qualitatis non habet quam prius habuit: perdit denique rem eiusdem predicamenti scilicet albedinem alteratione deperditionis in ipso facta. Similiter pro secundo si aliquid fiat nigrum quod

Tractatus. I.

pri^o nō fuerit nigrū illd nouā accipit rōnē siue denoiatiōe p̄dicamēti: nā hz mō denoiatiōe aliqua q̄ dicat nigrū, quā prius nō habuit z p̄ter acq̄ret rē p̄dicamēti q̄litaris scz nigredinē. **L**ū aut ad q̄rtuoꝝ p̄dicamēta fm̄ rei veritatē sit p̄ se motus: subam scz quāritatē: q̄litarē z vbi. Debet res talis p̄dicamēti z rō siue denoiatiō p̄dicamēti esse iuncta, ita q̄ sit aut acq̄rant aut dep̄dant. Quamuis Authoꝝ tm̄ ad tria p̄dicamēta p̄ se eē motū dicat: sed imitat^r P̄m. v. P̄hyf. q̄ accepit motū strictius p̄ sola mutatiōe accidērali: q̄ est de subiecto simplr in subiectū simplr mutatio. i. vbi p̄positū siue res natural sub vtroq̄ termino idem p̄ manet, vt cū sortēs calid^o sit frigid^o, z ex albo sit niger. Et hz q̄rtuoꝝ species scz augmētatiōe/ diminiutiōe/ alteratiōe/ z latōe siue motum locale. nam illa q̄rtuoꝝ p̄dicamēta impoꝛtat res ab alijs sex p̄dicamētis re z rōne distinctas fm̄ p̄muniōe opinatiōe. licet **O**cham locis in multz tenet p̄m. Alia vero sex p̄dicamēta sola rōne iter se z a p̄dicis sūt distincta: vt alibi licet p̄spicere. ¶ Sed fm̄ aliq̄d p̄dicamētū nō est mot^o p̄ se sed p̄ accidēs q̄n aliq̄d p̄t a rōne p̄dicamēti cadere absq̄ dep̄ditiōe alicui^o rei in eo facta. Aut q̄n aliq̄d acq̄rit nouā rōnez siue denoiatiōe alicui^o p̄dicamēti sine noua acq̄sitiōe rei in eo facta: vt si plato vnū^o filius socratis moriat^r/ forma p̄dit ratiōe siue denoiatiōe ad aliquid: qz ampl^o nō d̄: p̄: nulla tñ res ē in Sorte dep̄dita. Sitr si aqua prius densa et spherica p̄dat q̄ntitatē densaz/ figura spherica seruata: iā amittit rē figure/ qz dimensioē q̄ re ipsa est figura: nō tñ p̄dit ratiōe: qz ei eadē rō figure spherice zuenit. Aut fm̄ aliq̄d p̄dicamētū est p̄ accidēs mot^o q̄n aliq̄d acq̄rit nouā rōne siue denoiatiōe p̄dicamēti sine acq̄sitiōe rei in eo facte. Aut q̄n quicq̄s acq̄rit rē p̄dicamēti z nō eiusdē rōne. **E**xemplū p̄mi: vt si sorti nascat fili^o plato/ soz, acq̄rit rōnem ad aliq̄d z denoiatiōe/ qz d̄: p̄: nulla tñ res in sorte acq̄rit fm̄ **O**cham. **S**cd̄o vt si aq̄ densa z spherica mutet in aerem rarū z sphericū, ibi res figure vt ipsa dimensio q̄ re ipsa est figura acq̄rit, ratio tñ figure nō acq̄rit/ qz z denso z raro rō spherice figure zuenit. **L**ū itaqz ad aliq̄d p̄dicamētū nō est p̄ se motus aut acq̄rit rō siue denoiatiō absq̄ re aut res p̄dicamēti absq̄ rōne eiusdē vel dep̄dit. **E**x his facile p̄stat q̄re in aliq̄d nō est p̄ se motus siue ad relationē.

Aduerte tertio **Q**, p̄ietas q̄ncq̄ sumis p̄p̄issime repugnātia duarū aut pluriū formaz q̄ sub eodē ḡne posse sūt/ et maxie a se inuicē distāt: eisdēq̄ subiecte in eēsil nō p̄nt sed successiue: actiua z passiuā ad inuicē/ diuersa in specie, sic formis subalibi (vt p̄us ostēsus est) q̄q̄ cōpetit q̄ vere sūt p̄ie: vt forma ignis z forma aq̄, sitr q̄litaribz p̄mis: vt caliditas/ frigiditas/ humiditas/ z siccitas: q̄ distant distātia q̄q̄ gradualī. **E**t illa in postp̄dicamētz sic diffinit^r: zūta sūt q̄ sub eodē ḡne posita sūt: maxime a se inuicēz distāt z eidem susceptibili viciūsim insunt/ a quo mutuo se expellūt: nisi alteꝝ insit a natura: sic albedo z nigredo sunt contrarie. Sic quoqz summa raritas vt ignis z sūma dē sitas: vt terra que re ipsa sunt dimensiōes siue quantitates sūt p̄trarie, licet in p̄dicamētis dicatur quāritati nihil esse p̄trarium. **I**d tamē de dicibili logico intellegendum est. Similiter esse sursum z esse deorsum contraria sūt. ¶ Alio modo p̄trietas sumis p̄munit p̄ formis q̄ inesse eidē subiecto sit vel non sit nequunt **E**t sic res dicunt esse p̄traria q̄ fm̄ quadā p̄p̄rietatē siue p̄ditionē p̄icipant cum his/ q̄ dicunt vera p̄traria: vt si aliq̄ termini haberēt se vt p̄dictoꝝ, vel vt priua^o tio z habit^o: vel si aliqui essent actiui vel passiuū: aut agētia vel patientia. Sic motus p̄trariari dicunt q̄ termini ad q̄s sūt repugnare vident^r: z nō a termino a quo p̄trariant. qd̄ sic p̄tz qz motus ab eo sumit cōtrarietate a quo sumit denoiatiōe, sed motus suam denoiatiōe a termino ad quē scz intrinseco accipiunt: znō a termino a q̄: ergo z p̄trariū dicunt: qz in terminos vadūt p̄uos: q̄ a terminis p̄trarijs: vt albefactio ad albedines: z nigrefactio ad nigredines sunt.

Contrarie
tas bifari
am.

Lectio. xv

motus contrarij verū quidem q̄ hi motus maxime dicunt̄ cōtrarij qui a terminis contrarijs: in contrarios terminos fiunt: quia s̄m plures cōtrarjetatis proprietates sumunt. Nam motus qui nō sunt ex terminis contrarijs. sed solū in terminos duos vna hāc proprietate causaz hñt: q̄ sūt in terminis duos/quā hñt motus? qui sunt ex cōtrarijs terminis in contrarios terminos: et etiā habent alteram: q̄ ex contrarijs terminis in contrarios terminos fiunt: vt motus ab albedine in nigredinem alteri contrariat motus qui est a nigredine in albedine. motus deniq; q̄ fiunt a medio in contrarium: aut a contrario in mediū/sunt aliquo modo contrarij: q̄a medio ad vnum extremoz comparo vt̄mur tanq̄ contrario extremo: vt motus de albo in viride est: vt de albo in nigrū: cum viride ad albū videat nigrū. Sic quoq; quies in aliquo termino opponit̄ motui qui est ab illo termino/ et nō motui q̄ ē in eūdē terminū: vt quies in loco deorsus opponit̄ motui q̄ ē sursum: et nō motui q̄ ē a sursum in deorsus. sic quies in loco sursum opponit̄ motui q̄ ē a sursum in deorsū et motui q̄ est a deorsum in sursum: nam nihil in suis priuatiue oppositum mouet. Sic etiā quies opponit̄ quieti: vt quies in caliditate/ quieti in frigiditate: quia motus a contrarijs terminis in contrarios terminos: vt dictū est: contrarij sunt. sic ergo in contrarijs illis terminis quietes sunt contrarie. plura de hac re. v. phy. apud Bur. et alios reperies.

Motuum alius naturalis: et est cuius principium intra se est natura. et talis in principio est remissus: et in fine intensus. Alius animalis: et est cuius principium intra se est anima: et talis in principio et in fine est remissus: et in medio intensus. Alius violentus: et est cuius principium est extra: nō cōferens vim passo. et talis in principio est intensus: et in fine remissus. Et diuidit̄ in pulsionē: tractionē: vectionē et vertiginē. Pulsionis due sunt species: impulsio scz et est: quando mouens ei qd mouet̄ nō deficit. Alia est expulsio: et est quādo mouēs ei qd mouet: deficit. Tractionis est quādo ad ipsum vel ad aliterum velocior est motus trahētis: nō separatus ab eo/ qd trahit̄. et ad hūc reducunt̄ inspiratio: expiratio: speculatio et radiatio. Vertigo est motus cōpositus ex pulsione et tractione. Vectio est quando aliquid non mouet̄ s̄m se: sed s̄m accidens: et hoc contingit tribus modis. scz in pulsione tractione et vertigine.

Cum cōtrarjetate in motibus ex parte terminorum ad quos sunt/ ostendetur: hic tacite monstrat: contrarietatem quoq; accidentalē penes naturale et violentum in omnib; motibus iuxta Phi sententiā. v. Phys. reperiri: magis tamē in motibus s̄m locum: vt ex littera parebit. Nam aliq̄e gñationes sunt naturales: que seruato ordine nature ac debito tempore fiunt: vt gñationes floz in vere: et pueri nono mense. Violēte: vt pueri in decimo vndecimo aut decimo quarto mense: et floz in hieme. Similiter corruptiōes naturales et dulces sunt: vt q̄ senio fiunt: violēte vero et tristes q̄ repetit̄o interitū/ naufragio aut ferro aut debita periodum fiunt. Sic augmentatio naturalis est vbi magnitudo apta cū tpe acquirit̄. violēta s̄o que minori tempore plus magnitudinis et longiori tpe

Diuisio motus
Ex pmo celi.
T. cō. 89.
et. 10.

Ex. 3. ethi
co. diffinitio.

ex. 7. phi
T. cō. 10.

Lectio xv.
T. cō. 57.

Tractatus. I.

min⁹ acq̄ritur. Sic diminutio naturalis est vt q̄ sensib⁹ p̄tingit. violētiat̄ que tpe
adolescētie corpe extenuato p̄tingit. Alteratio etiā naturalis ē/vt sanatio a febr⁹
bus dieb⁹ ceticis. i. iudiciarijs z tpe a natura deputato. violētiat̄ vero : vt sanatio
dies ceticos aut pueniēs aut sequēs. In oib⁹ em̄ his naturale violētiat̄ eiusdem
sp̄i p̄riatur: vt gnatio naturalis gnatioi violētiat̄ /z sic de alijs. Et cū in hoc textu
de motu locali maxime fit mentio: ideo de eo aliqd̄ differatur.

Aduerte primo Q̄ de entitate mor⁹ localis q̄ quoq̄ latio sine loci mu-
tatione q̄ mor⁹ localis nō sit res a mobili z loco distincta. cui⁹ p̄bationes ap̄d Guil-
ocham nona. q. Et gregorii ari. j. dis. q. ij. sc̄di sniaz: z apud baur. iij. phys. perq̄rt
to p̄fortissimas. Alia tñ est opinio mō p̄muntor dicētū/motū localem rē esse pure
successiuā a mobili z a loco distinctā. quapropter cū sic diffiniūt. **Do⁹** localis ē
accēs pure successiuū in eē z fieri siml⁹ cui⁹ p̄tinue vna ps gnatur z alia corrupit
p̄cedēs: q̄ mobile ad diuersas positionū d̄ras natū est moueri: et is materie p̄me
eā hñti aut toti sube: vt est spheraz inheret. Est aut aliq̄ res p̄manēs q̄ oēs suas
pres siml⁹ bz. vt lapis. Alia vero successiuā. et hoc vel in fieri tm̄. vbi. s. pres acq̄site
posteriores cū p̄tib⁹ p̄orib⁹ p̄manēt. vt est calefactio/vbi caliditas posterior acq̄si-
ta manet cū p̄ori. vel sc̄do. in eē z fieri simul: cui⁹ pres p̄cedēs manēt minime si
mul cū sequētib⁹: vt mor⁹ localis q̄ iō pure successiuū⁹ d̄r. qz est diuisibilis in pres
p̄ores: q̄ posteriores sibi succēdēs qb⁹ repugnat eē sil⁹. ¶ Estq̄ duplex. simplex
s. z mixt⁹. simplex itez duplex. circular⁹. s. z rect⁹. Circularis q̄ fit circa mediū mū-
di fm̄ lineā circularē vel p̄r ei⁹ absc̄q̄ h̄ q̄ aliqd̄ de descensu ad mediū mūdi p̄ciū
per: aut de ascēsu a medio mūdi. et ille fit ab eodē in idē: cū in circulo nō ē dare p̄n-
cipiū neq̄ finē. p̄mo mobili tanq̄ p̄fecto pueniēs. q̄ p̄m⁹ ē moruū/z p̄cipue celi:
tū p̄oritate t̄pis qz is est p̄petū. viij. phy. tū p̄oritate p̄fectiois: q̄ntū ad p̄fectionē
extrinsecā: vt morozē. tū regularitate/qz ē r̄lanissim⁹. sic via ordis z nature. descen-
dere aut est mobile infra orbis lune p̄cauū cētro sine medio mūdi appropinquare.
Ascēdere p̄o est ip̄m ab eodē elōgari. **Do⁹** aut rect⁹ q̄ elemētis z elemētaz p̄n-
cipal⁹ p̄perit. est duplex: sursum scz z deorsū. mor⁹ rect⁹ sursum q̄ fit p̄ breuiorē lineā
p̄ quā fieri p̄t a medio mūdi. s. mor⁹ deorsū fit ad mediū mūdi. mediū aut mūdi
d̄r cētrū mūdi: p̄uctus scz medi⁹ terre: a q̄ oēs linee ad p̄cauū spherē lunc duce-
t̄ rēq̄les. Semidiameter p̄o mūdi d̄r lineā/mūdiū in duo eq̄lita diuidēs: tales p̄o
mor⁹ recti (si sint naturales) sūt actiue p̄cipue a forma subali. instrumētāl⁹ autē a
lenitate aut p̄uitate q̄litate motiua. ¶ **Do⁹** aut localis mixt⁹ est q̄ fit vel a me-
dio mūdi/vel ad mediū mūdi cū p̄cipariōe ascēsus vel descēsus: vt ē mor⁹ autū/
q̄ q̄nq̄ ē rect⁹/q̄nq̄ ē circular⁹/q̄nq̄ angular⁹ fm̄ diuersitate circuitionū. Quoz
aliquis ē reflex⁹: vt cū mobile ab aliq̄ termino i aliu terminū mouet/z eō reuertit
ab eodē p̄ eandē lineā vel p̄pe: vt dū pila ad parietē p̄iecta resilit eō. qd̄ p̄tingit dū
mobile ad aliquod obstaculū mouet: tūc qd̄ fit p̄p̄sio p̄tū mobilis aut spacij vt
amboz simul: tūc ideo spacij siue mobile reducēdo se ad priorē figurā imp̄mit
mobili impetū. In om̄i aut huiusmodi motu reflexo quō mobile mouetur per se
ante z post motū/illud in termino reflexionis quiescit: alioquin appetitus natura-
lis suo sine frustraretur.

Aduerte secūdo Q̄ mor⁹ naturalis sumit q̄nq̄ gnatiōem p̄ eo/q̄ fit a p̄n-
cipio intrinsecō actiua z naturali vt forma sua: siue co-
gnoscitū siue nō. sic p̄mo celi capis sub se aiale p̄p̄edēs: qz aia q̄q̄ natura dicit⁹.
Q̄nq̄ p̄o sumit sp̄ciatim/p̄o eo motu q̄ a p̄ncipio intrinsecō actiua nō cognosci-
tūo/hoc est a forma subali p̄p̄ia fit. vt mor⁹ lapidis deorsum a sua forma subali
mouēte p̄cipuo q̄ est natura z p̄ncipiū mouēdi z a p̄uitate instruit. Et hui⁹ mo-
tus proprietates est (vt docet textus) q̄ ab initio sit remissus z tardus: in fine vero

Lectio. xv

Intensus et velocitas dicitur fit per medium in forma: siue eiusdem densitatis et hoc propter in-
 perum quod intendit, cuius tamen causam aliqui voluerunt esse locum quod habet virtutem quandam
 attractiuam mobilis: tunc admodum magnis respectu ferri: sed id forte non est ex toto
 et verum: cum locus potius causa finalis quam efficiens huius est censenda: nam propter
 id graue deorsum mouetur: ut quiete ac preseruari in suo loco naturali velit. Alij
 vero huius causas impulsione partium aeris ipsius medium autem mobile et percussione par-
 tium sequentium mobile in ipso medio dicitur: nam de quanto pluris graue deorsum mo-
 uetur: tanto magis pres aeris impellunt: tanto etiam facilius medium diuidit. Sed forte
 melius dices: causa huius velocitatis quod dicitur accidere est, per ipetum acq[ui]sita: quod iuuat ad
 motum grauis plurimum. An autem celi motus sit naturalis: dicitur quod si motum naturale esse
 affirmes: quod non fit contra ipsius motus inclinationem sic motus corporum celestium ab intel-
 ligentis naturalis dicitur potest: quod licet sit ab extrinseco mouente: quod tamen non est in ipsius motus
 inclinatione dicitur naturalis. **¶** Motus autem aialis (quod dicitur progressiuus dicitur) fit ab appetitu
 aialis: quod si fiat cum deliberatione hominibus/absque ea/brutis appetit, id est quod motus volunta-
 rijs (ut post doceris) vocatur. Et est quod medijs inter naturale et violentum vel ex illis
 mixtus: nam ex parte aie est naturalis, ex parte vero molis corporee violentus. quare cum fatiga-
 tione fit et lassitudine, et differt a motu naturali: quod principium aialis motus est ap-
 petitus aialis: quod re ipsa est aia: naturalis vero appetitus aialis. de quibus dictum est: et
 postea amplius. **¶** Is autem motus in suis partibus est difformis: quod ab initio et fine remittit
 sus, quod membra aialis ab initio per nimiam (ut dicitur) humiditatem sunt indisposita, si
 ne vero defatigata et debilitata humiditas radicali exsiccata: in medio autem per humiditatem
 et caliditatem temperata. quibus tunc aia vti potest pinde atque instrumentis aptis bene
 dispositis. **¶** Is denique motus secundum philosophum a corde velut ab origine procedit: et tunc a ba-
 si membrorum nobilissimum: cum ipsum sit primum viuens et vltimum mouens. Ita de motu
 aiali, completiue tamen is motus a cerebro causatur. **¶** Motus autem violentus est quod fit a prin-
 cipio, id est a mouente: extrinseco: passio non presertim vim, id est mobili siue forma eius non co-
 adiuuante: aut prout motiua intrinseca: sed potius renitente: ut cum lapis mouetur
 sursum, piecit ab impellere, illa piectio fit a piectere quod est extra piectum, et passum h est
 mobile siue lapis aut foras eius non presertim vim, id est non coadiuuat ad eum motum sua prout
 te: sed potius resistit. Sic cum leue descendit/foras subalis leuis et ipsa leuitas non effi-
 ciunt motum deorsum/ sed potius resistit. Nisi fiat talis motus ad fugiendum vacuum: quod ob
 id leuia seipsis descendunt: et grauia ascendunt: ut patet experientia, sicut motus ignis
 deorsum: et terre sursum per mixturem constitueda non sunt violenti, quod ipsis mobilibus quodaz
 virtus a primo motore impedit ad id operandum ut dicitur, sed motus ferri ad magnetem
 palee ad carabe: nutrimenti ad membra superiora an sint violenti vel naturales: vide com-
 p[ar]atorum de anima, 60, 2 alibi. **¶** Motus autem motus in principio est intensus: quod virtus moti-
 uia (hoc est ipetus) a mouente impressa est fortis, in fine vero eadem deficiente prout
 deficit et motus, ut de telo ex balista missio constat. **¶** His patet quod respectu maiore parte
 nulla est violentia: cum sit indifformis ad omnem motum siue inclinationem motus: Sphera
 denique inferiorum motus diurnus non est violentus, sicut motus ignis circularis in sua
 sphaera, quia passum huic motui non resistit neque confert vim, quapropter motus
 homini preter naturam ab aliquibus vocatur qui est ad quem passum: nec confert vim
 neque resistit: ut est omnis motus localis respectu accidentium: que non sunt quali-
 tates motiue et grauitas et leuitas.

Lectio
 14. tertij
 Lectio
 4. huius
 Lectio
 14. tertij

Aduerte tertio Quod hec motus violenti subditio ex vii. Phy. est sum-
 pta: vbi ostendit. In omni motu mouens primum cum mo-
 to simul esse debere: quod et de motu locali atque de motu localis violenti quatuor spe-
 cibus demonstrat: ut ex earum definitionibus patet. Nam pulsis est ipsius mobilis a
 se abieccio: ut cum ventus puluerem pellit aut pluuia. Cuius prima species est impulsio
 que est dum mouens seu pellens non deficit, id est deest ei quod mouetur, id est mobili seu

L. 60. 10.

Tractatus. I.

pulso / sed ipm semp sequitur. vt impellēs manibus ante se saxum aut lignū / adhe
ret saxo. et adest q̄diu mouetur. Alia spēs expulsio est / quādo mouēs z pellēs pul
so deficit: neq; ipm seq̄tur. vt cum qs telum a lacu excurit aut lapidē proiectit sur /
sum: que q̄dem pietio q̄nc̄ vocatur. ¶ An aut̄ pietum post recessum a manu a
p̄mo proiectēte moueat aut a medio vel ab aere: sūt tres op̄niones. quas (si liber)
octauo physii. apud b̄ur. z alios p̄quirito. Tractio vero est quādo aliq̄d mouens
alterū ad se mouet: vel ad aliūd velocius: q̄ si per se moueretur. cum trahens nō
separatur a tracto / sed ipm semp tangēdo seq̄tur. vt si quis lignū post se trahat. Et
eiūs spēs sūt inspiratio siue respiratio: et est aeris ad se attractio. Et cōgregatio q̄
est vbi plura corpa in vnū locum iungūtur. vt in acero lapidū. Pulsiōis quoq;
due sūt spēs. expiratio siue aspiratio: et est aeris ex ore emissio. Et altera segrega
tio dicit̄ / q̄ est corpoz in vnū locū prius igregatoz disp̄sio. Similit̄ spuitio siue
screatio. et est sp̄ti ex ore emissio. Speculatio aut̄ hic fm̄ aliquos est radioz sensū
bilium ab aliquo corpore polito ad oculū attractio. Sed fm̄ p̄spectiuos quosdam
speculatio est radioz visualium / ab oculis aialis egrediētium vsq; ad rem visam
emissio. quod t̄n̄ secus a pho in de sensu z sensa. obseruat: qui dicit̄ visionē fieri in
tus suscipiēdo spēs visibiles z nō extra mittēdo. de qua re in sequētibz z in eodē
libro quere. Radiatio vero est motus fractus radioz t̄xorio. et ad pulsionē z tra
ctionē reduc̄it. ¶ Uectio aut̄ est motus per acc̄ns: vt cum aliq̄d ad motū vehētis
in ip̄o mouet. vt homo dormiēs in naue aut curru. aut supra ip̄m: vt equo insidēs
mouet̄ ad motū equi: sic etiā pellendo: vt quādo pellēs ante se bigam dicitur ip̄az
vehere. interdū fit trahēdo: vt equus trahēs post se currū. interdū fit vertigine: vt
si quis leuādo pondus prius a se pellit. deinde retrahit vt melius eleuet. ¶ Uert̄
go vero ex pulsu z tractu p̄ponitur respectu diuersay mobilis priūm. Et fit quā
do mouēs vnā partē ad se trahit / z alterā a se pellit. vt figullus vertens rotā: par
tem dextrā ad se trahit: sinistrā vero ad se pellit. Ideo vertigo translaticie morbz
quidā anterioris pris cerebri quoq; dicitur: nā egro oia in gyrum volui vidētur.
vel quod aliq̄d supra ip̄m vertatur. req̄re Auic. tertiā t̄rij tra. quinto. z alios
medicos. Similit̄er quales motus sunt qui incantationibus fiant: conciliatoz
differentiā. i. 56. consulto.

Et. 3. phy
si. z post
p̄dicamē
tis.

Et. vj.
physii.

Motus aliter diuidit̄ in sex spēs. generationē: corruptionē
augmētationē: diminutionē: alterationē: z loci mutatōnez.
Cui⁹ sex sūt differētie positionū / scz ante retro sursum de
orsum dextrosum et sinistrosum. Et illa est diuisio philo
sophi in postp̄dicamētis. Quies est priuatio motus in isto
de cuius aptitudine est vt moueat̄. nō tamē est actu motus.
Et sic patet q̄ sicut motus est in tēpore: ita z q̄es. Itē q̄es
diuiditur. Nam alia est naturalis. z est quādo corpus est in
loco suo proprio z determinato sibi a natura. Alia est anima
lis. z est quādo anīal cessat a motu suo: siue cōiungat̄ appe
tibili siue nō. Alia est violēta. z est / quādo corpus est in loco
sibi accidētali. vt si terra esset in loco alto.

Rectio. 7.

¶ Post longā de motu determinationē ponit̄ fm̄m ei⁹ in sex spēs diuisionē / imit̄
turus phm t̄rcio physii. et in postp̄dicamētis: que hoc distichon patēt. Generat
corrupt̄ / augmētat / dimiuitq;. Alterat affectio: localit̄ latio mutat. postea loci

Lectio. XVI.

differentias ad mentē philosophi. ij. celi numerat. Demū de quiete opposita p̄i-
uatiue motui breuiter p̄currit. Lex. cō. 7

Aduerte primo q̄ generatio z corruptio sint mutatiōes successiue p̄tra
pleroq̄ z nō instātanec. Ostendit p̄mum auctoritate
phi. ij. P̄hyf. mor. de generatiōe z corruptiōe post diffinitionē datāz exemplificāz
eans. Scđo rōne sic mōstrat. Nullū agēs cui⁹ substantia mensurat tēpore/agit in
nō tēpore: ex penultima p̄positiōe de causis: sed substantia naturaliter agētis est i
tempore: ergo nō generabit in instāti. z p̄ seq̄ns generatio est successiua. Om̄is
itē mutatio cui⁹ termin⁹ partibilibiter adq̄rit est successiua, sed forma substantialis

est huiusmōdi: ergo. Maior nota. cū om̄is talis mutatio sit mor⁹ ubi est adq̄sitiō
part⁹ post: fm̄ Cōmē. ij. P̄hyf. Minor p̄bat. Nam si ex aere ignis generari debe
ar: forma ignis p̄mū in vna materie parte deinde in alia. z sic successiue generat

Q̄d sic pater. in illa em̄ parte materie p̄us inducit forma/q̄ p̄us ad forme susce
ptionē disponit: z ad formā magis est disposita. Sed si ignis in aere agat/illa p̄s
q̄ agentis est p̄inquit⁹/naturalit̄ p̄us disponit q̄s remotior. p̄terea agēs naturale
ip̄osibile est i instāti agere. ergo nec generationē in instāti fieri/ q̄na bona. Sed

an̄cedēs p̄bat. quia tūc agēs fort⁹ ageret in minus q̄ in instāti. Quāto em̄ vir
tus agentis est fortior/ tāto citius agere p̄t: vt ex. vj. P̄hyf. haberi p̄t. ¶ Sed
fortassis obijcies. Om̄is successio in motu vel est ex resistētia mobilis ad motorē
vt mediū ad mobile: p̄ Cōmenta. iij. P̄hyf. sed in generatiōe substantiali nō p̄t da

ri p̄mū. qz mobile est materia p̄ma/q̄ de se nō habet vñ resistat: nec scđm: q̄a for
ma subalib sine medio materie vnita/ cū immediate i ip̄am recipiat. Scđo. Om̄is
mor⁹ ē de p̄trario i p̄trariū: ex. v. P̄hyf. sed sube nihil ē p̄trariū/ ex f̄dicamētis. ¶

¶ Ad p̄mū dic: q̄ in generatiōe vtraq̄ est resistētia. nā materia licz fm̄ se nō resistit
stat: vt tñ est sub forma inducēdi p̄ria: sicut est resistētia mobilis ad motorē: alte
ra p̄o resistētia est mediū ad mobile/ put dispositio p̄ria tener locū mediū. Et lz for
ma immediate vnita materie/q̄ tñ p̄us p̄ q̄litas diuines dispōnes p̄disponi debet. eo q̄
si alteratio est ip̄osibilis/ generatio est ip̄osibilis. j. de gene. z cor. ¶ Ad scđm dic: q̄

i suba est p̄ssima p̄rietas z p̄ncipalior q̄s in q̄cūq̄ accēte. ex. j. P̄hyf. vt p̄us ostē
sum ē: lz eā in p̄dicamētis p̄hs negauerit. ibidē tñ de dicibilibz logicis/ nō de rea
li p̄rietate (vt apparet) locut⁹ ē. Quito p̄o P̄hyf. de motu cui⁹ subiectū ē ens cō
pletū siue suba cōpleta ex materia z forma: in q̄b nulla ē p̄rietas: sed forme suba
les sūt ad inuicē p̄rie/ vt p̄us apparuit. Forma em̄ ignis z forma aq̄ p̄trariant: cū

neq̄ fm̄ p̄re aliquā: neq̄ fm̄ se rotas i eadē p̄re subiecti esse p̄nt. P̄terea ad q̄nti
tate z ubi ē mor⁹ p̄cessum ē: q̄b multo min⁹ p̄trarietas p̄uenire videt. ¶ P̄ter
ea nō ē maior rō de formis subalibz q̄ accētalibz. sed forme accētales successiue
gnant: vt in alteratiōe. P̄terea i augmētatiōe q̄ est mor⁹ successiu⁹ ē partialis
forme subal aut q̄ntitatis adgnatiōe: z h successiue: q̄. Sed q̄ p̄hs generatiōe z
corruptiōe mor⁹ ēē negauit. v. P̄hyf. dicit q̄ ibidē de motu accidentalī z ap̄d
vulgū magis notū/ locut⁹ ē. q̄ habz subiectū ens i actu z cōpositū: q̄d nō fit i ge

neratiōe z corruptiōe: als obiectiōne ap̄d Joānē canonicū offendes. Et d̄ his mo
tibz i l̄sa numeratis i scđo tractatu videbis

Aduerte secūdo q̄ mor⁹ rect⁹ (iurta l̄sam) in sex positionū d̄rnas diui
dit. qz vt p̄us ostēsum ē nihil mouet localit̄ z p̄hyfice
nisi corp⁹. In q̄libz at̄ corpe tres sūt dimēsiōes: lōgitudō. s. latitudo z p̄funditas
At fm̄ quālibz eaz due sumunt positionū. i. locoz d̄rne. Nā fm̄ lōgitudinē sur
sum z deorsum q̄ in hoīe a capite ad pedes porrigit. fm̄ latitudinē p̄o dextrū z si
nistz/ q̄ in hoīe de brachio ad brachiū sumit. fm̄ p̄funditate aut ante z retro/ q̄ a
pectore i hoīe ad tergū fm̄ p̄fundū. De aut positionū d̄rne i his reptunt corpibz
simplr: q̄ diuersaz p̄tutū z potētiāz pres hnt. vt sūt aīata (z p̄cipue hō q̄ micro

Lex. cō. 7

L. cō. 6.

Cōmē. 4

Cōmē. 7

Lectōe. iij
p̄mi
L. cō. 56.

L. cō. 8.

Lectōne
iij. z. iij.
Lectio
xij.

Tractatus. I.

L. cō. 17.

L. cō. 38.

cosm^o. i. minor mds. viij. Pbyf. d^r. ceteris aiantib^{us} p^{er}statio^{is} s^um sursum z deorsū
augent^{ur}. eiusq^{ue} caput z os ē sursum: q^u nutrimentū sumit. sicq^{ue} radices p^{er} q^us plāte
alimētū suscipiūt/dicunt^{ur} ēē sursum. ij. de Aia. In ord^{ine} est tñ ad elemētōz loca dici
mus eas ēē deorsum. Ab añ s^uo ē sensuū vigor: q^u sensuū organa in anteriori p^{ar}te
sūt ordinata/ p^{ro}ter tactū : q^u p^{er} torū corp^{is} ē diffusus. A dextris at^q mor^{is} s^um locū s^uz
mif: q^u dextrū i aiali maiore habz vim mouēdi q^u sinist^{er}: p^{ro}ter basim cordis ibi
dē positū. ¶ In inaiatis he positionū d^{ist}ne simpl^{er} nō recipiunt: nā ipa nō augent^{ur}
s^um sursum z deorsum: neq^{ue} i eis ē mor^{is} aialis s^um quē sumeret dextrū z sinist^{er}:
neq^{ue} habēt sensum s^um quē p^{er} interior sumeret. sed sumūt in eis solū i cōparatiōe
ad nos: vt id dextrū est q^u dextrā ad p^{ar}te nobis erit. z id sinist^{er} quod ad sinist^{er}ā.
Id sursum/ q^u s^up caput est. id deorsum/ q^u sub pedib^{us}. id añ/ q^u anteriori p^{ar}te
obiectū est. id retro/ q^u d^{ist} tergo n^{ost}ro postpositū ē. p^{er} tñ s^um p^{er} oppositū sitū. ¶ In
celo aūt p^{er}inde atq^{ue} i aiatis sumūt. ipm em ē velut aiatū/ cui^{us} lōgitudō s^um distan
tiā a polo ad polū accipit. q^u alter ē sursum/ nob nunq^{uam} apparēs: vt antarcticus.
alter s^uo deorsum. s. arctic^{us}. Dextrū s^uo p^{ri}mi mobil^{is} siue id sit octaua s^{ph}era siue
nona/ siue decima: s^um peurbachiū n^{ost}rum a q^u incipit mor^{is} z stellaz ord^{is}: z est oriēs.
sinist^{er}ā aūt occidēs/ vbi stelle occidūt. Imagine^{re} p^{ro} maiori intellectu Atlas hūc
dextrā manū s^us orientē: sinist^{er}ā s^us occidentē: z faciē s^us meridiē. vt añ ho
mis respōdeat p^{ar}ti anteriori celi/ sicut dextrū dextro: z sinist^{er}ū sinistro. L^o caput
erit p^{ro}ter sursum ad antarcticū: z pedes ad arcticū. q^ure pol^{us} nobis occult^{us} respōdēs
p^{ar}ti q^u est s^uz/ in hoīe ē s^uz: z deorsū nob supposit^{us} apparet: als a sinistro moue
ret in dextr^{am}: q^u ē impossibile. Itō q^u sub polo n^{ost}ro habitāt/ in deorsu^z sūt celi: q^u sub
latēti sūt s^uz. cui^{us} oppositū Pithagorici arbitrati sūt: z male: s^um p^{ri}mi. Et s^um
has differētiās positionū sumunt spēs mor^{is} localis. Vide Albertū de saxonīa. z
Burr. sup p^{ri}mo celi.

Aduerte tertio q^u q^ues nō est q^udā res inherēs/ aut huic q^u d^{ist}at aduent^{us}
ens: sicut albedo rei albe. sed quēadmodū p^{ri}uatio p^{ri}mo
mō sumpta est p^{ri}uatiū. i. materia certa forma quā natura est h^{ab}e carēs. sic quies
(q^u p^{ri}uatio mor^{is} dicit^{ur}) est res d^{ist}ens q^u actu nō mouet/ vbi z q^u moueri nata sit.
Et sic q^ues d^{ist} esse subiectū q^u nec aliqd de nouo adq^urit nec depdit. q^u sicut mor^{is}
semp^{er} p^{ro} forma fluēte z actu accipit: sic q^ues p^{ro} subiecto siue re d^{ist}ētere sumit. Ad h^{oc}
aūt q^u aliq^u res d^{ist}cat requir^{it} p^{ri}mi q^u nō moueat: s^um q^u sit apta nata moueri. Id
circo subelegate z indiuisibilia (siqua ponunt^{ur}) nō d^{ist}ent: cū nō sint nata moueri
motu p^{hy}sico z p^{ro}ie dicto. q^ued d^{ist} dicant theolog^{us}: q^u is solū corporib^{us} z uenit sic
q^uq^{ue} tota terra de mēte Cōmētatoris nō d^{ist}ent. q^u si oēs d^{ist} descēderēt (inquit) non
possent terrā mouere. s. totā. Quies q^uq^{ue} etiā p^{ro} forma siue dispositiōe alicui sub/
iecto p^{ro}ueniētī sumit/ sub q^u ipm subiectum natural^{iter} d^{ist}ent. sic caliditas d^{ist} quies
ignis: z frigiditas aque: sic sumi p^{ro}ter: cū. v. Pbyf. dicit^{ur}: mor^{is} p^{ro}triat^{ur} q^ueti. i. d^{ist}
positio sub q^u mobile d^{ist}ent: añ q^u moueri incipit p^{ro}triat^{ur} motū s^um q^undā p^{ro}teritatis
attributiōem. vt i calefactiōe aq^u/ frigiditas erūs q^ues i terminio aq^u p^{ro}triat^{ur} motū ipi
calefactōi. Sz q^ues i terminio ad quē nō p^{ro}triat^{ur} motū: cū mouēs talē dispositiōēz itē
dat. s. z debac p^{ro}ter dicitū ē. Q^u ar sic mor^{is} ē in tpe: sic z q^ues. p^{ro}ter: q^u habit^{us} z p^{ri}uatio
nis eadē ē mēsurā. vt visus ē mēsurā lumis z tenebrāz. mor^{is} at^q z q^ues (vt dicitū ē)
sūt habit^{us} z p^{ri}uatio. ¶ Sed q^u tpe mēsure^{re} mor^{is}: vt p^{ro}ter. q^u tota dicit^{ur} reuolutio z
noctis. xxiij. horis mēsurat^{ur}: z medietas reuolutiōis. xij. horis. tps aūt est mor^{is}
mēsurā p^{ro} se (vt postea dicit^{ur}) igit^{ur} q^uetis erit mēsurā p^{ro} accidens. Nā tanta q^ues ēē d^{ist}
q^unt^{us} fuisse^{re} mor^{is}: si toto tpe q^uetis mobile p^{ro}ter fuisse^{re} morū. aut q^unt^{us} ēēt mor^{is}
q^u eodē tpe alibi fuit. vt si q^uero vna hora ab ambulatiōe/ illa q^ues est vni^{us} hore:
q^u rāta ambulatiō fuisse^{re} si illa mora q^uetis ambulasse^{re}. vt q^u rāta est ambulatiō
quā q^u alibi facit. Nec iō q^uerē esse i motū infer^{re} cū ipa sit in tpe. q^u in motū semp^{er}

Lectio. XVII.

aliqd adqrit: i. qere vo nihil. Et cu qes motui puatiue oppdit. p. p. illia mēbra di-
uidit atqz pformit. Nā aliq ē qes gnatiōis: aliq alteratiōis z de alijs motibz p. i.
mistr. Alia deniqz qes est p se/vbi res qescit nō ad qerem alteri. Alia p accidēs:
vbi res qescit ad qere alteri. vt nauti qescite nauta dz qescere: sic albedo ad qe-
re subiecti. Quies vo natural ē q qescēti uenit/ z eā saluat p. locū naturalē. vt
leuia natura qescit sursum: z gūta deorsum. qz si extra ea naturalia loca eēt non
impedita/ mox ad ipm mouerent. Loc^o deniqz nāl saluat atqz pseruat locatū: qre
qñqz medici nō incōsulte egro natale solū visitare suadent: vbi pus citiusqz san-
tas recupaf. Quies vo aialis fit ab aia sicut z mot^o aial/ p. aliqd appetibile ab
extra. q adqfito/ cessat ille mot^o: z aial qescit. qñqz etiā tali appetibili nō adqfito/
mot^o deficit z cessat/ dz eā bñ qes. Reliq ex lra apra sūt

Ex pmo
Top. c. xij

Infinītū est: cuius qntitatē accipiētibz semp est aliqd extra
accipe. Nota infinitum accipit multipliciter. Primo p eo
qđ nō pōt ptransiri: qz nō est natū ptransiri: vt punct^o Secdo
qđ cū sit quantū: nō pōt ptransiri: eo q nō habet fines vt sup
dictū est: z nullū tale est actu. Tertio qđ vix pōt ptransiri:
vt longavia q nō ptransit nisi cū difficultate. Quarto qđ cū
sit aptū natū ptransiri: nō tñ pōt ptransiri ppter impedimē-
tū extrinsecuz: vt pfunditas maris. Quinto fm appositio-
nem: sicut dicimus numerū in infinituz posse augeri. Alio
mō fm diuisionem: z sic cōtinuū in infinitū est diuisibile.
z vtroqz mō: vt tempus

Ex tertio
Phyf.
L. cō. 63.

L. cō. 34.

Phyfic^o iō de infinito definare habet. qz de motu/ tpe/ ac de magnitudine: q
p. p. rem naturalē psequunt determinat. Illa aut tria sunt finita z qđāmodo
infinita. z h in quinta acceptiōe. Antiq deniqz naturales phi de infinito ptracta-
runt. quinqz em de eo opintiones. iij. Phyficoyz (quas ibidē vide) recitant. cui hec
pars tractat^o correspōdet

Lectio
xvij.

Aduerte primo q infinitū qñqz sumit syncathegoreumatice: rōne cui^o
pōt. qñqz cathegoreumatice. Sic i. posito qñqz eius ponunt acceptiōes. qnta tñ
phyfice pducit z scda: quā vt pncipale i pncipio explicat: vt finitū est. s. qntū. cui^o
qntitatē accipiētibz. i. qntūcuqz accipiētibz/ sp ē aliqd extra accipe. i. sp restat lati^o
aliqd accipiēdū. nā tale intelligi nō pōt/ nisi i accipiēdo alterz post alterz. quā dif-
finitōem postea clari^o expmit dicēs. Infinitū dz cū sit qntū/ nō pōt ptransiri: eo
q nō habz finē. vt si aliq linea q extremis diuisibilibz careat/ dare^o: a q p. fine
p. pedalibz/ tota ei^o lōgitudo absumi ac ptransiri nō possit. Sili numer^o cuius
nec pma vnitas/ nec vltima dari possit. z sic numerādo eēt iptransibil: z p pñs ist
nit^o. Duo itaqz sūt de rōne infiniti. p. mū q sit qntum. nā finiti z infiniti rō soli
qntitati qgruit. j. Phyf. saltē p se. Sed si sube ant qlitati ueniat: id rōne qnti-
tatis sit. qre indiuisibile nō ē infinitū h mō. alterz ē qđ careat terminis. Infinitum
em dz qñs nō terminatū: sicut lra docet. cui^o sp est aliqd extra accipe. i. qñqz ifini-
ti pte data sp ptingit aliā dare extra illā. q si nō: itā eēt terminatū. ¶ Et duplex ē
infinitū magnitudine. s. z multitudine. Infinitū magnitudine est qđ sue magni-
tudinis caret extremis. vt linea q sue extēsiōis nō habz pncipiū neqz finē/ vtriqz
extēia in infinitum. Sic superficies sue latitudinis z lōgitudinis carens extremis

L. cō. 24.

L. cō. 15.

Tractatus. I.

Infinita dicitur. Sic quoque corpus non habens longitudinis latitudinis et profunditatis extrema infinitum actu vocatur. Sed infinitum multitudine est quod siue multitudinis diuisum et discrete caret terminis. ut numerus cuius nulla unitas nec prima nec ultima dari potest. Additum est discrete propter multitudinem partium adiuuante ceteris nuarum: nullum itaque tale infinitum est in actu: nec per naturam (ut ostendit) produci potest. Ideo diffinitio infiniti est solum quod nominis et non rei. id non sequitur infinitum est cuius quantitas est. ergo infinitum est. nec arguitur ab est tertio adiacente ad est secundum adiacens: quia primus est sumitur in actu signato per significat. Ideo ampliare habet. sed in ampliatis non valz arguere. Aut dicat quod sequentia sit bona: quia a se non potest esse verum sine sequente. Et si obijciatur. in antecedente diffinitio predicatur de diffinito vere: dicatur in terminis supponentibus esse verum. alias non oportet.

Aduerte secundo In infinitum primo modo negatiue sumitur: quasi non finitum siue non quantum: ideo pertransiri nequit: ut punctus in magnitudine: et unitas in multitudine: sic quoque anima intellectiua in finita dicitur: quia non est quarta. Infinitum vero tertio modo (nam in secunda acceptione prius dictum est) est spatium cuius cum una pars est pertransita: totum autem cum difficultate pertransit: ut via cuius medietas facta est adhuc transeunda isto modo infinita dicitur. Infinitum quarto modo infinitum priuatiue dicitur: est quod pertransibile est: sed difficile transitum habet. sicut in magnitudine spatium inter orientem et occidentem medians est pertransibile: sed difficile transitum habet in multitudine: ut numerus stellarum in celo: et capillorum in capite. Quinto infinitum quod infinitum potestria vocatur est cui potest fieri appositio aut subtractio. id est diuisio. Et illud est triplex. Quoddam est appositione ut numerus ex diuisione partium et inuisibilium surgens est hoc modo infinitus: nam ipse per unitatis additionem (ut dicit littera) in infinitum crescit. quocumque enim numero dato secundum denominationem dabilis est maior quod maxime de numero entium separatim intelligendum est. Aliud est infinitum secundum diuisionem: ut quilibet magnitudo siue et inuisibilium: cuius diuisio semper potest in minores partes fieri: nec per talem diuisionem ad aliquod indiuisibile puenit. Nam (ut prius dictum est) et inuisibilium diuidi potest in semper diuisibilia: quia quocumque parte et inuisibilium data ipsa latius est diuisibilis: cum nullum indiuisibile ex diuisibilibus propter secto physicorum. Sed obijciat. si et inuisibilium in infinitum est diuisibile ergo esset infinitum. contra Authorem. et philosophum. quia habet infinitas partes que constituit infinitum in actu. Sic et inuisibilium in infinitum habere partes proportionales sed non infinitas partes in actu sed in potentia: que non constituit infinitum in actu. ad quod requiritur ipsum habere infinitas partes actu non commutantes. quare quilibet sit tanta: sicut sit certa data. Duplicitur autem aliquid et inuisibilium infinitum diuidi intelligitur. primo sumendo partes alicuius determinate quantitates: que etiam nomine huiusmodi quantitate importante vocetur: ut pedale bipedale. sic nullum est infinitum diuisione: nam omnis magnitudo siue multitudo actu finita est.

Lectio. 13

Omne autem finitum per determinate partes ablationem tandem consumitur. Alio modo sumendo partes proportionales eandem semper ad suum totum portionem retinentes: que explicantur nomine ipsarum portionem ad totum importante. ut scilicet tertie parte. et tales partes sumendo nunquam a diuisione cessat. gratia exempli. detur lignum a quo pars auferat: deinde dimidium tantum: postea dimidium dimidii et sic et inuisibilium. Ita quod quilibet est portio partes scilicet accepte: ad secundo accepta: talis portio partis scilicet accepte ad tertiam et sic de tertiam quarta etc. Aut si idem lignum in duo media diuidat deinde unum medium in alia duo media: et sic et inuisibilium. Et sic quilibet magnitudo quantumcumque sua diuisibilis est in infinitum in partes eiusdem portiois. alioquin aliquid est per esset in diuisibilis: quod est falsum. Sicut de infinito appositio dicendum est. nam tale semper crescit addendo: ut nunquam ad maximum numerum pueniri potest. secus est in infinito diuisione: quia apponendo non semper data magnitudinis maior dari potest: quia non est magnitudo maior

Lectio. XVII.

magnitudine celi neq; natura eē pōt. Est at infinitū potētia duplex. pmanēs: vt lignum: lapis: in q̄ ps pōz manet cū posteriori. Alter ē successiuū: vt mor⁹ / tps q̄ sūt ifinita potētia fm diuisione: qz eis sp pōt fieri subtractio. z vtrūq; eoz ē sp i fieri z p̄tinua successioe posteriori: pre cū pōzi nō manēt. Et q̄uis itellect⁹ n̄ p̄ siml' apphēdat z sine successioe: sicut p̄tingētia itellegit nō p̄tingentē: pres tñ tps nō pmanēt siml' re ipa. Estq; tps etiā infinitū potētia fm appositionē sū ue additionē, qz cū sit numer⁹ not⁹ (vt postea patebit) p additionē hore ad horaz crescit i infinitū. Pref has infiniti acceptioēs aliqd est infinitū duratiōe: quod neq; habz pncipiū sue duratiōis neq; finem: vt itelligētie motrices orbū celestiu: celū: mor⁹ celi z tps. viij. Phis. Aliud ē infinitū vigore siue pfectōe: qd in/ finitā habet pfectionē z p̄tūtē itelēue: vt de⁹ gliōus. de q̄ apd theologos: plures de infinito apud dialecticos req̄re diuisiōes.

Lectio. 17

L. cō. 11.

Aduerte tertio

q̄ fm phm. ij. Phis. z auctorē nulluz corpus sensibile siue naturale sit actu infinitū magnitudie. nec aliqs numer⁹ ē actu infinit⁹ multitudine: oñdī rōne phi mathematica sic. Qd corp⁹ est clausum supficie, nullū aut infinitū pōt claudī siue terminari: nō esset ifinitū. q̄ nullū corp⁹ sensibile est ifinitū. Qz aut null⁹ numer⁹ sit actu ifinit⁹: patz. qz ois numer⁹ ē numerabil: z partē post partē sumēdo p̄rāsibil. Qz aut numerabile ē p̄rāsiri pōt. igit ois numer⁹ p̄rāsiri z absolui pōt. infinitū aut neq; p̄rāsiri neq; p̄curri pōt: igit null⁹ numer⁹ ē actu ifinit⁹. Scda rō physica. aut tale corp⁹ ifinitū actu simplex eēt aut cōpositum. Nō scdm. nā ipm est ex q̄tuor elementis q̄ sūt finita multitudie: q̄ z totū erit finitū. Qd em̄ est ex multitudie z magnitudine finitis cōpositū: ipm est finitū. Aut vnū eoz ex qb; totū cōpositū p̄stat: ē finitū: alia p̄o infinita: h̄ esse nō pōt. nā ea ex qb; cōpositū cōponit debēt eē p̄p̄tā onata: alts totū cōpositū corrūperet. qz cū q̄libz eoz p̄tūtē agēdi heat: p̄tus actiua agēdi esset finita: z infiniti p̄tus ifinita. q̄re statim destruet finita: neq; ex eis aliqd p̄stiteret: vt si ignis sit finit⁹: aer p̄o infinit⁹. Quātūcūq; etiā eqlis ignis et pedāl eqlē aerē etiā pedālē potētiā agēdi suparet z p̄tūtē suā duplaret: n̄: h̄o min⁹ aer infinit⁹ extringeret ignē finitū. q̄ corp⁹ nō erit p̄stitutū ex altero finito z alijs infinitis. Neq; erit cōpositū ex oib; ifinitis. Nā cū vnū eoz eēt infinitum oia occuparet: reliq; infinita nō h̄rent loca sua. Aut oia ifinita eūdē locū occuparēt: qd est impossibile. q̄ esset penetratio corpoz siue dimēsiōnū. Neq; tale corpus ifinitū erit simplex. i. elemētare. Nā corpa simplicia sūt tria ad iuicē: vt ignis sicus triat aeri humido: z idē calid⁹ triat aq̄ frigide. q̄ si vnū eoz eēt infinitum: mox alia infinita p̄sumeret z corrūperet. Quatuor adhuc alias rōnes. iij. Phisicoz q̄re. An aut tale corp⁹ infinitū ab aliq; agēte supnaturali p̄ducibile sit: nō ē phisici disquirere: sed theologī.

L. cō. 42
z deiceps

Locus est superficies vltima corpis p̄tinētis immobilis p̄ri mū. Et est duplex. s. cōis z p̄prius. Cōmūnis est: q̄ cōtinet locatum z plura alia: sicut celum: qd est p̄tinētia visibiliū z inuisibiliū creaturaz. Locus p̄prius est circūscriptio corpis locati: nec maior nec minor corpe. Nota tripliciter aliqd est in loco. Primo circūscriptiue: cui pōt assignari p̄ncipiū: mediū: z finis in loco. vel cui⁹ partes cōmēsurantur partibus loci. sic corpus est in loco. Secūdo diffinitive: qd sic est ibi: z non alibi: sic angeli sunt in loco. quia angelus

Diffinitō
ex quarto
phisicoz.
L. cō. 41

Tractatus. I.

Et T. cō. s̄m Damascenū est ibi vbi operat̄. Tercio repletive: quod
32.4. p̄hy
licoz.
T. cō. 6. 2
63.
omnē replet locum: vt deus. ¶ Item q̄daz sunt in loco p̄ se:
sicut subiectum. q̄dam v̄o p̄ accidēs: vt ea que sunt in subie
cto: sicut sunt forme ⁊ partes itegrales. ¶ Vacuū v̄o est lo
cus nō repletus corpe: apr̄ tñ recipere. ⁊ ip̄m vacuū eē est im
possibile. q̄ tñ supposito nec mot⁹ natural/ nec aīalis/ nec vī
olētus in eo fieri pōt.

Lectio
xviij.

¶ In hac parte (q̄ q̄rto P̄hyf. libro respōdet) de rez naturalīū passionib⁹ extrī
secis/ v̄t p̄ore de loco vacuo ⁊ de tpe determinat. Prīmū loci diffinitionē: deinde
ei⁹ diuisionē: ⁊ q̄t modis in loco aliqd esse p̄tingat/ ponit. Tercio de vacuo (q̄d ē
loci p̄uatio breuī p̄stringit. Est aut̄ loc⁹ p̄hyfice p̄sideratiōis: qz p̄hyfice de motu
locali/ q̄ motuū est p̄cipu⁹/ p̄siderat. is ei abiqz loci cognitōe h̄i nō p̄r. Nā s̄m
Lōmē. sic trāsmutatio formaz mām fac̄ scire. sic loci mutato arguit locū. p̄t h̄ac
cām aliqd locū esse materiā falso credebāt. Præterea oēs ferme p̄hyfici p̄ores anti
qui affirmauerūt res naturales esse i loco. s̄ ea q̄ nō sūt: q̄lia sūt hircoceru⁹/ quē
grece tragelaphū vocāt. ⁊ chimera/ quā spigē/ mōstra multiformia: q̄ nec sūt nec
esse p̄nt/ nō esse i loco. T̄o oia q̄ sūt/ i loco eē crediderūt: qd nō ē adeo vsqz rez. nā
vltima sphaera nō ē in loco p̄ se

Aduerte primo q̄ diffinitio sic explicat. Loc⁹. s. p̄p̄i⁹/ est superficies. s. cō
caua: vltima. i. extrema corp̄is p̄tinentis. s. locatū: imobī
lus. s. p̄ se: p̄mū. i. ip̄i locato immediatū. Vel p̄mū. i. adequatū: ita q̄ nec locato maior
sit nec minor. Prīmū ponit superficies p̄ genere: q̄ dicta est q̄i supior corp̄is facies
⁊ hec de p̄caua accipi debem⁹. Nā corp̄oz p̄tinentiū due sūt superficies: p̄caua. s. ⁊
cōuexa. p̄caua est corp̄is p̄tinentis interior ⁊ vltia. Cōuexa v̄o q̄ est corp̄is oīm
circūdās vltima. vt in scypho pleno vini parz. vbi superficies interior vinum con
tinēs d̄r p̄caua. exterior superficies q̄ manu tangit p̄uexa vocat̄: q̄ nūqz alicui⁹ ē lo
cus: s̄ solū p̄caua. nā s̄m eā vnū corp⁹ p̄tinet alterz. q̄ circūdans locatū s̄t est euz
superficie p̄uexa locati. Et hanc p̄hs p̄ terminū vltim scire voluit. ip̄a em̄ est ter
minus extrīsecus locato ⁊ p̄tento: respectu cui⁹ d̄r locus. Hinc fit vt om̄e corp⁹
habēs superficiem p̄cauam: habet itidem p̄uexam q̄ claudit. vt termino extrīse
co: ⁊ qua tangit corp⁹ ip̄m p̄tinent/ si mō habeat. sicut sphaere inferiores celestes
Hec tamen quicquid habet superficiem p̄uexam/ habet p̄cauam: vt terra ⁊ cetera
q̄ solum p̄tinent ⁊ non p̄tinent. Ex hoc habes q̄ totum corp̄us (vt scyphus/ s̄m
q̄d libet sui nō dicit locus: sed s̄m eius superficie p̄cauam. Adiectū est/ corp̄is cōtī
nentis. s. locatū: qd significat q̄ locus cū sit accidēs (s̄m cōiozem opinionē) sub
iectiue est in corpore p̄tinentē ⁊ locante: ⁊ nō locato. Gualhelm⁹ tñ Ocham p̄
babiliter tenet locum esse substantiam: quia s̄m eum sicut superficies ac cetera q̄nti
tates re ip̄a nō distinguunt a substantia ⁊ qualitate: ita nec locus. De qua re vī
de Burz. iij. P̄hyf. Additur/ immobilis: intellige per se ⁊ s̄m naturā: licz pos
test moueri per accidēs ad motū locat̄is sui subiecti: quē admodum ⁊ alia acci
dentia ad motum suoz subiectoz mouent̄. ⁊ partes integrales suaz partium p̄
accidēs (vt p̄us ostēsum est) mouent̄. per quā particulam vt dicit p̄hs locus et
vas differūt saltem rōne. nam licz quo ad p̄tinentiā p̄ueniunt: vas tamē mouet̄
per se motu q̄ est in ip̄o: locus v̄o nō. Postremo addit aduerbiū p̄mū: qd bifariā
am (vt dictum est) exponit. Prīmū. i. locato immediatū. vel p̄mū. i. adequatum:
p̄ter locum cōmunem. in q̄ locatū nō est immediatuz locato. Nam (vt dicit) lo
cus p̄rius debet esse equalis locato: sic q̄ nō maior eo/ nec minor. Addunt ali

Lectio
xviij. hui⁹.
T. cō. 37.
iij. p̄hyf.

Lectio. XVIII.

ad diffinitionē de mente philosophi hanc particulam (z diuisa ab eo locato scz z nō cōtinua) qđ ppter cutē manus dicif: q̄ eius locus nequaquā est. Et hic habes q̄ locus z superficies se habēt vt passio z subiectū: nam p eadē re accipiunt. Loc⁹ ta men pprius superficiē/ cōtinentiā locati z imediatiōnē impozitat: q̄ propter etiā recte loc⁹ p subiectū diffinif: z pnotatōis terminos cōnotatōes ipsi⁹ vltra sup̄ficiem explicātes: quēadmodū simū sic diffinif. est nati curuitas. Ex quo itēz cōclude q̄ locus nō sit quedā relatio a superficie distincta (vt pleriqz arbitrant) ita q̄ relatio sit formale loci: superficies vero materiale: q̄a hmoi relatio nō est terminus vltimus: nec est primū locato. i. imediatū. Habes deniqz locū neqz materiā esse/ neqz formā: qz ipse a re naturali sua nō pnt separi: ipsa re manēte. Loc⁹ aut a locato sep̄at ipso remanēte. Neqz loc⁹ est spaciū separatū a corpe p̄tinēte: z locato existēs int̄ latera p̄tinētis: qz vni⁹ corpis infinita eēt loca p se. Vide P̄hm̄ iij. P̄hy. lat⁹. ¶ Scito, hec sic narrata de loco p̄po sunt intelligēda: nā (vt lra docet) duplex est loc⁹: pprius z cōis. Loc⁹ cōis est q̄ multa p̄tinēt corpa totalia/ q̄b; nō est imediat⁹. vt aliqd̄ dī: esse in celo: q̄a est in igne aut terra. Sic celū vltimū oim visibiliū rerū z inuisibiliū locus. i. cōtinentia dicif: qz in eo oia tot⁹ vni⁹ T. cō. 99. v̄ersi cōtinent: cū extra celū nihil est: quarto celi. Sed locus pprius prius diffinif et 4 p̄hy. tus est: z est superficies cōcaua siue interior: corporis cōtinentis locatum imediāt. 45. ¶ ata, vt locus ignis est superficies s̄phere lune. An aut̄ quelibet res naturalis locū habeat ppriū: tu perq̄re. ¶ Diffinitio aut̄ sic explicat: Loc⁹. s. pprius est circūscriptio actiua: corpis p̄tinētis. i. est vltima superficies circūscribens z circūdans imediate locatū: nec maior: nec minor eo, vt cōcauū vasis ad vinū p̄tentū. Idem tamē q̄nc̄ est locus pprius z cōis: vt superficies cōcaua celi lune ad ignē est ppri⁹. ad res p̄o naturales inferiores est locus cōis. Duplex aut̄ est locus pprius: naturalis scz z violentus. Naturalis est in q̄ locatū influentias sui cōseruatiuas magis recipit: z vbi naturaliter quiesceret si in ipsa esset: z ad quē natura moueret/ si extra ipm̄ esset nō impeditū. vt ignis in cōcauo lune: z aer in cōcauo ignis: aq̄ in cōcauo aarris: z terra in cōcauo aque. sic graue in loco deorsum: z leue in loco sursum. Nam is locus est efficiēs cōseruās locatū/ atqz finis. nā illi⁹ gratia locatum cū extra ipm̄ fuerit/ mouet ad illū. Sic patriā (vt dictū est) locū naturalem alicui⁹ dicim⁹: que qz est alicui⁹ rei p̄create effectiua z eiusdē p̄seruatiua: iō ipsi⁹ us dulcis est aliqñ extra ipsam exulanti recordatio: teste Qui. Nescio qua natura le solū dulcedine cunctos ducit: Et inmemores nō sinit esse sui. Alius est loc⁹ v̄olentus vbi locatū influētias sup̄psi⁹ cōseruatiuas nō recipit: z de quo moueret si in eo esset/ nō phibitū quantū esset de natura sua. vt cōcauū aque est loc⁹ v̄olentus hois: nā in eo homo diu esse z p̄seruari nō p̄t. sicut nec piscis diu in aere cum sit efficiēs corrūpens locatū. Plura de natura ac pprietatib; loci apud Albertum in suo opusculo perquire q̄optima.

Aduerte secūdo ¶ Septem propositiones siue positiones de loco p̄p̄o prio a P̄ho q̄to P̄hyf. vere ponūtur: q̄ veluti p̄ncipia sunt cōsēda. ex quaz noticiā natura loci atqz diffinitio ei⁹ coḡit plurimū. Prima: q̄ locus cōtinet locatū: z ecōtra locatū continet a loco. Secunda: q̄ locus nihil est locati. i. non est de essentia eius/ neqz pars integralis: neqz accidēs neqz quicqz intrinsecum locati: licet sit eius cōtinentes extrinsecū: ideo locatum denotatur a loco denotatione extrinsecā: sicut paries dicif visus a visione que est in oculo. Corpus aut̄ denomiāf locans denotatione intrinsecā a loco: sicut oculus videns a visione sibi inexistēte. Tertia: locus est prim⁹ z imediat⁹ locato: neqz maior: neqz minor: non maior: quia nihil est loci quin correspondeat aliquid locati: alās esset vacuum. neqz minor: quia nihil est locati/ quin loco cōtineatur. Quarta: locus a corpore locato est sep̄abilis siue diuisus. Nā idē locus cōtinentes prius

Tractatus. I.

locatū: pōt idē postea nō cōtinere/ sed aliud. Quinta: locatū nō est absq; loco: neq; locus absq; locato. sunt em̄ correlatiua in actu. Sexta: quecūq; sunt in loco aut sunt sursum/ vt ignis z aer: aut deorsum/ vt aqua z terra. Alie autem res naturales in aliquib; elementoz cōtinent. Septima: vnūquodq; entū naturalū natum est moueri ad suū locū ppriū z naturalē: z in eo quiescere si p̄hibiti nō fuerint. vt ignis z cetera leuia sursum. z terra sicut z alia graua deorsum: in quē vbi mota fuerint: cōseruant in eo. ¶ Trifariā aliq̄ dīcunt esse in loco sumendo locū p̄qualiter p̄tinet. Primo circūscriptiue z p̄mēsuratiue aliq̄d est in loco qd̄ habet dimensionē q̄ loco coextendit: ita q̄ totū est in toto/ z pars in pre. Et hoc dū taxat corpori naturali (qd̄ habet principiū/ finē z mediū) cōpetit. q̄ p̄opt̄ intelli gentie nō sunt in loco: nā oīs animi cōceptio est: vt dicit Boe. in hebdo. in corpora lia nō esse in loco. Sed id diffinitiuē dī esse in loco: qd̄ nullā habet dimensionē lo co cōrespōndentē. s; sic est alieubi qd̄ simul i alio loco esse nequit. sic intelligētias celoz motrices in circūferētia orbis dīcim⁹ esse diffinitiuē: q̄a ibidē earū manife statur opatio. sic aīa corpe exuta. silt corpus dñicū fm̄ theologos. Esse aut̄ reple tiue in loco/ est oēm locū sua p̄sentia replere: vt primus motor siue p̄ma causa/ q̄ sua p̄sentia/ essentia z potētia est in omī loco: iuxta illud p̄mune. Enter p̄senter deus est vbicq; potēter. Addunt alij aliquid adhuc esse in loco replicatiue qd̄ est in loco z in qualibet eius parte. vt anima intellectiua in corpore: que cū sit indī uisibilis imaterialis: dicitur esse tota in toto/ z tota in q̄libet corpi humani pre

Sec. 14

¶ Scito. quēadmodū aliq̄d mouet localit̄ p̄ se: z aliud (vt p̄us est ostēsum) per accidens: sic bifariā aliq̄d est in loco (vt docet s̄ra) p̄ se s; z p̄ accidens. Per se: qd̄ fm̄ suū cōnexū vndiq; a circūdante cōplectit̄ corpe. vt corpa naturalia q̄ augent̄ z diminiūtur. Et esse in loco p̄ accidēs: qd̄ ob id solū qd̄ est in corpe locato est in loco. vt forme subales: accidētia pres̄ integrales. vt aīa/ albedo z man⁹. Et totū corp⁹ celeste in loco esse dī: rōne partiū inferioroz s; celoz/ q̄ sunt in loco: q̄re totū celeste vniuersum fm̄ ei⁹ varias pres̄ varie existit in loco. ¶ Sūt aut̄ alij adhuc modi quib; alterū in altero esse dī: q̄ modi essendi in vocant̄: qui oēs his p̄sicultis patēt. In sunt ps: totū: gen⁹: spēs: calor igni. Rex in regno: res in fine: locoq; lo catū. De quib; iij. p̄hyf. z apud Pe. his. in an̄predicamētis req̄re: qui modi nī si bone intelligant̄ ac sane: partiūt nedū in logicis/ p̄hyfiscis: verū in metaphysica z sacra theologia dubia errataq; q̄plurima: vt Ocham refert.

Sec. 23.

Aduerte tertio Quod vacui cōsideratio quoq; ad p̄hyfiscū spectat: nā ipm̄ est priuatio loci. Opositoz aut̄ eadē est disciplina siue sciētia: Tum q̄a locus z vacuū apud antiquos p̄hos idē subiecto putata sunt. so la rōne differre/atq; plura esse: q̄a spaciū plenū corpe vocabāt̄ locū: idē p̄o absq; corpe vacuū noiabant. vario deniq; mō ipm̄ diffiniuerunt. Aliqui em̄ sic. Vacuū est id in q̄ nihil est/ s; male: nā z puncto qd̄ nō est vacuū/ cōpetit. Alij p̄o sic. Va cuū est in quo nullū est graue aut leue: sed iterū male vt de puncto z de concauo oīm celoz p̄ter cōcauū celi/ lune cōstat. nam in cōcauo celi/ solis z martis nō est graue nec leue necq; vacuū. Tertij sic. Vacuū est in quo nullū est corpus siue sub stantia corpea. sic vulgo sumit̄ cū dī: Ciar⁹ est vacu⁹ nullo vīno inexistēte. hocq; mō materiā dicebant vacuū esse: nā in ea nō est substantia corpea/ sed solū forma subalis aut accidēs. sed male. Vacuū enim sicut z locus vt ipsi cōcedebant: est a corporib; sepabilis: materia p̄o nō/ i; s; corpus: p̄manentiū. P̄hs p̄o (quē au thoꝝ noster hic imitat̄) q̄rto p̄hyf. recti⁹ diffiniuit: diffinitioe qd̄ nois z nō qd̄ rei sic. Vacuū est locus nō replet⁹ corpe zc. vbi corpus p̄ substantia corpea lon⁹ ga/ lata z p̄funda sumit̄. ¶ Potest aut̄ tē vacuū bifariā aut trifariā imaginari. Primo: si oīs substantie corpee sub cōcauo celi lune in nō esse redigerent̄: aut oēs dimensiones tollerent̄ ad ipsi⁹: vt longitudo/ latitudo/ z p̄funditas: sic super

Sec. 63.

Lectio. XVIII.

ficies illa celi cōcaua inter cuius latera nullū esset corpus mediū diceret vacuū: sic etiā si vinū ex cantaro totū effunderet: nullo aere aut alio corpore subintrāte/ superficies cōcaua cantari esset vacuū: nam ipsa esse locus. i. superficies non reple- tus corpore: ex quo nullum corpus est subingressum, et apta nata est recipere atq; retinere corpora. Et tale vacuū priuatiue vocat: quod natura summe abhor- ret: nec per naturā esse pōt p rationē philosophi. Quia res naturales habent de- terminatas suoz motuū fm locum causas: p̄cipuā quidē suam formā substantia/ lem, instrumentālē vero z accidentalē grauitatē z leuitatem: ergo vacuū nō est ponendū: vt cause motus localis assignent: quē admodū antiqui philosophi di/ serunt. Preterea si in vacuo corpus ponat: vacuū nō pōt esse causa quare illud mouet sursum aut deorsum: cū ipm nullas habet locoꝝ differētias natura determi- natas. Quare illud aut vbiq; mouebit aut nusq;: q̄a non est maior ratio/ cur po- tius huc moueatur q̄ alibi. Vbiq; aut ipsum mouere est impossibile: ergo nusq; mouebitur. Omnis itē motus aut est naturalis aut violentus. In vacuo autēz positō nō est natus fieri motus naturalis: quia nō videretur cur huc z nō alibi mobile moueat. Tum quia motus naturalis aut est sursum aut deorsum: q̄ in va- cuo (vt dictum est) assignari nō possunt. Plures rōnes. iij. Phys. quere. ¶ Se- cundo vacuū sic imaginari z describi pōt. Est dimēsiō corpora intra se nō ceden/ do recipiēs. quā quoq; ad saluandū motum localem antiqui posuerūt sic arguen- tes. Nam mobile localit̄ aut mouet in plenū: quod fieri nequit: alias penetratio corpōꝝ cōtingeret. aut in vacuū: z habet ppositū. Imōi vacuū sic finge. si esset aliqua dimēsiō: longitudo scz latitudo z pfunditas totam spherā generabiliuz z corruptibiliū replens: que in se corpora tot dimensionib; reciperet/ quātē ipse dimēsiōēs essent: ipsis nequaq; cedens. Et tale vacuū q̄q; spaciū separū vocat quia est a rerū substantia separatus/ quib; cōiunctū erat. Sed q̄ nulla hmōi di/ mensiō esse potest: quia penetratio corporum siue dimēsiōnū esse non pōt: quar- to Physic. ideo videmus q̄ corpora sibi inuicē cedunt: sic q̄ vno subintrante alte- rum ab eo loco cedit atq; exit: neq; vnum dimēsiōnes alterius subintrat. Et si corpus cubicum in aqua ponatur: tantum aqua ei cedit/ quātum est corpus im/ positum: sic si idem corpus in aere ponatur: tantum aeris ei cederet: licet ob aeris subtilitatem id sensu non percipimus. Si ita idem corpus in spacio separato po- natur: tantūdem spaciū separati eidem cederet. Alas esset penetratio corpōꝝ z di/ mensiōnū: que per naturam (vt dictum est) est impossibilis. Si enim duo cor- pora ponantur se penetrare: eadem ratione z tria z quattuor: imo omnia se pene- trabunt. z tota celi magnitudo erit in grano milij: vt Phs ibidem arguit: quod est manifeste incōueniens. ¶ Tertio modo vacuū sic imaginati sunt: q̄ inter la- tera corporum quāsdam esse vacuas inanitates: aut non plenas corpōꝝ: et natas repleri: aut plenas/ sed non recipientes in se corpōꝝ partes non ceden/ do: quas cum corpora comprimūtur crediderunt repleri compressas partes reci- piendo. Et cum dilatantur corpora: eas putabāt vacuas relinqui. z partes pri/ us in ipsis latitantes se explicare et ampliare. Sed quia illa vacui imaginatio cum prioribus absq; ratione z experimento ponitur/ tanq; inutilis abijciatur. Et quibus sint quedam rationes z experimenta vacuū esse p̄obantes apparenter: vt per motum localem/ vt res/ cineres: tu tamen eas ex pho et alijs dissolues. Sed ipso vacuo positō an motus localis alicuius generis simplicit̄ in eo positū fieret in instanti aut successiue: vt tenet Quēpace. vnus cōmentatoꝝ philosophi ppter limitationē cum sit actio virtutis finite. iij. Phys. inuestigato.

Tempus est numerus motus fm prius z posterioꝝ. ¶ Humes

Tractatus. I.

rus autē est triplex scz numer⁹ numerat⁹: vt sunt res nume-
rate: sicut tres lapides. Et numer⁹ numerās: vt ipsa anima
z numerus mediante quo numeram⁹: z hoc tripliciter: pri-
mo vt actio anīe vel pceptus quo numeram⁹: scdo / vt quod
libet nomē nūerale: vt duo / quattuor. Tertio est q̄libet res
ab anima cognita q̄ mediante anīa numerat alias res. Num-
mer⁹ vero numerat⁹ duobz modis nūeratur. Primo a caus-
sa q̄ facit esse numerū: sic tēpus nūerat a motu. Scdo nūe-
ratur qz prius z posteri⁹ in tempe causant a priori z posteri-
ori in motu. scdo numerat a partibz suis z a substantia: z fm
hoc tēpus numerat dupliciter scz a priori z posteriori in tpe
vt a partibz z a nunc iterato in tpe fm esse: eodem tñ nunc p-
manente: fm substantiā: z sic temp⁹ est numer⁹ quo nume-
ram⁹ motū: qz certificat q̄ntitas tps ex motu nūero suarū
partiū z ex substantia sua: z hec certificata certificant quā-
titas motus.

Lect. xix.

De alia entis naturalis passione vtpote de tempe q̄ tractatu tertio quarti phy-
respondent determinat. p̄mū ipm tribz diffinitōibz describit. scdo / quoties ipm
nūcumat. tertio que in tempe esse dicunt explicat. hic autē p̄missa p̄mo diffini-
tione declarat quotuplex sit numer⁹ qui gen⁹ est tps.

Aduerte primo Q̄ de temporis entitate. nedū apud antiquos phos:
verū etiā apud neotericos ac recētores phos ppter ei⁹
difficultatē varie extāt opinatōes. Apud antiquos em vt phs quarto physicoz
recitat quattuor erāt. Nam alij dicebant tempus esse motum celi: qui si p celum
p̄mū mobile intellexerunt. verū dixerunt vt postea pbabitur. Alij vero ipm esse
celum asseruerūt: qui hac ratione moti sunt. Celum omnia p̄tinet z tēpus omnia
p̄tinet q̄ tēpus est celū. sed fallunt suo argumēto. tū qz ex purz affirmatiuis in se-
cunda figura nō valet syllogism⁹: p̄terea est equuocatio qz celū p̄tinet omnia tanq̄
locans ipa locata. tempus vō p̄tinet omnia sicut mensura duratiōis ea que sunt
in t̄pali duratiōe cum quibz. Deham p̄tīm p̄sentire videt. Tertij vō dicūt tem-
pus rotius celi esse circulationē p̄pletā z cōuersionem siue reuolutionē: sed false:
nā quelibet pars tps est tēpus sed nō q̄libet pars circulatōis est circulario. qz
nocte existente tēpus est: nō tñ est toti⁹ celi conuersio. Quarti temp⁹ idem esse
oīno motū affirmabāt. sed non vere proslus dicunt: nā diuersoz mobilū diuersi
sunt mot⁹: specie etiā distincti. Omnīū autē vnū est tēpus tanq̄ mēiura eorum.
Aristoteles autem omnīū rectissime tempus eē numerū motus fm prius z po-
sterius asserit. Quā quidē diffinitioez phi neoterici vario modo interpretantes:
varie qz de tpe senserunt: Nam alij tenent qz tempus sit motus primi mobilis: et
qz motus localis primi mobilis ab ipso primo mobilī nō distinguatur: quare
tempus esse re ipsa p̄mū mobile. Et huius opinionis est Guilhelmus Deham
z Gregorius ari. scdo sententiaz: quos z Bux. require. Alij temp⁹ rem esse
successiuam dicūt: quorum quidam ipsum a motu primi mobilis re ipsa differre
arb. trantur. Nam dicunt motum esse subiectū indestinum temporis. cuius op⁹

Lectio. XIX.

nionis videtur esse diuus Thomas: Bursius et pleriq; alij cōtra quos lectione sequenti instabis. Alij vero vt Scotus cum suis sequacib; Antonio And. Joanne canonico tenent tempus a motu primi mobilis non realiter sed formaliter distinguī. contra quos est Obam in creaturis nullam distinctionem formale esse ponendā asserens. Alij vero sunt dicentes tps esse motū primi mobilis ipm; motū pmi mobilis realis a pmo mobili distinguī: vt accidens a suo subiecto: atq; ambo esse res pure successiuas: q̄s mō(ceter; opinōib; z p̄cipue tpi?) Obam nō spernēdis sequi intendo. vt in sequētib; apparebit. **T**emp⁹ itaq; in toto eius ambitu quicq; modis sumi potest s̄m Obam. Primo p̄p̄tissime pro motu regulariissimo/siue is motus sit octauæ spheræ vt p̄bs voluit siue nono: in qua accepti one astrologi sumunt qui non solum per noticiam sensualem/verū rationem intellectualem illo motu tanq̄ tempore in suis supputationib; vtuntur: ad perspiciendum stellarum situs adinutem z ad nos atq; planetarum: in mensuratione q; aliorum motuum ad primum motum finaliter recurrunt: tanq̄ ad primam z maxime p̄p̄tē dicam aliorum motuum mensuram. vulgo tñ motus solis ex diurno et p̄p̄tō compositus magis aliorum motuū tempus dicitur: nam is est sensui notissimus per quem annos solsticia et equinoctia mensuramus: licet motus diurnus a motu proprio nō satis distincte cognoscitur. Similiter per lune motū mēses metimur. Sc̄do tempus large minusq; proprie pro motu aliquo inferiori sumitur: per cuius noticiam in alicuius motus superioris siue mensuram deuenire possumus. sic quilibet motus inferior tempus potest dici: nam is alterius motus dici potest mensura. Sic per motus et operationes nostras/quæadmodum artifices ac operarij faciunt: motus superiores vt solis metimur: sicut eunte aliquo per vnū militare dicit se p̄ duas horas fuisse. Sic sutor ex operationis quantitate (que et plurimum est nota) illam esse horam vel aliam concludit: vel tempus esse commendendū: Sic nos per motum horalogij arenarij vel alteri?/nostra studia z lectiones mensuram? per modū temporis: non tñ est tempus p̄p̄tē: q̄a motus eius prius motu solis mensuratur. Tertio modo improprie tempus dici potest motus imaginatus: seu in animo conceptus: qui dumtaxat habet esse obiective in anima/per quem alios motus in re extra mensuram? vt viso motu extra in re: mox per motum in anima de quantitate eius ad motum quo artifex expertus per quantitatem imaginatam cognoscit rei extra quantitatem: vt videns primo solem sub nube: videt postea alium motum: mox per motum in anima nouit an longior sit: an breuior. Sic cecus aut carcere detentus per motum imaginatum in anima: solis motum aut alterius planete mensurat: de quo tempore Commentator quarto Physicor; impossibilē (inquit) est tempus percipi: nisi cognoscamus nos esse in quodam transmutabili: percipiendo autem res esse in alio transmutabili: percipimus motum: percipiendoq; motum percipimus tempus. Et istis tribus modis tempus est motus tempus: quia sic est mensura: q̄ quodq; numerus quo numeram? dicitur respectu aliorum motuū. Quarto sumitur tempus vt est numerus: z hoc potest esse dupliciter. vel quia est numerus numeratus: et sic prius z posterius in motu extra respectum non habent rationē mensure. nam prius et posterius in motu sine pars prior z posterior considerari possunt: vel vt rationem mensure habent respectu aliorum motuum: quia ducunt in cognitionem alterius motus: vel precise vt sūt partes distincte vnius motus primo modo non distinguuntur a tempore: sed sc̄do modo saltem penes connotata: vt patēbit. Aut tempus pro numero quo numeramus sumitur. id est prior et posteriori in motu per animam imaginatam. Et hoc potest esse dupliciter iterum. sicut prius dictum est. Vel vt sunt mensura: vel vt tantum partes distincte in tali motu. Primo modo nō distinguuntur a tempore tertio modo

Tractatus. I.

accepto: scdo modo differt penes cōnotata. qz primo mō pnotat aliqd in anima: scdo mō autem non. Et isti postremi duo modi. a pōibz nō distinguūtur sed tm̄ penes pnotata. Capis autē tempus hic in littera quarto mō. Pro cui⁹ noticia

Aduerte secūdo Q, numerus est multitudo ex vnitatibz aggregata z nūeroz est due vnitates: ternari⁹ tres. vntas autē fm̄ arithmeticos ē indiuisibilibz fm̄ mltitudinē/ideo non est numer⁹: quēadmodū punctus in magnitudinibz fm̄ geometras. Et numeroz alius quidē dicitur numer⁹ nūerat⁹ passiuē. Et sunt res ipse numerate: que denominantur due/tres/quattuor: non ab aliquo accidente qd in eis sit: sed a numero animi ei⁹ intellectum applicato z denoiatione externa: quēadmodū pann⁹ dicitur esse mensuratus ab extensione vlnē: extrinseca panno. Et sicut partes dicitur visus non a visione que sit in pariete: sed a visione que est in oculo extrinseca parieti. Sic res nūerate: vt decem homines dicuntur numer⁹ denoiatione extrinseca: qui non est quantitas discreta sed quantū discretum: vt due medietates lineę: tres tertie: quattuor quarte sunt quanta discreta: q̄ a nullo mero anime eis applicato sumūt denoiationez. Alius est numer⁹ numerās. z est principiu numerī effectiuū: vt est anima intellectiua que est discretiua vnitatū: ex quibus numerus integrat: que denoiatione intrinseca a numero in eo existente dicitur numerās: quēadmodū vlna a sua extensione dicitur mensurans. Et oculus a visione in eo existente dicitur videns. Alius est numer⁹ quo mediante vt instructio mentali anima vel habēs animā numerat. Et est triplex: prim⁹ z p̄cipiu est ratio formalis ac discretiua/qua anima intellectiua omnes res a sensibiles q̄ intelligibiles nūerat: tā substantias q̄ accidentia. Et est p̄ceptus quidā in anima indiuisibilis: sic anima ei⁹ subiectū. nā omne qd in aliquo recipit: ad modū recipientis accipitur. Et hi nūeri in anima a rebus nūerant⁹ (vt facile p̄stat) sunt realit⁹ distincti. Scd⁹ est vox aut scriptū: quo eū p̄ceptū explicam⁹: vt. 2. 3. 4. 5. 10. 20. 24. et hi sūt quantitas discreta. Nam ea q̄ sūt in voce vel scripto sunt eaz q̄ sūt in anima passionū. i. cogitationū sive p̄ceptū/ note. i. signa. p̄mo Peribermēnas. Et hi duo nūeri quoqz nūerantes dici possūt. Tertius est quilibet res p̄us nobis nota/ qua res nobis ignotas nūerare possum⁹. vt vlna existens mēsurā nota/ qz p̄ quatuor palmos mēsurata/ toti⁹ panni q̄ntitatē sept⁹ replicata notificat. Sic motus primi celi p̄ suas ptes numeratas z cognit⁹ omnes alios motus inferiores mēsurat. An autē numer⁹ a rebus nūeratis distinguat: require Otham Greg. ar. ac alios.

Aduerte tertio Q, diffinitio sic explicatur. Tempus est numerus. scz numerat⁹. i. ptes tpe numerate z fm̄ aliquem numerū apprehensē/ ipsius motus. s. localis p̄mi mobilis hoc est ante scdm̄ p̄m: aut nō fm̄ alios. vel etiam solis sphaere fm̄ p̄us z posterius. i. fm̄ p̄m potēz successiōnis z posteriozē sympte. nā vna ps est prior nō pmanēs cum posteriozē: altera est posteriozē cōtinuē succedens: priorē preterita. vt si tota primi mobilis reuoluōtio intelligatur esse diuisa in viginti quattuor ptes equales: vnam priorē. z alteram posteriozē apprehensas fm̄ p̄dictum numerum: iste numerus partiu mōtus fm̄ p̄ius z posterius apprehensas est tempus scz dies: et quilibet partiu dicitur hora. Et in re nihil aliud est temp⁹ q̄ numer⁹ primi motus fm̄ ptes successiōnis sumptas. vt annus (gratia exempli) est numer⁹. i. ptes ipsius motus solis p̄rij et diurni fm̄ numerū. 365. prim⁹ a numerante apprehensē: quibus partibus tot dies dicimus esse sibiquē succedentes. Sic dies dicitur esse numerus. 24. horarum fm̄ p̄ius et posterius in lationē diurna sumptarum. Similiter hora est numerus. 60. partium motus quas minuta vocamus. Et vt melius intellegas tempus: pone certum motum primi mobilis: scilicet vnius hore: vt ab: in quo duo extrema indiuisibilia signabis: scilicet a momentū incipiens

Lectio. XX.

z b momentū sintens. a qdem p̄us z b posteri⁹: inter q̄ momēta indiuisibilia me
diū p̄cipim⁹ totū motū a b: cui⁹ ps prior a c: z posterior c b mente p̄cipit. Et id
totū mediū interceptū est temp⁹/ cui⁹ a est instans incipiēs z b instans finies et
a c pars p̄z t̄ps: e b ps posterior. nā quēadmodū temp⁹ re ip̄a est mor⁹ celi: ita
instans t̄ps est momentū motus/ hūit t̄n diuerfas rōnes. Et sic geometer pun-
ctum indiuisibile esse terminū linee supponit. sic physic⁹ instans siue nūc t̄ps. Et
vno etiā instanti p̄tinuante vt c possum⁹ intelligere qd sit t̄ps/ qd est finis vni⁹
p̄tis t̄ps scz a c z initū alteri⁹ vt c b. ex quo cognoscit q̄ pars sit p̄z t̄ps/ q̄ poste-
rior. ¶ Q̄, autē tempus sit numerus partz qz t̄ps est alioz motūū mensura fini-
torum: cum nihil sit mensurabile nisi finitum. Ad hoc autē q̄ motus primus sit
alioz motūū mensura: necesse ē inter eius p̄tes discernere ad accipiendū p̄tes in
motibus mensurandi/ proportionales. Et hoc est manifestū p̄ vsū cōmune: qz volēs
ti tempalia p̄ motū diuidere diuidit celi motū fm rationez discretiaz in annos/
menses: dies: horas z minuta. Talis autē mensura q̄ fit cū partiū discretōne nu-
merus vocatur. de ratione numeri est qd sit mensura discretiua fm eius partes
Q̄, autē sit numerus motus partz: quia cum de ratione t̄ps sit esse mensura di-
cretiuam z non rerū p̄manentū/ vt sunt talia: cum temp⁹ sit res successiua: mō
successiūū non ē rei p̄manentis mensura ea ratione qua est p̄manens. Adiectum
ē in diffinitione (fm prius z posterius) ad differentiā mensure p̄tū extensionis z
fm dīensionē sumptaz/ q̄ motūū locali est impropria. ¶ Nam motus localis
sero physicoy bifariā diuidit. Primū fm diuisionē mobilis/ cui inheret: ad cui⁹
ius deniqz extensionē (vt alia accidentia) extendit, sic p̄tes motus ac etiam tem-
pōz sunt simul: nec vna p̄us: q̄ altera mouetur: omnes em̄ p̄tes motus localis
mouent: ip̄o toto mobili moto: sic tempus nō est mensura motus: in eodem em̄
tempe adequate est maior motus z minor: vt totius motus in duplo maior est
motu sue medietatis. Secūdo motus p̄tis in p̄tes priores fm diuisionē spacij: cui⁹
vna pars prius p̄transitur: alia p̄tinue succedit: fm itaqz illam diuisionē ac quan-
titatē motus: tempus mensurat motū. in duplici em̄ t̄pe duplex erit motus si sit
eque veloc: quia duplex spacium p̄transit.

Tempus etiam est motus quidam regularissim⁹ numeras-
tus ab anima fm prius z posteri⁹. ¶ Item tempus est men-
sura motus fm prius z posterius. qd sic partz quia motus lo-
calis est super magnitudinē/ que habet partem ante z post:
z ille due partes dicuntur p̄tes respectu mediij p̄iungentis
eas adinuicem: mobile autem qd mouetur est aliqd diuisi-
bile/ z in potentia ad renouationem vbi loci z situs. Et hec
potentia diuisibilis est fm diuersas partes magnitudinis
vbi loci z situs. Et cum hec potentia sit diuisibilis et cuius
libet diuisibilis sit aliqua mensura. ergo exitus illius potē-
tie ad actū erit aliqua mensura et talis mensura est tēpus.

Premiserat antea diffinitionē t̄ps p̄bi quarto physicoy vbis quidem subobscu-
ris: que quoqz (vt apparet) de quolibet motu regulari vel solis vel lune: z alijs in Lectio. ff
relligi potest. hic vero clare tempus p̄p̄ssimū nihil aliud q̄ motum p̄tinū p̄ti-
mi mobilis ostendit p̄tra plerosqz opinantes tempus accidens esse subiectiue in
motu p̄ti mi mobilis vt prius recitatum est. Et contra alios quoqz arbitantes

Tractatus. I.

causam esse effectiua temporis. deinde tertia tps diffinitione subiungit/ea dicitur
de ratione vt sit alioz motuu inferiorz mensura: que (vt videtur) est aliquantulus
a prima diffinitione.

Aduerte primo **Q** tempus sit motus pars: quia mensura et mensuratum
debeat esse vniuersalia/ sed motus qui est res successiua
mensurat tempus/ ergo tempus est motus. Omne denique p[er]tinuu successiuu est motus
sive mutatio: q[ui]a s[ecundu]m talem successione[m] est p[er]tinue aliter z alit se habere: q[uo]d est
mutari. Preterea dies/ annus/ mensis/ hora que sunt t[em]p[or]a/ sumuntur ex solis motu:
vt dies est latitudo solis sup[er] nostru[m] hemispheriu[m]. Et cum in illo motu non est fluxus
sive successio alia a motu: vt modo supponit. ergo oportet omne tempus esse motu[m].
Q autem tempus sit motus p[ri]mus z regularissim[us] pars. nam de ratione temporis
est ipsum esse mensura: vt tertia diffinitio ostendit. ideo is motus potest tempus
dici debeat: qui magis p[ro]p[ri]e dicitur alioz mensura/ q[uam] e contra: p[er] mensuram enim:
mensuratum quantum sit cognoscim[us]: p[er]fectior autem est cognitio z magis p[ro]p[ri]a q[uam] est
posteriorum p[er] priora q[uam] e contra: vt de scia p[ro]pter q[uo]d/ z scientia quia est p[er]stat. Talis
quoq[ue] motus debet esse regularis: mensura em debet esse regularis: modo p[ri]mus
motus est omnium regularissim[us] in succedendo. p[ri]mu[m] em mobile sive suprema s[ph]era
ra non velocius aut tardius vno tempore mouet q[uam] alio. Et hoc inferitur q[uo]d tempus
non esse accidens reale motui (vt pleriq[ue] opinantur) inherens/ sic ostendit/ si tempus
esset accidens p[ri]mo motui p[ri]mi mobilis inherens q[uo]d p[ri]mu[m] motum mensurat:
subinde omnes alios motus: z cum illud accidens sit de genere successiuorum oportet
et illud mensuram habere/ sicut z durationem/ que non potest esse sup[er]ius mensura/
ra: cum mensura z mensuratum re ipsa distinguunt. Habebit ergo aliud tempus p[ro]
mensura: z erit p[er]fectius in infinito: aut stabitur ad aliquem motum/ qui alioz erit
mensura sine omni accidente sibi inherente. ¶ Secundo omnis entitas absoluta re ipsa
ab alia distincta intelligi potest z cognosci/ alia non intellecta: dummodo illa non
sit pars eius essentialis: sed tempus absq[ue] motu cognosci non potest: qui quidem motus
non est ipse tempus pars essentialis: ergo tempus non est aliqua entitas ab
soluta ab alia entitate q[uam] e motus distincta. maior pars. quia illa entia que re ipsa
separari possunt: ita q[uo]d vnu esse potest. altero non existente vel ambo esse possunt loco
et situ distincta. ipsa cognosci p[ossu]nt vnu sine alio et e contra. cum res minus ad cog
noscere dependeat q[uam] ad esse. Plures rationes apud Thomam Gregorium ari. p[er]quire z
Brux. Et quibus patet q[uo]d tempus et motus p[ri]mus sola ratione differunt. que ad
modum lignum et vna. q[uam] licet idem re ipsa sint: habent tamen diuersas rationes id est
diffinitiones. habent se autem tempus et p[ri]mus motus vt passio et subiectum
sicut risibile et homo: que non important res re ipsa distinctas s[ecundu]m Thomam: que si
quicq[ue] tempus accidens esse p[ro]cedit: illud non de accidente inherente: verum de aliquo
p[re]dicabili in secundo modo dicendi p[er] se intelligendum est.

L. cō. 35.
36. et. 37.

Aduerte secundo **Q** autem motus celi sit regularis satis secundo celi z motu
quattuor fortissimis rationibus constat: quasi ibidem requiret
sed motus p[ri]mi mobilis et omnium regularissim[us]: quia ipse est alioz motuum regula
atq[ue] mensura z causa: octauo p[er] physicoz. requiret Albertum de Saxonia. q. xliij
secundo de celo. ¶ Mobilia autem motu s[ecundu]m locum simplicia ab infinito ad supremu[m]
numerando z a proximis nobis ad remotiora ascendendo hoc ordine sunt sita
tuata terra/ aqua ad aer/ ignis/ que elementa vocata dicunt et motu recto mo
uentur. licet ignis quoq[ue] in superioribus eius parte ad motum s[ph]ere lune circulariter
moueat: postea septem s[ph]ere planetarum: quarum inferiores continentur
ambitu et circulo superiorum: et celum lune: celum mercurij: celum vene
ris: celum solis: celum martis: celum iouis: celum saturni: post quod est celum
firmamenti in quo plures stelle fixe apparent: quod Aristoteles p[ri]mu[m] mo

L. cō. 18.

Lectio. xx.

bile voluit. Astrologi vero vetustiores nonam spheram adiungere. Alfonso
autem et Peurbachius noster decimam spheram asserunt: quos modo omnis astro-
logorum turba imitatur ipsam primam mobile ponentes. Require commentaria in spha-
ram a Georgio colimico pho et mathematico nuper edita. Omnes autem isti celi
nec generant nec corrumpunt/ augent/ alterant/ nec diminuitur: vix solum motu lo-
cali mouentur circulari. Et horum motus licet sint regulares/ non tamen sunt vniformi-
mes. Differunt enim motus regularis et motus vniformis. Nam motus vniformi-
tas ratione partium mobilis attenditur. Nam is motus vniformis dicitur/ cuius partes
eque velociter mouentur. vt motus lapidis deorsum. qui licet in fine sit velocior quam
ab initio: medietas tamen eius vna eque velociter alia descendit. Sed motus
difformis cuius partes omnes non eque velociter mouentur. vt motus rote: cuius par-
tes extreme velocius quam que circa centrum et axem sunt/ mouentur: quia in equali tem-
pore non equalia spacia (vt constat) describunt. Regularitas autem ex parte temporis
in quo fit motus attenditur. vt is motus regularis dicatur/ quando mobile vno tempo-
re ita velociter sicut alio mouetur. Irregularis est quando mobile vno tempore velo-
cius quam alio mouetur: ideo celi motus licet sit regularis/ non tamen vniformis. Primum
patet cum celum vno tempore non velocius mouetur quam alio. Secundum quoque constat. nam
partes circa equinoctialem velocius quam que circa polos sunt/ mouentur. ¶ Quod autem
in littera subiungitur (numeratas ab anima) denotatur quod motus ille regularissimus
absolute non dicitur tempus/ quemadmodum nec lignum absolute dicitur vna: sed prout partes
eius sunt numerate ab anima intellectiva: quia tempus non fit absque anima vel eius ope-
ratione: quemadmodum albedo visa non fit absque oculo vidente: quod Philosophus. iiii. Physicorum.
sic ostendit. Si non est numerus/ neque aliquid numeratum erit. sicut si non est videns
neque erit res visa. Sed si non sit anima/ nullum erit numerans: cum nihil preter animam
intellectivam numeret. sicut si non sit oculus/ nullum erit videns: ergo si non sit anima
nullum erit numeratum: sicut non existente oculo/ non erit albedo visa. Et si nullus
sit numeratus/ nullum erit tempus: cum numeratum sit magis commune ad tempus. ergo
de primo ad vltimum: si non est anima/ non erit tempus. attamen cui ratio temporis com-
petit sicut est motus circularis primi mobilis/ bene potest existere absque anima. ¶ Et
hoc solues problema hoc: An tempus sit in anima/ vel esse possit absque anima: secundum
Ocham. Nam si queratur de tempore quod ad eius significatum principale quod est motus primi
mobilis: sic tempus primo secundo et quarto modis iuxta predicta est in re extra/ etiam
si nulla anima esset: quia sic motum reale significat: habet tamen esse in anima sicut cog-
noscentis in cognoscere/ si quippiam per tales motus mensuret: sed nullum esse ha-
bet quod non haberet si nulla anima esset. Sinautem tempus tertio aut quinto modo acci-
piatur/ ipsum est in anima: quia est motus imaginatus/ qui habet esse in anima
obiectiue. Si vero queratur de tempore totali quod per tempus connotatur. sic parti-
tim est in anima et partim in re extra: non quod ex ente in anima/ et ex ente in re extra
sit compositum/ sed quia in eius diffinitione exprimitur quid nominis ponitur aliquid in
re vt motus realis tanquam principale significatum: et actus anime vt numeratio tanquam
connotatum/ sic partim est in anima et partim in re extra. Plura require. iiii. Physicorum. apud
Buri. an tempus sit nulla anima existens: et alibi.

Quo pa-
cto tempus
ab aia de-
pedeat
L. co. 131.

Aduerte tertio forte voce/ differt. Nam tempus vt numerus est partium
motus: est omnium motuum mensura intrinseca vel extrinseca: actualis aut potentia-
lis. Est autem mensura quid cognitum: per quod res incognita ab eo re ipsa distincta
fit scita siue cognita. Quarum aliqua secundum Ocham est mensura perfectionis: vt pri-
mum ens siue prima causa respectu omnium creaturarum: et albedo respectu omnium
colorum. Nam quanto vna creatura plus ad deum accedit quam alia: tanto perfec-
tior dicitur. sic color rubens perfectior nigro dicitur: quia magis ad albedinis

Tractatus. I.

naturā accedit. Alia est mēſura extēſionis in p̄tinuis ⁊ p̄manētib: ſic vlna cuꝝ
quāritas nota eſt mēſura totius panni ⁊ cantarus vini. Alia eſt mēſura mul-
titudinis: ſic vnitas aliquoties ſump̄ta integrat ⁊ mēiurā omnē numer. Alia
eſt mēſura duratiōis ⁊ motus: ⁊ eſt t̄ps. Nam ip̄m p̄mo eſt mēſura intrinſeca
motus p̄mi mobilis / tanq̄ ſui ſubiecti: q̄ motus per ſuas p̄tes quantus eſt co-
gnoscit. Nam p̄mo vnā partē motus cognoscim⁹: deinde aliā. ⁊ sic deiceps: ita
q̄ tandē quātus ſit totus motus cognoscim⁹. Alioꝝ autē motuū inferior⁹ eſt mē-
ſura extrinſeca: q̄a t̄ps nō eſt motus inferior⁹ nec ps eius. Et q̄n ania actu p̄ mo-
tum p̄mi mobilis certificat q̄d̄u aliquis mouet aut deicit: t̄ps eſt mēſura actu-
alis. dum v̄o actu nō certificat / dicit eſſe mēſura potentialis. Exēpli gratia: tē-
p̄s eſt mēſura extrinſeca noſtray operationū. Nā ſi interrogeris / q̄d̄u in opere
fueris aut in motu: moꝝ reſpōdebis / p̄ annū ⁊ mēſem: ſed annus eſt reuolutio ſo-
lis / quā fecit ſol ̄ firmamentū in duodecim menſib. Eſt autē t̄ps mēſura intrin-
ſeca motus p̄mi mobilis: nā annū per 365 dies mēſuram⁹. dies p̄ 24. hoꝝas: ho-
ram p̄ 60 minuta. ⁊ ſic deiceps. Q̄n ̄ queris: quant⁹ eſt ann⁹. Reſpōdebis 365
dieꝝ. Quot autē ſint modi mēiuradi: ⁊ q̄ mō mēſuradi t̄ps ſit mēſura intrinſeca et
extrinſeca: alibi diſquire. ¶ Authoꝝ v̄o t̄ps eſſe mēſurā alia rōne pbare nitit / q̄t
tuoz ps p̄mittens ſuppoſitiones. Prima. Dis motus localis ſit ſup ſpacio q̄d̄
partē p̄ioꝝe habet ⁊ poſterioꝝe / ⁊ mediū ea copulas: q̄a h̄m̄d̄o magnitudo ſuper
qua ſit mot⁹ / eſt cōtinua. Sec̄da ſuppoſitio. De q̄d̄ mouet / eſt diuiſibile: maz (vt
dictū eſt) nullū indiuiſibile moueri p̄t: ſm̄ p̄h̄ſicos: ſed cozp⁹ dūtaxat. Tertia
⁊ mobile ſm̄ locum eſt in potētia ad renouationē vbi loci ⁊ ſitus. Eſt autē vbi ni-
hil aliud q̄ ſucceſſio: cur⁹ ſemp̄ vna ps generat⁹ ⁊ alia corrumpit. Siſt̄ ip̄m mo-
bile ſm̄ locū: cōtinue eſt in alio ⁊ alio loco. ſiſt̄ eſt in alio ſitu. i. diſtantia ſiue p̄in-
quitate partū totū ad totū ⁊ ad locū. Quarta ſuppoſitio: q̄ hec potētia. i. mot⁹
localis / q̄ ⁊ latio vocat⁹: diuiſibilis eſt in diuerſas p̄tes ſcꝝ p̄oꝝe ⁊ poſterioꝝe. Ac-
cidēs em̄ materiale a ſubiecto capit diuiſionē ⁊ extenſionē. Cum ̄ mobile ſit in
diuerſas p̄tes diuiſibile / ⁊ motus ei⁹ accidens. q̄bus p̄miſſis ſic probat. Cuiuſli-
bet diuiſibilis eſt aliq̄ mēſura: ſed motus eſt diuiſibilis ſicut ⁊ mobile: ̄ ip̄ſius
motus eſt aliqua mēſura / ⁊ nō alia q̄ tēpus. nā mēſura ⁊ mēſuratū debet eſſe
vnigenia. i. eiꝝdē rationis. ⁊. Vera. Quū autē motus ſit res ſucceſſiua: oportet
eius mēiurā ſcꝝ tempus eſſe ſucceſſiuum.

l. cō. 4

Ex ter.
108

Et ſicut ip̄m quod fertur vel mouet̄ in motu ſuo eſt vnus et
idē ens: habens tamē cōparationes ad p̄tes magnitudinis
ſcꝝ reſpectu termini a quo / ⁊ reſpectu termini ad quem: ita
eſt idē nunc ſecundū ſubſtātiā quod adiacet ei q̄d̄ mouet̄: et
tamē nō habet idem eſſe ſecundū quod fluit a p̄ioꝝi in poſte-
rius: quē fluxum habet ex cōtinuo proceſſu a parte p̄ioꝝi in
partē poſterioꝝe. Et ſic patet q̄ nūc eſt ſubſtātia temporis
quia tempus nihil aliud eſt / niſi nūc fluxu ſuo ſuſcipiēs eſſe
continū. Nihil em̄ eſt accipere de tempore / niſi nūc. quod
em̄ p̄teritū eſt / nō eſt: et quod futurū eſt / nondum eſt / ſed
erit. ¶ Item nūc duobus modis accipitur / ſcꝝ pro nunc q̄d̄
eſt ſubſtātia temporis: de quo iam dictū eſt. ⁊ pro nunc q̄d̄

Lectio .XXI.

est terminus tēporis: nō simpliciter / sed in cōparatione ad intellectū vel ad aliquē motū particularē. Et nūc quod est substātia tēporis dicit̄ pprie instans / quasi nō stans. s; nūc quod est termin⁹ temporis / retinet pprie hoc nomē nunc.

Mota aliquid dicit̄ esse ī tēpore quattuor modis. Primo sicut in subiecto: et isto modo passiones tēporis sunt in tpe sicut longū / breue / multū / paucū. Secūdo sicut id qđ est de substātia tēporis: sic nunc est in tēpore. Tertio modo sicut terminās in suo terminato: et sic nūc signatū est in tempore. Quarto sicut in numero: et hoc dupliciter: vno modo absolute: alio modo fm cōparationē. Absolute adhuc duobus modis. s. per prius et posteri⁹. Per prius est in tēpore sicut motus: et mobile inquātū est in motu. Per posteri⁹ / sicut quies et quiescēs. Per prius adhuc duobus modis. Vel quia mensurat̄ toto tēpore: sicut motus celi. Vel parte tēporis mēsurat̄: vt mot⁹ particulares. Per cōparationē aliquid dicit̄ esse in tēpore: vt deus et intelligētie: put comparantur ad res temporales.

Require
iij. physt.

Concessum est tempus esse cōtinuū quēadmodū quēlibet motum localem: **Lec. xxi.** nam partes motus localis fm successione copulantur ad terminū communē. s. momentū: quod est motus vltimū successiōis expers: tēporis s; partes fm durationē coniūguntur ad aliquē terminū cōmunē / scilz instans: quod quoq; nunc vocatur: de quo vel eius entitate author fm opinionē communē quam hic imitatur differit.

Aduerte primo

q̄ ipius nūc siue instātis fm Phm. iij. physt. due sunt acceptiōes. Prima / q̄ ipm nūc sit quoddā indiuisibile ex: stens vltimū tps fm durationē siue successione: ipi⁹ tū successiōis est expers: sic q̄ vnum et idem sit finis p̄teriti et inicitū futuri: sicut idē punctus est vltimū p̄ioris partis lineę et posterioris continuās. Sed hec inter nunc et punctū est differētia: quia punctus vt lineā est res permanēs: nunc s; tēporis sicut et temp⁹ nūc qđ idem numero permanet: nam (vt Lōmētator inquit) impossibile est duo nūc de / monstrare: quia sicut cōtinue est alia et alia tēporis pars: ita et alterū et altere cōtinue est nunc / illas partes tēporis terminās: plura em̄ instātia siue nūc simul eē non possunt sibi p̄ima aut imediata fm durationē: vt late. vi. Physt. ostendit. Sicut etiā plura puncta fm extensionē simul esse nō possunt / q̄ sint vni⁹ et ei⁹ / dem extensionis terminus et fm eandem partē. Tale deniq; nunc nō corrumpit̄ successiue / vey mutatiōe instantanea ad corruptionē tps cuius est termin⁹. Et sicut vna pars tēporis non corrumpit̄ in alia sed seipsa: tempus enim sibi ipi⁹ est mensura corruptiōis: sic nunc seipso corrumpit̄ improprie: ita cum prius fuerit postea non erit. Nam vt. iij. Metaph. dicitur aliqua quādoq; esse quādoq; non esse sine generatiōe et corruptiōe. s. propria: qualia sunt punctus et instans. **¶** Vno itaq; nunc abeunt et corrupto / alterū succedit. Nec vnū nunc est simul et primū alterū nunc / vt dictū: sed inter quelibet duo nunc siue instantia temp⁹ mediat: in

L. cō. 13.

Tractatus. I.

quo sunt alia instántia. ¶ Secundo nūc potest dici ipm p̄mū mobile quod fertur vel vt est sub motu: nam sicut nūc indiuisibile ip̄ius temporis nō habet successiōnē/sic p̄mum mobile in sua essentia nihil habz de successione sicut nec punctus de extensione et ipm ad tempus relatum comparatūq; vocatur nūc quod defertur: q̄rto phy. Et illud nūc siue instans Oham et Grego. arimi. asserunt. Verū nūc in p̄ma acceptiōne: siue instántia indiuisibilia multis rationibus ponēda negant require eos secūdo sententiaz z alibi: et Bur. quarto phy. Nam instans fm eodēdem de materiali significato p̄mum mobile importat: de formali connotat quod ipsum sit in aliquo loco vel alicubi situatum: vbi prius imediate nō fuit situatū.

Aduerte secūdo Ex p̄dictis p̄ma auctoritatis p̄positio ex q̄rto phy. sumpta ad mentē phi de nūc in p̄ma acceptiōe fortassis intelligi nō p̄t: cū illud in p̄tinuo ḡnari z corūpi cōsistat: quēadmodū z momentū quod id est re ipa cū instánti. in eodē em̄ tpe infinita sūt instántia: modo si vnū nūc cum altero maneret nūc signato z extremo: etiā maneret cū oib⁹ nūc intermedijs. quod est impossibile. Nā licet plura nūc bene sunt simul in eodē tpe tanq̄ terminus in terminato/nō tñ fm successiōnē: sicut neq; plures tēporis p̄tes fm successiōnem sunt simul: quapropter nō manet idē nūc fm subam̄ imp̄ibile p̄tra auctoritatem: sicut in linea nō est vnū z idē p̄ctū. quod trib⁹ phi rōnib⁹ ostēditur. Primo qz nullus diuisibilis finitū t̄m vn⁹ est terminus: tēpus autē est diuisibile z finitū: ergo tēporis nō t̄m est vn⁹ termin⁹. Maior pater: qz impossibile est idē fm substātia esse finē quāritatis z p̄ncipiū eiusdē. Secūdo, nullū cōtinuū fm rectū vno termino cōtinetur sed ad minus duob⁹: tēpus autē est continuū. Tertio/qz illa dicitur esse simul/que sunt in eodē nūc: sed facta ante millesimū annū z hodie facta essent in eodē nunc: ergo essent simul/quod est incōueniēs. Nisi intelligere velis qz idem instans manet fm̄ imaginationē in toto tēpoze: qz potest esse imaginari quod instans fluens causat tēpus/ sicut geometer imaginatur qz punctus fluēs causat lineam. sed hec imaginatio est falsa: licet de mēte auctoritatis (vt apparet) eē videatur. Quod sic ostenditur, nullum indiuisibile potest fluere: nec moueri. sexto phy. si. sed instans est indiuisibile. Item si instans per suum fluxum tempus causaret: sequitur qz toti tēpozi adequaret. aliter esset aliqua ip̄ius tēporis pars/ que nō esset per fluxum instantis causata: sed indiuisibile adequari diuisibili nō potest. Idcirco p̄positio p̄ma (si de instánti p̄tinuāte debeat intelligi) tantū valet. nō qz idem nunc maneat in toto tēpoze sed qz quodcūq; nūc p̄sideratū scdm se est idem: et hoc est manere fm̄ substantiā: cōsideratū vero in ordine ad p̄teritū cuius est finis: et ad futurū cui⁹ est initū dicitur habere diuersum esse. i. diuersas rōnes siue denominationes: quē admodū est de mobili/ per quod in motu cognoscim⁹ prius z posterius/ quod dicitur idem esse fm̄ substantiā: z aliud fm̄ esse. i. denominationē: qz rōne successiōnis in eo existentis diuersas sortitur rōnes z denoiationes. Plures expositiōnes apd Burleū sup̄ expositiōe textus z p̄mēti. 104. et. 107. q̄rto phy. req̄re. et Joannē canonicū q̄stione sexta ibidē, et Anthoniū. And. tertio. mera.

¶ Scito qz scda quoq; p̄positio ista (qz nunc sit suba tēporis) nō est admittēda facile. Nam quēadmodū p̄ctus nō est linee suba: et momentū motus: sic neq; nunc est tēpis substantiā: neq; per substantiā causam̄ intelligere potest: qz si instans siue nūc causa esset tēporis. scrutetur in quo ḡne cause. Nō materiali: alias esset tēporis subiectum: sed indiuisibile subiectū diuisibilis esse nequit, nec formali/ cū nunc nō est temporis forma. sicut nec p̄ctus lineę. nec finali/ nec efficienti vt constat. Terminus em̄ rei nō est efficiēs rei. Ex p̄dictis tertia quoq; littere p̄positio falsa apparet vt ista (qz tempus nihil aliud est nisi nunc fluxus suo suscipiēs esse cōtinuum) que est secūde p̄positiōnis p̄batua. quod adhuc sic destruitur. Queraf de

l. cō. 32.

q̄stioe. iij.

Lectio. XXI.

illo fluxu per quē causat. an sit motus aut tēpus: qm̄ cum sit successiuo necesse est q̄ sit aliter hor. Non motus/ quia motus est fluxus mobilis: nec tēpus: alias per tēpus causaretur tēpus: et sic in infinitū. Item in quacūq; fluente est fluxus: sed instans nō potest esse subiectū fluxus: qui quandā successione z diuisibilitate im portat. nullum aut̄ indiuisibile est subiectum diuisibilis. Sed quarta oppositio ista Nihil est accipere de tēpore nisi nūc: que ex octauo phy. sumpra est: si intelligatur sic. Nihil est accipere siue habere de tēpore quod totum sit simul nisi nūc: vera est: nam quodcūq; tēpus accipitur: semper vna eius pars preterit: et alia (vt dicitur lit̄era) futura est. Si vero sic accipiatur: nihil est accipere de tēpore: quod nobis co existit/ nisi nunc: falsa est. Nam ferme infinite tēporis partes nobis coexistunt in quodam fieri z successione: instantia em̄ cum nō sint immediate proxima (vt dicitur in 1. cō. 2. dicitur: sicut inter quodlibet tempus cadit nunc. distinctio autē de nunc in littera satis patet. nam cum tēpus sit continuū: habet duos terminos quare dicitur nūc terminatiuū. sed quia tēporis partes copulantur ad aliquod vnum nunc quod est finis preteriti z principium futuri (vt latius postea dicitur) dicitur nunc conti nuans siue cōtinuatiuū. Interpretatio autē de instanti: q̄ quasi nō stans dicitur nō oportet fluxum instantis asserere: sed q̄ raptim est transiens: qz esse eius in con tinuo gñari z corūpi contingit. Ideo auctor caute interpretādus est.

1. cō. 2.

Aduerte tertio Q̄ varios hic modos quibus res esse in tempore dicitur/ enumerat: qui omnes per facile ad eos tres modos quos philosophus quarto physicoz ponit/ reducti possunt. Nam dupliciter aliqd̄ dicitur esse in tempore. Primo coexistente: quia ipsum est/ quando tempus est: sic primus motor atq; intelligentie sunt in tempore: licet minus proprie/ ac si quis diceret/ celum esse in grano milij: quia celum est/ quando granum milij est: et in telligentias esse in motu que sunt: quādo motus est. Et is modus apud Aucto rem hic in fine/ esse in tempore per comparationem scilicet ad res temporales dicitur. nam immortalia non patiuntur a tempore: nō enim calescunt neq; senescūt. Secundo. Aliquid est in tempore quia est aliquid temporis. Et hoc. aut quia est tanq; passio in suo subiecto: quē admodum par z impar in numero: sic longum et breue que sunt temporis passionēs: non quidem in se siue (cum huiusmodi passio nes cum subiectis idem important) sed per predicationem ita vt esse in tempore est predicari de tēpore / vt ipsuz continuū esse dicatur: sic quoq; multum z paucum vt tēpus est numerus numeratus. Aut tanq; pars temporis in suo toto/ quē admodum ternarius est in senario sic preteritum est in tempore/ aut futurum. vel hora in die. Sed ipsum instans siue nunc iuxta predicta non est eodem modo in tempore cum temporis pars non sit. Aut tertio sicut terminus in eo per quod ipsum terminatur. sic ipsum nunc esse in tempore dici potest / cum sit terminus et vltimū ipius. Et sub hoc modo tres auctoris modos concludēs. Tertio aliquid in tempore esse dicitur proprie sicut in numero seu tanq; in mensurante. quemadmodum corpus locatum a loco continetur. Et sic res esse in tempore est eas mensurari secūdm̄ durationem a tempore: sed mensurari tempore est habere partes successiuē post partes proportionabiliter partibus temporis correspondentes. Sic solū motus sunt in tēpore vt dictum est: motus quidem primū mobilis tanq; in mensura intrinseca: motus vero inferiores vt in mensura extrinseca. ¶ Alio modo esse in tempore est eius durationem extrinsecam mensurari tempore: et ab eodem excedi. vt sunt res que incipiunt ac desinūt in tempore: vt res naturales q̄ habent ortum in tempore z interitū: quarū duratio toto tempore breuior: alicui particule temporis correspondet. sic primum mobile et quodlibet permanens est

1. cō. 11.

Tractatus. I.

In tēpore fm eius duratiōe: naz duratio succēssiōe importare videtur atq; motum. cum em̄ vnū dicat breuius/aliud vero lōgius/dicunt mensurari tēpore: qā longū z breue passiones sunt tps: sed duratio vni⁹ rei breuior esse dicitur/alteri⁹ rei duratiōe: aut longior: vt de homie z cornice z ceruo constat. ergo. Nec duratio dicitur lōgior aut breuior/nisi breuiori aut longiori tēpore coexistat. Sed substantia rei pmanētis circūscribendo eius duratiōe nō mensuratur tēpore: qz quādo quippiā mensurat aliqua mensura/ipsū manēs idem semp eandē habet mensuram realiter aut p equiualentiā. vt quātitas aliqua p vlnam mensurata/sic q nec augeat nec diminuat si primo per vlnā mēsuret/temper eam mensurabit vel per eandē realiter aut p equiualentiā. Sed substantia rei pmanētis si mensuretur tēpore/pōt manere eadem diuersis temporib: quia pōt coexistere maiori tempori z minori. Et sic mensuraret tēpore magno z puo: z per cōsequēs tps parū idem esset p equiualentiā magno aut realiter. verūq; est incōueniēs: ergo substantia rei pmanētis nullo modo mensuratur tēpore: sed eius duratio.

Rectione
16.

2. cō. 116

to q quies q̄re ipsa non est aliud q̄ res quiescēs (vt prius dictū est) per poster⁹ .i. per accidēs est in tēpore: quia tāta esse quies dicitur/ quātus fuisse motus/ si to to tēpore quietis mobile cōtinue fuisse motus. Temp⁹ itaq; oia mobilia z quiescentia quaten⁹ mouent⁹ aut quiescūt mensurat. q̄ propter. iij. P̄hyf. infertur: q ea q̄ neq; moueri nata sunt/ neq; quiescere/ non sunt in tēpore: vt corpora celestia z intelligētia: siue angeli. licet tēpus sit mensura duratiōis angeloz fm O Cham qd sic ostēdit. Qd nō habet maiorē duratiōe aut minorē/ nisi quia coexistat maiori aut minori succēssiōi in actu vel in potentia/ illud mensurat tempore: Sed duratio angeli est hmōi: ergo. Maior nora: sed minor probat. nam angelus dicitur magis vel minus durare: quia maiori aut minori tēpore coexistit vl' ex natura vel ex pfectione. Si datur primū/ habet ppositū: sin secundū/ tūc sequit⁹ q quāto pfectior esset angelus/ tanto illi maior duratio deberet: z p consequēs si deus crearet modo vnū angelum pfectiorē oī alio angelo iam creato/ q̄ plus durasset q̄ alius ab initio mundi creatus. qd apparet clare falsum. Item omē cui cōperit breue aut longū mensurat tēpore: quia ille sunt (vt dictū est) passiones temporis sed duratio angeli est hmōi: quia alia est longior siue diuturnior/ alia breuior. Quapropt nec angelus nec aliqua substantia siue accidens permanēs mensuratur per eū: quia eū nihil est fm O Cham: nec est aliqua habitudo vltra angelum eadem realiter cū eo. neq; illa conceditur de virtute sermonis: De⁹ mensuratur eternitate/ cum ipse sit oīno imensus. nō em̄ mensuratur per creaturam aliquā/ nec etiā per essentiā suam: cum mēsurā z mensuratū re ipsa distinguant: alia idem esset notius z nō notius: ideo si eternitas esset mensura dei/ nō esset re idem cum deo: quod est falsum. Quare dum dicit⁹: deus mensuratur eternitate: intellige fm O Cham/ q duratiōe dei mensuramus toto tēpore in actu z potentia: quia scz cui liber tēporis parti coexistit necessārio. Plura apd O Cham requirit scdo Sniay. q. xij. z alibi.

Differentie temporis sunt tres: scz presens/ preteritū et futurum. Preteritū est tps qd fuit/ z nō est. Sed p̄sens est finis p̄teriti z initium futuri cōtinuatū ad instans. Futurū est tps quod nondū est/ sed erit. Itē tps est magis causa corruptionis q̄ generationis. et hoc p̄pter corporoz naturalium mutationem quā mensurat tps: quia distare facit a principio. quod em̄ antiquat z senescit/ prope interitū est.

Lectio. XII.

¶ **S**odo differētiās accidentales v^l fm alios spēs tps ostēdit. deinde tps q^uā-
di p^orietatē ex. iij. P^oph. sūptā subiūgit

Aduerte primo q^u tps idē cū motu locali p^omi mobilis existēs: bifariāz
tes extensionis ad diuisionem extensionis sui subiecti: vt ipius mobilis: q^u diuisi-
sio est ei ipzō p^o p^o accidēs. quē admodū cū albedo ad diuisionē partū sui subie-
cti diuidat. Alio mō diuidit fm ptes successiōis p^o se z p^o p^oie: sicut albedo i ptes
intēsiōis z g^oduales diuidit. Partes at p^omi mor^o fm diuisionē successiōis nūera-
te: h^o ē fm p^ous z posteri^o ē ipm tps. P^ori^o v^o z posteri^o in motu z tpe dicunt i cō-
partioe ad aliq^ud indiuisibile nobis adiacēs: q^uō p^ons p^omo mō dici pōt. Est aut h^o
pacto p^ons indiuisibile fm successiōē cōiungēs p^oteritū futuro: vt sit tota p^ons
hora a b. cui^o medietas sit p^oterita: z medietas futura: q^u p^o instans indiuisibile c
z iungat. tale instās c est p^ons illo mō. quia est indiuisibile tēporis hore z iūgens
p^oteritū a c: futuro c b: quē admodū in linea a c b: fm mathematicos est vltimum
indiuisibile fm extēsiōē / partē p^orem lineae a c: parti posteriori c b z iūgens. Et
sic p^ons nō est tēpus nec pars temporis: quia ois pars tēporis habet ptes. sed
p^ons hoc modo est indiuisibile: nec omē instās est eo modo p^ons. nā instātia
z iungentia p^ois tps p^oteriti inter se aut futuri nō sunt p^ontia: q^u nō adiacēt no-
bis nec coexistūt. Accipit adhuc p^ons scōdo modo. z est tēpus a p^odicto indiuisi-
bili p^onti nō multū distans. i. quādo vtraq^u pars tēporis p^ocedēs. i. z sequens est
p^opinqua instāti indiuisibili: vt initū partis p^oterite nō lōgo interuallo ab indiui-
sibili distet. nec finis future partis. ideo hora / dies / hebdomada / est vere tempus
p^ons scōdo mō. sed totū q^uncū nū z decennū forte nō adeo p^oie: quia eius par-
tes ad instās nobis adiacētes compate multū distāt. z illud p^ons vere ē tps. Sed
tēpus p^oteritū est pars p^oz tēporis p^ontis que trāsacta est. q^u si a p^onti indiuisibili
nō multū distet / vocat p^oteritū actu. ab aliq^ub^o v^o p^oteritū respectiue. Et est p^ontis
tps in scōda a: ceptioe ps: vt medietas hore p^ontis / q^u p^otrānsiuit. Si aut multū di-
stet a p^onti indiuisibili siue in p^oma acceptioe nobis adiacēte / vocat p^oteritū poten-
tia: ab alijs v^o d^o p^oteritū absolute. Et h^o p^oteritū nō est pars p^ontis tps: futurū au-
tē est p^ontis posterior pars / q^u adhuc ventura est. que si parū distat a p^onti indiui-
sibili vocat futurū actu: aut futurū respectiue. z est pars tps p^ontis. Si v^o a pre-
senti indiuisibili multū distat / dicit futurū potētia v^l futurū absolute. z nō est ps
p^ontis tps. Exemplū g^ora. Si cepero totū tps a natali meo ad nūc vsq^u q^u nobis
adiacet. id em tempus nō omīno p^oteritum actu: nec omīno p^oteritum potētia: sed
est partim actu z partim potētia p^oteritū. Et si has diuisiōes tēporis z descriptio-
nes magis luculētiusq^u intelligere cupias: s^ongel (fm do-
ctrinā Jacobi scapuleis p^onti vnde cūq^u elegātissimo. ex
cui^o doctrina hec excerpta sunt) ante oculos tuos imo-
biliter stantes lineā directe potrectā sine termino q^udes
p^oceptibili: vt in margine apparet. vbi visus tu^o ex vtra-
q^u parte i aliquo signo lineae deficit. vt i a z b. z i medio
vilius sit c: eque distās ab vtroq^u extremo p^ocepti spacij:
ipm c est vt p^ons p^omo modo. ab vt p^ons p^omo modo:
c a vt p^oteritum actu: c b vt futurū actu. a f p^oteritū pou-
tētia: z b e futurū potētia. Et si intelliges lineam moue-
ri versus f / quousq^u signum e pueniat ad punctū b lineae oculi: tunc b e fiet actu
futurū / quod p^ous erat potētia futurum. z a d potētia p^oteritum: quod p^ous erat
actu p^oteritum.

Aduerte secūdo q^u autē tempus magis sit corruptionis q^u generatiōis
causa: ratioe / signo / z auctoritate ostendit: ratioe tali.
f iij

Tractatus. I.

tempus potius est ill^o causa: cui⁹ est sola et sufficiens causa quā cui⁹ nō est causa sufficiens: sed tempus est sola causa corruptionis rer^{um} et obliuionis et sufficiens. Nā nulla alia causa adhibita tempus sua successione nos efficit inmemores prius scitorum: scientia em̄ bene in animo fixa successu temporis obliuione depēditur. cū ipm sit numerus motus: mot⁹ autē celi res ipas distrahit et aliterat⁹ inducit atq; diuertitatem. Ideo ea q̄ motui iuncta nō sunt/ a natura sua nō patiunt hanc mutationem. Sed generatiōis rer^{um} tempus nō est sola causa: sed sūt opatio trāsmutatio aut ars aut natura aut aliquid aliud/ qd̄ ad rei pductionem pcurrit. Quare

T. cō. 116

quarto Pby. inferit q̄ ppetua et immortalia (vt ostensum est) sūt esse eor^{um} nō sunt in tempe: qz non patiunt in tpe: eum neq; putrescūt: neq; senescūt. Quapropter ibidem dicit q̄ paro Pythagoricus rectius temp⁹ stultissimū esse ac inuadole dicebat qd̄ hoies indoctos ac impitros faciat: et pri⁹ scitor^{um} inmemores: q̄ Simonides poeta dicens tempus esse sapientissimū q̄ homines sapientes atq; doctos reddat. Qd̄ et Quidius nos terat dicens. Tempus edat rer^{um} tuq; inuidiosa vetustas omnia destruitis: viciatq; dentib; cui Paulatim lenta psumitis omnia morte. Signo quoq; pbatur. Nam res quantūcūq; solide vt est ferrū lapides et id gen⁹ plurima/ tempis successu corrumpit. Quia sūt p̄bns et Autorē tempus rem a p̄ncipio sui esse distare facit. Quanto autē res plus a p̄ncipio sui esse distat. de tanto magis senescit. et quāto plus senescit magis ad sui corruptionē tendit. senectus em̄ in animāre ex causa frigida et sicca puenit: quēadmodum robur vite et iuente ex calida et humida causa.

T. cō. 117

¶ **Aduerte tertio** qd̄ omnes res generabiles et corruptibiles siue sint naturae permanentis siue successiue incipiunt et desinunt p̄ alib; quo instanti temporis. Quae autem sit res p̄manens et res successiua dictuz est pri⁹ lectione. xv. Sunt autem quatuor instantia tempis sūt que adequata inceptio et desitio tam rerum successiuar^{um} q̄ p̄manentū mensurat. vt primū instans esse et vltimū instans non esse/ que inceptio attribuit: p̄ primo instanti esse res permanentis: successiua vero p̄ vltimo instanti sui esse incipit esse. desitionis autē instantia sunt p̄mū instans non esse/ et vltimū instans esse. qd̄ indiuisibilib; desinentib; esse attribuit. P̄mū em̄ instans esse rei est temporis pars p̄ qua res est et imediante ante hoc non fuit. p̄ sūt de alijs dicit instantib;. Ex regulis autē sequentib; p̄ quibus instantib; et res permanentes et successiue incipiunt aut esse desinūt/ facile agnosces.

¶ Prima quelibet res p̄manētis nature incipiens esse/ p̄ primo instanti sui esse incipit esse: vt homo asin⁹. Addunt alij in regula/ que tempalit̄ incipit esse: qz anima humana p̄ vltimo instanti sui non esse/ incipit esse in materia: et nō p̄ primo instanti sui: alioqui due forme substantialis in eadem materie parte starent: aut materia maneret informis/ aut vna tota latitudo gradualis simul corrumpere/ aut ania prius tempore crearet q̄ corp⁹ infundaret qd̄ est p̄ra th: 204. logos. ¶ Secunda regula quelibet res pure successiua q̄ esse incipit/ p̄ vltimo instanti sui non esse incipit: vt motus localis qm̄ non est/ incipit esse. Non tñ idem est instans p̄ quo incipit motus/ et p̄ quo generat motus localis. quia incipit qm̄ non est/ et in instanti p̄ quo generat/ est: quare in rebus p̄ e successiuis instans inceptiois p̄cedit instans generationis: in p̄manentib; vero sit ecōtrario. ¶ Tertia regula cuiuslibet motus acquisitui q̄ non est motus localis p̄mū instans esse datur. Nam de motu depditio postea dicitur. ¶ Quarta regula. Quelibet res in tēpore esse desinens siue sit p̄manēs siue successiua/ p̄ primo instanti sui non esse/ desinit esse: vt asinus aut motus. sed res que non in tempe: veruz in instanti esse desinit p̄ vltimo instanti sui esse desinit. vt momentū. aut punctū. Quapropter in mutationib; instantaneis idem est instans p̄ quo res esse incipit et p̄ quo pducitur: qz in eis idem est trāsmutari et trāsmutatū esse: vt sit aliqua intellu

Lectio. XXII.

gentiarum p instanti a pducit: idem est instans p quo pducit incipit z mutari. Et id est primum instans esse sui esse. Sic quoque idem est instans pro quo res instantanea esse desinit: z instans pro quo annihilatur. utpote vltimum instans esse sui.

¶ Quinta regula. Nullius rei pmanentis per aliqd tempus durantis (cuius latitudo in indiuisibili consistit) est dare vltimum instans esse (sicut p h m octauo p hysicorum) nam vltimum instans esse hominis non datur. Additur: cuius latitudo z c. Nam rei que in indiuisibili consistit: vltimum instans esse eius datur: ut vltimum instans summe caliditatis. **¶ Ultima regula.** Rei priuatiue: motu localem priuantis aut rem pmanentis nature, que a re successiua dependet. est dare vltimum instans esse: ut datur vltimum instans non cursus. Si vero rem pmanentis nature priuat: eius est dare primum instans esse sui. ut datur primum instans esse non asini. Ideo corruptionis rei pmanentis non datur primum instans esse: quo ad inceptionem: nec a fortiori datur primum instans corruptionis: sed vltimum instans non esse. Sic de diminutione condensatione et alteratione deperditius dicitur.

¶ Sunt autem nonnulli instans illud temporis impribile in duo nature instantia que quoque signa nature vocant: partientes. Et rursus vnum instans nature in plura instantia siue signa originis. que quidem eorum imaginatio licet ab eisipsis subtilis iudicatur. Eam tamen Ocham dist. ix. primi pfuat qd doctissime. Nam talia signa siue instantia nature vel originis aut essent entia realia vel entia rationis. non realia. quia nec substantia nec accidens ut inductiue p stare potest nec entia rationis sunt ut ex se patet.

Tractatus. II

Tractatus sc̄ds libris de generatiōe z corruptiōe correspondēs

Elementum dicitur mul

tis modis. Vno mō qđ est principium ar
tis cōplexū: vt om̄e totū ē maius sua pre.
Secūdo elementū dicit qđ est principū
cuiuslibz rei: z in q̄libet principiu: vt lfe
dicūtur elemēta vocis. Tertio dicit ele

mentū qđ est principū cuiuslibet mixti: z fm̄ hoc sic diffini
tur. Elementū est ex quo componitur res primo: z est in ea
dem. z nō diuidit fm̄ formā z spēm i aliā formā: vt i mixto
est aqua/ cui⁹ quelibet pars est aqua. Et sic de alijs elemē
tis. Et sunt quattuor. s. Ignis: Aer: Aqua: Terra: que def
minant q̄ttuor q̄litateb; primis: q̄ sūt caliditas: frigiditas:
humiditas z siccitas. Ignis em̄ est calidus z siccus. aer vō
humidus z calidus. aqua frigida z humida. terra sicca z fri
gida. Quattuor aut̄ qualitates predictę sex faciūt cōbinati
ones. quarū quattuor sunt possibile: due vō impossibile
Dicuntur aut̄ primo: quia nō fluūt ab alijs: sed alie fluunt
ab ipsi.

Elemētū
diffinitio
ex. v. De
taph.

Ex T. cō.
15.

lectio
p̄ma

¶ Cū in p̄mo hui⁹ libelli tractatu de ente mobili siue naturali generatim atq; de eius passionib; p̄tractauerit: in h̄ secūdo tractatu (q̄ duob; libris q̄s Aristoteles p̄parhetice sectę p̄nceps perigeneseos. i. de generatiōe z corruptiōe inscripsit correspondere) de ente mobili ad formam tanq; de subiecto eius proprio dederit. vbi p̄mū de quattuor elementis ac de qualitateb; p̄mis. deinde de quinq; motus specieb;: vtpote de generatiōe/corruptiōe/alteratione/augmentatiōe z diminutiōe p̄sequit. nō tamē ad aliquoz generē vel speciez generatiōē z corruptiōē: aut aliā descēdendo mutatiōē speciale. In p̄mis itaq; tres elementa ex. v. Hera. acceptiōes equocas ponit. qm̄ multiplex indistinctū p̄fusiōē parit. p̄mo Elenē. sed in equocis semp diuisio p̄cedit diffinitioē. vj. Topic. in vni uocis aut̄ contrario p̄tingit. Secūdo numerū quaternariū elementozum iuxta quattuor qualitatū primarū combinatiōes affert. Demū que q̄litates elementis competant/edocer.

T. cō. 4.
c. xvij.

Aduerte primo qđ elementū in p̄ma acceptiōe est p̄ncipiū alicui⁹ disci pline complexū. i. p̄positio per se nota: ex qua cōclusiōnes demonstrant: que ex sola simplici terminoz cognitione apprehendunt: qđ quoq; dignitas vocat. quia dignū est vt illi credat. vbi etiā suspitiōes z petitiōnes cōprehendunt. de quib; p̄mo Postertoz. Cognitiō em̄ quid totū sit/ z qđ pars: mox intellectus saltem aduertens huic p̄ncipio (omne totū maius est sua parte) assentit. Et hoc elementū siue p̄ncipiū se habet in disciplina aliqua: vt fores in domo: in quib; nemo delinquet. p̄mo Metaph. Sic elementū. j. Phis. sumitur. Tunc vnūquodq; cognoscere arbitramur/ cum p̄ncipia z causas cogno

T. cō. 1.

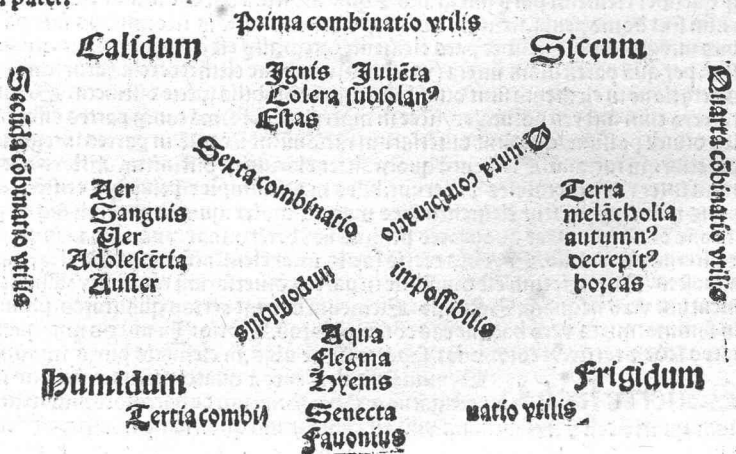
Lectio. I.

scimus vsq; ad elementa. Vocantur autem principia elementa: quia non in alia sed conclusionis in ipsa resolvuntur/sumuntq; exordium. Non itaq; imerito Euclides megarensis suos libros inscribi elementa voluit: q; in eis principia totius fere geometrie habentur. sed elementum secundo modo proius generatim sumitur pro quolibet principio primo constitutiuo alicuius rei. sic littere alphabeti vocis significantiue elementa s; grammaticos dicuntur/q; dictiones ex litteris/perinde atq; res naturales ex elementis vocatis componuntur: sic quoq; materia z forma substantialis dicuntur elementa: quia res naturalis tanq; duabus essentialibus ex ipsis componitur: nam (vt zmentator. v. Meta. asserit) ista nomina principiu/ causa/ z elementum sunt fere synonyma. no; tamē sunt: verum vt superius z inferius. Principiu enim de quatuor causis z extrinsecis z intrinsecis atq; de causis transmutationu: vt est priuatio z sum contrariu. i. forma inducenda in materia z forma abijcienda. Nec omne principiu est causa: nam principiu z longitudo nis z vie. Causa vero de intrinsecis vt materia z forma: z extrinsecis vt efficiens te et sine dicitur. elementum autem de intrinsecis dicitur: vt materia z forma. Cōpetentius tamen elementi diffinitionem que ex quinto Meta. est/sumptaz de materia prima sic explicat. Elementu est. s. principiu: ex quo cōponitur primo. i. essentialit: aliud. i. forma substantialis inexistente indiuisibili specie in aliaz speciem. i. que non diuiditur in partes diuersarum rationu: nam quelibet materie pars est materia: z ipsa dicta est ille grece quasi ilamentu. ¶ Sed auctor diffinitionē ad elementa recto modo q; vulgo z s; cōmentatore vocata dicunt cōspicit: que sunt principia constitutiuo mixtorum. pro quibus sic explicat. Elementum. s. vocatum est. s. corpus naturale ex quo componit res. i. mixtum vt asinus primo: z est in eadem. s. virtualiter/ z non diuiditur s; formā z speciem in aliaz formā. i. non diuiditur in corpora naturalia diuersarum specierum. i. rationum. Ponitur primu in diffinitione/ pro genere diffiniti corpus naturale per quā materia z forma substantialis excluditur a proposito. similiter qualitates prime. Deinde cum additur ex quo componitur primo res: denotatur q; mixtum (quod est ex elementis compositum) immediate ex elementis constituitur. licet origine z essentiam ex materia z forma. Cum vero adiungitur/ z est in eadem: excludunt cause extrinsece vt efficiens z finis. Postremo dicitur: z non diuiditur zc. significat q; quelibet elementi pars integralis z quātificatiua habeat formā elementis: cū enim sint homogenea. i. eiusdē rationis z denominationis in omnibus suis partibus integralibus: quelibet pars elementi integralis est elementu: vt de aqua constat. per quā particulam mixta (vt asinus) a ratione elemēti excluditur: que per alterationē in elementa sunt diuisibilia atq; resolubilia specie distincta. Elementa vero cum sint res naturales/ licet in materiam z formā tanq; partes essentialis diuidi possunt/ que sunt diuersarum rationu: non tamē in partes integrales diuersarum rationu. Elementu quoq; aliter clarius sic diffinitur. Est res naturalis inter res generabiles z corruptibiles magis simplex/ principiu existēs compositioe duas duntaxat qualitates primas sibi determinat: vnam scz in summo/ z alteram in remisso. Et ex his dictis facile inter elementu z mixtu differētiā agnosces. Nam mixtum est diuisibile in partes diuersarum rationu: vt asinus. elementum vero nequaquā. Secundo: Elementa habent certas qualitates primas in summo: mixta vero habent eas cōtemperatas. Tertio: In mixtis sunt qualitates scde z tercie. vt color/ odor/ z sapor: z sic de alijs. in elementis puris minime.

Aduerte secūdo uestigatur a Pbo. Primum ex parte locorum naturalium quarto celi z mundi: nam vnū est elementum quod semper natu; est ferri

Tractatus. II.

deorsum vt terra. atqz semp sursum: vt ignis. Duo s̄o sunt elemēta intermedia quoz vnum mouetur sursum s̄m atqz siue respectiue: vt aer. z alterum deorsus s̄m alterū: vt aqua. ¶ Secūdo ex parte qualitatū motiuarū que sunt grauitas z leuitas. Nā vnum est elementum graue simpliciter: vt terra. qz ei nullus grad⁹ leuitatis est admixtus. Et vnū est leue simpliciter: vt ignis. qz ei nullus grauitatis gradus est commixtus. Vnū autē est graue s̄m alterū: vt aqua. z alterum leue s̄m alterum: vt aer. igit̄ quattuor sunt elemēta s̄m quattuor qualitarum motiuarum numerū: vt pote grauitatem simpliciter: leuitatem simpliciter: grauitatem s̄m alterum: z leuitatem s̄m alterum. ¶ Quia autē elementa huiusmodi q̄litates motiuas habeant. iij. celi pquire. ¶ Tertio ex quattuor qualitarum tangibilium siue alteratiuarum cōiugationib⁹ possibilib⁹. sc̄do de generatiōe z corruptiōe/et aurore sic sumit. Tot em̄ sunt elementa quoz qualitatū actiuarum z passiuarū combinationes z cōiugationes natura sunt possibile. Sed quattuor sunt q̄litarum tāgibilium primarū combinationes natura possibile. s. calidum siccum: calidum humidū. frigidū humidū: frigidum siccum. nā calidum z frigidum: humidum z siccum simul coniungi z cōbinari in aliquo elemēto nō possunt: cum sint contraria. sed quodlibet elemētum elementoz (vt auctor ostendit) duas qualitates sibi determinat. Primas p̄ q̄s quoqz ab inuicem distinguunt. ita q̄ due qualitates vnus elementi eque intense z remisse in alio reperiunt minime. Vocant̄ autē he qualitates: caliditas. s. frigiditas: humiditas z siccitas p̄me: nō q̄ alijs qualitatib⁹ sensibilibus sint p̄fectiores. cum qualitates v̄sibiles/vt lux z reliq̄ qualitates corpoz supnoz longe sint p̄fectiores: sed q̄ inter alias qualitates tangibiles. Sunt em̄. ij. de generatiōe z corruptiōe quattuordecim qualitates tangibiles: magis actiue z passiue existunt. quarū quattuor p̄dicte alteratiue vocantur. i. actiue z passiue ad inuicē. Vel dicunt̄ p̄me/q̄ ad alias qualitates nō reducunt̄. Cetera s̄o vocantur secūde: vel quia ad aliquam primarū reductionem habent. vt sunt graue/leue/durū/molle/aridum/lubricum/subtile/grossum/aspez z lene. Vel quia omēs alie mixtoz qualitates (vt textus dicit) ex his fluūt. i. causantur. Nam vt vulgo dicit̄ caliditas est causa nigredinis: frigiditas s̄o albedinis atqz palloris. Ne itaqz q̄litates suis combinationibus determinant elementa/complexiones/partes anni/ventos/erates z humores in animali: vt in figurā patet.

Lectio. I.

Aduerte tertio Quod vnūquodq; sit elementorū ex medica arte que physice est continerina facile cognosces. Nam vt ex de sensu z sensato dicitur/vbi physicus desinit: ibi medici ordiuntur. Medicina em̄ ex his que de natura sunt sua sumit principia. Medici nāq; (vt Auic.) elementa tum p qualitates motiuas localiter: tum motus z quietes eorum naturales notificat: tum penes qualitates alteratiuas siue primas eisdem natura competentes. tum ex eorum fine atq; iuuamēto ad mixtoꝝ generationē describunt. ¶ Ignis enim est corpus simplex natura calidum z siccum: cuius locus naturalis est concaua celi superficies/ habens leuitatem absolutam: cuius esse in generatis z mixtis est maturare/ digerere/ subtiliare/ z permiscere/ z alioꝝ f. rigiditatem remittere: z penetratione sua currit per substantias mixtoꝝ substantia aerea, quod maxime de igne formali z spherico est intelligendum. Nam ignis elementatus qui apud nos est pprie non est ignis: primo Heteroꝝ. sed excessus calidi z feruor quidam. quozum aliquis vocatur ignis carbo/ alius ignis flamma/ et alius ignis lux: quinto Topicoꝝ. qui iuxta diuersas materias diuersificant. Nā si materie ignis terrestri occurrat fit ignis carbo: si aquee flāma: si vero aeree lux procreatur: aer enim est pprie luminis susceptiuus. Plura apud Conciliatoꝝ differentia. xv. require q̄optima. ¶ Aer est corpus simplex natura humidus z calidus: cuius naturalis locus est concaua ignis superficies supra aquā z sub igne: ipsiusq; leuitas est in respectu: eius deniq; esse in generatis z mixtis vt rarificetur/ subtilientur/ alleuentur: z ad superiora eleuentur animata motu progressiuo z inanimata: vt lignū natans: quarto celi. Et aeris tres sunt pprie regiones: ex primo Heteroꝝ. suprema: infima: z media. Suprema regio aeris est pars aeris igni proxima: per quam ignis suū calorem diffundit: que ideo calida est et rara propter viciniam ignis: z ad motum primū mobilis mouetur. Infima vero est pars aeris terre aut aque proxima: que reflexos a terra solis radios suscipit: que quoq; est calida. tum propter vapores z exhalationes quas intra se recipit: tum quia radios solis z rectos z reflexos suscipit. Media autem est pars aeris duabus predictis intercepta: in qua a parte superiori calor ignis diffundit desinit: z a parte inferiori vis reflexa radioꝝ d. facit. Plura apud medicos de aere z aeris habitatione require: z Conciliatoꝝ differentia. xiiij. vbi vtilia sunt cunctaq; offentes q̄ plurima. Sed de v̄to q̄ est aer circūgiratus/ z eius speciebus in Heteroꝝ. videto. ¶ Aqua vero fm̄ Auicem. est corpus simplex natura frigidum z humidum: cuius locus naturalis est vt circundet terram/ et sit circumdata ab aere cum in suis sitibus naturalibus permanserit/ grauis comparatiue: cuius in generatis finis extrat formas figurare/ lineare/ extēdere/ z temperare. Nec locus hic sumitur pprie pro vltima corporis ambiētis locatum superficie/ sed pro situ naturali: quoniam locus aque est vt circūdet terram z ab aere circundetur: vbi aqua z terra/ aliāq; elementa fm̄ exigentiam z ordinem suarum qualitatum motiuarum situata fuerint: sic enim tota terra aquis esset cooperta. sed huius rei contrarium videmus: nam magna terre pars aquis est diuicoperta. Cuius causam a multis multifarie assignatur: nam alij prouidentia diuina id factum/ ad vitam animantium tuendam reduxerunt. Mathematici vero quidam dicunt aquā nec terre nec mūdo esse p̄centricā: quia si esset concētrica/ tota terra esset aquis circumdata. Conciliatoꝝ alias causas huius rei assignat/ quas differentia. xiiij. req̄re. apud quē quoq; an aq̄ sit p̄mū humidoz d̄na. xiiij. reperies. ¶ Autem aqua sit primo frigida/ hoc experimento cognoscat: nā ipsa calefacta ab extrinseco z nature sue relicta/ ad pristina redit frigiditatem. nec alio quouis argumento terram in centro naturaliter quiescere deprehēdimus. Que autem

Tractatus. II.

aquarā ad potandum melior. *psule Auicē. Prima fen. scđi canonis.* Terra autem est corpus simplex natura siccum et frigidū in medio mundi natura quā escens et ad ipsum si in eo situatum non fuerit mobile/habens grauitatē absolutam/cuius existētia in mixtis iuuatur ad fixationem. et retentionem et ad pseruandas mixtarū figuras et formas. Auicenna. Et ipsa terra est velut punctum respectu celi.

De opati
onibz q̄l
ratū pri
marū.
et ter. cō.
8. scđi de
gene.

Calidum est pgregatiuum homogenioꝝ et disgregatiuum heterogenioꝝ. cōgregat em̄ aurum cum auro: et disgregat cuprum ab auro. Sed frigidum est pgregatiuum homogenioꝝ et heterogenioꝝ. Congregat em̄ aurum cum auro/et argētum cum auro. Humidum vero est qđ est male terminabile termino proprio:sed bene termino alieno. vnde patet qđ aer est humidioꝝ aqua: quia magis est fluxibilis. Siccum est qđ bene est terminabile termino proprio: male autem termino alieno: vt lapis. Nota humiditas est causa grossicie/ quia inducit grossiciem humoris. Siccitas autem est causa subtilitatis: quia excitat grossiciem.

Ex te. cō.
33. scđi de
generati.

Item due sunt qualitates magis actiue: scilz calidum et frigidum: et due magis passiue: scilicet humidum et siccum. Generant enim elementa adinuicem/ ex vno pugillo terre fiunt decem aque centum aeris et mille ignis.

lectio
secunda

Modo quattuor qualitatum pmarū p̄prietates p̄ earū effectus manifestat: qđ nos in causarū noticiā licet a posteriori ducit. deinde quedā documenta de ipis non spernenda subiungit. Tertio transmutatōez elementoz inter se ostendit. Corpora aut sunt duplicia: quedā em̄ sunt homogenia (que et p̄genia siue syngenia vocant) et sunt corpora quoz p̄tes integrales eiusdē sunt rōnis et nature euz toto: vt qlibet aque ps aqua dicit. Alia sunt heterogenia quoz p̄tes sunt diuerse nature ac rōnis cū toto: vt hō asinus. Nā nō qlibet pars hois etiā q̄ntitatiua est hō: vt de ossibz p̄stat. Et dicit ab heteron. i. aliez siue diuersuz: et genios. i. natura: sicut ab homos. i. sile et genios. i. natura vocat homogeniū. i. sillis nature et rōnis.

Aduerte primo *Q*ualitas sensibilis est qđ aliquo sensu p̄cipi p̄t. vt caliditas color/sonus et relique q̄litates q̄ncq̄ sensibz p̄ceptibiles: quaz aliq̄ absq̄ qlitatum p̄marū actione generant: vt sonus/ qui ex sola mediū fractiōe (vt postea docebit) generat/ p̄pter corpora adinuicē velocit̄ mora. Alie p̄o ex actione p̄marū qlitatum generant. quaz itez quedā sūt igenerabiles et incorruptibiles: sic lux corporoz celestium et alie qlitates corporibz celestibz p̄p̄tes. ipsa em̄ lux est p̄ma p̄fectione inter qlitates sensibiles: tū qđ est incorruptibilis: tū qđ causa prior est causato, mō lux est cā qlitatum sensibiliū inferi⁹ existentū. Alie vero sunt generabiles et corruptibiles: vt odores saporos colores: lux corporoz inferiorū et lumen. quaz adhuc alique sunt actiue et passiue adinuicē etiā corruptiue. Et has qlitates p̄mas vocam⁹: qđ cū abiectione sui sūt sibi sillis/ p̄ductiue: alie nō sūt actiue et passiue adinuicem corruptiue et d̄ p̄ se: vt colores odores saporos: q̄s qlitates scđas vocat. qđ ex actōe

lectōe. 3. 7

Lectio. II.

¶ **Prima** q̄litate ḡnant: vt lra docet. licet he q̄litates specie caulent in mediū v̄l in organū actione p̄fectiua: nō tñ corruptiua cū nulla sit ibi p̄terita p̄pe dicta. **Sz** q̄litates insensibiles sūt q̄ aliq̄ sensu p̄cipi nō p̄nt: vt q̄litates sp̄uales: sp̄es q̄litate s̄nsibilibi: z q̄litates p̄uiales: vt virtus magnetis: attractiua: p̄rus herbarū et medicinarū ocultra/ influētie celestes: q̄z aliq̄ vocant sp̄uales: q̄ nō sequunt actiōne q̄tuo: q̄litate p̄max in aliq̄ subiecto: vt sūt sp̄es sensibilibi/ z influētie celestes. **Alie** sūt p̄uiales z nō sp̄uales: vt virtus magnetis z influētie celestes: naz videm? lapides p̄ciosos z medicinas mirabiles z occultas p̄tutes h̄re/ q̄ ex q̄litate p̄mis z sensibilibi/ iungere nō p̄nt: cū nihil agat vltra suā specie. **Et** om̄e agens effectū sibi p̄portionalē in materiā introducat. de q̄bus apud medicos requirere p̄la. **Sed** in p̄posito solū de q̄litate p̄mis agit: vbi cōcreta p̄ suis abstractis ponunt. ¶ **Nam** calidū est qd̄ homogenia z p̄lis nature entia p̄gregat: z heterogenia disgregat z dissipat: vt cū lignū igni apponit: ignis p̄iungit igneuz igneo: vt fumo fumū: z aereū aereo/ vt vapore ex humore effluere vaporis: z aq̄ū aquo: vt humore z cinerib: qz diuerse sūt nature. **Caliditas** em̄ elementaris est maxie actiua: q̄ dū in aliquā rē agit: p̄mū eius p̄tes dissoluit: q̄b̄ dissolutis res efficiē debilio: q̄ p̄ coherentia sūt fortior. ¶ **Frigidū** p̄o oppositas h̄z opationes: qz z homogenia z heterogenia p̄iungit: vt si aurū z argentū: v̄l argētum et stannū sil̄ fusa z p̄mixta refrigerent/ sil̄ in vnā massam p̄ frigus (qd̄ cōdensare z ingrossare h̄z) solidabunt. quemadmodū terra z aq̄ in luto sil̄ p̄gelant: vbi homogenia s̄z terra terre: aqua aque: z heterogenia s̄z terra z aq̄ sūt sil̄ cōiuncta. **Et** quāuis vn̄ agentis naturalis vna dūtaxat sit actio p̄ se z p̄ncipalis siue p̄ maria. r. meta. z. ij. de ḡnatione. **Vulto** tñ alie opationes sc̄darie cōpetere p̄nt p̄ncipales p̄sequentes: qz calidi p̄mo est soluz calefacere: z frigidū frigefacere: sed sc̄dario z p̄gregare: disgregare: ingrossare: migrefacere zc̄. cōpetit. q̄nc̄ etiaz sit p̄trarie actiōes p̄ accidē eueniūt: vt calido frigefacere: qd̄ de puteis tpe h̄i/ berno atz de cellis v̄inarijs z de aialū ventrib: p̄stat: nam hec in hieme multo calidiora sūt p̄ter frigus circūstans: qd̄ poros corpis in superficie p̄stringēdo occludit: z calorē ab externis ad interna p̄pellit: atz p̄ antiparistasm. i. p̄ sui p̄trarij circūstantia/ fortificat. **Virt̄** nanc̄ vn̄ta fortis agit seipsa disp̄sa. **Estū** vero calor poros dilatando ap̄it/ calorqz intern̄ exterior p̄gratulas ad externa exhalat: z disp̄git. ¶ **Humidū** aut̄ cū habeat mollicie quandā/ facile tāgenti cedit: atz ab extrinseco figurā recipit: sed p̄ter ei⁹ fluxibilitatē in suis p̄tulis semper diffiūs: male terminat p̄p̄io. i. a natura sibi debito termino: sed male alieno. i. ab extrinseco termino: vt aq̄ p̄p̄io p̄uexo nō bene cōtinet/ q̄ licet sit spherice figure: semp̄ tñ diffiuit: quousqz aliud obstaculū extrinsecū offendit: sed alieno termino: hoc est p̄tinentis bene p̄tinet: eiusqz figurā recipit: vt si vinū in doliū fundatur doliū figurā suscipit. ¶ **Siccū** est/ cui⁹ p̄tes bene sūt dure atz cōpacte (vt terra) nō facile continentis figurā recipiēs: s̄do bene p̄p̄io terminat termino. i. p̄tinet: z nō alieno/ hoc est p̄tinentis: vt si lapis ad vas qd̄cūqz ponat/ nō facile vasis figurā p̄ter ei⁹ duricie siccitateqz recipit. **Qz** aut̄ aerem aqua humidiorē infert facile p̄z qz fluxibiliō/ subtilior/ ac penetrabilior existit. **Aqua** tñ (vt videmus) magis humectat: qd̄ rōne maioris densitatis materie p̄tingit. **Aut** qz ei⁹ humidū est magis adherens z p̄gregatū.

Aduerte secūdo **Qz** humiditas in mixtis duplex repit: **Prima** aq̄a q̄ herens: facile in se recipiēs: verū male retinens: p̄inde atz in aqua licet cōspice/ re q̄ cuiuslibet rei figurā in se recipit: sed eam nō diu retinet: hinc homines p̄blegmatici plerūqz ignaui sunt atz ad sc̄ias speculatiuas z ingenuas inepti: sūt em̄ pigritardi: ac somnolēti. **Et** illa rōne frigiditatis annexē cā est grossicie: quē

Tractatus. II.

admodū aqua grossior est aere: quia frigus congelat et restringit atque grossificat inducit. Alia est humiditas aerea quae caliditatem est iuncta quae hominibus partibus carnosis et sanguinosis perperit: in quibus humidum radicale est caliditatem partem: sic quae caliditas ex ea ut pabulo fouet partem: humidumque grauius caloris non cito adurit. Hinc homines quibus hoc munus datum est: natura sunt partem et pleni spiritibus/bilares/ingeniosi: nam ratione hominibus dicitur facile recipiunt: ratione vero caliditatem diu retinet. ¶ Sic quoque duplex est siccitas: prima terrena quae frigiditatem est mixta: quae melancholicis commo perit quae natura sunt frigiditatem et siccitatem: in quibus calor est debilis et digestio diminuta et antea perstrata: inepti ad litteras: suntque tristes/raciti/impotentes: licet multi appetentes/ignauit: quibus propter indigestionem multa humiditas aquosa accrescit: vnde in eis non est motus neque perceptio velox/nisi valde per accidens. Alia est siccitas ignea quae caliditatem est mixta quae partes grossas resoluit et humidum consumens aqueum/spiritus grauius caloris purificat: ideo causa est ingenij subtilis: reddit homines sapientem iuxta illud Democriti dictum Anima sapies est lux sicca. Et hi homines melancholicis plurimum sunt ingeniosi/memoratiui: qui potius cholericis adusti possunt dici quam melancholicis: de quibus. 30. particula. pble. primo videro. et de quibus littera mentionem facit. ¶ Cum autem de humore animatum facta est mentio: non inutile erit: si parum liceat digredi: Humor secundum medicos est substantia actu liquida ex commixtione qualitatum elementarium in animalis corpore generata: apta ut membra nutriat: et eorum operationes naturaliter profert aut accidentaliter impedit. Et re ipsa est quaedam fluidum in corpore animalis per secundam digestionem generatum. Et sunt quatuor sanguis qui thesaurus vite vocatur phlegma latine pituita: cholera: latine bilis: et melancholia. i. atra bilis: quorum quattuor fines in corpore sunt necessarii: nam sanguis nutrit: melancholia appetitum excitat: cholera superflua educit: phlegma vero corpus et membra humectat. cerebrum enim spargit humorem phlegmaticum: splen melancholicum. fel cholericum: epas sanguinem: quem separat maxime a melancholia et cholera priusquam ad membra mittit nutrimenta. Inter quos sanguis est nobilior: ipse enim est materia spirituum in quibus vita consistit: tum quia est calidus et humidus/magis vite principis profert: tum quia magis alijs humoribus nutrit et restaurat perditum. Est enim thesaurus nature. Et cuius de perditione sequitur mors. Quapropter caute est minuendus precipue senibus et studio deditis. require medicos. et maxime Barli. ficinum. de triplici vita.

Aduerte tertio Quod omnes qualitates prime sunt actiue et passiuue: Quod autem caliditas et frigiditas sunt actiue satis etiam experiri modo constat. quod autem humiditas et siccitas sunt actiue mutuo et passiuue sic ostendit. Tum quia sunt qualitates tangibiles et prime. Tum quia ex igne fit aer immediate et hoc sola siccitatis actiue et humiditatis inter se. Tum quia ex duobus non habentibus symbolis tertium generari non possit: quod est contra philosophum secundo de generatione et corruptione. quia si ex aere et terra generari ignis debeat: opere scium est quod aer caliditas super se obtineat frigiditatem: et quod terre siccitas dominet super aeris humiditatem. Alioquin non esset imaginabile: ideo oportet: ut agant mutuo et patient. Sed caliditas de per se in humiditate non agit: nec in siccitate: quia cum eis nullam contrarietatem habet. omnis autem actio ratione contrarietatis prouenit: primo de genera. eadem ratione nec frigiditas de per se agit in humiditate: nec etiam in siccitate. Caliditas vero et frigiditas actiue dicunt respectu humiditatis et siccitatis. Tum quia fortissime agunt: ut experientia docet: sed siccitas et humiditas remissae. verum quia he fortissime resistunt dicunt passiuue improprie per preparationem ad caliditatem vel frigiditatem: resistetia autem ex parte passiuae tenet. Praeterea: calidum per ea quae actionem imponunt diffinitur/sic et frigidum: ut per congregare et segregare permutare: ut et

L. cō. 24

L. cō. 30.

Lectio. III

principijs quatuor. Hæreticorum. Stat: hūidū autē et siccū p ea q̄ passionē denotār: vt terminari vel terminabile / copulari / et id gen^o plura. Caliditas deniq; est q̄litas sūme actiōis: post hāc frigiditas i actiōe est debilior: mouet em̄ a circūferētia ad cēt^o / ingrossat rei pres / stringit / mortificat / immobilizat / opilat atq; cōdēfat: deinde est hūiditas postremo oim in actiōe debilissima est siccitas. In resistēdo autē hūiditas mō se he q̄litates habēt: qz siccitas oim maxime suo hūiditas resistit: postea hūiditas deinde frigiditas / postremo caliditas. ¶ Quid autē elemēta mutuā habeant trās / mutationē / generationēq; ex se inuicē / stringit ppter earū et in formis et in quali / tatib; primis cōuenientia et p̄rietate: nā ratioe p̄rietatis vnū corrūpit alte rūs: sed ratioe symbolitatis et uenietie alterū generat ex altero. Nā (vt postea do cebit) que habent symbolū facilius ad inuicem transmutant. ¶ De gene. et corrup. vt aqua ex terra generat: quia in frigiditate habent symbolū. Elementū autē su perius (vt littera docet) superat elementū inferius sibi contiguū et primū in rari / tate et densitate in decupla p̄portione. Sic inferius elementū excedit super^o ele mentū sibi primū densitate in decuplo. Et vno ergo pugillo terre / hoc ex tanta terre p̄portione quanta manu teneri possit (pugillus em̄ diminutiū a pug^o di / citur vulgo faust) decē pugilli aque fiunt. Et quia ex vno pugillo aque fiunt de cem pugilli aeris: ex vno pugillo terre fiunt centū aeris: decies em̄ decē sunt cen tū. Et quia iterū ex vno pugillo aeris fiunt decē ignis: ex vno pugillo terre fiūt mille pugilli ignis: decies em̄ centū sunt mille. De equalitate ho et in equalitate elementoz require. Buridanū et Drem sup primo Hæreticorum.

T. cō. 25.

Generatio est duplex: simplex et fm̄ qd. Simplex est ge neratio substātie et diffinit sic: Est trāsmutatio hui^o tot^o in hoc totū nullo sensibili remanēte vt subiecto. Vel sic: Ge neratio est expoliatio materie a forma substāciali et muta tio in aliam formā. Generatio vero fm̄ qd est quelibet mu tatio vel alteratio.

T. cō. 10.

T. cō. 23.

Hac particula (que primo de generatiōe et corruptiōe libro responderet) de qui / busdā motib; et trāsmutatiōib; naturalib; exequit. Et primum de generatiōe et corruptiōe pp̄ria / qui sunt mot^o ad substātia / vn^o acq̄sitiū et alter de perditūus: deinde de motu ad q̄litate / qui alteratio vocat determinat: tertio de augmenta / tione et diminutiōe motib; ad quātitate vel substātia: quarto de actiōe et passi / one: postremo de mixtione elementoz psequit. Et cū suba teste pho. vii. Hæta. accidētī sit prioz pfectiōe tpe et diffinitiōe / primū de generatiōe determinat: quā primū diuidit: postea diffinitiōes certas ponit: demū tres p̄positiōes subinfert.

Lectio. iij.

Tex. cō. 4

Aduerte primo q̄ generatio sumit quādoq; p aggregato ex duob; for / mis: quarū vna deperdit et alia generat. Hui^o genera tionis author duas ponit diffinitiōes. Alio mō generatio p simplici forma siue substāciali siue accidentali capis: que fm̄ p̄hm et p̄ctru hispa. generatim sic diffi / nit: Est de nō esse ad esse pgressio: hoc est alicui^o forme vel substācialis vel acci / dentalis in aliquo subiecto acq̄sitiō. Et est duplex: equiuoca. s. vbi genitū nō assis milat in sp̄e et forma generati: vt generatio rane ex putrefactiōe terre aut aq. sic qz sup̄celestia: vt p̄ore sol et alia astra tanq; agentia vha / equo ce ad generatiōe hoz inferioz pcurrere dicunt. Et in hac generatiōe generās totale sp̄ pfecti^o est genito vel eq̄ pfectū. Alia est generatio vniuoca: vbi genitū simile est generati in specie et in forma: vt generatio asini ex asino / et plante ex planta: et caliditatis

Tractatus. II.

ex caliditate. Et fm Pbm. j. de generatione / z Authorem est duplex: simplex et fm quid. Generatio simplex est forme subalis in aliquo subiecto acq̄sita: vt for̄ me ignis in materia acq̄sita dicitur ignis ḡnatio: q̄ fm Bariliū de inghen sic des̄ scribit: Est mutatio facta in subiecto qua de potētia subiecti immediate incipit noua substātia. Et in re est forma subalis / vt alim: q̄ generat: sed dūmodo est genita non ampli⁹ generatio dicitur: q̄ re generatio nō ē q̄ddā accidens successiuū / vt pleriq̄ arbitrant / a forma ḡnanda distinctū. Dicit p̄mū q̄ sit mutatio successiuaz nā (vt pri⁹ ostēsum ē) ipa nō est mutatio instātanea: et hoc etiā p̄pter successiuam partiu materię p̄dispositionē cōtingit: nam act⁹ actiuoz fuit in patiēte p̄disposit⁹ co. ij. de aia. Dem em̄ ḡnationē p̄cedit alteratio: iō q̄ materię ps pri⁹ p̄dispositiō i eā prius forma introducitur. Deinde adiunctū est / facta in subiecto: qd̄ ad differētiā creatiōis dicitur: q̄ nō fit de potētia subiecti: verū nullo subiecto p̄supposito est alicui⁹ rei p̄ductio: vt creatio alicui⁹ intelligētie. Nam fieri siue educi de potētia subiecti nō est aliud q̄ ab aliquo agēte p̄ducti: qd̄ necessario materiā req̄rit actiō / nem sustentantē: sed fieri ex subiecto est materiā fieri partē essentialē ei⁹ quod fit et totū cōpositū fit: nam (vt ex. j. P̄psi. trahit) omne qd̄ fit naturalr̄ fit ex subiecto p̄disposito / tanq̄ ex parte ipam integrāte. Aut fit in subiecto p̄disposito de cuius potētia educitur. Nā omne qd̄ generat simplr̄ / aut est forma subalis q̄ fit in subiecto. i. in materiā / ipa in suo genere causandi p̄currēte. Aut totū cōpositū / qd̄ fit ex subiecto. Postremo adicitur / incipit esse noua substātia / ad differētiā alterationis / reliq̄rūq̄ motuū accidētaliū: qua p̄pter due aque cōfluētes nō dicuntur generatio: cū ex eis nō fit noua substātia. Sed qd̄ potissimū generat / an forma vel totū cōpositū: est p̄blemā: qd̄ tu sic dissolues. Nā generari dicitur triplr̄ analogicē. Aliquid em̄ generat subiectiue: vt materiā p̄ma / q̄ est subiectū generatiōis: q̄ in rei veritate generat fm Lōmenf. Sed forma generat terminatiue: q̄ fm se z qd̄ libet sui generat. Totū p̄o cōpositū generat totalitatiue siue completiue: qd̄ fm formā fit terminatiue / sed fm materiā fit subiectiue. Require Joāne canonicū q. i. quinto physicoꝝ et alios p̄hos.

Aduerte secūdo q̄ ḡnatiōis simplr̄ siue sube sūpte p̄ aggregato ex for̄ est ex. j. de gene. vbi li totū cathogezumatiue sumit z non sincathogezumatiue. sensibile p̄o p̄ re naturali. Per subiectū aut̄ denotiatiōis z suba cōposita exns ens in actu. Sententiā itaq̄ p̄dicte diffinitiois est / q̄ ḡnatio est trāsmutatio de vna suba in aliā vel de vno subiecto in aliud nō manere aliq̄ sensibili siue aliquo subiecto eodē. Et hec descriptio nō est p̄cise generatiōis nec p̄cise corruptiois: s̄ (vt dictū est) aggregati ex generatiōe vni⁹ z corruptōe alteri⁹: q̄ se p̄comitant simul in eodē subiecto. Et hec q̄ P̄hus. j. de genera. z corrup. norauit / dū post p̄dictā diffinitionē subiūxit / generatio iam hoc tale. Hui⁹ aut̄ corruptio. Per hāc nāq̄ diffinitionē p̄hus differētiā inter generatiōē substātie z alteratiōē habere voluit. Nā in alteratiōe / vt posteri⁹ dicitur / manet idē sensibile: quia eadē fm substātiā manet aqua in calefactiōe z postea: in generatiōe aut̄ nō manet idē sensibile: quia nō eadē res naturalis ante generatiōē manet z post generatiōē: sed q̄ an fuit corrupit: et que perfecta generatiōe est / primo acquirit: vt cum ex igne fit aqua: nihil forme substātiālis ignis que fuit ante motus initiū in materiā cōm̄pleto motu in eadē: alioquin due forme substātiāles cōplere essent in eodē subiecto. Nihil deniq̄ forme substātiālis que p̄ generatiōē acquirit ante initiū generatiōis fuit in materiā: quare nō manet ante substātiāle trāsmutationē et post idem sensibile. Licet aliqua eadē qualitas z quantitas numero in generato manet que in corrupto p̄fuit. Nam fm Auicē. j. siue physices / accidētia competētiā cōposito ratiōe materię: vt albedo / nigredo / vulnerū cicatrices z extensio eadē

T. cō. 24.

T. cō. 62.

q. i.

T. cō. 10.

T. cō. 23.

Lectio. v.
huius.

Lectio .III.

dē numero sunt in generato z corrupto/viuo z mortuo. Accidētia s̄o compositi rōe forme pueniētia nō manēt/ quēadmodū nec forma: vt gaudiū/spes/acc^o ridē di/intelle ctio. Sic q̄z accidētia cōpetētia cōpositio ratiōe toti^o nō remanēt/sicut nec cōpositū: vt somnus/vigilia/sensatiōes z id genus plura. et in sūma accidētia que corrupto inerat/nature geniti disconueniētia/forma geniti ea expellit vt sibi inimica: z opposita ad sui cōseruationē inducit: sicut rex occupata vrbe ei^o indigenas partes suas turātes seruat incolumes: nec migrare cogit: inimicos s̄o z sibi aduersos expellit z trucidat. require **Barth. inghen. j. de generatiōe.** ¶ Se cūda q̄z diffinitio nō de simplici generatiōe. i. forma que generat/intelligit: sed p aggregato (vt prius) ex corruptiōe prioris forme in materia/z introductiōe aliterius forme in ea que nō sunt vnus motus numero: quare sic explicat/Generatiō. i. p aggregato ex generatiōe p̄rie z corruptiōe simul sumpta/est expoliatiō id est p̄uatio/materie a forma subali. i. habita: z mutatiō in aliā formā. i. introductiō siue generatiō alteri^o forme substantialis: vel expoliatiō materie a forma id est corruptio forme a materia: vt dū aer ex aq̄ generat/materia (abiecta aq̄ forma) recipit aeris formā. Generatiō autē fm quid est alicui^o accidens in subiecto acquisitiō: que tres species habet: vt est alteratiō/augmentatiō cū diminutiōe ei^o opposita z motus localis. Vocat autē hec generatiō fm quid: quia accidens substantiē cōparatū est velut imago z vmbra: nam (vt **Philos. vij. metaph. testat**) accidētia nō sunt entia nisi quia entis.

Aduerte tertio

q̄ generatiōis modus tā animatoꝝ q̄z inanimatoꝝ talis est. Nā qualitatiue dispositiōes que re ip̄a sūt quatuor qualitātū primaz p̄positio siue cōtēporamentū/ agunt in materiā primā ip̄am alterando: per quā alterationē fit noue complexiōis p̄ductio/p̄iori discōueniēs form. eratiōe cuius de per accidens sequitur p̄cedentis forme in materia corruptio p̄pter defectum nō cōseruantis in materia: z fit noue forme in eadem introductio: que re ip̄a est generatiō: vt si ignis forma in ligno generari debeat: primo lignū per ignis caliditatē alterat z calefit: que calefactio siue caliditas forme ligni est discōueniēs z dispositiōnata: ratiōe cuius forma eius deperditur successiue/ z noua ignis forma introducitur. Notus autē generatiōis aimalū: iste est: nam semine in matricē suscepto qualitatiue dispositiōes in embriōis materiā agunt eam alterādo z yna cum vi seminali z qualitatiue organis (que organizare habēt) disponūt ac organizant materiā p̄ forma introducēda: z postea ad aliā forme embriōis dispositiōnē siue cōmixtiōnē disconueniētē/ de per accidens sequit ip̄ius embriōis forme corruptio: z forme viuū postea introductio: que in re est generatiō. Embriō autē est quid compositū substantiale ex seminibus patris z matris aggregatū/ cuius materia est in p̄pinq̄a dispositiōne ad forme generatiōnē viuū: vt est semen post certos dies in matricē: que ager natū re vocatur. ¶ De generatiōe s̄o bois (que admirāda est) perdifficile est loqui ac cum pudore: de quo hos versiculos cōes habeto. **Conceptū semen septē p̄missq̄z neratio diebus Est quasi lac/ reliquisq̄z nouē fit sanguis: Consolidat duodena dies: bis nona deinceps Effigiat. reliquū tēp^o p̄ducit ad ortū. Quod z Egidi^o medicus his carminib^o docet: Sex in lacte dies/ ter sunt in sanguine terni: Bis carne seni: ter seni mēbra figurāt. Sic itaq̄ q̄ a p̄ceptiōis die vsq̄z ad diē cōplēmeti z vltimificatiōis fetus (maxime si nono mēse nascat) sunt. xlv. dies/ motiōis s̄o. centum dies/ z natiuitatis tricēti. Forma autē si nono mēse nascat in. xlv. dieb^o format: in xc. mouet/ et. cclxx. nascit. de qua re medicū z Albertū p̄sulito. Ex quo cōstat/ q̄ tam femelle q̄z masculo nono mēse nascit siue corū embriōni anima rationalis. Sic rōna (nō asserēdo) xlv. die a p̄ceptiōe infundit: nascit vero femelle septimo mēse. xxxv. l. s. duplex die/ masculo autē. xxx. die. Anima autē humana duplicē habet ortū. Primus est ortus.**

Generatiōis mod^o generalis.

Generatiōis mod^o animalium.

Bois generatio.

Tractatus. II.

eius creatio fm theologos quo ipsa tota simul est/ cum prius nō fuerit: quod non fit in tēpore et in hoc cū intelligētiā ortu fm methaphysicos cōuenit. **S**ecūdus est quo ipsa successiue corpus humanū informat: quod prius nō informatauerat. Et fm hoc cū formis inferioribz conuenit: sicut em̄ inquit informare corpus quē ad modum forma p̄cedēs expellitur: sed forma embriōis successiue expellitur: et prius ab vna parte materie: deinde ab alia. quare aīa rōnalis tota prius informat vnam partē materie: vt materiā cordis quod p̄mū est viuēs et vltimū mortēs: deinde p̄e cordioꝝ aut cerebri. postea aliarū partiū corpous, ita q̄ in generatione hominis est successio nō rōne partiū aīe: nā partes vō habet/ sed partiū materie successiue ab aīa humana informari incipientiū. Neq̄ illa ḡnatio est ad aīam rōnalē tanq̄ ad terminū ad quē: sed ad cōplētā eius informationē. Forma aut̄ leonis alioꝝ q̄ aīa h̄ltum cū acq̄ritur: nō tota est: sed vna pars eius per alia acq̄ritur: et successio non solum ex parte materie verū etiā aīe puenit. Fitq̄ ea generatio ad formā substantialem tanq̄ ad terminū ad quē.

T. cō. 24.
scōi de ge.

Cum autē oīs expoliatio fiat a p̄trario: oportet ḡnationē et corruptionē fieri mediātibus p̄trarietatibz primaz qualitatum. Vnde patet/ q̄ elementa que in aliqua qualitate conueniunt/ facilius adinuicē trāsmutantur q̄ illa que in nullo conueniūt. Vnde quecūq̄ habent symbolū/ velox est eoz trāsmutatio. ¶ Et nota q̄ ḡnatio vni⁹ est corruptio alterius.

T. cō. 17.
p̄mi de ge
2 cor. et. 3.
phy. **T. ex.**
cō. 73.

¶ Quo pacto ḡnatio et corruptio in rebus naturalibz causentur breuiter ostēdit. deinde quedā de elemētoꝝ mutuo ḡnatione et corruptione subinfert. sed qz per expoliationē nil aliud q̄ corruptio (que est motus/ ḡnationi opposit⁹) datur intelligi. ideo de ea parū differatur. opposita em̄ iuxta se posita magis elucescūt.

T. cō. 4.

Aduerte primo q̄ corruptio quoq̄ duplex est fm quid scz. z est accidētis in aliquo subiecto deperditio: vt frigiditatis in ḡnatione: caliditatis in aere estuarij. Alia est corruptio simplex/ et est mutatio successiua facta in subiecto qua de potētia subiecti desinit esse suba. Et in re est forma substantialis que corrūpitur terminatiue: aut totū cōpositū/ quod corrūpitur cōplētiue: materia em̄/ cum sit ingūabilis et incorruptibilis (vt dictū est) nō pōt corrūpi: corrumpitur tñ fm quid: qz desinit esse subiectū forme corrūpende: sed quod annihilari a deo maximo potest/ nemo dubitat. Qz aut̄ corruptio sit mutatio successiua (vt prius ē ostensū) etiā p̄pter forme corrūpēde resistentiā cōtingit/ que p̄manere se diligit: et p̄pter dispositionē suē cōplētionē ei discōuenientē. Corruptiō aut̄ formam sunt qualitatiue dispositiones/ forme ab̄hiciēde discōueniētes, aut forma q̄ ḡnatur que alterā secū cōpari nō sinit. Sed corrūptibile est forma vel totum cōpositum. natū corrūpi. Et quodlibet tale in se habet sue coreptionis p̄ncipiū: vt qualitatiuas dispositiones, vel materiā que semp machinatur ad maleficiū/ p̄mo physicoꝝ. Rem autē corrūpi p̄rie est ipsam fm se et quodlibet sui desinare esse de subiecti potētia cuius terminus est suba. et sic solū forma corrūpitur: sicut ipsa sola p̄rie ḡnatur. Trifariā aut̄ res corrūpitur: ad subiecti corruptionē. vt sensatio asini ad corruptionē asini: vel a corrūpēte positio: vt pote a p̄rio: sic caliditas a frigiditate: et h̄rio: vel a puatiuo corrūpēte: vt a causa p̄seruatiua/ que cū remouetur/ corrūpitur forma eius/ cuius fuit conseruatiua. sic lumē in aere corrūpitur ad remotionē lucidi: et forma substantialis ad humidū radicalis consumptionē: et alia plura consimilr. ¶ Corruptionis aut̄ modus ḡnālis rerum naturalū est iste qualitatiue dispositiones que educere formā in materia intendūt/ agunt in mare

lectōe. 16.
p̄mi.

T. cō. 80.

Lectio .III.

nam primam in alterando: nouamque complexionem forme disconuenientem producentem: ad quam sequitur successiua forme substantialis desinitio per accidens: que in re est corruptio. In animalibus autem ab intrinseco corrumpere sic fit corruptio. Anima mediante calore naturali cordis aut epatis agit in cerebrum: in reliquis animalibus partes nimis alterando: in calefaciendo: ad quam calefactionem sequitur humidum radicale consumptio: et per consequens caloris naturalis extinctio: quae concomitat per accidens forme substantialis desinitio successiua: que in re est corruptio. Calor nempe naturalis habet se in aiaante perinde ac ignis in lampade: humidum radicale: ut oleum: teste Aui. scda fen. pmi. Nam quemadmodum oleo consumptio: ignis extinguitur: sic humido consumptio radicali sequitur forme corruptio per accidens. Ad iunctum est per accidens. nam nihil de se: et cum intentione ad sui corruptionem agit. cum omne ens diligit se permanere: primo physici. ¶ Sed corruptio hominis non est consimilis corruptioni leonis aut alterius bruti. nam corruptio hominis: sicut fit successiua: quia anima successiue desinit informare corpus sicut forma cadaueris successiue in eadem introducit. ideo primo manus emori videmus: et pedes deinde partes cordi vicinas. non tamen est ad non esse aie tanquam ad terminum ad quem: sed ad desinitionem informationis: sed forma leonis cum deperditur amplius tota non est: sed pars post partem deperditur: et post completam transmutationem nihil eius est. Quae corruptio tenet ad non esse simpliciter aie leonis. aia vero humana homini desinitio: quae cum prius fuerit: postea non sit: non habet: quia immortalis est: ut postea docebitur. Sed an aliquid corruptio sit naturalis siue mors. An denique hominis mors: (que re non est aliud quam desinitio successiua aie ab informatione corporis) beneficio alicuius plongi possit: alibi require medicos: et philosophum et praecipue consiliatorum dicitur. 113.

T. co. 81.

Aduerte secundo

mutua elementorum generatio et corruptio fit contrariis suarum formarum atque qualitatuum primarum tanquam instrumentorum earum. nam ipse sunt per quamdam exolutionem. id est forme subales puatione siue corruptione: homini fit a suo contrario: quia corruptio forme in materia fit per actionem agentis in passum: sed nihil agit in alterum: nisi contrarium. simile enim non agit in simile: primo de generatione. ideo materia prima est incorruptibilis: quia non habet contrarium. Sed quia elementa sunt suas qualitates contrarias atque formas nata sunt adinuicem agere et pati. ideo ipsa sunt adinuicem generabilia et corruptibilia. Actio enim et passio gratia generationis rebus pueniunt. Cum autem qualitates sint contrariae: et forme subales illarum qualitatuum produciuntur: et quato maior est qualitatuum actiuarum et passiuarum: et contrarias formas subales et ex formis subalibus contrariis. differens tamen quolibet elementum alteri contrariatur. Nam quoddam unum contrariatur secundum duas qualitates: ut ignis aque: et aer terre. Aliis vero duobus secundum unam tantum qualitate contrariatur: et in altera conuenit. ut ignis aeri in siccitate contrariatur: et terre in sola caliditate. unde elementa non symbola magis contrariari dinoscuntur: quam symbola. ¶ Elementa autem symbola sunt que vna qualitate actiua aut passiuam pueniunt: et altera contrariatur. ut ignis et aer conueniunt caliditate et contrariatur siccitate et humiditate. Sed elementa non symbola sunt: que vtraque qualitate contrariatur: ut ignis aque caliditate et siccitate contrariatur. quare Auctor de mente philosophi secundo de generatione infert: quod elementa symbola que in alio quaque qualitate conueniunt facilius et citius adinuicem transmutantur: quam non symbola: et que in nulla qualitate conueniunt. quia facilius est vna qualitate transmutare: quam multas. Sed cum elementa symbola transmutantur: solum vna qualitas transmutatur: sed illa in qua contrariatur: altera in qua pueniunt manente eade. ut cum ex igne fit aer: deperdit siccitas ignis: et acquiritur humiditas aeris manente caliditate remissiori. sic cum ex aere fit aqua: contingit. In elementis non symbolicis vtraque qualitas in suam contrariam transmutatur: ut cum ex igne fit aqua: deperdit caliditas

T. co. 80.

Elementa symbola

T. co. 25.

Tractatus. II.

et siccitas: et acris aque frigiditas et humiditas. cōsimilr dic dñ ex aere fit terra. Sic quoq; ex elemētis nō symboliēis simul vel collectim sumptis pōt tertiū gnāri. vt ex igne et aqua simul corruptis pōt gnāri aer aut terra, similr ex aere et terra simul depditis pōt gnāri ignis aut aqua. Et hoc fit/ cū vni⁹ elemētī vna qualitas fit altera sui nō symboli qualitate fortior: altera pō debilior: vt sit caliditas ignis fortior q̄ frigiditas aque: siccitas tamen eius debilior/ q̄ aque humiditas. quia caliditas ignis maior corūp̄it frigiditatē aque. Et quia humiditas aque est maior/ depdet siccitatē ignis: et sic remanebit caliditas et humiditas aeris accidentia: et aer erit penitus. Plura de hac re apud **Barri**. sedo de gnātiōe et alios in/ quiritō. An sez quodlibet elemētū in quodlibet aliud transmutari possit. Preter ea an in elemētis hñtib; symbolū faciliōr sit transitus. An deniq; ex quibuscūq; duob; elemētis nō hñtib; symbolū quodlibet tertiū gnāri possit?

q̄stione. 9.
q̄stione. 10.
q̄stione. 11.

Aduerte tertio hec positio (gnatio vnus est corruptio alteri?) non est ex toto vera nec in gnatione subali/ nec accidentali: ex quo sunt mutationes opposite quātū ad terminos ad quos vadūt: q; gnatio est ad esse: corruptio vero ad nō esse: quāq; tñ hi termini gnatio et corruptio de eodē verifcantur vt de rebus pure successiuis patet: in quib; idem est esse gnari et corūp̄i vt modo supponitur. pbatur q; nō sit vera in gnatione subali. si plures forme substantiales vltimate sint in eodem pposito et vna p̄us altera introducū: nec in gnatione accidentali est vera: nam cū aer illuminatur/ nihil expellitur. Similr quādo intellectus intelligit/ et volūtas vult/ nō oportet aliquid corūp̄i. P̄hus tamē eā in gnatione substantiali ad hūc sensum posuit. Ad gnationē vnus cōpositi substantialis quod fm oēm formā suā generat: sequitur corruptio alterius cōpositi sub/stantialis: et econtrario ad corruptionē vnus seq̄tur generatio alterius. Ad quā pbandā supponitur p̄mo/ q; plures forme subales vltimate specie distincte non possunt esse partes essentielles eiusdē cōpositi. Alioquin cōpositū diuersarū esse t̄ sp̄ez. Sedo supponitur q; materia p̄ma sine forma subali/ siue nuda esse nequit. Alioquin materia nō esset pura potētia: p̄tra p̄m p̄mo p̄ysi. quibus sic suppositis ppositio sic ostendit̄. qm si aliq; gnatur cōpositū/ eius materia nuda nō sterit. ergo cū aliqua forma subali ante eiusdē cōpositi gnationē: sed forma que generat cum pote forma stare nequit: per p̄mā suppositionē. ergo ad gnationē vnus cōpositi seq̄tur corruptio alterius cōpositi. ¶ Sic etiā ad gnationē accētis hñtis contrariū sine quo aut eius p̄rio materia stare nō pōt/ sequit̄ corruptio alterius accētis oppositi et ecōtrario: vt ad gnationē caliditatis seq̄tur frigiditatis in estuatio corruptio. Et si gnatio natura p̄cedit corruptionē: nō tñ tpe. nā eodē tēporis instante fit generatio vnus forme/ et corruptio alterius: alioquin materia staret nuda: sed diuersimode: q; p̄mum instans esse forme generāde est p̄mū instans nō esse forme que corūp̄itur. in eodem em instanti in quo verū est dicere/ forma corūp̄da nō est in materia/ sed fuit in materia: pro eodē instanti quoq; verum est dicere formā generandā esse in materia: et ante nō fuisse in materia. vide **Barri**. in gen. p̄mo de generatione.

q̄stione. 5.

Alteratio est mutatio de qualitate p̄ria in qualitatē p̄trariā vel mediā. ¶ Differt autē generatio ab alteratione: q; alteratio est mutatio de qualitate accidentali in qualitatē accidentalem. sed generatio est transmutatio de forma substantiali in formā substantialē. Item in alteratione manet idem subiectū sensibile: in generatione vero nō. sensibile dico/ p̄pter

Primo de
ge. et cor.
t. cō. 7.

Lectio. V.

materiam primā que quāuis manet / nō tñ est sensibilis.

De alteratione pprie dicta determinat q̄ omnē generationē substantiale (re/ste pmentatore. j. P̄hyf.) p̄cedit atq; in eam ordinat: generatio em̄ finis est alte/ratio. ideo si generatio est impossibilis: alteratio est impossibilis. sine em̄ in/possibili existēte: media tridē finis esse nō p̄nt. augmētationes deniq; z nutriti/ones absq; alteratiōe p̄ua (vt patebit) nō fiunt. Primo itaq; alteratiōe stricte caprā diffinit: deinde duas ipsius ad generationē substantiale d̄ras de mente P̄h. j. de generatiōe ponit: licet (vt videbit) sint multo plures.

Lectio quinta

Aduerte primo

Alteratio vt est species motus / nō sumit z actiue p̄ alterante vt igne calefaciēte. nec passiue p̄ alterabili vt aqua. sed p̄ actu medio quo alterans alterat z alteratum alterat. et hoc bifa/riam. vel pro mutatione successina composita ex acquisitiōe qualitatis: z desit/one alterius qualitatis sibi p̄trarie: sic productio caliditatis z corruptio frigiditatis in eodem subiecto est alteratio: hoc modo cepit Authoz in littera ex P̄ho vij. p̄hyf. z ex p̄dicamentis. Et huiusmodi alteratio nō est vn⁹ motus sim/plex. q̄ non est vnitas dispositiōis siue forme: sed est p̄positus ex duob; motib; quoz vnus est acquisitiu⁹: z alter deperditu⁹. Quāq; vero sumit alteratio pprie p̄ motu simplici siue pro qualitate simplici / que acquirif aut deperditur. sic trifa/riam. Primo large: vt est acquisitiō aut deperditio successina vel instāanea ali cuius accidentis / qd̄ nō est dimēsiō: vt est illuminatio medi; sensatio et intel/lectio. Additur q; non est dimensio / p̄pter rarefactionē / z p̄densatiōem: per q̄s di/mensio acquirif aut deperditur vt dicitur. Secūdo pprie z stricte: sic alteratio est

T. cō. 10.

T. cō. 14.

mutatio de potentia subiecti inter qualitates p̄trarias aut medias: q̄ immedia/te acquirif aut deperditur. qualitas prima aut media: vt est calefactio: aut albedinis productio. de qua hic z P̄h. j. de generatiōe. Qui tamen p̄ mutatione successina ex acquisitiōe qualitatis z alterius qualitatis p̄trarie corruptiōe cō/p̄posita alteratiōe (vt ostendit) esse volebāt: cum dixerunt. Alteratio est mu/ratio. i. motus de vna qualitate accidentali contraria. s. de p̄denda: in aliam qua/litatem p̄trariam vel mediam. s. acquirendā: vt frigiditatis corruptio: z calidita/tis in eodem subiecto acquisitiō. ¶ Et huius quattuor: sunt modi. Primus est de contrariō in p̄trarium: siue de extremo in extremum. i. de qualitate prima contraria in qualitate primā p̄traria: siue de qualitate scda extrema in qualita/tem secundam extremā: vt cum ex calido fit frigidum: aut ex albo nigrum. Se/cundus est de p̄trario vel extremo in mediū: vt cum ex albo fit rubeum. Terti⁹ est de medio in extremum. vt cum ex rubeo fit album. Quart⁹ de medio in me/diū: vt cum ex rubeo fit flauum. per mediū intelligendo qualitatē mediam si/ue secundam inter duas extremas: vt inter colores extremos: qui sunt album et nigrum / sunt alij colores medi;. de quibus infra. Tercio alteratio sumitur pro/pt̄issimē z strictissimē / sic est mutatio inter qualitates primas actiuas et passiu/vas adinuicē. Cui⁹ quattuor sunt species vt calefactio / frigefactio / humectatio / exiccatio: que in re sunt caliditas / frigiditas / humiditas / z siccitas: pro/ ut usucce/siue in aliqua re p̄ducuntur aut deperduntur. Nec alteratio est fluxus quidam a qualitate fm̄ quā fit alteratio distinct⁹: sicut nec mot⁹ est aliud q̄ forma flu/ens. Require Bux. tertio P̄hyicoz. et duas de motu commentatoris opinio/nes ibidem.

lectiōe sc̄a
quenti.

Aduerte secūdo

Ad alteratiōem quemadmodū ad quemlibet aliū morum tria exigūtur. Primū alterans z est mouens siue motor in alteratiōe: q̄ quādoq; est compositū: vt ignis. quādoq; forma sub/stantialis ipsius ignis. quādoq; accidēs vt ignis. caliditas. Et est duplex: in/

Cōmē. 4

Tractatus. II.

trínsecum scz q̄ est alterati pars/aut eius accidens sibi aut parti eius inherens: vt aque forma in refrigeratiõe. Aliud est alterans extrínsecum qd̄ non est pars alterati nec accidens eius: vt ignis vel eius caliditas aquã calefaciens. Secun- dum est alteratũ siue alterabile q̄ est vel materia vel totum compositũ natum alterari. i. aliter z aliter se habere s̄m prius z posterius per aliquã qualitatem. Tertium est qualitas ipsa s̄m quã fit alteratio vel que p̄ morũ huiusmodi acquiritur. ¶ **M**odus itaq; alteratiõis est iste: qualitas p̄ma (vt ignis caliditas) de se species multiplicat in alteratum vt pore in aquã que species ibidem fortif- ficatẽ similem sibi qualitatem scilicet z caliditatem in aqua producunt: que produ- ctio caliditatis est in re alteratio. itidem de qualitatẽ deperditione dicitur. Nam duplex est alteratio. Quẽdã acquisitiua qua aliqua q̄litas que non est dimẽtio acquiritur: vt caliditatis p̄ductio. Alia est deperditiva qua aliqua deperditur qualitas in aliquo alterabili: vt corruptio frigiditatis in aqua. In qualibet em̄ alteratiõne vna qualitatis portio prius altera acquirit: que portio gradus apud Phos vocari solet: ita vt p̄mo primus gradus, deinde secundus/ postea tertius z sic deinceps: qui simul manẽtes fortificati z penetratiue vniti producunt cum abiectione sui cõtrarij qualitatem similem. Esti alteratio fiat ab intrínseco sub- iectum in qualibet sui parte (si impeditum non fuerit) alteratur: vt cum aqua calefacta se ad pristinam frigiditatem reducit. Si vero fiat ab extrínseco alteran- te/citius alteratum s̄m partez viciniorẽ/ q̄ distantiorẽ alteratur. Omne em̄ agens fortius in p̄pinquũ agit/ q̄ indistanti: vt postea docebit̄.

lectiõe. 7.
huius.

Aduerte tertio q̄ prima alteratiõis a generatiõe simpliciter differe- rentia est ratione termini/ ad quẽ quia generatiõis ter- minus ad quem est substantia vt forma substantialis: sed alteratiõis est quali- tas accidentalis. Secũda differentia sumitur penes subiectũ. Nam generatiõ- nis subiectum est ens in pura potentia hec est ipsa materia suscipiens formam substantialem q̄ acquirat. z hec non est sensibilis aliquo sensu vel exteriori aut interiori: sed per intellectũ dumtaxat (vt ostensum est) discursiue cognoscit̄: quẽ admodũ Cõmentator argumentat̄. si transmutatio naturalis est: materia p̄- ma est: sed transmutatio naturalis est. igit materia p̄ma est. Alteratiõis sub- iectum denominatiũ est ens in actu. i. totum compositum q̄ est sensibile scz per accidens: idem sub vtroq; termino transmutatiõis (vt ostensum est) permanens vt aquam aut hominem cũ calefit alterari dicimus. Tertia differentia/ alteratiõ- nis subiectum intellige denominatiõis dicitur alterari: generatiõis vero subie- ctum modo dicitur generari. licet Cõmentator p̄mo Phisic. dicat q̄ materia est que in rei veritate generatur: sed id fit solũ subiectiue: vt dictum est. Et quã- uis alteratiõis subiectum inhesionis sit materia p̄ma: illam tũ vulgares no p̄- cipientes compositum (quia est sensibile) dicunt alterari. Quarta differentia/ p̄ generatiõem perfectius ens acquiritur eius subiecto: per alteratiõem vero min⁹ perfectum quia accidens. Quinta differentia/ alteratio intenditur z remittitur p̄ gradus. in alteratiõne vt in pluribus fit gradualis intentio vel remissio. in ge- neratiõne nequaquã s̄m cõmunem opiniõnem. Sexta omnem generatiõem p̄- cedit alteratio immediate (vt dictũ est. disponens subiectũ pro generatiõe) oẽm vero alteratiõem non precedit alia alteratio: neq; alia generatio. Septima diffe- rentia/ ad vnũs forme substantialis generatiõem sequit̄ alterius forme corru- ptio: vt dictum est. sed in alteratiõne non semp est necessariũ: vt in illuminatiõe mediũ z intellectiõe: vbi nulla qualitas contraria siue opposita expellit̄.

lectiõe. 4.
p̄mi.

Augmentatio est mutatio de minozi quantitate in maio- rem quantitatem. Diminutio vero est motus de maiozi quã

Lectio. VI

titate in minorem. ¶ Et nota q̄ augmentatio proprie dicta solum est in rebus animatis: et non in inanimatis. Ad augmentationem vero proprie dictaz requiritur q̄ quelibet pars aucti sit aucta. ¶ Item augmentatus ⁊ augmentans debent esse quodammodo similia et quodammodo diuersa: similia quidem in materia: et diuersa siue contraria in formis/ quoniam agentia et patientia necesse est esse similia et diuersa.

Ex post
p̄dicamēz
z. v. p̄hy.
L. cō. 18.
j. de ge. et
cor. L. ex.
cō. 31.
Ex L. ex.
cō. 33. j. de
ge. ⁊ cor.

Hunc de augmentatiōe pprie dicta que est quedā generatio ad quantitatis aut substantie ptialis fm diuersas opiniones. pr̄requirēs quoq; alterationem determinat primū etus diffinitōz ad mentē P̄hi primo de generatione sumptaz ponens. Postea diminutionē que est motus augmentationi oppositus diffinit. Demum augmentatiōis tres subiungit pprietates.

Lectio
sexta

Aduerte primo Augmentatio bifariā accipit pprie ⁊ improprie: Improprie multifariā: nam q̄nc̄ p̄o intentione: vt caliditatem cū intendat augeri dicimus. q̄nc̄ p̄ maioratiōe quātitatē discrete sic numer⁹ addita vnitate auget. quandoq; p̄o maioratiōe siue alicuius extrinseci appositioe: vt aqua per nouē aque appositioez auget. quandoq; vero p̄ maioratiōe facta p̄ dissimilis appositioez: sic ignem p̄ appositioez lignorum auget dicimus. Secūdo augmentatio pprie sumit. vt est species motus: de cui⁹ termino intrinseco ad quem sunt duo modi dicendi. Nam vulgo dicunt augmentationem ⁊ diminutiōem esse motus accidentales ⁊ fieri ad maiorem quantitatem ⁊ non ad partialem forme substantialis ad generationē: qd ⁊ Author obseruare videtur. Et Philosophus primo de generatione ⁊ corruptione distinguens augmentationem a generatione. Primo ex parte termini ad quē: quia generatiōis termin⁹ ad quem est substantia. Augmentatiōis vero quantitas ⁊ diminutiōis. Tum ex parte subiecti (vt dicunt) distinguunt: quia subiectum augmentationis est ens in actu ⁊ compositū. v. P̄hy. Generatiōis vero ⁊ nutritiōis ens i pura potentia ⁊ materia. Tum ex parte potētiaz: quia distinctaz potētiarum distincti sunt actus. secūdo de anima. Sed potentia augmentatiua ⁊ generatiua (per Aui. sexto naturalium) realiter distinguuntur: et hoc idem Author sentire posteri⁹ videtur. Tum quia Philosophus augmentationē verum esse motum p̄cedit: generationē vero non. Et fm hos augmentatio sic diffinitur. Est maioris quantitatis in viuente p̄ intus susceptionem alimenti conuersi in naturam aliti acquisitiō. Diminutiō vero est viuētis a maiore quantitate in minorem mutatio. Et hi inter augmentationem ⁊ rarefactiōem hanc ponunt differentiam. quia augmentatio fit aliquo corpore adueniente: primo de generatione sed in rarefactione nullum corpus extrinsecum ingreditur: quinto P̄hy. Darfilii autem de ingen. Philosophus acutissimus et pleriq; alij tenent augmentationem esse quandam partialis forme substantialis ad generationem. et esse motum substantialem et non accidentalem. sic etiam diminutiōem esse quandaz forme substantialis corruptionem. Attamen is distinguit quia augmentatio ppria quandoq; sumitur p̄o totali aggregato ex omnibus formis partialis alicuius viuī a principio vsq; ad statum in quo vni⁹ ulterius augeri non potest. sic non est vnus motus: fit enim frequens in ipsis interruptio neq; est ibi subiecti vnitas: imo forte tot sunt motus totales quot

L. cō. 25.

L. cō. 14.

L. cō. 32.

L. cō. 84

Tractatus. II.

sunt porri/in quib; fit augmentatio. ¶ Scdo p simplici partialis forme substantialis acquisitione: sic augmentatio fm Barfi. est conuersio nutriti in potentia corporis aiat in corpus actu animatu/maius q̄ erat deperditu p actione caloris naturalis: facta ab aia: vt viuum sua debita attingat quantitate. In qua diffinitioe q̄rtuor augmentatiois cause tangunt. Na cu dicit/est conuersio/habet causa formalis improprie loquedo: nam neq; motus neq; aliqd accidens causam formale habet ppria. Et p hmoi conuersione nutriti fit quedam adgeneratio forme substantialis: na augmentatio in re est adgeneratio forme substantialis siue forme ma substantialis q̄ adgenerat (iuxta scdm modu) in viuo ex nutritio que maior est illa que imediate ante hoc fuit resoluta: si em solu tanta adgeneraretur quanta fuit resoluta/ no diceret augmentatio/ sed nutritio: que ab augmentatioe sola rone differre videtur. nam pnotat sola deperditu restauratione: augmentatio po cono/rat q̄ vltra hec restaret plus q̄ fuit deperditu: ideo in senib; repit: augmentatio no: ideo habet se vt superius/ z inferius. Addit latius in diffinitioe nutriti in potentia corporis animati/ tangit causa materialis: na ex alimeto fit augmentatio. Causa aut efficiens instrumentalis habet cu dicit/ per actione caloris naturalis: q̄ in re est accidens siue caliditas humido radicali inherens. Aut (fm medicos) est spūs nutritiu in vetriculo cordis genitus ex sanguine ebullente: cui officiu est calefacere/rarefacere/leuificare/resoluere z porrificare. Addit/ facta ab aia: per qua particula causa efficiens principalis augmentationis ostendit: nam ipa est prin/cipiu quo viuim/sentim/augemur z c. ij. de aia. Postremo adijcit/ vt viuū suā debitā attingat quantitatē: tangit causa finalis augmentatiois: na (vt postea dicitur et. ij. de aia) habet omnium a natura constantiu certus est terminus augmenti z de/cremēti. Debita vero quantitas dicitur qua frequenter indiuidua eiusdem speciei z complexionis fm eodem cursu nature vt plurimum attingit: et in qua suas opationes debitas exercere possunt. req̄re Barfi. sup. j. de gene. q. r.

T. cō. 24.
Lectio. iij.
trac. tertij
T. cō. 41.

Aduerte secūdo q̄ ad augmentatione quadoq; alij motus concurrunt. Primum motus localis: na alimēti crudi ad stomachū vel pportionabile stomacho approximatō requirit: z attractio eiusdem decocti et digesti ad partes corporis animati porrosas: que fit virtute attractiua: de q̄ infra. hmoi autē approximatō est verus motus localis. Secundus est alteratio: nam nutrimentū in principio aucto est dissimile: in fine po debet esse simile: quod fit per alteratione z digestionē transmutante ipm de potentia ad actū: z faciente eum digestū z decoctū postq̄ erat crudū. Tertius est corruptio: quia alimentū corpiviuventi assimilari neq̄/ nisi corrupat: hmoi autē corruptio pot dicit digestio. Quartus motus est vera generatio partialis forme: quia materia in qua forma alimēti corumpit/ no manet nuda: ideo viuētis formā recipit: vt carnis vel ossis. Et generat noua forma substantialis partialis: q̄ re ipa est augmentatio fm Barfiliū. Quintus est nutritio: nam p augmentatione qlibet viuētis pars porrosa plus acquirat q̄ deperdit: ergo qlibet pars nutrit. Nutritio em in viuēte est deperditu restauratio: modo impossibile est q̄ plus acquirat q̄ est deperditu/ nisi deperditu restaret. Nec opinari debeas augmentatione esse simul hosce quadoq; mor: vt aliqui arbitrati sunt: alioquin augmentatio no esset motus/ cōtra Pbm. v. phis. z alibi sepius. Nam sicut idē est ppositio z vna ppositio. j. Elenē. ita idem est motus z vnus motus. Tum quia alimentū quadoq; ad stomachū asini mouet nec tamē asinus auget. ¶ Ex his patet modus augmentationis z nutritiois. Na in simili pfecto quattuor digestioes fm Auic. celebrant/ sumēdo digestionē p qua libet notabilis transmutatioe ipsius nutriti versus substantiā mēbrū. Nutritiu primo in ore masticatioe (que pprie digestio no est) mediāte saliuā pparat: atq; in stomachū mittitur: vbi prima digestionē in vnam substantiā albam digerit: que

T. cō. 18.

Lectio. VI

a medicis chylus vocatur: ibiq; puro separato ab impuro/impurū per egestio-
nem emittit: purum ſo ad epar mittitur: vbi ſecunda celebratur digestio: nā chy-
lus per venas meſeraicas fertur inter ſtomachū et epar mediantes ad epar vbi
in vnā maſſam rubeam digeritur quattuor humores confulſe continentē: vt po-
te bilē ſanguineū/pituitā z atram bilē: que maſſa chymus a medicis vocat. **Ter-**
tia digestio fit i venis: nam a chymo ſeparatur bilis ſiue cholera rubea p maiori
parte: que ad chiftim fellis mittitur: per viam in epate ad hec deſtinata: atra ſo
bilis mittitur ad ſplen pervenas ad hoc deputatas: et he due biles nequaſ ſunt
p nutritiōe conuenientes. Reliqua vero ſanguinis maſſa cum pblegmate ſiue
pituita ad venas magnas ab epate mittit: et p eas ad venas capillares in qui-
bus digeritur in ſanguinē ſubtilem. **Quarta** digestio fit in membrīs: quoniā ſan-
guis ad ſingulas mēbrī partes tam carnis q̄ oſſis porroſas mittitur: ad hec vir-
tute actiua potētie vegetatiue cooperāte: in quib; partib; purum ab impuro ſe-
paratur. **Purū** em̄ conuertit in membrū per corruptionē forme nutritiōe et ge-
nerationē noue forme viū tante quanta deperdita fuit. Si ſolum nutritio fit:
vel maioris q̄ fuit deperdita in eodē animato. Si eſt augmētatio. Impurū ſo/
per ſudozes emittitur: aut in pinguedines/vngues vel crines conuertitur. Par-
tes autē porroſe in animalib; duplici de cauſa ſunt neceſſarie. **Prima**/qz calor na-
turalis ſe nutriēdo in corpus agit z ipm reſoluēdo porroſ. i. parua forma ſina fa-
cit: per que languinē quandā creſcere conſpicimus. **Secūda** vt per illas fiat nu-
triciō z augmētatio ac etiā ſupfluitatū corpi aiato nocētū expulſio.

Aduerte tertio q̄ augmentatiōis octo condiōes ponunt. **Due** in lit-
getur et decrementum patitur phyſice/ niſi nutriat: z nihil nutritur niſi cōmuni-
cet vita. **Anima** em̄ cauſa eſt efficiēs motuum z operatiōnū qui ſunt in corpori-
bus animatis/ vt ſunt animata. **Secūda** in augmentatiōe pprie dicta neceſſe eſt
augmentatum (id eſt ipſum animatū quod augetur) et augmentans/ ſcilicet con-
ſtitutiū: vt alimentū vel cibum ſimilia eſſe z diuerſa: ſimilia quidē in materia/
id eſt habere materiā eiūſdem ratiōis: et diſſimilia in formis/ id eſt habere for-
mas diuerſas/ ratiōe cuius ſunt actiua z paſſiua adinuicem: alioquin alterum
tranſmutari in alterum nō poſſet: omnia em̄ talia conueniunt in materia z diſ-
ferunt in formis: ac contrarietate aliquam habent in formis. **Simile** enim non
agit in ſimile/ primo de generatiōe: nec patitur ab altero. **Alie ſex** condiōes
primo de generatiōe ponuntur: tres quidem affirmatiue/ tres ſo negative. **Prī-**
ma/ quod augetur/ ſic ſe habeat q̄ quelibet eius pars/ ſcilicet porroſa augetur:
dūmodo animatū fuerit ſanum/ et nutrimentum fuerit ſufficiens: alioquin non
eſſet ratiō/ curvna partium z non alia augetur. Pars em̄ nō porroſa non auge-
tur pprie per intus ſuſceptionem: quoniā aliqua augmentatio fit per ſuſtaponi-
tiōe alicui: vt que fit in parte non porroſa. et illa eſt impropriā. **Quedam** vero
per intus ſuſceptionē: vt que fit in parte porroſa: que eſt augmentatio pprie dicta.
Que ideo ſm Phyloſophū ſm partes formales eſſe dicitur et non ſm materia/
les. **Qz** per partes formales ſm **Arſiliū** intelligantur partes porroſe/ et p par-
tes materiales partes non porroſe: cauſam aut huius denominatiōis eſſe dicit:
Nam partes non porroſe ppter paruitatem actualiter non ſentiuntur: partes ve-
ro porroſe ſentiuntur. **Cum** ergo forma dat eſſe actuale z ſenſibile: partes porro-
ſe (quia ſunt ſenſibiles) formales dicitur. **Sed** quia materia eſt inſenſibilis/ par-
tes non porroſe ſua paruitate dicuntur materiales. **Alias** de hac re expoſitiōes
apud eundem et alibi require. **Secūda** condiō/ q̄ augmentatio fit aliqua a d-
ueniente ſubſtantiā ab extrinſeco/ vt cibo: quod quidem conuertatur et reſoluatur
in naturam alicui in maiores partes q̄ fuerint deperdite. **Et** qd̄ diminuat

Tractatus. II.

aliquo fm substantiā z magnitudinē recedente minuat. Propter quā conditionem augmentatio a rarefactione differt/ vt prius ostēsum est: et diminutio a condensatione. Tertia conditio: corpus animatū quod augetur/ manet idem ante augmentationem z post. Nam quibus partes actione caloris naturalis continue defluant: aut a materia sola/ vt in homine: aut ab vtraque parte substantiali/ vt in ceteris animantibus: nihilominus similes in figura/ situ z ordine continue reperiunt: vt in alveo fluente contingit: deo animatū semp manet idē tertio modo identitatis. Nam quadrifarie aliqua dicitur esse eadē numero: quare **Barth.** pmo de generatione z pmo physicorum circa istā questionē. An sortēs idē sit hodie q̄ heri fuit. ¶ Negatiue vero conditiones sunt tres. Prima vt aliquid augetur et diminuat/ nō est ponendum vacuū: nam prius ostēsum est nullum tale esse. Secunda/ vt sit augmentatio nō est ponenda penetratio corporū: nam plura corpora in eodē loco esse non possunt/ quarto Physicorum. Tertia: augmentatio nō fit adueniente alio quo incorporeo: nam per incorporeū additū nihil fieret maius: sicut nec indiuisibile additū diuisibile.

R. cō. 55.

¶ Diminutio sō est corruptio forme substantialis maioris q̄ est forma generanda ex materia nutrimenti eiusdē speciei secū. Et iuxta hunc modū diminutio est partialis forma substantialis que corrumpit: que est maior q̄ forma generanda: et est motus deperditū augmentatiōi oppositus. Verus autē diminutionis est anima mediāte calore naturali in partes membrorum agit: ad quam actionē deperditū sequitur corruptio partialis forme substantialis viuī. Et postea si minor forma generabit ex materia nutrimenti q̄ sit resoluta siue corrupta/ respectu cuius dicitur diminutio.

¶ Nutritio quādoq̄ sumitur p̄ conuersione vni⁹ rei alteri dissimilis/ in substantiam alteri⁹: sic dicimus ignem nutriri oleo. Quādoq̄ proprie/ vt solum viuētib⁹ cōpetat sicut augmentatio proprie: sic nutritio est adgeneratio partialis forme substantialis ex materia nutrimenti existēte in potentia ad eā/ facta a calore naturali z anima: vt viuū persistat in suo statu restaurādo deperditū. Et in re est partialis forma adgenerata in viuēte: sic omnis augmentatio est nutritio: vt dictū est/ z nō eō contrario: vt de nutritiōe senum z arborū veterū constat: immo ipse primū in materia nutrimenti z causa materiali cōueniūt: similiter in efficiēte z principali z instrumentali: vt anima z calore naturali. Sed in causa finali differūt: nam nutritiōis causa finalis est restaurare deperditū per actionē caloris naturalis: z conseruare indiuiduū in esse/ non curando an magis vel minus restauret q̄ fuit deperditū. Augmentatiōis sō est debita q̄ntitas. Quo pacto autē sit nutritio/ dictū est in modo de augmentationis. De quibus latius infra apparebit.

tertio tra.
lectiōe. iij.

¶ Rarefactio z condensatio motus oppositi quādoq̄ sumit proprie/ quādoq̄ improprie. Rarefactio impropria dupliciter. Primo est partium alicuius corporis altero corpore subeunte dilatatio: vt cum aer aut aqua subit cōcavitates spongie aut lane: tunc partes spongie imbibitiōe aeris aut aque/ (vt que adueniente corpore cedunt) dilatant z maiorant. Condensatio ei opposita est partium corporis altero quā de corpore exeunte cōpressio: vt cum spongia plena aqua cōprimat. Secundo rarefactio impropria est alicui⁹ per distractionē partium nullo subeunte corpore extensio: vt cū coriū aut cera extendit in longū/ aut aqua digito in longū porrigit: in quibus nō est segregatio partium dimensionis extra se: nam quantū vna dimensio vt longitudo crescit: tantum altera vt profunditate vel latitudine decrescit. Condensatio autē ei opposita est alicui⁹ per approximationē partium nullo egrediente corpore coarctatio z cōstrictio: vt cum cera in longū aut latum extensa/ in vnam massam cōglobatur. Alia est rarefactio proprie: et est alicuius corporis nullo extrinseco corpore ingrediente extensio: que a plerisque sic diffinitur. Rare-

Lectio. VI

factio est mutatio successiua qua aliquod corpus fit maius q̄ immediate ante hoc fuit/ nullo corpore extrinseco ingrediēte: vt in lacte bulliēte constat, et in re est noua quātitas que generatur. Sed condensatio pp̄ia ei opposita est mutatio successiua qua aliquod corpus prius magnū fit minus sine egressu corporis extrinseci: vt dum aqua bulliēs ab igne remouetur: vbi hec aque bullientis quātitas per calorem acquisita corrumpitur: que corruptio quātitatis dicitur condensatio. Non autem inter alias species motus annumeratur: q̄ ad alios motus consequuntur. Nam omnis rarefactio aut condensatio vel fit per alterationē vel motum localem, vt lac in olla semiplena ad ignem posita per alterationē ⁊ calefactionē ignis bulliendo fit plena. Similiter si viola vitrea circum ignem locetur: aereq̄ in eo calefacto/ demum os ipsius ad aquā ponatur/ sic aer condensatus in duplo fit minor q̄ prius fuit, et ne vacuum committatur: oportebit aquā ingredi violam. Sic in motu locali facile apparet. Nam in descensu lapidis aer insequēs rarefit/ necesse est: et alteri condensatur. Alioquin ad lapidis motū sursum celum cedere oporteret: aut fieri vacuum: aut penetrationē corporum, quorū nullum est per naturā possibile. Et hec tria iam dicta cogunt rarefactionē ⁊ condensationem asserere. Tria autem ad rarefactionē concurrunt. rarefaciēs scz/ rarefactibile ⁊ rarefactū. **M**odus vero rarefactionis est iste secūdū Buridanum. Cum rarefaciens vt ignis, rarefactibili vt lacti applicetur: producit sua caliditate excellenti continue nouam quātitatē: vbi precedens cum sequēte manet: que se penetratiue vniunt sic quod rarefactione facta omnes quantitates simul reddunt corpus extensius ⁊ nulla deorsum. In condensatione maior quantitas corrumpitur ⁊ nulla noua generatur: vt si corpus ad bipedalitatē rarefactum fuerit: primo quātitas medię pedalis corrumpitur: postea quantitas penultimo introducta: et sic deinceps, et sic condensatio est motus deperditiuus. Nec obstat quod quarto physicoz dicitur: **T. cō. 55.** q̄ penetratio corporū est impossibilis. nam (vt inquit) de penetratione dimensionū actu extra se inuicē existentium intelligēdum est. Sed s̄m **D**arsilium quantitas precedens in rarefactione cum quantitate de nouo genita non manet: sed semper ad generationē noue quantitatē precedēs corrumpitur, et vltimo producta manet redditq̄ totum subiectum extensius. vt si aer pedalis rarefieret ad quantitatem bipedalem/ solum esset vna quantitas bipedalis postremo producta et omēs precedentes sunt corrupte. Cur autem he quantitates simul non maneant. licet sint eiusdem speciei: cum tamē sint dimensiones/ ipsis simul esse in eodem subiecto repugnat. Alioqn corporū penetratio fieret: que quarto physicoz est impossibilis vt prius dictum est. Sed quo pacto fiat rarefactio ⁊ condensatio secundū **O**cham qui tenet quantitatem non distinguī a substantia: alibi inquire. **P**eter⁹ ea an rarefactio ⁊ condensatio sint possibile: vide quarto physicozū in questionibus communibus. Sed an rarefactio sit augmentatio: require **D**arsilium suū per primo de generatione.

Ad actionem et passionem requiritur contactus. ideo nota q̄ cōtactus fit multis modis. dicitur enim vno modo in contiguis: quorum vltima sunt simul. sicut superficies tangit superficiem: et sic quicquid tangit tangitur. Alio modo dicitur contactus per similitudinē/ secundū quod dicimus res tristabilis tangit nos: et hoc modo non quicquid tangit

Ex cō. 5
ge. ⁊ cor. 1
Ex. 2 cō.
43. ⁊ infra.

Tractatus .II.

tangitur. Tertio modo dicitur contactus in cōtinuis: z sic partes lineæ tangunt se in puncto continuante. et cōtactus primo modo dictus est necessarius ad actionē et passiones.

Sec. vij. Quia supra agentia z patientia meminisset: recto hic ordine de actione z passione exequitur: abiq; quibus generatio/alteratio/nec aliquis motus esse possunt: cum fere idem sunt/ vt postea dicitur. Elementa deniq; generari nequeunt: si nulum agens sit z patiens/ cum sine mutua alteratione (vt dictum est) generatur in nime. At quecumq; agunt adinuicem z patiuntur/ prius se tangunt: ideo de tactu

T. cō. 43. itidem de mente phi primo de generatione z corrupt. determinat succincte.

Aduerte primo Quia actio multifariam accipitur. Quādoq; enim pro actu formali alicuius siue iam acquisito siue continue acquirendo. sic anima corporis actio dici potest. Quādoq; pro actu puro p modum actus rei significat: sic intellectio/ volitio in deo/ sunt eius actiones immunes/ ab eo non distincte re ipsa. verum in nobis hmoi actiones sunt vere qualitates accidentales. Quādoq; etiam actio id dicitur quod ab agēte productū est complete/ post cuius productionē agens desinit agere. sic caliditas aque producta actio vocatur. Et istis modis actio non est ad p̄sens. Quādoq; actio est operatio que ab aliquo agente prouenit siue producit: z qua presente agens agere dicit. vt in calefactione caliditas ipsa ea ratione quo ab agente (vt pote igne) producit/ actio vocatur: sic in proposito. Passio consimiliter quādoq; pro accidēte alicui realit̄ subiecto inherēte sumit. vt albedo est parietis/ passio: sciētia anime: vt solis. Quādoq; pro mentis cōceptu siue notione seu cogitatione: vt primo Periber. voces sunt passionū. t. conceptuū/ note. t. signa. Quādoq; etiam passio pro qualibet receptione capitur: vt tertio de anima. intelligere est quoddā pati. t. recipi. Quādoq; pro qualitatibus sensibilibus/ que passionem sensuū dicuntur. vt colores/ odores: reliquaq; sensuum obiecta de tertia qualitatis specie passiones (vt facile a subiectis sunt remouibilia) dicuntur. Quādoq; etiam pro motu appetitus sensitui. sic iram/ gaudium/ tristitiā/ timores/ passiones (vt scdo

T. cō. 2.

Tertio
trac. lecti
one. 16

Ethicoz) vocamus. de quibus postea. Quādoq; etiam terminus cōnotatiuus respectu termini substantialis: aut magis cōnotatiuus respectu minus cōnotatiui/ passio dicit. vt risibile est passio respectu hominis/ qui subiectū dicit. Quādoq; vero magis ad motus tristes restringitur/ aut nociuos. vt est dolor: sic. vij. Topicorū. Omnis passio magis facta abicit a substantia. Istis omnib; modis nō spectat ad presens. sed passio hic pro opatione sumit ratione cui? passum dicitur pati: sic ois actio naturalis est passio: z ecōtrario. Nā ois hmoi actio est opatio q̄ ab agēte pducit: z ois talis in aliq; passio siue subiecto recipit: z sic dicitur passio. Imo ois morus est actio z passio: nā morus est actus mobilis q̄ tanq; in subiecto recipit/ sic est passio. ois deniq; morus est actus mouētis tanq; a q̄ pducit: nā. iij. Phis. dicit q̄ ois morus sit actus mouētis z mobilis. q̄re eadē res est actio/ passio z motus: sed noia dicit rōne. Eadē em res (vt calefactio siue caliditas) dicitur motus rōne sessionis. z actio vt fit ab agēte vt igne/ z dicitur passio vt recipit in passum vt i aquā. Ex his clare patet q̄ actio z passio nō importat quidā respectus extrinsecus aduenteres a rebus absolutis: vt pote suba z q̄litate distinctos: verū actionē z passionē vt esse substantiā vel qualitatem vel vt rōnes. Ut probat latissime Guillelmus Deham quodli. vij. q. vj. z lib. j. distin. xxx. q. ij. z parte. j. logice. c. lv. z Biego. Arim. lib. j. dist. j. q. v. quos (si placet) require.

T. cō. 21.
z infra

Aduerte secūdo Quia agētis z patētis multē ex phi colliguntur p̄p̄tates: q̄ sequenti; positōib; explicat. Prima: Agēs ois siue nō agit

Lectio. VII.

In oīno simile: neq; oīno simile ab oīno simili pati pōt: p̄mo de generatiōe. Que sic explicat: Agens alteri in qualitate/gradu z modo agendi simile actione proprie dicta z nō reflecta/ non agit in oīno sile, omne em̄ agens assimilare sibi passum (in quantū pōt) intendit/addit in gradu: nam calidus vt ser a calido vt, r, pati potest: z tamen sunt similia in qualitate. Et ideo clara apud **Parasilium** p̄mo de generatiōe. q. xvij. ¶ **Secunda:** Agens z patiens in materia ratione extensionis cōmunicare debent: hoc est/ si agens totale est extensum: effectus est extensus. Additur totale: nam anima intellectua sensationē producit extensam: sed non est agens totale/ sed totus homo. **Tertia:** Agens perfectius aut ad minus eque pfecte vel perfectiori modo se habet q̄ eius passum siue eius effectus: ex tertio de anima. nam agens virtualiter z eminenter in se effectus actionē continet: ideo nullum agens virtute p̄pria effectum producit perfectiores, alioquin vltra proprie perfectionis gradum ageret. cum non dat quod non habet: p̄mo **Elenchor.** ¶ **Quarta:** Agens naturale subiecto innititur: hoc est/ agens naturale non ageret si subiectum p̄suppositum nō haberet. nam omne quod fit/ fit in subiecto predisposito. Agens enim naturale in agendo est subiecto alligatum. ¶ **Quinta:** Omne agēs naturale propter finem agit: sc̄do **Phyſ.** nam aranea telam texit vt muscas capiat: sic formica (que adoleſcētibus maximū exemplar esse debet) estare congregat cibum/ vt hyeme fruatur. ¶ **Sexta:** Agens naturale. i. non voluntarium: iuxta vltimū sui posse agit/ quantū ex parte sui. p̄mo **cel/ sed** intelligentia mouet celum libere. xij. **Hera.** cum non sit agens naturale/ sed liberum. Additur: quantū est ex parte sui: nam motor successiue mouet mobile propter resistantiā intrinsecam mobilis/ ac extrinsecam. Omnis em̄ successio ex resistantia prouenit: quare si vacuū esset/ graue simplex in eo positum/ instantee mutaretur in eo. quarto **Phyſic.** quia nullam haberet resistantiam. ¶ **Se** prima: Omne agens naturale quod est qualitas prima in actione transeunte per radium: in actiōe autem imanente sine radio agit. Nam in actione imanente est indistans passio: in actione vero transeunte est distans. ideo per radium agit/ vt passum distans attingat. Est enim duplex actio nono **Hera.** imanens sc̄z. z est actio que in agente aut subiecto sui agentis manet. vt est sensatio/ intellectio/ volitio. Alia est transiens/ qua agens in materiam extrinsecam agit: que in producente aut pducentis subiecto nō remanet. vt calefactio aq̄ ab igne. sic oīs generatio z augmentio est actio transiens. ¶ **Octaua:** Agens naturale in p̄pinquū fortius agit q̄ in distans. hoc est/ agens de per se actione recta. i. per radium rectum/ fortius agit in propinquū q̄ in distans/ dum passum propinquū sit capax talis actionis: nam sol hęc inferiora calefacit: et spheram mercurij aut lune nequaq; quia celum non est capax peregrinarū impressionū. i. alterationum: cum non habeat materiam caloris susceptiuam. Actus enim actiuorū sunt in patiente predisposito. sc̄do de anima. Additur: actione recta. quia sol hęc infima calefacit z non regionem aeris mediam/ que est frigida. nam radius rectus cum reflecto fortius agit q̄ rectus se solo. Ex hoc constat: cur pannus citius in centro concavi speculi accenditur q̄ in terra: quia fortior sit radioz refractio. ¶ **Nonā** Nullum agens idem in seipsum agit/ de per se z actione corruptiua: licet actione perfectiua agere potest. Est enim duplex actio: corruptiua sc̄z que est cum abiectione cōtrarij vt caliditate in frigiditate. Alia est saluatiua siue perfectiua: que est salus z perfectio agentis. vt est intellectio z volitio. Nunc primum constat: nam quodlibet ens se permanere diligit. p̄mo **Phyſic.** Secundum etiam patet: nam anima intellectiones atq; volitiones producit. Additur: de per se. i. cū intentione: nam per accidens quandoq; agens ad sui corruptionem agit: aut ratione partit. vt calor naturalis de per se agens in humidum radicale ipsum con

T. cō. 79
et. 8.

T. cō. 116
T. cō. 36
et 37

T. cō. 71.

T. cō. 16

T. cō. 8r.

T. cō. 24

Tractatus. II.

sumendo de p accidēs ad sui corruptionē agit. ¶ Decima agētia naturalia agūt quēadmodū ab agēte infallibili dirīgunt. Comētator. xy. meta. Opus em̄ natu re est opus intelligētie nō errantis. ideo agens naturale raro in suis actionib; er rat. ¶ Undecima Agentia vniuersalia (vt est prima causa/intelligētie et celū) plus in effectū influunt q̄ particularia. Author causarū: nam secūda causa age re nō potest prima causa non coagente: et quicquid est causa cause/est causa cau/ sati: vt idem asserit. Licet effectū diuersitas magis ex particularib; agentibus (vt constat) arguatur: q̄uis Buerrois. viij. physicorū dicat/ q̄ ab antiqua volun/ tate nulla actio noua pcedat: hoc tamē de nouo volūta actioe cui similis i specie nō precessit/intellexit.

Aduerte tertio q̄ ad actionē z passionē contactus agentis. s. et patētis requirit. Quadrifariā fm̄ Philosophū cōtactus sumi

Primo de tur. licet et author tres duntaxat posuerit modos. Primo modo eorū est contactus **ge. et cor.** siue se tangunt/ que diuersas magnitudines habentia: z positionem simul habēt vltima. z ad t actū hoc modo requiritur primo diuersa magnitudo: secundo lo/ cus quo continentur: tertio q̄ eorum vltima sunt simul: et hoc modo corpora ma/ thematica magnitudinē habentia: que re ipsa in materia existit: ratioe tamē et co/ gitatioe a subiecto est abstracta/ dicunt se tangere: ideo is modus contactus dicitur mathematicus. Secundo ea se tāgūt que diuersas adinuicem magnitudines z positionē habentia/ quorū simul sunt vltima/ adinuicē agūt z patiūtur: vt ignis z aer. Vbi tres conditioes perspicis. Prima/ q̄ ea que se tangunt habeāt diuer sas magnitudines: z sitū extra seinuicem: ideo inueniuntur z forma se non tangunt: cum distinctū situm non habeant. Secunda q̄ vltima eorum sint simul: sic celū z terra se non tangunt. Tertia/ q̄ agant z patiūtur adinuicem: quare partes ae ris et qualitates se non tangunt. Et is modus solet contactus naturalis vocari siue physicus. Tertio se tangentia sunt diuersas magnitudines adinuicem z po sitionem habentia/ simul habent vltima: quorum vnum mouet patiens: sed nō est natum ab eo moueri: alterum vero mouetur solum z nō mouet: vt celum lu/ ne z ignis/ sunt corpora prima: z celum agit in ignem: sed non patitur ab igne: econtra ignis patitur a celo lune/ sed nō agit in ipsum. Et is modus partim est naturalis partim mathematicus. Quarto modo aliqua se tangunt: quorū vni/ us virtus in alterum transit. q̄uis tangens hoc modo non attingit id quod tan gitur. Siue enim vnum tangat alterum siue non: dūmodo virtus vnius in alte rum agat/ agens dicitur tangere id in quod virtus eius transit. Sic molestiam animi z tristitiā dicimus hominē tangere. et animū dolore tactum: non autem econtra hominē tangere tristitiā. Sic anima videtur corpus tangere: et vna/ queq; forma substantialis suam materiam: quia virtus anime transit in corpus: quia ipsum viuificat et calorem naturale in eo pducit. Hoc pacto intelligentia mouens orbem tangit illū: sed non tangit ab oibe. Et is modus contactus so/ let dici metaphoricus siue virtualis: quem author tertium posuit. ¶ Et omnib; his contactus modis primus tanq̄ generalis ad actionem z passionem necessa rio concurrat: secūdos tamē ad pprie dictā magis necessari;: qui ideo modus tan gendi physicus dici solet. Nam omne agens per contactū agit/ intelligit agens corporeum in materia exteriorē operans agit per contactū corporis sibi imme diat: nam si nihil tangeret: vel esset in vacuum aut circa ipsum esse vacuū: p qd nulla actio fieri potest: vt si ignis in lignum agere debeat q̄ tangat ipsum opoz/ ter per se vel suum instrumentum. Huic consimile septimo Physicorū dicit. In omni motu primū. i. proximū mouens effectiue et motū sunt simul: ita q̄ inter ea nihil est medium. In omni deniq; huiusmodi actione pprie dicta tangens tangitur siue reparatur seu reagitur. Ad hoc autē q̄ agens in agendo reparatur

Lectio. VII.

quandoq; tria requiruntur. Primum q; agens sit infra spherā actiuitatē passī. t. q; agens suum radiū in passum multiplicet z e contrario: vt si ignis p decem palmos natus est agere. passum vero solum ad duos/agens a passo nō reparetur. Secūdu q; passum sit fortius in resistendo q̄ agens: nā a pportione equalitatis/aut minoris equalitatis non fit actio. Sed a sola maioris inequalitatis pportioe nata est fieri actio. Qd sic explicatur/ quicūq; maior est agentis virtus in agendo/ q̄ virtus passi in desistendo/ debite adinuitē applicata/ dum passum est huiusmodi actionis capax agens semp agit passum. Tertiu q; resistentia per aliq; extrinsecū non fortificet.

Mixtio est duplex. Quedam est ad sensum siue improprie dicta: sicut quando ordeum cōponitur cum frumento. **Alia** est mixtio s̄m rei v eritatem/ et sic diffinitur. Est miscelū alteratorum vnio. **Et nota q; omnia que sunt miscibilia oportet esse agentia et patientia: agētia in eo q; diuidūt: patientia vero in eo q; diuidūtur.** Vnde patet q; ea que nō habent cōtrarietatem/ non sunt inter se miscibilia. **Itēz differentia est inter confusionem/ compositionē/ et mixtionem.** **Compositio** est quando vtrunq; compositorū manet in virtute sua propria: vt compositio frumenti cum ordeo. **Confusio** est quando proportionantē virtutes partium: sed tamen non trahuntur ad certam speciem. **Mixtio vero est** quando proportionantur virtutes partium: et trahunt ad certam speciem.

De Mixtione.

Ex. i. de ge. z cor. l. cō. 87.

Superius de elemētis ac ipsorum mutua generatiōe alijsq; morib; pscruta/ tus: modo de mixtione pprie dicta elementoz que est quedā mixtoz ex elementis generatio substantialis exequit. Prīmū eius diuisione premissa eam de mente Phi. j. de generatiōe diffinit. Secūdo eius pprietates aliquas affert. Tertio inter eā z compositionē/ z confusionē ostendit.

Lectio octaua.

L. cō. 90.

Aduerte primo q; mixtio est duplex. Nam quedā est improprie dicta z ad sensum apparet: vt Author docet. Quedā est mixtio vera. Improprie dicta mixtio fit p iuxtapositionē miscibilium/ in suis actib; seu formis remanentium. Et hoc trifariā contingit. Nam quādoq; fit mixtio alij quaz spēs siue rerum p se subsistentium suos actus siue formas z figuras retinentium. sic ordea frumentis miscent. vt oculis conspicimus: z equi bobus. Quāq; vero corpora mutuo per iuxtapositionē ad partes minutas permiscent. sic lana in panno misceri videmus: vt filum viride cū rubeo. Quāq; etiā fit mixtio ad partes ppter puitatez insensibiles actus suos z formas retinētes: sic medici siue aromatarij plures herbas atq; radices: z id gen^o alia terendo siue contundē do mixtiones siue mixturas faciūt: vt in pillulis ac varijs pulueribus constat. de qua nihil ad presens. Alia est mixtio vera ac proprie dicta que i re est vnio vera omnium miscibilium in vnam formam substantialē: sicut q; quelibet pars remanēs tam sensibilis q̄ insensibilis sit vere mixta. de qua ad presens. **Ad quā fieri dam multe requiruntur conditiones s̄m Philosophum a conciliatore collecte.**

Tractatus. II.

Prima q̄ miscibilia maneat in tertio (scilicet fm virtutes suas: z non fm suas formas) z non sunt in alterum corrupta. quemadmodū dū ex duobus elementis tertium elementū gñat/contingit: per qd̄ habetur inter corruptionē z mixtionē discrimē/qz in gñatiōe plera materia z forma manēt. In gñatiōe vero forma non depdit. i. mixtione nullū miscibiliū manet: nec aliqd̄ oīno in aliō miscibiliū corūpit. nō tñ est negandū mixtionē in facto: esse quādā subalem trāsmutatiōz siue gñatiōe: sed nō esse vni⁹ miscibiliū ex alio gñatiōe. ita q̄ aliquod miscibiliū de nouo gñet: sicut in his q̄ ad gñatiōe pcurrit: vñū de nouo gñat: in mixtione tñ ex miscilibz bene gñat vñū tertiu. i. mixtū/siue elementatum. Sed q̄

L. cō. 83.

Phs pmo de gñatiōe mixtionēz a gñatiōe distingit: sic intellige: q̄ generatio .i. forma subalis q̄ gñat non misceat materie nec materia forme: cum nō si co:pa naturalia habentia magnitudines/q̄ separatim esse possent. Secunda q̄ miscibilia sint corpora naturalia. idō nec quātitas nec aliqd̄ accidēs suo subiecto misceat dicit: per hoc differt mixtio ab alteratione z rarefactiōe. nam frigiditas non misceat aque: nec caliditas ligno. Tertia q̄ miscibilia ante mixtionē sunt abinūcē separabilia et p se existentia z quāq̄ seqstrari itez potētia p nouā scz gñatiōe. Quarta: q̄ sit minima in quantitate oīno: nā facilius q̄ pua misceat paruis: q̄ magna cum magnis. p qd̄ mixtio improprie dicta z fm sensum excludit. Quinta q̄ miscibilia sint vt plerūq̄ homogenia: nā etherogenia: vt nasus z oculus raro commisceri possunt fm phm. Sexta: q̄ miscibilia sint cōtraria: simul z actiua z passiuā adinūcē: p̄cantia in materia. Septima: q̄ sint in potētijs equalia z virtutibus/sic q̄ vnum non sepe alterum in sui naturam cōuertere: si enī vnum superet alterum non miscebit illi: vt es stanno. Nam si duo sint quorum vnum magis resistat z alterum minus/magis resistens corumpet minus resistens. sic z magis resistens non bene misceat stanno minus resistenti: cum stanno erit debiliter resistat: z resoluit in vapores. Quaresi alterum vincat/fit transit: omnino in dñans/z non in mixtionē. quare vna vini gutta non misceat mille amp̄horis aque: cum soluat species. i. forma z trāsmutat in dominans. Octaua q̄ sint bene terminabilia: vt humida sint z fluida/non lubrica nec viscosa: nam illa ob nimis tenacem coherentā materie partiu se diuidi nō permittunt: vt oleum non misceat aque/sed partes coniunctas seruat: quare talia a sua viscositate/lubricitate: euaporatione ac resolutiōe remoueri prius debeant. Nonā: q̄ nō sint penitus similia: alioquin actio z passio nō proueniret: nec omnino diuersa: quia contraria essent in eodem: sed debent esse media. Debent enim esse partim corrupta/quia fm earum formas z qualitates in sumo si elementa misceat. Et partim saluata fm virtutem: quia manent qdā dispositiōes siue cōmixtio ex mutua elementorū actiōe causata ex parte forme substantialis mixti in illa materia totali requisita. Quibz sic premis mixtiōis distinctio sic explicat. Mixtio .i. proprie dicta est miscibiliū alteratoz. i. prius. z postea corruptoz. vñio. i. materialis. i. vni⁹ forme substācialis generatio. Et ad generationē illi⁹ sequitur corruptio formarum miscibiliū. Et alteratoz preteritū est temporis: quia miscibilia in mixtione in fieri prius sūt alterata: z postea in mixtione completa siue facta sunt corrupta fm eozū formas: nam mixtio in facto est quedam generatio (vt dictum est) forme substācialis mixti. Miscibilia autē sunt humida z fluida adinūcē misceat nata/q̄ contraria esse debeat: alioquin se mutuo non corumpent ita q̄ in materijs ex ipsis miscilibz derelictis/pariter z coniunctis siue conuatis aliqua noua forma nō elementaris generet. Quoz miscibiliū aliqua sunt elementa: nam vt in gñatiōe ranaz in aeris regiōe que per pluuiam quandoq̄ cadere vise sunt in campis. Quedam vero mixta quandoq̄ vt in mellis crato et cereuisia constat. similiter ex varijs speciebus commixtis fit mixtum

Lectio. VIII.

vt terra. Dixim ꝑo sumit ꝑre naturali ex elementoz ꝑtemperantis ꝑstante:
vt alinus: planta. Quādo qꝫ etiā mixtū accipit ꝑ aggregatū ex corpōz miscibili
um ꝑtempamēto: vt totū ex vino ꝫ aqꝫ aggregatū/mixtū dici pōt. ꝫ mō sepiꝫ hic
sumitur. Utrū aut mixtio sit possibilis: ꝫ an sit naturalis: require **Bariliū** noꝫ
strum ꝑmo de generatiōe.

Aduerte secūdo qꝫ modꝫ mixtionis elementoz hmōi a ꝫciliatore ꝫonit **Dra. xvi.**
mētorē: nō ꝫ coz naturā ꝫriā: sed ꝫ ꝫtinuū motum/lumen ꝫ influētia corpōz
rum celestīū: qꝫ ꝫ motū grossā subtiliādo : ꝫ eleuāt grauiā. ac leuiā ingrossādo ꝫ
subtilia depmunt. et cū ad mixtiōis locum veniant/approximant ad inuicē. Et
hoc ꝫingit aut cum ꝫportitiōe eqꝫitatis: aut ꝫportitiōe inequalitatis. Sed qꝫ ꝫpor
tio inequalitatis fit trifariā: aut em̄ multū est diminuta: aut multum excellens:
aut media inter diminutā ꝫ excellentem. Si multū diminuta nō fiet ex eis mix
tio. nō em̄ qualitates actiue in tā parua diminutione ꝫportionis se miscere pōs
sunt/ neqꝫ corruppe. Si scđm qꝫ sit excellēs: sic qꝫ nō fiet mixtio: sed vniꝫ elemē
ti ex alio generatio. nam excedens elementū corruppit aliud ꝫ ipm generatur ex
illo. Si ꝫo fiet ꝫportio media/ sic vere erit mixtio. Et si quādoqꝫ elemēta cōcur
rant inadequata/ vniꝫ tñ nō ꝫuertet ad se aliud: nec sibi assimilabit illud. quā in
hoc ꝫtus celestia actiua ꝫcurrentis iuuat: que est alia ab elementoz virtutibꝫ. Cū
traqꝫ elemēta ad mixtionē veniunt: ꝫout esse in mixto miscibilia importat mixti
onem in fieri: tūc qualitates eoz quā sunt ꝫtrarie/ agunt mutuo ꝫ patiunt. Et
quia quoqꝫ suscipiunt magis ꝫ minus: ipaz excellentie remitti pōssunt: ꝫ ad qđ
dam temperamētū mediū duci: siue qđā qualitas media cōstitui/ que vtriusqꝫ
extremi naturā sapiat: que est mixti ꝫria. Quoad ꝫo forme elementoz actionē ꝫ
passionem harū qualitarum sustinere pōssunt: miscibilia actu in mixto ꝫmanēt.
Dicit autē/ ex earum qualitarum actione ꝫ passione forme elementozum passe ꝫ
transmutate corrupunt: forma generat noua mixti: quā sequit commixtio illꝫ
us ex alteratione qualitarum corruptaz: ꝫpter formarū corruptionem. que quō
dem cōmixtio est qualitas qđam media existens ꝫncipale instrumentum forme
mixti ad agendum. ꝫ eius ꝫria dispositio. Differunt tamē in diuersis sꝫ diuersaz
mixtionis ꝫportionem. rōne cuius elementa dicunt manere in mixta potentia si
ue virtute: eo qꝫ illa commixtio mixti naturam sapit ꝫ ꝫrutem qꝫlitarum miscibi
lium: ex quibus per alterationē/ ꝫ qualitarum ꝫmarum cōtemperamētū educi
tur. Et sicut sanguis ex lactucis generatus/ naturam lactuce aliquāter seruare
pōtest. similiter ꝫ forma substantialis mixti ex corruptione formarū substantiali
um elementoz ex quibꝫ educit: sicut caro sapit naturā alimenti/ ex quo est gene
rata. sic pabuli sapor/ sꝫ Senecā) apparet in lacte: ꝫ vini vis existit in aceto. Et
quēadmodum extrema inueniunt in medio: quod participat naturam vtriusqꝫ/
vt in repido constat. sic ꝫ qualitates simplicium repiuntur in ꝫria qualitate cor
pōz mixti. Qualitas autē corpōz simplicis seu elementis est alia a forma ipiꝫ.
Agit enī in virtute forme substantialis: alioquin calefaceret tm̄: nō autē ꝫ eius
actionem forma substantialis educeret in actum: cum nihil vltra suam species
agat. Sic ergo ꝫtutes formarum substantialium elementoz in corpōzibus mix
tis saluantur. Sunt ergo forme elementozum in corpōzibus mixtis: nō quidem
actu/ sed virtute. Et hoc voluit ꝫbus scđo de generatiōe ꝫ corruptione. significa
re. Neqꝫ manent igitur (inquit) actu. s. elementa in mixto: vt corpus ꝫ album. ne
qꝫ corrupunt: neqꝫ alterum neqꝫ ambo: salua em̄ ꝫtus eozum. Si latius ꝫ
ꝫpicere cupias quo pacto elementa in mixto maneant: lege **Cōciliatorem** differē
tia. xvi. **Scorum: Gregorīū ari. scđo sententiaz. Joannez canonicum** quēstiōne
scđa qnti **Pbyꝫ. Barilium de ingen. quēstiōe. xxij. ꝫmi de generatiōe. ꝫ Brur.**

Tractatus. II

ac reliqs quoz auctores ducatis.

Aduerte tertio q̄ ex elementis nō habentibz symboloz p̄ ppriam eorum actionem mixtū generari potest: vt ex aere z terra, nam possibile est caliditatem aeris z frigiditatez aque mutuo remitti. Deinde q̄ aeris humiditas siccitatē terre z econtrario remittat. quo facto materia aeris z aque erunt materie dispositę pro mixtī generatione: z ex eis generabitur mixtum. Ex elementis s̄o habentibz symbolum per eorum actionē propriam mixtum generari nō potest: sed alterum in naturam alterius cōuertetur/ si vnum ex eis corrum/ pitur: vt de aere z igne constat. sed auxilio alicuius extrinseci agēris: vt celi z planetarum/ forte non repugnat: imo ex vno elemento mixtum sic generari potest. vt de his que ex terra fiunt/ constat. Elementa itaqz ad mixtoz mixtionem impfactorum (vt sunt pluuie/ ros/ grandis/ pruina) veniunt absqz medio. z ad quorundam nō sic imperfectoz cum vno vel paucis medijs. verum ad mixtionē animāliū z s̄cipue p̄fectozum p̄ multa (vt aiunt) media veniunt. Nam p̄mū ex elemētis fiunt mixta imperfecta: vt vapores z exhalationes: ex quibz im̄p̄siones meteorologicę: ex q̄bus terrenascētia: ex quibz fiunt cibi: ex cibis fiunt humores: ex quibz scūde humiditates: vt ros/ gluten/ z cambium: z geniture/ que spermata vocant. z ex his fiunt membra: ex quibz cōstat embryo. Quanto itaqz mixta sūt p̄fectiora: tanto magis mediate fiunt. et quāto minus p̄fecta/ tanto immediatī/ us. diuersis namqz p̄portionibz elementa cōstituūt mixta. Ad elementozum autē diuersas p̄portiones/ diuersę in mixtis sequunt̄ complexionēs/ figuraciones/ materię: ad quas sequūt̄ diuersę forme speciuoce mixtozū: per quas mixta mutuo differunt. Si em̄ omnia mixta p̄ similem haberēt p̄portionem elementozum aut eozū qualitatum: haberent quoqz eandem complexionē z cōtemperamentum z figuracionem materię: z per p̄sequens eandem specie formam haberent: ac eiusdem essent speciei. Quid autē sit cōplexio z quotuplex: Require Auicennā p̄ma p̄mi. ca. de complexionibz/ z eius expositoꝝ Jacobū forluuē. ibidez: aliosqz medicos. Differentia s̄o inter mixtionem/ cōfusionem/ z compositionem ex littera satis constat. Compositio em̄ est quādo componētia manent eadem s̄m substantiam z s̄tutem: vt domus ex lapidibus z lignis componit̄. z homo ex corpore z anima. Confusio s̄o est rerum in sua substantia alteratarum vniō: ex quarū vniōne nō cōstituūt̄ certa species: vt mixtura aque cum vīno: vbi ambo alterant/ atqz virtus vtriusqz remittitur. Mixtio est q̄n ex pluribz fit vnum: ip̄is miscibilibus neqz s̄m totam substantiā/ neqz s̄m pprias qualitates remanentibz (p̄ hoc a compositione differ) sed ex illis corruptis generatur certa species: vt mixtum per quod mixtia a p̄fusione differ: in qua neqz vīnum neqz aqua corrūpitur: neqz ex eis certa generat̄ species. Cōueniunt hec tria inter se: quia eozū q̄libet est pluritū inter se quedam vniō

Lectio prima.

Tractatus tertius libris de anima correspondens.

Prima est actus primus corporis organici physici vitam habentis in potentia.

Hic diffinitio cōis ex scdo de anima.

L. cō. 6.

Lectio prima.

Huius tractatus consideratio p̄cipua est de anima tanq̄ de subiecto ac de eius potētijis/organis/obiectis/atq; ei⁹ operationib;. Partit̄ autem in quinq; partes p̄cipuas: Prima aie diffinitionē exprimit. Scda potētias ei⁹ generatim oñdit. Tertia de potētia vegetatiua. Quarta d̄

sensitiua p̄tractat. de quib; scdo libro de ania agit. Quinta ps est de potentia in intellectu. de qua z de appetitiua z motiua in tertio de aia libro definitur. Ponit itaq; primū aie diffinitio ex scdo de ania sumpta. Sumit autē ania q̄nc̄ p̄ om̄i eo qd̄ alicui coassistēdo gubernat ip̄m. Sic p̄mā cam animā mōi vocat. scdo pro ania que alicui siue coassistat siue inhereat. sic intelligētias aias dicim⁹ orbū celestiu/ z ip̄m celū aiatū licz im̄ p̄rie forte vocam⁹. nō q̄ aia celo det eē simplr. s; solū dat esse motū. Qui. vero celū aiatū aia ip̄m pficiēte arbitrat⁹ est etiā de mēte p̄bi. qd̄ tu alibi disquire. Accipit tñ aia p̄rie p̄ forma s̄m eē inherente z s̄m opari vitalit. q̄ cū subiecto in quo est/facit vnū p̄ se. de qua ad p̄sens.

L. cō. 5.

Aduerte primo

Scia de ania (recte p̄bo ab initio p̄mi de aia) omnium scientiarū naturalium est dignissima z honorabilissima.

L. cō. p̄la mi.

Primo demonstradi certitudine. scdo nobilitate subiecti. His em̄ causis vna scia altera excellēti⁹ z digni⁹ (yr de mathematica z metaphisica p̄stat) iudicatur. Primū p̄z: nā aia ē causa efficiēs in nob vite z opationū vitaliū: yr vegetatiōis nutritiōis augmētationis z generatiōis: z cui⁹ opatiōes iā dicras. tñ sensatiōes appetitiōes/motiones s̄m locū z intellectiōes expimur in nobis: sed experientia eaz rez q̄ in nob sūt optima est: z mltō certior ea q̄ est de reb; extra nos existentib;. Anie deniq; cognitio ad oēm veritatē siue sciat⁹ d̄ducit/ yr p̄z p̄ oēs artes z disciplīnas discurrētī z p̄cipue rez naturaliu. habēs item verā aie cōgnitiōē ad metaphisicas p̄tēplationes z diuinas eo facili⁹ iubebit. Scdo ob nobilitatē materie subiecte scia de aia est naturaliu sciaz honorabilissima: nam ip̄a est ceteris formis rez naturaliu mundantis z p̄sertim rōnalis digni⁹. qd̄ qdē fiet manifest⁹ cū natura aie cōgnita fuerit z passionis siue opationes eius tam p̄rie q̄ corpi cōmunes. que maxime ex dicendis apparebit. Et quis hęc sciētia magna habeat demonstrandi certitudinē: tamē eā certitudinē tradere est difficilē: q̄ absq; diffinitione anie (q̄ difficile est assignare) nō pōt dari. Et hoc p̄tingit ob varias antiquoz phoz assertiones: qui eā variē (yr p̄hs p̄mo de ania recitat) diffiniuerūt: eiusq; entitatē p̄ motū z sensum (quid esset ania) investigare conati sunt. de eaz vario modo opinati. Nam duodecim opinionones antiquoz narrant.

Prima est Democriti z leucippi dicētū animā esse ignē z caloz q̄ndā ex corz porib; atomalib; cōpositum sphericis. quia corpa spherica indiuisibilia maxime possunt mouere se ip̄a z alia: sed anima dat animalib; motum z vitā. Scda est Pythagoricorū pene idēz cum democrito dicentū: sed in hoc differentium/ quia anima nō dixerunt esse atomos: sed virtutem p̄tinue mouentē atomos. Tertia est Anaxagore ponentis animā esse fontē z p̄ncipiū motus z animā z intellectu idem esse: sensū tñ z intellectū distinguebat. Quarta est empedoclis: asserēt⁹ aiam ex q̄tuor elemēt⁹ s̄m s̄bam z lite z amicicia p̄positā: ex q̄b; cū oia p̄stēt iō aiam omnia cognoscere: z s̄se in anima cognoscere suū s̄te. Quinta est Timet

Tractatus. III.

dicentis animam ex elementis esse constare: ut simile simili cognoscat: auctore Platone in Timæo: non multum ab Empedocle discordante. Sexta est Xenocratis in quibus animam esse numerum seipsum mouentem. coniungentis in anima sensum et motum: et animam dicit esse numerum: quia numeros principia rerum esse credebat. et ea ex numeris principibus omnium rerum esse opinatur est. Et eam esse mouentem: quia ipsa est principium motus. Septima est Thales: dicitur animam esse quiddam motuum siue quendam virtutem mouendi: quare magnetem animam habere credidit. Octava est Diogenis dicitur animam esse aerem: quia cum omnium subtilissimum esse existimauit: et rerum originem et principium esse. Nonna est Heracliti dicentis omnia componi ex vapore et halitu calido quem ignem esse volebat: quare animam esse ignem credidit. Decima est alemonis asserentis animam esse immortalem et semper moueri: et soli esse similem. Undecima est Hipponis asserentis animam esse aquam: quia viventium seminem humidum est. Duodecima est Critæ ponentis animam sanguinem esse: quia putabat sentire spiritum esse anime et animalia beneficio sanguinis sentire. ideo que exanguia sunt vt ossa: vngues: non sentiunt. Et has opiniones his philosophis tene Sic animam veteres dixere/democritus ignem. Leucippus eum pythagora globulos atomales. Ventes anaxagoras: putat empedocles elementa, Hera diogenes: numerum plato: vimque mouentem Thales: alemon quiddam immortale: vapore Heraclitus: sed aquas hippon: criticaque cruorem. Doctus aristoteles hæc corporis explicat actum. Quarum opinionum futuritates si latius disquirere cupias: vide ultra medium primi de anima. Nam cum sufficienter a philosopho narratur ad intelligendum sunt difficales atque futurade.

Aduerte secundo

quod prius aie diffinitio. huius de anima sex diuisiõibus inquiritur. quarum tres ex parte anime: alie tres ex parte corporis obseruantur. Prima entium quiddam est substantia: vt homo: quiddam accidens: vt albedo/scientia magnitudo. quod diuisio vulgaris hoc carmine habet. Sumus Aristoteles trutinando cacumina rerum/ in duo diuisit quicquid in orbe fuit. que videantur huius medijs as quiddam entitates procedunt inter ea/ ne inter affirmationem et negationem medium asserere cogant. Hinc habet animam substantiam esse et non accidens. Tunc quia ipsa omnibus accidentibus est nobilior. Tum quia est pars substantie: modo substantia non fit ex non substantiis. primo Physicorum. Secunda diuisio. Substantia quiddam est materia/ quiddam forma: quiddam totum compositum ex vtroque: quod est corpus naturale. et hoc aliquid. Tunc habet quod anima sit forma: cum ipsa sit principium agendi: vt viuendi/nutriendi. Forme enim (vt dictum est) proprium est agere. Tertia diuisio. Actuum quiddam est actus primus: a quo quidem alius actus secundus siue operatio procedit. cuius etiam prima causa primus actus vocari solet simpliciter. quia est purus actus: nulli penitus potentie alligatus. Alius est actus secundus. qui ab alio actu perficitur: estque eo natura posterior: quemadmodum scientia finem habet actus primus: et consideratio veritatis est sciendi habitus procedens est actus eius secundus. Ita omnis forma substantialis est actus primus. operatio vero ab ea procedens est actus secundus. Sed potentia (que relative actui opponitur et totiens dicitur) subiectum est illius forme vel operationis: sic materia est pura potentia. Actus quandoque sumitur proprie pro eo quod existit: potentia vero quod non est/ sed esse potest: et vocatur potentia separata ab actu et ab alijs potentia obiectiua. sic actus et potentia. ix. Metaphysicorum. sunt opposita. al's horum nomen actus et potentie alibi perquire. Quarta diuisio. Substantiarum quedam sunt corpora siue corporee substantie: que ex materia et forma constant. vt elementa ignis/aer/ et alia corpora naturalia ex elementis constata. de quibus potissimum est physici considerare. Quedam vero non sunt corpora vt intelligentie ac alie substantie incorporee. ex qua constat animam esse actum primum substantie corporee: quia corporis physici. Quinta diuisio. Corporum siue substantiarum corporearum quedam sunt naturalia que a natura constant. quedam artificialia/ que ab arte pro-

T. cõ. se/
cudi v̄ aia

T. cõ. 6.

Lectio. I.

fificunt. z his corpora naturalia sunt principia materialia: quia artificialia componuntur ex naturalibus ut sua materia: ut anulus ex auro: z lectus ex ligno. Hinc habetur quod anima sit actus corporis physici. i. naturalis: quia animalis. Sexta diuisio. Corpora naturalium quedam vita participant z sunt uiuentia: ut plantae z animalia. Quedam vero non sunt uiuentia: ut lapides. uiuentia autem dicuntur quae suscepto alimento ab intrinseco nutriuntur/ augentur: z suo semine sibi simile producant. ut asinus asellum. Quae vero homini operationes exercere non possunt/ inaniata z non uiuentia dicuntur: ut lapides z metalla.

Aduerte tertio quod ex his iam dictis diuisionibus plus hanc nostram definitionem omni anime communitur: omnium z animalium z plantarum colligit. quae sic explicatur. Anima. s. inherens est actus primus. i. prima perfectio siue primus in ordine ad operationes ab ea praecedentes: corporis organici. i. habentis diuersa organa ad diuersa officia deputata: physici. i. naturalis: hoc est per naturam producti. vitam. i. operationem vitalem: ut nutritionem z augmentationem habentis in potentia. s. subiectiua siue materia. ita quod potentia non per se quod nondum est/ sed esse potest/ uerum pro potentia subiectiua z per materia sumitur. Primum anima dicitur esse actus primus: quod actus secundus excludunt: ut sunt anime operationes. Sic quoque actus z operationes instrumentales ut calor naturalis. Adiectum est: substantialis/ per quod actus accidentales primi excludunt/ inter accidentales primatum tenentes: ut habitus z scientia: cuius actus secundus est consideratio z actualis operatio: quae sine actu primo esse non potest: sicut nec visio albedinis absque albedine z lumine. primus tamen actus (ut scientia) sine actu secundo esse potest: ut in dormiente patet. sicut albedo uerus est: licet non videatur: sed sit in tenebris. Adiectum est: animam esse actum primum corporis physici: per quod anima mundi quae est deus: z intelligentie celestium orbium excludunt. Vel additur propter formam artis: ubi corpus uel ut est de predicamento substantie/ sumitur pro re composita ex materia z forma. sic anima est actus corporis: ut sui totius: quemadmodum calor est actus calidi: z lux actus lucidi. Aut sumitur solum pro materia/ z dispositio nes qualitatibus sensibilibus z ueniens actuata. sic anima est actus. i. forma corporis. i. materie actuatae. Uerum quidem alij formam corporeitatis in composito contra animam distinctam ponentes/ dicunt corpus hic pro composito ex materia z eadem forma corporeitatis/ sed non uelimitate accipi debere. quam tamen multum esse contra alias formas in composito uiuente distinctam ponendam affirmant. Additur organici: propter elementa mixta imperfecta/ mineralia z cetera inanimata: quae organici pro eorum operationibus priuant. hec in particula facile pretermitti possunt. nec ea plusquam de Anima definitioni anime adiecit. satis enim habet ex ea particula/ vitam habentis in potentia: ut apparet. Est autem corpus organici quod habet partes situ z figura distinctas diuersimode complexionatas: ad exercendas diuersas vite operationes deputatas. Aut est pars huiusmodi corporis: quam quidem partem organum uocare solemus: ut manus organum organorum dicitur. iij. de Anima. Nam ipsa anima uixit organum quibusdam ad suas operationes pagendas. ut oculo ad uidendum: lingua ad gustandum: quibus destituta/ non amplius illas operationes exercere potest: ut carens oculo non potest uidere. Homini autem organa z in animalibus z plantis uaria esse facile percipiuntur. nam in animalibus os est ad suscipiendum cibum: uene ad illum digerendum/ singulis partibus corporis deferendum/ pro totum corpus potest. ossa uero ad sustentandum ne corpus propter suam mollietatem cadat. In plantis autem radix est ad attrahendum alimentum a terra: quemadmodum os in animali. Fibre uero per totam plantam extense sunt: ut uene animalium: quas in folijs facile conspicies. Lignum solidum ad sustentandum plantam: ut ossa animalium: folia ad cooperendum testas duras: z folliculos: quibus semen includitur. Postremo adiungitur vitam habentis in potentia. id est in materia siue corpore/ ut subiecto. vitam. i. vegetationem

T. co. 6.

T. co. 6.

T. co. 38.

Tractatus. III.

exercētis. hoc est: q̄ corpus cui⁹ anima est actus/sit per animā potens operati-
nes vitales. i. vegetaciones/exercere. Vegetatio em̄ siue alitio est p̄ma corporum
animatoꝝ operatio: per quā animatum differt ab inanimato atq; discernit. Est
deniq; cōmunissima: vt que omnib; animantibus ⁊ tota eozum duratione com-
petit. quare vita in diffinitione anime pro operatione potentie vegetatiue sumit
vt pro alitioe siue nutritione / quā p̄supponit alie potentie vegetatiue ⁊ sensiti-
ue. ¶ Aliam ponit p̄his secūdo de Anima diffinitioem anime istam. Anima est
primū sc; principium quo viuimus/sentimus/mouemur ⁊ intelligimus. que dif-
finitio si copulatiu intelligatur: solum aie rationali competit: sin disiuictim vni⁹
cui⁹ anime spectatiu. Et verba in ea a numero ⁊ persona absolui debeāt: ⁊ mu-
tari in tertias personas singulares: vt sic. Anima est primū. i. precipuū principiu
um intrinsecum ⁊ effectiuum: quo quicquid viuit/sentit/mouetur ⁊ pro vel/in
telligit. Ipsa em̄ anima est principiu substantiale ⁊ efficiens: quattuor vite ope-
rationum precipuarum/ s̄m quas quattuor viuētium gradus distinguuntur.
Nam per hanc particulam (quo viuimus) habetur primus gradus viuēdi ve-
getantium: vt sunt plante. per hanc s̄o/quo sentimus: innuitur secūdo gradus
vt sentiēdi sensu tactus solum ⁊ motu dilatatiōis ⁊ constrictiōis: vt animalia
petris affixa ⁊ cōchilia. Per hanc s̄o particulam/quo mouemur: innuitur tertiu
us gradus viuēdi: vt mouēdi de loco ad locum motu progressiuo: quo viuūt
animalia perfecta: que vltra sensu ⁊ tactus motum habent progressiuum de loco
ad locum. Postrema s̄o particula/quo intelligimus: ostenditur quartus viuē-
di gradus: qui est hominū tanq; animantium perfectissimoꝝ. Neq; in diffinitio-
ne adiunctum est/quo appetitus: quia appetitiua potentia non facit distinctuz
viuēdi gradum: cum ipsa semper sit sensitiue annexa: ⁊ omnino ambe simul eidez
competunt. quicquid em̄ sentit/appetit. ⁊ econtrario: vt postea apparebit. Sed
viuētium gradus solum s̄m eam potentiam sumitur/qua a ceteris separatur:
aut a qua cetera separantur. Quo pacto autem prior diffinitio quam materia-
lem ⁊ causalem vocat: per secundam demonstretur tanq; formalem: secundo
de Anima vide.

Nota impossibile est substantiā esse expertē aliqua operati-
one naturali. Inter substantiā aut ⁊ operationē media ē po-
tētia / p quā substantia opat. Potētia s̄o anie diuidit̄ i vege-
tatiuā sēitiuā: appetitiuā: ⁊ s̄m locū motiuā. s. motu p̄gres-
suo ⁊ intellectiuā. Vel diuidit̄ in vegetabilē: sensibilē: et
rationalē: cōprehendendo sub sensibili appetitiuā ⁊ s̄m lo-
cū motiuā. Differūt tamē appetitiua ⁊ s̄m locum motiua a
sensibili. quia sensibile quantū est de ratioe nomis dicit po-
tentiam apprehēsiuam passiuam. sed appetitiua ⁊ s̄m locuz
motiua sunt potentie actiue motiue: que potētie cum sint i
eodem: vt in homine: nō dicunt̄ tres anie: sed bene vt sint i
diuersis: sicut i plāta/bruto ⁊ hoīe

Et cō.
27. ij. de
ania
s̄m Anie.
vj. naliū.

lectio. ij.

¶ Priusq; de anie potētis vel generatiu in p̄senti lectioe: aut spectatiu vt post
ea determinat: p̄mo aniam suo mō habere potētias (p̄positioe q̄dam Damascē-
ni frat⁹) p̄bat: q̄b; suas p̄ficit opatōes. Sc̄do eas potētias i q̄nq; genera de mēte

Lectio. II.

phi. h. s. aia enumerat: iuxta p̄cipue anie actus: postea ex sentētia Aui. sexto natu-
raliū potentia in tria diuincat membra s̄m tres animas diuidit/ differentians
appetitue potentie z motiue a sensitua subnectens. tertio tres animaz species
atq; eaz in diuersis subiectis p̄parationē infert.

Aduerte primo Q, per primā littere p̄positionem duo inuunt. Pri-
mū/ quolibet substantia certam habet operationē effi-
cere/ ad quā natura est ordinata: in quā dum potest: dicit talis s̄m naturā: dum
vero non potest/ non dicitur talis: vt verus oculus est/ qui videre potest: z ver-
pes qui ambulare: sic in arte/ vera est dolabra (q̄d est instrumentū ad dolandum
z p̄planandum ligna) si planare potest. sic aō de anima et terra que diuidere p̄t
sed que suum officium exercere nequeunt: non sunt vere talia: vt oculus qui vi-
dere non potest/ non dicitur oculus: nisi equiuoce: q̄d quoq; ex quarto Deteo-
roz habetur. Omnia (inquit) naturalia sunt terminata p̄rio opere: que quidem
cum p̄rium opus faceret possunt: vere tale est vnūq; q; puta oculus duz videt:
est vere oculus: cum autem non potest videre: equiuoce est oculus. Sic quoq; ho-
mo mortuus: non dicitur hō nisi equiuoce: cū opationes homini cōuenientes ex-
ercere non potest. Scōm: q̄ q̄libet substantia potentia habz qua opationē huius
modi a natura tributam pficit opeturq;: sed quia anima est substantia (vt osten-
sum est) ergo certas habet opationes naturales. Atq; habet potentias: quibus
huiusmodi opationes pficit: que nisi huiusmodi opationes pficere haberet: fru-
stra esset z ociosa censenda. Hodo deus z natura nihil faciunt frustra. re rō
de anima z primo celi. Sed que res sit huiusmodi potentia anime: in dubiū ver-
tatur non parū. Nam alij anime potentias asserunt esse quosdā respectus actu-
ales siue aptitudinales ad diuersa obiecta. sed quia huiusmodi respectus siue par-
ue entitates nou sunt ponende s̄m Ocham Gregorium Arim. p̄ter absoluta
tamē si ponerent distincta: non tñ inter p̄incipia actiua numerant. Alij huius-
modi potentias dicunt esse quasdam qualitates z accidentia distincta ab ania z
dispositionib; quas p̄rietates naturales anime vocant: per quas mediante tpa
mento sibi p̄ortianato (si est potentia organica) anima varias p̄ducit opationes
sic q̄ ad opationem primo anima velut p̄cipuum agens zcurrit: scō q̄litative
dispositiones/ q̄ re sunt p̄plexio tanq; purum instrumentū z opationi p̄rium.
Tertio est inter hec mediū: respectu anie instrumentale z respectu p̄plexionis si-
ue p̄pamenti p̄ncipale z directiuum. Et hec est potentia anime siue virtus. Nā
(vt dicunt) forma opatur p̄ suam virtutē: virtus s̄o p̄ p̄mpamentū siue p̄plex-
ionem: p̄inde atq; anima artificis est p̄cipuum agens in p̄ductione lecti: securis
s̄o est instrumentū purum: habitus vero artificis est instrumentū respectu anie
p̄ncipale vero respectu securis. Similit̄ intellectum z voluntatē anime acci-
dentia esse dicūt re ip̄a ab ea distincta. Sed forte hi pluralitatē ponunt: ad quā
ponendā nec exp̄tencia: nec ratio ab exp̄tencia cogit nec auctoritas cogens vt p̄z.
Ania deniq; nō esset p̄ncipiū primū. i. immediatū q̄ viuim? sentim? zc. q̄d est p̄tra
p̄hm scō de ania. Tū inanimatū sublata ania a corpe p̄ aliquā potentia manē
te illa potētia q̄ est accidēs in corpe sentire possz. Alij dicūt potētia sensitua esse
q̄dā p̄positū ex corpe sic mixto z aia p̄portionalr̄ pficiēte ad actū corz respōdētēz
tali p̄posito. Ideo ania s̄m istos nō est potētia sensitua/ sed ps potētie. q̄ opinio
m̄ltis p̄t rōnib; p̄bari q̄ alibi q̄rant. Et hoz p̄futationes ap̄ Ocham Grego.
Ari. z Brux. inuestigata. Ideo est alia opi. mō obseruāda. Pro qua

Aduerte secūdo materia) pro p̄ncipio actiua aut receptiua alicuius p̄mitra
operationis sumitur. Et est duplex actiua. scilicet z passua de quibus vt supra.
Potentiaz tam actiuarum q̄ passuarum/ quedam sunt p̄ncipales que aliam
b iij

T. cō. 8.

T. cō. 54.

T. cō. 60.

T. cō. 33.

T. cō. 24

Tractatus. III.

potentiā velut instrumentū in opando dirigunt: q̄ sunt instrumentales: q̄ licet ad opationē quoq; concurrat: ab alio tñ agere (vt malle^o a manu) dirigunt. Sic potētie anie quedā sunt pncipales/vt est ipsa anima p̄cipuū existens opationū vitaliū um pncipium. Et sic in animato huiusmodi potentia nec realiter nec formaliter ab anima (sicut res z essentia) distinguit. qz peccatū est fieri p̄ plura que fieri possunt eque bene p̄ pauciora. Primo p̄dyficoz. tū qz nulla distinctio formalis in creaturis fm Ocham z caneracium est asseranda: sed quecūq; in creaturis sunt distincta/ cta/ sunt etiā res distincte. In quolibet tñ animali alio ab homine plures potentie etiā pncipales sed p̄iales re ipa distincte non sunt negande: nam in eo anima cum sit ad extensionē corpis extensa/ habet pres loco z situ differentes: quaz q̄libet est potentia pncipalis z p̄ialis: que solo numero differūt. alioquin nō esset homogenia z vna. Alie sunt potentie anime instrumentales/ z sunt organa aut p̄plexiones siue dispositiones organoz/ quibus anima suas opationes vitales exercet. Et huiusmodi potentie absq; dubio inter se z ab ania vt accidens a substantia re ipa sunt distincte. P̄imū p̄stat/ cum alia est dispositio siue p̄plexio organi q̄ oculus videt: z alia qua auris audit: z alia qua lingua sapit. Nam si similit̄ ocul^o in pede esset: qualis est in capite. quo ad p̄plexionē siue dispositionē: eque oculo pedis viderem^o: cum p̄ totum corpus est anie substantia: que innata est omnem suā exercere opationem/ vbi organice adsint dispositiones ad hoc requisite/ si est anima vegetatiua aut sensitiua. sed intellectus z voluntas que re ipa sunt ania rationalis (z nō eius accidentia) ad eius opationes p̄rias huiusmodi dispositionibus organice non requirunt. vt postea docebitur. ¶ Et his itaq; p̄stat q̄ eadem numero anima p̄ter varios eius actus z opationes varia sortitur nomina: quoq; aliqd̄ ipsam anime essentiā significat. conotando quasdam opationes in quas potest. Nam vocatur primū anima/ qz cum materia rem animatā p̄stituit: vegetatiua: qz nata est vegetationē z alitionem efficere. Dicit^r z sensitiua: qz fermentationē in corpe organico p̄ducit: mortua p̄o: quia motū p̄gressiuū in animali p̄fecto nata est p̄ducere z id mediantib; dispositionib; siue p̄plexionib; certis q̄s medici virtutes vocant. Vocatur quoq; intellectiua: quia absq; corpis organib; ei auxilio intellectiōē efficit. appetitiua qz appetitiōē siue appetitū. z voluntas: quia volitionem siue velle z nolle efficit: que admodū idem homo p̄ter diuersas artes dicitur grāmaticus: dialecticus: musicus: pictor: nam homo nominat substantiaz absolute. ac vocatur grāmaticus p̄ter grāmaticam: dialecticus p̄ter artem arguētandi: musicus ob artem canendi: pictor: p̄o artem pingendi. Plura apud Ocham. q. xxiij. z. xxvj. aut Gregorij Bri. q. xvj. z. xvij. scdi req̄re. ¶ Distinguitur autem potentie anime arguitue inter se p̄ actus. i. opationes earū vt videre: audire: nutrire. Et p̄ obiecta circa que versari nate sunt. vt alimētum: colorem: sonū: que notiora sunt nobis ipsis potentijs. Nam ex diuersitate actuum speciuosa z habitudine ipoz ad suas potentias arguim^o potentias esse distinctas. vt sint a z b potētie: z a in aliquas opationes potest: in quas b potest nequaq; nec sibi similes: quantum est de natura eius. ergo a z b sunt potentie distincte. Ut potentia visiva z auditiva penes videre z audire distinguunt. Sed per obiecta hoc pacto. Sint a et b potentie: z a fm certam rationē circa c obiectū versatur: fm quā b versari nequit q̄ntum est de natura sui. ergo a et b sunt potentie distincte. Intrinsicē autem z essentialiter suis p̄rijs essentijs z non differentijs quibusdam ab eis distinctis distinguunt: quia datis pluribus potentijs alijs omib; circūscriptis adhuc ille distinguunt: sic q̄ vna nō est alia. distinguunt quādoq; etiā p̄ extrinseca vt ab efficiente: nam ab eodem res habet esse z esse vnum quarto metaphysice.

L. cō. 55.
dis. 2. q. 1.
p̄mi. q. 6.
p̄mi.

Lectio. II.

Aduerte tertio Quod in nullo bruto (vt asino) anima vegetatiua & anima sensititiua totales sunt re ipsa distincte anime; nec in homine anima vegetatiua sensititiua & intellectiua distinguunt sed sunt vnum. Imo in nullo proposito substantiali due forme substantiales necessario sicut Averrois sunt asserende. Primum sic ostendit, alioquin asinus ex planta & bruto proponeret quia cum ille forme sint distincte; separet per aliquam potentiam ab eo sensititiua remanente vegetatiua; sic materia cum sensititiua constituitur bruto; cum vegetatiua vero plantam, cum id planta dicatur quod animam vegetatiuam habet. Eodem modo de scdo, vt pote de homine dici potest. Ocham tamen in quo scdo & alibi in homine animam sensititiuam ab intellectiua re ipsa distinctam, asserit: tamen quia impossibile est actum appetendi aliquid & idem refutandi (que sunt contraria) esse in eodem subiecto. Tum quia eadem forma non simul & semel elicit actum appetendi naturaliter & actum libere appetendi libere. Sed forte id asserere non est necessarium. Quia alias sequeretur quod circumscripta anima intellectiua aut ipsa ablata remanente residuo; huiusmodi remanens esset animal quia animam sensititiuam haberet & non esset homo nisi per animam intellectiua. igitur esset animal brutum & non esset aliud animal quod modo est. Quare sequitur quod homo nunc est ex animali bruto & anima intellectiua positus; quod videtur inconueniens. Nec propter operationum diuersitatem ponere animam sensititiuam ab intellectiua distinctam in homine oportet: sicut nec in alio proposito formaz. Nam eadem forma substantialis (vt prius dictum est) diuersis instrumentis atque dispositionibus in diuersas potest operationes sicut spiritum: forma ignis caliditate lignum calefacit: suaque lenitate ignem mouet sursum. Sic anima cum sit natura ex partibus est omnium operationum vitalium precipuum agens; diuersis tamen vtens instrumentis organicis. Multifaria enim ab eodem agente diuersae pueniunt operationes. Primum quia patientia quae sunt aliter & aliter disposita per actionis susceptione. sic ignis lutum indurat & ferrum liquefacit. Secundo id mediis diuersis instrumentis. sic prima causa diuersos effectus in his inferioribus mediantibus sedis causis diuersa producit. Sic quoque anima propter aliam in oculo dispositionem siue pleniorum & aliam in aure aliamque in pede varias efficit operationes vt in oculo visionem: in aure auditionem: in pede ambulationem. Tertio propter agentis libertatem pertingit: nam agens liberum vt est voluntas efficit et volitiones nolitones vt liber: nono meta. cum ipsa in vtriusque oppositorum potest ceteris omnibus eodem modo se habentibus. require huius, tertio ethicorum. Quarto propter diuersas agentis applicationem ad passum, sic idem obiectum sensibile varias noticias singulares vagas in sensu efficit sicut diuersam habitudinem siue ipsius ad potentiam cognitiuam applicationem. quod passibile se ad ipsum obiectum sensibile habet producens huiusmodi noticias. Quinto fit quando agens vnum effectum per se producit, alterum vero per accidens. sic calor de per se calorem efficit: per accidens autem & per antiperistatim. id est per contrarium iuxta positam circumstantiam quae frigiditatem producit. primo de aere vt de cella vinarum atque puteis in estate & hieme constat. Quapropter tot formas substantiales sub ordinatas quos sunt predicata quidditatiua in eodem proposito asserere non est necessarium. Similiter formam corporietatis sensititiue distinctam. Similiter diuersas partes organicas diuersas habere formas substantiales. requirit Ocham sicut tertio Scotum & Anthon. Andre. atque marsi. Primum de generatione & Bruch. ibidem & scdo de anima & alios placentes.

L. cō. 3.
et. 10.

**Vegetatiua diuidit in tres potentias scz nutritiuam augmen-
tatiuam & generatiuam.** Nutritiue actus est nutrire siue alimen-
tū

Requiritur.
de anima
L. 2. cō.

Tractatus .III.

ro vti. Et hec potentia data est vegetabilibus ad conseruationem sui ipsius in numero. cuius quattuor sunt species: scz Attractiua que cibum attrahit: que multum necessaria est plantis. Digestiua que cibum digerit. Retentiua que retinet illud quod aptum est ad nutriendum corpus. Expulsiua que expellit superflua. Generatiue actus est generare. vno

Ex. cō. 34 de naturalissimū opus in viuentibus que perfecta sunt et non orbata / z que generationē spontaneam non habent / facere alterum tale / quale ipm est. vt animal generat animal et planta plantam: vt ipso esse diuino participāt et imortalī fm id quod possunt. Augmētatiue actus est ad debitā quantitatem quodcunq; animatū perducere. Et dicitur ad debitam quantitātē: quia omnium a natura constantiū est certus terminus z ratio magnitudinis z augmenti.

Ex. ter. cō. 41

Ex. cō. iij Speciatim modo de anime potentijs equequēs primo potentia vegetatiua: que a medicis virtus naturalis vocatur: sumendo virtutē siue vim pro anime potentia / hoc est cōplexione z ptemperamēto organi / per quā anima potens redditur ad suas opationes exercēdas / in tres partes eius p̄tūtur: deinde nutritiue quatuor species subiungit: iuxta medicorū sententiā: atq; eas ipsas species per opationes seu actus tanq; per notiora notificat atq; earū finem ostendit.

Aduerte primo Quod potentia vegetatiua est virtus qua anima nutrit auget / suumq; simile producit. que a ceteris anime potentijs vt a sensitiua / motiua / z intellectiua separari potest: cetera autē virtutes anime ab ea separari nequeūt: quia aliquibus viuentibus (vt plantis) conuenit virtus vegetatiua: quibus nulla aliarum virtutū nata est puenire: sed nullis animatis alie potentie. vt sensitiua / motiua / z intellectiua cōueniūt / quin etiā vegetatiua cōueniat. Non em̄ sensatio / motus progressiuus / z intellectio in rebus sensibilibus reperitur sine vegetatiōe: quāuis in supramundanis intellectus siue vegetatiua reperiri manifestum est: vt in intelligentia. sic quoq; sensitiua a virtute motiua z intellectiua potest separari: vt in ostreis z conchilibus constat: sed virtus motiua z intellectiua a sensitiua separari non possunt. sic virtus motiua ab intellectiua separari potest: vt in asino constat: sed nō e cōtrario: quia virtutes superiores ab inferioribus separari nequeūt: inferiora a superioribus non repugnat. Quapropter omnia viuentia a virtute vegetatiua: vt prima z cōuertibili causa viuere dicūtur: nam cum ipsa adest / vita mox adest. z cum abest corrumpiturq; z vita abesse cognoscitur: quod in alijs potentijs non reperies. Cum autem potentie vegetatiue (vt diffinitio monstrat) tria sunt officia z operatiōes: vt nutrire / augere / z generare a quibus ipsa tribus noib; vocat: vt pote nutritiua / augmentatiua / z generatiua: non vt ipse sint tres anime / sed vna existens mediante alio instrumento hōc actus perficere habet. qui actus siue operationes cum sint notiores ad nos ipsas potentijs / sunt enim operationes effectus / potentie vero cause. Effectus autē suis causis (quo ad nos) sunt notiores. Omnes potentias tam generales z cōmunes quinq; superius dictas: q̄z particulares (de quibus postea) rursus per suas opationes notificant: vt in littera patet.

Ex. p̄ce.

Ex. seqn.

Lectio. III.

Aduerte secūdo **Q**ue nutritiua que alijs duabus est p̄mūioz atq; mā
erimentum suscipit z nutritur. cum autem nutriri desinit: p̄uatumq; alimento
tum intrinseco vt sanguine: tuz extrinseco vt cibo z potu: quid ingeritur vt dige
ratur z aptetur/ durare non potest neq; superuivere diu. sicut flamma in lampā/
de non p̄manet sine oleo/ sic nutritiua sine alimento. quare sic diffinitur fm̄ Lon
ciliatozem. Est vis que nutriens. i. cibum in nutriti conuertit substantiam/ ideo
vt per ipsum restaurationē recipiat eius quod per calorem naturalē dissoluitur.
quod maxime fit alimento. Nam tria ad nutritionem requiruntur. Primo ali
mentum per quod cibus z potus intelligitur: quod tres condiciones habere de
bet: scdo de anima. Prima q; ipsum coꝑosi animato quod p̄prie nutritur (inani
mata enim non nutriūtur) in principio anteq; sit digestum z in alitum cōuersūz
fit contrariū. nam debet cōuerti in substantiā aliti corrupta forma substantiali cū
bi ab ipso animato. quod autē ab altero corrumpitur/ ei est contrariū (primo de
generatiōe) quod corrumpitur. sed in fine fit ei simile: alās viuū nō nutritur.
Secunda: alimentū debet esse tale contrariū/ ex quo non solum suū contrariūz
generetur in nutritiōe: sed ex quo etiam suū contrariū augetur. Debet em̄ vi
uum ipsi alimento contrariū ex alimenti substantiā nutriri z augeri: nā nutriēs
z augmentans idem est fm̄ substantiam/ quia alimentū: differens sola ratione.
quia alimentū vt solum restaurat deperditum dicitur nutriens. dum vero plus
q; erat deperditum restaurat/ dicitur augmentās. Tertia: q; viuens quod nutri
tur debet corrūpere cibum: non autem econtrario cibus ipm̄ viuens: sicut ignis
qui humido viscoso z oleo nutriri videtur/ corrumpit humidum z in sui substan
tiam cōuertit. non autē humidum corrumpit ignem: ideo cibus z potus qui nu
trire debeāt/ p̄uuis qualitibus spiritū vitalem corrumpentib; careāt. Sintq;
boni saporis et dulcis: nam saporis a natura sint ad nutriendum ordinati et ad
discernendum alimentum cōueniens a discōuenienti. Cibi autem animalium
quattuor elementorum contemperamentis constant: ex quibus sumptis anima
nutritiua quattuor humores secernit: fm̄ quod illi cibi huius vel alterius contē
peramento plus participāt. Ex quibus quidem humoribus nutrimur. ex purio
ri enim cibo q; est simile contemperamento igneo natura facit choleram. ex eo q;
est aeri simile z puro/ facit sanguinem: quo maxime animal nutritur/ eo q; alijs
humoribus est dulcior. ex eo q; est simile cōtemperamento aqueo: phlegma. z ex
cōtemperamento terreo: melācholiā. Ex q; facile habes q; nullū elementū purū est vt
uētī nutrimentū: licz vulgo dicat/ Allec vnda fouet: cameleō aere viuūt. Talpā
nutrit humus: ignis pascit salamandrā. Id r̄ū de elementis impuris/ z ex quat
tuor elementis cōtemperatis intelligi debet: sicut halitus est noster/ quo nutritū
tur mulce est p̄tempatus: z aqua salsa q; pisces marini viuūt. Secundo: ad nu
tritionē requiritur q; nutritum sit viuens: nam nulluz inanimatū z vita expers
nutritur. nec item homo p̄prie nutritur: in eo enim non acquiritur noua forme
pars: sed eadem indiuisibilis incipit informare materiā quam prius non info
mauit: sicut in desustu partiuz materie nihil ab anima deperditur: sed desinit in
formare materiam quam prius informauit. Tertio requiritur nutriēs z efficiēs
nutritionem: id vel principale/ vt est potentia nutritiua que re ipsa est anima
cōuertens alimentum in substantiam aliti. vel instrumentale: vt calor natura
lis. De q; re prius dictū est. ¶ Duplex est autē virtus nutritiua fm̄ medicos scz Lectiōne
cōis toti: cui? sedes (vt dicunt) est epar: vbi opationē toti? vtilitati efficit cōem: vj. scōi
v̄pote spiritum naturalem/ z nutrimentum disponit: vt sit quibuslibet coꝑozis
p̄ticulis ad nutriendū cōueniēs: ipsaq; sic disposita singulis mēbus in diuersas

Tractatus III.

membroꝝ regiones p venas z vias ipsi dispersioni a natura ordinatas/delegati.
Alia est propria z particularis: que quoq; digestiua vocatur/que alimentum ad
hoc membru preparat/quod non ad aliud: z sedem in vnoquoq; membrò habet
in quod appropriatū nutrimentū cōuertit. vt aliud pro osse/aliud pro carne. z sic
de alijs. Et harum vnaquaq; quattuor habet species (vt auctor ex sentētia me/
dicorum dicit) que sunt virtutes nutritiue: ideo virtutes naturales ministrātes
dicuntur/ q; alijs tribus pro operatione necessaria ad custodiam z integritatē in/
diuidi vel speciei seruiūt velut plures laborātes circa vnū opus: vt est attracti
ua/que est vis ad attrahēdum alimentū a natura creata. Cuius sedes est in vil
lis longitudinalib; membris/ in quo est sue operatōis pductiua. Triplices em vil
li in membris a medicis ponuntur: longitudinales sc; latitudinales/ z transuersa
les. quozum officia apud eosdem requirunt. attractiua autem nutrimentū a mem/
bris: perinde atq; ferrum a magnete. Retentiu vero est virtus retinens iuuari
uum mediantibus villis transversalibus et quādoq; latitudinalibus: que plus
siccitate indiget s; m Auiicē. q; caliditate. ideo in pueris retentiu est debilis pro
pter eozum humiditatem. ¶ Scito q; digestiua est vis que cōuertit id quod at/
tractiua attrahit: z retentiu retinuit in substantiā z complexione aptam z ope
rationi cōpetentē. Et hec vis ceteris virtutib; magis caliditate indiget z humi
ditate. Digestio autem s; m Pbm quarto Hericodozū: est a naturali et interna
caliditate in humidum z siccum opposita passiua/agēte facta perfectio. i. est ope
ratio caloris innati perficientis z transmutatis ad speciem z substantiam in aliū
quam aliam dispositionem qualitatiuā id quod digeritur. hoc est/ humidū z siccū
patiūtur a calido z frigido. vt est maturatio pomi aut cerasi/ vel cibi concoctio:
Nam quicqd digestum iam fuerit/ iam perfectum est. anteq; vero digestum fue
rat/ imperfectū erat: ideo digestio dicitur perfectio quedam: illius autem perfe/
ctionis est operatio / causa efficiens est propria et innata caliditas rei/ in qua fit
digestio: q;uis quādoq; digestio ab externis vt balneo aut alimento iuuetur: si
cū etiā ingredi loca calefactia s; m Auiicē. z habere ceruicalia eleuata: sunt de
his que ad digestionē iuuūt. z id tamen fit tanq; a minus precipuis causis/ sicut
maturatio a calore solis. Siccitas aut z humiditas qualitates passiue vnicuiq;
mixtorum pprie z naturales inueniūtur: cum omne mixtum ex quattuor elemē
tis ad inuicem contemperatis constet. z sunt vniuscuiusq; mixtorum velut mā
teria: recte ergo dicitur est digestionē fieri in passiuis humido z sicco. Et ei² tres
sunt species: maturatio sc; que grece pepansis: elixatio que epessis: z affatio q; op
telis vocat. Indigestio s; o (que est frigiditatis) tres quoq; habet oppositas spe/
cies: omothes. i. cruditas: z que pepansi opponit/ imaturatio: mollesis. i. inelixa
tio oppposita epessis: z inaffatio que optessis opponit. Quid aut vnaqueq; sit requē
vt. s. Posuit aut Auiicē. in animali q̄tuor digestiones fieri: Auerois s; o solum
tres: nam in ore fit sola cibi masticatio z ad digestionē pparatio: vt prius dicitur
est: que postea fit in stomacho vbi ex cibo fit chylus: in vens meleraticis chym²
sanguis i epate/ vbi fit segregatio q̄tuor humorū. Cholera em mittit ad chistim
fellis: melancholia ad splenē pro maiori pre. pblegma s; o cum sanguine ad venas
p nutritione delegat. Esti tale alimentū sic vltimate digestū fuerit supflūū/ hoc
est in maiori quātitate q; substantiē viuētis sit necessariū/ illud supflūū tanq; vti
le ad vasa seminaria delegat/ que in vritis sperma seu genitura: in feminis s; o mē
struū siue gnata vocatur/ de qua re L'ociliatorē videro. Expulsiua est virt² que
superfluitatē ex nutrimento residuā expellit: que nō est ad nutriendū cōuentens.
aut que excedit mensurā que sufficit ad nutriendū mediantib; villis latitudina/
libus. que quādoq; motu indiget sicut retētiua quiete. ideo mot² post comestio
nem mor² prohibet. Plura de nutritione prius dicta sunt.

L'cō. 12.

L'ec. vj. se
cunda.

Dñā 34
z sequitib;
duab;.

L'ectione
vj. sedi

Lectio. III.

Aduerte tertio \mathcal{Q} , potētia generatiua est alijs virtutib; vegetatricib; nobilior atq; dignior z hoc rōne finis: nam gnationis finis est nouā formam substātiālē aniati pfecte acq̄rere: ac gignere prole sibi specie similem: atq; naturā animaz imitari z immortalitē q̄ longe pfectiora sūt aiaz duaz potētiāz finib;: vrpote restaurare depditū: aut ad generare maiorē formam ex nutrimento: q̄ fuit depdita. Idcirco eā P̄hs. ij. de aia p excellentiā vegetatiuā noiat. **Lui?** quidem operatio est decidere partem: vt sperma in aniali q̄ sup̄fluit ex nutrimento digesto: z ex illa generare tale alteruz: quale est id a q̄ decidit. i. simile sibi in specie. finis vero potissimus est salus toti⁹ speciei: que in successione indiuiduoz p̄sistit. Quapropter ex sentētia P̄bi infer: \mathcal{Q} , int̄ alia potētie vegetatiue opera: generatio potissimuz est z dignissimū opus z forme q̄ est potior natura (vt dictum est) maxime conueniēs: hinc naturalissimū opus dicit. Et huiusmodi opatio omnib; viuētib; conuenit: dūmodo sint perfecta. i. in etate perfecta: vt homo in adolescentia z virilitate: nam a. xiiij. anno vix 75. annum q̄q; porrigit in hominib;. ideo pueri z vltimo senes siue decrepiti generare nequeūt. Secundo q̄ non sint ozbata. i. membris a natura ad generationē ordinatis priuata: vt testiculis, nam anialia perfecta/que illis carent/nō possūt sibi sile generare: vt sūt eunuchi/castrati/spadanes: sic nec sine oculo videre. pisces tñ z serpentes sine illis (vt constat) generant, imo P̄hs. 3. de historia animaliu dicit/q̄ visus est taur⁹ impregnasse post testiculoz abscisione. Requirere plura ibidem. z Trusianū. ij. regni cōmento. 52. Tertio /q̄ nō habeāt generationē spontaneā z equiuocā, vt q̄ p putrefactionē fiūt: vbi generās z genitū nō sunt eiusdē sp̄ci: sicut vermes/vespe/mures/mulce z rane. q̄ q̄dez sponte gnant. i. absq; p̄culari generatē. nō sūt nata suum sile gnare. Addūt z quarto/q̄ non sint d̄pauata. i. ex diuersaz speciez aialib; genita: nā q̄ ex dissilib; sp̄ci aialib; gignunt: vim gnadi nō habēt. vt mula: q̄ licet fm P̄hm om̄ia gnationis instrum̄ta habeat: z est ex feminis p̄pagatiōe genita: nō tñ generat fm p̄mentatorē septimo. meta. 7. 2. Subinfert laurus \mathcal{Q} , p gnationem viuētia semp manēt fm suū sile in specie: cū ob longā a p̄mo ente p̄ncipioz rez distantia ipsa eadez manere n̄ p̄t. Et h̄ mo viuētia assilant p̄mo eterno z diuinā assequunt cōditio nem (q̄ est semp esse) q̄ntū eis natura darū est: quā expectūt oia atq; desiderāt z ad eam ordinant: z suas dirigūt opatiōes quātū p̄t. Plura de gnatione tā aiatoz q̄ inaiatoz pri⁹ dicta sunt

¶ Scito q̄ virtus augmentatiua a medicis h̄q; crescitua vocata est q̄ in totius corpis diametris. i. dimēsiōib; addit fm p̄portionē naturālē: q̄ten⁹ viuū ad finē lectiōe. 3. augmenti p̄ducatur: p̄ id qd̄ ipm ex nutrimento ingredit. p̄ hoc qd̄ d̄r/ addit: tangit tracta. 3. ei⁹ opatio: nā addendo auget. Sed cū adiungit fm p̄portionē/ tangit modus q̄ fit: nō q̄dem fm p̄portionē arithmeticā aut geometricā: s; naturalē: quia qualis natura erat illaz diametroz p̄portio fm augmentū: talis sublato impedimēto accidentali reperit z poster⁹. Deinde adūcit/ q̄tenus ipm ad finem rē, ostēditur finis augmentatiue, habita em̄ debita quāritate cessat. Nam tertio anno acq̄sita est corpi humano medietas. vel (fm P̄hm. j. de gnatione aialium) quinto anno toti⁹ magnitudinis quā habere debet si virtus nō fuerit impedita: in. 18. fere reli/ quā medietas: nam a. 18. anno ad. 25. augmentū est quasi insensibile: z aduc magis insensibile ad. 30. Ultra em̄ nō extendit: nam in etate p̄sistentie nō opat/ nec post eam. Tum q; his etatib; nutritiua nō apponit plus de nutrimento eo q̄ dissoluit ordinare p̄cedens. Tum q; hac etate corpis partes p̄pter diuiciēs z dē sitatē acq̄sita nō sunt extēribiles. iō nō rarificant nec porrificant qd̄ in augmētatione requirit. Tum q; calidū diminiuit. Tum q; agens acq̄sito sine ab ope/ ratione cessat. plura de augmentatione narrata sunt: que requirere. ¶ Sed quo

T. cō. 49

T. cō. 34.
scōi d̄ aia
lectiōe. 2.
p̄mi.

Tractatus. III.

T. cō. 41 pacto, ppositio pbi scdo de aia in lra accipiēda sit: Dicit q naturalia vlt p̄siderā vt sunt quanta z cōtinua. sic in eis datur maximū sed nō minimū: nam vt numer⁹ **Lectio** per additionē vnitatis in infinitū augetur: sic cōtinuū p diuisionē vt p̄s ostendit **17. p̄mi.** sum est. Vel cōsiderant vt sunt naturalia: z hoc vel sunt heterogenia: que dicantur esse determinata ad maximū vel minimū. nam cū habeat diuersarū rationū partēs: nō possunt saluari sub quacūq; modica quātitate. vt forma boīs in materia culicis esse nequit: et forma elephātis sub forma leporis. p̄mo de anima. Aut sunt homogenia: sic in eis minimū existēs dari nō p̄t cū sint cōtinua, sed p̄t dari minimū per se existēs: qz p̄t dari adeo paruū homogeniū vt caro vel sanguis qd si latius diuideret/ nō poterit p se subsistere in sua natura: sed in naturam (vt aque vel aeris) mutaret. Latius p̄mo p̄by. z celi. require quo pacto entia naturalia sunt ad maximū z minimū determinata.

Potētie anime sensibilis quedā sunt apprehensiuē/ quedā motiue. Et differt sensitua a vegetatiua: quia sensitua est cum cognitione: z est in aliqua separatione a re apprehensa vnibilis ei mediante medio. vt patet in visu apprehendēte colorem/ qui est in distantia ab organo videndi: vnitur autē mediante luce. z non recipitur color in oculū/ sed species coloris. Sed in vegetabili cōiungitur potētia vegetatiua cū suo obiecto: vt nutritiua cum cibo. **Apprehensiuarū quedam sunt deintus/ quedam deforis. Apprehensiuē deforis dicuntur que rem deforis apprehendūt subiecta et presentī. Apprehensiuē deintus dicuntur que hoc quod apprehendūt deint⁹ est: vt infra patebit. Apprehensiuē deforis sunt qnq; species/ fm quod quinq; sunt sensus exteriores: qui in hoc cōueniunt q omnes sunt potētie passiue: ppter quod obiecta passibiles qualitates vocantur.**

T. cō. 65
z 128 vid

Ex. ter.
cō. 61. se/
cūdi d aia

Lectio
quarta.

In hac quarta huius tractatus particula de potētia sensitua duas primo primitiuit diuisiones de mente Auic. prima p̄mi, ea, primo de virtutib; animalīū originalit: z sexto naturalīū, scdo de sensitua exteriori, tertio de sensib; interiorib; bus, quarto de potētia motiua determinat.

Aduerte p̄mo **Q** diuisio prima est potētie sensibilis. i. sensitiuē (suum) mendo sensibile actiue pro ea que sentit tm: aut cognitionem sensitua presupponit/ vel ab ea dependet) in potētia apprehensiuam. i. cognoscitiua: z motiua. i. appetitiuam/ que omnib; animalib; competit: qz omne aial suū obiectū p modū cōuenientis vel discōueniētis apprehēdit. Et he in eodē animalī sunt idem re ipsa: diuersis tamē rationib; vocat nanc; apprehensiuā q sensitibile obiectum apprehendit z cognoscit. Dicit item z motiua: quia nata est animal mouere motu naturali quo ad intra/ z motu pgressiuo quo ad extra. De qua z eius diuisione posterius videbitur. **Due autē sunt potētie apprehensiuē: sensus scz qui est potētia organica. i. in sua operatione organū requirēs: z intellectus non organīc⁹. fm qd duplex est cognitio: sensatio scz z intellectio. Sub apprehensiuā etiam conseruatiua comprehendendo: nō cognoscitiua que in ipsam**

Lectio. III.

finaliter ordinatur: vt est phantasia z memoria. ¶ **¶** Quorum quidē sensus quadrifariam sumitur: quandoq; enim pro organo sentiendi siue complexione z cōtemperamento organi: sic primo posteriori / deficiente nobis aliquo sensu. i. organo siue complexione: necesse est nobis deficere scientiā illius sensus. Quandoq; pro operatione sentiendi. i. sensatiōis: sic scōdo de anima: sensibile positum supra sensus. i. organū: non facit sensum. i. sensatiōē. Quandoq; sensus est forma substantialis operationes sentiendi efficiens. Sicut appetitus anima efficiens appetitio: nem: vt intellectus intellectionē: sic sensus est potentia nata in organo sensitiuo vitaliter tendere in obiectum. sic visus quādoq; quocq; pro forma visione causante sumit: vt primo de anima, si oculus animal esset: anima vtiq; visus esset. Quarto sumitur sensus pro anima effectiua sensatiōis / z materia debitis qualitatis distposita que organum dicitur sentiendi. Sic in littera capitur cum dicitur: quinq; esse sensus exteriores. ¶ **¶** Ponitur autē inter potentia vegetatiuam z sensitiuam triplex in littera differentia. Prima q; potentia sensitua (vt dicitur) est / siue obiecti est cognoscitiua: vt in animalib; patet. Vegetatiua (vt talis) nequaq; nā plante non sentiūt: licet (vt Philo refert) quidā dicebāt eas dormire et vigilare: quod non est verū. ¶ **¶** Secunda / quia sensitua suū obiectum sensibile in aliqua distantia apprehēdit / z mediāte aliq; medio extrinseco v' intrinseco (vt dicit) vt visus colore aut lucem distantē: z per aerem mediū illuminatū. Vegetatiua vero ei' obiecto immediate cōiungitur. vt nutritiua alimentū non comprehendit / nisi sit presens z absq; medio cōiunctum. ¶ **¶** Tertia: quia sensitua obiectum suū per re spiritualem. i. per species sensibiles apprehēdit: sicut visus realem colorem intra se non suscipit / sed speciem a colore per viam generationis in medium vsq; ad oculum multiplicatā: cum lapis non est in anima / sed species lapidis: tertio de anima. sed vegetatiua recipit obiectū corporaliter: vt nutritiua cibum sibi coniunctū. Differūt quoq; quia vegetatiua omnib; animalib; cōuenit: sensitua vero nō. vegetatiua etiā in somno suas perficit operationes: sensitua saltem exterior nō. Et hec de vegetatiua ea rōne qua vegetatiua accipienda: z siue in diuersis animalibus re diuersē siue in eodem ratione distincta.

L. cō. 28

Lec. 6° q^o 11.

L. cō. 38.

Aduerte secūdo

his, secūda diuisio siue subdiuisio ab Auiē. quocq; sub his verbis posita sic explicat. Potentiarū apprehensiuarū scz sensituarū quedā sunt de foris. i. exteriores: quedā de intus. i. interiores. Sensus exterior dicitur potentia nata suū obiectum absq; aliqua cognitiōe precedente percipere. vt visus / auditus: q; apud medicos virtus apprehensiuua manifeste vocat: q; obiectū / organū z imuratio ab obiecto sunt manifesta. q; nō dicunt iō de foris aut exteriores / q; in exteriori pre organo sitūctur: naz visus est ad intra in pupilla z auditus in aere aert cōnato: olfact^o po in papillis nasi. S; sensus deintus est qui de suo obiecto mediante alia sensus cognitiōe sensatiōem formare natus est. qui ideo interior dicit: q; sensatiōē preuiā sensuū exteriorū psupponit. quare sensus interior nunq; est in actu siue opere / nisi prius alter sensus tempore vel natura fuit in actu, de quo postea. ¶ **¶** Cōmune autem est omnibus sensibus tam exterioribus q; interioribus formas seu species obiectorum sensibiles sine materia suscipere. i. sine subiecto atq; substātia in qua ipse qualitates subsistunt: vt visus speciem coloris parietis recipit sine pariete: z auditus sonū absq; aere perfunde ac cera sigillum seu effigies sigilli sine ere / auro aut ferro suscipit. Et quē admodum cera eandem numero figuram non suscipit: quia non potest de subiecto in subiectum migrare / sed solum illius figure similitudines z imaginem: sic sensuum organa non recipiunt ipsas qualitates sensibiles / sed solum earum species z similitudines. Secundo: Omnis sensus format cognitiōem concretam siue sentit concretive accidens: scz z substātiā confuse: vt non cognoscit albe

Tractatus. III.

dinem distinctā p̄tra substantiā albā sed simul ambo cōfufe: q̄z sensus cognoscit albū v̄l dulce. z nō cognoscit albedinē z dulcedinem: q̄d sic ostendit: q̄z id sensus nequit q̄d intellectus (q̄ mltō p̄fectior est) multū est difficile: sed distincte cognoscere accidens a substantiā est intellectui multū difficile: q̄z si viderem⁹ rem coloratā z magnā mouere: intellectui difficile est cognoscere/an illa magnitudo sit ille color z ille mot⁹ v̄l ne. sed facile scim⁹ illud magnū esse coloratū seu id q̄d mouetur. quare plures asserūt q̄ color nō sit obiectū visus sed color v̄l coloratū. Cānis iudicat vocantē illū esse coloratū qui vocat z non iudicat q̄ vox sit color imo ad vocantē p̄git z non ad vocem. ¶ Differunt autē mltifariā inter se sensus interior z exterior: quarto mō sensum sumēdo: q̄z sensus exterior suū obiectū nō mediantē alio sensu p̄cipit sicut sensus interior. Sc̄do q̄z sensuū exteriorū organa in exteriori corpis p̄re aliquantū appent: vt de visu z auditu p̄stat: interiorū p̄o in⁹tus in cerebri cellulis aut in corde. Tertio sensus exteriores sua obiecta apprehēdunt mediantib⁹ sp̄ebus sensibilib⁹: interiores p̄ intentionē internas q̄z a sp̄ebus in hoc differūt sicut magis sp̄uale a min⁹ sp̄uali. Quarto q̄z sensus exteriores de suis obiectis nō iudicant nisi in eorū p̄sentia: aut nō longa tēporis absentia vt visus solus de colore p̄sente z luce. q̄d z l̄ra innuit dicēs/apphensiuē de foris. i. sensus exteriores dicunt: q̄z rem. i. obiectū ei⁹ apprehendunt. i. p̄cipiunt de foris. i. ab extra in materia subiecta vt albedinē in pariete/ z p̄senti. i. obiecto. Sed sensus interior suū obiectum etiā in sui absentia apprehendit: vt de sensu cōmuni z imaginacione p̄stat. q̄ de colore siue p̄nti siue absentī iudicāt p̄ sp̄es reseruatās.

Sensus exterior z interior differunt

Quō sūt quinq̄ sens⁹

Aduerte tertio

¶ Quinq̄ sunt species potentie apphensiuē de foris. i. sensus exterioris: intellige totales s̄m sp̄m subalternā siue s̄m varia organoz t̄pamentā siue p̄plexiōes siue q̄litatiuas dispositiōes distinctos. Hāc oēs sensus. sc̄z quarto mō sup̄ri p̄tra se inuicē distinguī possum⁹ imaginari vel ex p̄re anie sentitiuē/ v̄l ex p̄re organoz siue materiāz in quib⁹ sensus suas efficit opationes: aut ex parte dispositiōnū q̄litatiuāz disponentiū organa ad suscipiendū diuersa obiecta. Primo mō distinctio sensuū speciuōca sumi non debet: q̄z sic in nullo animali plures sensus speciuōce distincti essent: q̄z sic tactus z gustus s̄l̄r tactus et visus essent vn⁹ sensus: cū in eodē organo siue p̄re corporis sit subiectiuē visio actus tangēdi s̄iū distinctio ex t̄pamentoz distinctiōe siue qualitatiuāz dispositiōnū p̄ quas disponit organū ad sentiendū: licet em̄ idem ocul⁹ colorē p̄cipiat z colorē: p̄ aliud t̄m t̄pamentū p̄cipit colorē: vt pote p̄ diafonēitatē suā: z p̄ aliud colorē: vt pote p̄ t̄pamentū suāz q̄litarū p̄maz: ideo hos sensus dicimus esse distinctos. Quapropter p̄hs sc̄do de anima dicit sensum tactus plures esse sensus: q̄d z autor poster⁹ docet. vt patebit. Cū em̄ sensus tact⁹ de duab⁹bus p̄rarietatib⁹ iudicare habeat: calido sc̄z z frigido/ humidū z siccū: et calidū s̄l̄r z frigidū p̄ aliud t̄pamentū inter calidū z frigidū mediū. Et humidū z siccū p̄ aliud t̄pamentū inter ea mediū q̄ duo t̄pamenta sunt distincta z p̄ seque s̄tāz esse duos sensus distinctos. de quo latius infra. quare cū vulgo dicat dum taxat quinq̄ esse sensus exteriores: s̄m veritatē sunt plures etiā totales: nam nulli dubiū est q̄n plures sint p̄riales etiā in eodē animali: q̄z cū ania sensitīua z organa sint extēsa/ possunt in plures p̄riales sensus diuidi. Sunt etiā mltō plures nūero differentes vt in sorte z platone sunt admin⁹ decem. Sc̄dm etiā sp̄m specialissimā sunt plures sensus: nā q̄nq̄z in hoīe sensus specie differūt a quinq̄ sensib⁹ equi. sumendo semp̄ sensum in quarta acceptiōe. verū differunt sp̄e subalterna.

T. cō. 71.

¶ Et hi omnes sensus s̄m authorē de mente p̄h: sc̄do de ania sunt p̄tutes passiue nam ip̄i vel eorū organa sp̄es suoz obiectoz sensibiles z sensatiōes in se recipiunt subiectiue. Omne autē subiectū aliquā in se forma recipiēs siue dispositiōne patit p̄fectione saltē ab illo. Et q̄z sensus mediante specie sensibili in organū recepta p̄

Lectio .v.

ducunt in seipſis ſenſatiōes reſpectu cui? q̄ſi dicunt virtutes actiue ſiue agentes: nā anima eſt p̄ncipiū ſuarū operationū effectiui. Et q̄ſi ſenſus hoc modo dicatur actiu⁹ ſiue agens: nō tamē dicit ſentire ea ratiōe qua ſenſationē p̄ducit/ſz vt eā in ſe recipit: cum ſentire eſt in ſe habere ſenſationē ſubiectiue ⁊ vitalit̄ ipm̄ imutare: quare nō eſt incōueniens eandē potentiā eſſe ⁊ dicit ſenſum paſſiuum ⁊ ſenſum agentē diuerſa ratione: immo forte in actiōib⁹ imanētib⁹ nō incōuenit: vt ſunt ſenſatiōes / intellectiōes ⁊ volitiōes vt ſupra dictū eſt ac poſtea diceſ.

L. ix. ſmē
Lect. xvi.
huius.

¶ Nota ad hoc q̄ ſenſus actu ſentiat quattuor requirūtur: duo ex parte animalis. ſ. ſpūs et organū: et duo ex parte extrinſeci. ſ. obiectū et mediū. Vnde in abſtractiōe forma obiecti prius eſt in medio: ſecūdo in organo: tertio in ſpiritu: ⁊ poſtremo in ſenſu cōmuni. Itē ſenſuū duo ſunt magis neceſſarij. ſ. guſtus ad diſcernendū cibū bonū a malo: tactus ad diſcernendū ea que corumpūt corp⁹ exterius. Ideo natura ordinauit iſtis mediū intrinſecum: ne ex parte mediij eſſet defectus: alij autē tres ſunt de bene eſſe animalis / quibus mediū non eſt innatū.

¶ Que ad ſenſationē p̄ficiendā req̄rant ⁊ quot ſūnt. Scdo modū ⁊ ordinē in ea **Lectio. v.** mōſtrat. Tertio inter ſenſus exteriores differētiā ſubiūgit / corūq̄ vtilitatē ⁊ neceſſitatē. Sunt autē due cognitiōes. ſ. ſenſatio ⁊ intellectio. Senſatio eſt forma accidētalis de potētia toti⁹ cōpoſiti educta ad extenſionē organi extēſa: q̄ median te ſenſitiua vitalit̄ tendit in obiectū / ipm̄ cognoscēdo ſingulariter. Et illa eſt ianua oim̄ cognitiōnū: nā nō intelligit intellect⁹ q̄ exteri⁹ (ſine ſenſu) ſunt: in de ſenſu ⁊ ſenſato. Que duplex eſt. Exterior. ſ. interior. Exterior in organo ſenſus exterioris p̄ducit. Et eſt q̄ntuplex / ſm̄ q̄ q̄nq̄ ſunt ſenſus exteriores iuxta p̄fata: vt viſio / auditio / olfactio / guſtatio ⁊ tact⁹. Sed interior ſenſatio eſt q̄ in organo fit ſenſus interioris. Que duplex eſt. Prima. ſ. q̄ immediate ab exteriori formaſ. Et interior ſecūda: q̄ non immediate ab exteriori p̄ducit. Et eſt triplex: vt elicitio: vt cū agnus ex ſpecie / figura ⁊ motu lupi elicit inimiciās ⁊ nociuū atq̄ fugit: ſic memoria ⁊ ſomniū. de quib⁹ alibi p̄quire.

¶ **Aduerte primo** q̄ ad ſenſationē ſenſus exterioris (q̄ eſt ei⁹ opatio ſicut intellectio intellect⁹) p̄ficiendā ad min⁹ ſep̄e exiguntur quoz q̄ttuor: in littera numerant. Primū eſt aia: q̄. ij. de aia eſt p̄ncipiū. ſ. actiuū: quo viuū / ſentim⁹ ⁊c. Nā ip̄a aia in viuētib⁹ triū cauſaz. ſ. forme / efficiētis / ⁊ finalis rationē obtinet. ij. de aia. Scdm̄ ē potētia. ſ. inſtrūmētalis: q̄ eſt v̄l diſpoſitiōes q̄litative organi ſiue cōplexiōes ⁊ p̄temporāmetra ad ſentiendū req̄ſita. Tertiuū eſt obiectū: ⁊ eſt id circa qd̄ aie potētia verſat: vt ſuā faciat opationē: ⁊ qd̄ ip̄i potētie p̄ſentat: vt color / viſus et alimētū vegetatiue: nam ſenſus exterior abiq̄ obiecto p̄ſente nō ſentit: ipm̄ enim mouet ſenſum de potētia ad actum ſentiendū. Quartū eſt ſp̄ritus ſenſitiu⁹ ſm̄ authorē: qui eſt quoddā corpus ſubtile vaporofum: quod ſm̄ medicos eſt inſtrūmētū omnū virtutū ad operā dum. Et ſedes anime cōformis luti: vnde qualis ſp̄rit⁹ / talis opatio: ⁊ qualis opatio / talis de nominatio: qui quāto clarior ſit / tanto melior. Ponit̄ aut̄ triplex / vitalis. ſ. qui a corde p̄cedit: naturalis ab epate: et animalis a cerebro: de quib⁹ apud medicos ⁊ alibi plura. Quintū eſt organū: quod ⁊ ſenſoriū vocatur / eſt pars corporis ani

L. cō. 24.

Tractatus. III.

malis ab alijs partibus corporis situ et figura distincta ad exercendam operationem vitalem deputata: in qua sicut medicos continet spiritus et complexio existens instrumentum sensationis proprium: ut oculus est organum visus. Secundum est medium deferens ab obiecto species usque ad organum: nam cum sensatio sit quedam alteratio et motus. Item de anima. qui absque medio non fit. vii. Philosophi. quare animal propriam oculi albuginem siue pupillam videre nequit: cum medium deficiat. Est autem medium spatium inter obiectum et organum interiacens: in quo prius sensibile vel eius species quam in organo suscipit: quod ad omnem actum sensus Philosophus. ii. de anima: necessarium esse asserit. Nihil (inquit) ipsorum enim tangens sentitium sensum. id est sensationem facit: quod maxime de visu/auditu et olfactu patet: nam (ut postea dicitur) sensibile supra positum sensui non facit sensationem. Conciliator et plus quam commemorator tertio regni. et partim Averrois asserit medium non necessarium sed solum per accidens ad sensationem concurrere: quod maxime de tactu in punctura nervi constat. Cor denique plurimum sentit discooperitum. Consimiliter de gustu et alijs sensibus probant. Sed tu dices duplex esse medium: intrinsecum. scilicet quod est organum a natura conatum: ut caro vel panniculus in organo tactus: et caro porosa lingue in gustus organo. Et absque quo medio nulla fit sensatio: nec scilicet organum ledatur: et ut sensibilibus magis actuetur et apertius sentiat. Si enim sensatio absque medio fieret/nimis fortis quandoque esset organi alteratio: quare natura sagax cuilibet sensui medium intrinsecum ordinavit: ut visui visus bitorum albugineum/auditui aerem generatum/odoratum mēbranam/gustui salivam et superiorē lingue panniculū/tactui carnem et superiorē cutem. Aliud est medium extrinsecum: quod ab extra ad debitam sensationem auxiliatur: quod solum per accidens (ut dicunt) et non necessario ad sensationem concurrat: in quantum sensatio fit cum quadam alteratione: maxime enim in visu/auditu et odoratu requiritur ut species sensibilis actuetur. Septimum species rei sensibilis maxime ad sensationem iuxta communem auctorum sententiam requirunt: licet eas Obham. ii. sententiarum/multis rationibus ponendas negat: que require.

q. ij. et. xv

Aduerte secundo quod species rei sensibilis est qualitas insensibilis ab obiecto sensibili per se multiplicata: cum similitudinem naturaliter gerit/necessario ad cognitionis formationem requisita: qua mediante potentia sensitiva nata est se reducere de potentia sentiendi ad actum. Et re ipsa est res quedam spiritualis et instrumentum obiecti: per quod obiectum mouet potentiam ab eo distantem. Et se habet velut nuncius rerum que ab obiectis ad potentiam mittuntur. nam cum obiecta mouent sensum/nec simul sunt cum eis: oportet ergo quod aliquid ab obiecto decidatur et suo modo ad potentiam mittatur: cum omne mouens simul cum motu esse debeat. vii. Physicorum. Dicitur primum quod species sit qualitas insensibilis: tamen agitur essentia specierum: ideo nec color nec odor est species. Si radius visualis ab aliquo obiecto multiplicatus est species. Nec ipse species ideo dicuntur sensibiles: quod sentiant cum sint insensibiles sed per fortassis lumen. sed quod representat sensibile: quod ad modum vixina dicitur sana quod sanitatem representat. iiij. Metaphisicorum. Cum hoc addit ab obiecto multiplicata: tangit earum originem: nam ipse a qualitatibus sensibilibus per se tamen multiplicatur. id est in medium produciuntur secundum coloris operis. Nec imaginandum sit eandem numero speciem de obiecto decidam ad potentiam usque seu organum ire: aliter accidens de subiecto in subiectum migraret. Id autem aliqui in re spirituali non inueniunt habere. Nec ita huiusmodi species in infinitam distantiam multiplicari possunt. Nam quatuor magis a sua origine. id est qualitate sensibili est multiplicata: tanto fit debilius atque remissius. Multiplicantur autem omnes species successive: quod maxime de speciebus soni et odoris experientia (que rerum est magistra) docet: verum de speciebus visibilibus ut lumine/Philosophus tenere videtur quod instantanee multiplicentur: cum nulla ibi de re persistetia apparere potest: de quo postea apparebit fortassis.

L. cō. 8.

Tex. cō. 1.

Lectio. VI.

¶ Modus autē sentiēdi atq; multiplicatiōis spēs: quē *Aurhor* in *Isa* *Innu*l/*ma* *Time* in visu (qui oim sensuū est certior atq; nobilior: p̄mo meta.) hoc ordine aperit. Nam a qualibet obiecti sensibilis parte (vt coloris in pariete) p̄ducitur vna spēs in mediū p̄spicui: z eadē iterū aliaz p̄ducit spēm eque magnā: et sic deinceps donec vna in materiā humoris glacialis p̄ducitur: qui est potentie visive organū: vbi potentia visiva mediante spū visivo p̄mā efficit cognitiōē singulariter eius obiectū significante cum suis circūstantijs. i. colore cū figura z situ z alijs. que cognitio vocatur intuitio siue visio: de in ab eadem sentatione p̄ducta multiplicatur spēs que intētiōnes/ idola/ forme z simulacra vocātur per anteriorem capitis partē ad neruū obricum in quo intētiōnes ille vniūtur a quo latius mediantibus spiriūtib; veluti vehiculis quibusdā ad dextrā anterioris partis cerebri cellulam vbi fm medicos est sensus cōmunis/ aut vsq; ad cor fm p̄m quod est organum sensus cōmunis: qui per intētiōnes hmōi aliam p̄ducit sentationē interiorē p̄mā. Postea sensus ab eadem sentatione significāte obiectū extrinsecū cum circūstantijs sub sensu exteriori cadētibus/ absq; spēbus medijs format cognitiōē estimatiua idem obiectū singulariter per modū cōueniētis aut discōueniētis significāte que ē elicitiō z sentatio sc̄da. et sic deinceps per alios sensus (de quibus postea) in teriores. a quibus intellectus phantasma mutuat a quo mouet ad formādū p̄mo intellectuōē primā. deinde sc̄das que sunt discursio z abstractio. aliasq; noticias singulares z cōmunes. de qua re latius postea. Quod n̄ *Aurhor* innuit. In abstratiōne (inquit). i. spēs ab obiecto decisione siue multiplicatiōe vbi spēs quodā mō ab obiectis abstrahitur videtur/ forma. i. spēs obiecti sensibilis est p̄mū in medio extrinsecō: deinde in intrinsecō: sc̄do in organo illi? sensus. i. vbi p̄ma format sc̄da. tertio in sensu cōmuni vbi sentatio vigoratur.

Aduerte tertio *¶* aut tactus maxime sensuū/ aiali sit necessari? sic p̄z nā cū anial sit corpēū z habeat magnitudinē vt p̄xima corpa fm molē z supficiē tangat: necesse est/ vt nullū inter anial z corp? qd̄ tāgit sit mediū: alias vacuū in reb? naturalib; p̄mitteret. conueniēs ergo fuit anial h̄re sensum tact? cui? organū est ex q̄tuor elementis p̄paratū. z h̄re p̄rutē discernēdi calidū a frigidō: z humidū a sicco: que p̄ueniētia sue saluti/ corpa a nociuis z discōueniētib; noscat. z sic sue saluti p̄uideat: alias se saluare nō posset. qz non posset cognoscere ea que sibi p̄sunt/ vt p̄sequatur. z ea que nocent/ vt fugiat sine tactu.

¶ Animalia deniq; tactu p̄uata cū fuerint: moriūtur. Hinc etiam fit q; gustus quoq; est aiali quodāmodo necessari?. nam gustus est quidā tactus sc̄do z terciō de anima: quia semp̄ coniuētus est tactui: z gustatio nunq; sine tactiōne fit: et vt fiat gustatio necesse est linguā (que animalī ideo p̄cessa est vt saporē noscat: z voces formet) tangere cibum: alias saporē nō discerneret z conueniētes a discōuenientibus non deprehenderet: quare gustus vt tactus est necessarius: tactus quidem simpliciter z p̄mo loco: cum anial sine ip̄o viuere nō potest. et gustus ad vte cōmoditatē. qui vt ianitor in animalī ingressu est positus. Cuius iudiciō amicū nature intrat: et in imicū repellitur. Gustus deniq; ad vim nutritiū uam ordinatur: que animalī quoad viuūt est necessaria. Sed visus/ auditus/ et olfactus non sunt adeo (vt p̄iores duo) necessarij ad vitam. Nam natura multis animalibus dictos sensus negauit: q; eis non indigeant ad longē perquirēdum cibum: quia alimentum natura cōiunctum habeant: vt conchilia z animalia petris affixa. Aliquibus vero animalibus perfectioribus boni gratia et ad bene esse sunt dati: que se de loco ad locum transferunt. ad alimentum longe sibi querēdum. Nam visus est animalī datus vt vitam in aere z aqua duceret: alimentum querat: p̄sequatur conueniēs/ et fugiat discōueniēs. Auditus vero: vt animalī aliquid per sonum ac vocem significetur. hominī enim tanq; animalī perfe

T. cō. 94.

T. cō. 63.

Tractatus. III.

etissimo per vocē pfectissimā significat intentio animi ab hoīe. primo Periber. Bruta sō per pprias z natura tributas passiones internas z affectus significāt. Et q̄uis visus ad plura p se cognoscēda sit melior q̄ multiplices rerū differen- tias vite quidē necessarias ostēdit: Audit⁹ tñ ad plura p accides cognoscēda est cōuentientio: nā ipse cum sit sensus discipline p̄sertim ab altero suscipiende: plus sermonē (ex quo ois disciplina z prudentia adq̄ritur) p̄cipit: sermo etiā efficacior est ad docendū q̄ scriptura: quia viua vox magis afficit/excitat z mouet discen- tis animū q̄ mortua (vt ita dicam) pellis siue littera. Odozatus vero datus est vt animal alimentū odoze longe perceptū querat.

Obiectū visus est visibile. Ad visionē autē requirit mediū illuminatū. vnde lux dicit̄ prout est in subiecto. pprio quod est corp⁹ luminosum. In diaphono vero z transparēte voca- tur lumē. sed in terso z dēso vocat̄ splēdor. Radius aut̄ sup lucē addit directionē: quia radius est lux directa. mediū vi- sus z trāsparēs illuminatū. Organū aut̄ est oculus ad quē venit neruus obticus p̄tensus a cerebro vsq; ad pupillaz: z deinde spiritus visibilis qui est inclusus in neruo recipit co- lorīs speciē ab humore cristallino qui est in pupilla. z defert eam vsq; ad sensum cōmunem.

Lectō. vj Idē singulis sensib; exteriorib; speciatim determinare orditur. z primū visum/qui (vt p̄us dictū est) ad rez cognitionē valet plurimū/ex tribus p̄cipuis ad ei⁹ ope- rationē requisitis: vtpote obiecto medio z organo sensorio notificat quod itidez de alijs sensibus est facturus.

Aduerte primo ² visus (quēadmodū de sensu generatim sumpto ta- ctus est) q̄nq; p̄tēmpamento siue q̄lirativa dispositōe ad actū sentiēdi req̄sito sumit. quādoq; p̄ actu videndi siue visione. quādoq; p̄ or- gano siue materia q̄liratiuis dispositionib; ad videndū req̄sitis disposita. q̄nq; p̄ forma siue ania nata visionē causare. q̄nq; (vt in p̄posito) p̄ forma z materia p̄e- dictis q̄liratiuis dispositionib; disposita/q̄ organuz videndi dicit̄. Sic visus fm̄ **Auit. vj.** naturalū. est p̄tus aie in neruo obtico ad app̄hendendū formā. i. sensa- tionē eius. s. obiecti: qd̄ formaf. i. sentiē: in humore cristallino ex silitudinib;. i. spe- ciebus/corpozum habentū colorē: que veniūt per corpora radiosa in effectu ad superficies corpoz tersoz. **Q**ui oibus quib; datus apud cerebrū esse optima ratio est: scdo de p̄tib; aialū. Cerebrū em̄ humidū est z frigidū: visus sō aque naturā obtinet. **H**ec em̄ oim plucidoz facillime cōseruari p̄t: scdo de p̄tib; aialū: licz originalit̄ a corde pueniat. **O**biectū visus id dicit̄ qd̄ natū est imutare visum siue mouere de potētia ad actū videndi: vt est visibile siue color cōiter sumptus. **N**am color bifariā sumit. **Q**ūq; cōiter p̄ omni q̄litate visibili z nullo alio sensu p̄ceptibili: sic lux q̄z color dicit̄ p̄t: s̄l̄r lumē. sic **P**hs scdo de ania. **O**mne corpus (inquit) colore p̄cipat. s̄l̄r lumē est color diaphoni fm̄ actū: hoc apparet in squa- mis piscū z yermib; de nocte lucētib; q̄ vident. **S**cdo color sumit pprie p̄ qualitate p̄tra lucē z lumen distincta. sic est q̄litas quedā scda cōsequēs cōplexionē sui subiecti z p̄portionē qualitātū primaz z illarū actione generata. sic in de sensu z sensato color est extremitas p̄spicui in corpore terminato. non q̄ sit essentialit̄ ex- tremitas q̄ est superficies cōuexa z quātitas: illa sō est qualitas: sed q̄ est in extre-

Capite. 7

Lectio. VI.

mitate corporis pspicui termināre: nō quidē vt subiecto / quia vtrūq; est accidē
sed q; iungit extremitatē z in eodē cū ea est in subiecto vt in materia rei vīse: nā
color est q̄litas q̄dā inherēs extremitatē perspiciui causata ex p̄mixtiōe q̄litarū p̄
marū z manifestatiua visui p̄ diaphonū illuminatū: hoc modo color est passio mī
x̄ti z in solis mixtis. Hunc color primo modo sumpt^o est obiectū visus. Sūt au
tē duo colores extremi: vt albū et nigrū: qui q̄z color pullus dicit^r z fuscus. Alij
dicunt colores medijs: vt flauū / liuidū / puniceū z purpureum / viridē z ceruleum
Sub flauo fuluus: vt est aurū: pheniceus / rutilus z spadix / rufus / rubid^o color
vulgo prauū: luteus gantzror. sub viridē celuis et forte glauc^o / palin^o / lantim^o
est calor: quē celestinū vocat. de colorib; z eoz ḡnatiōe: alibi p̄ḡrito. nā cū ferme
infinite sint species / difficilis sunt cognitiōis z denotiatiōis. ¶ Nec fortassis ob
seruādī sunt qui dicūt aliqd̄ extra aiam esse obiectū adequatū ip̄i^o visus / z idip̄m
quandā essentiā genericā p̄ istū terminū color significatā: que est ratio apprehen
dēdi ac cognoscēdi: ita q; nihil a visū p̄cipit / nisi sub ratiōe hui^o nature. Nam tal
lis res vel esset singularis vel vniuersalis. Nō singularis: quia nulla hmōi est q̄n
alia res ab illo sensū percipi potest: ergo nulla erit adequatū obiectū visus. Nec
natura / vt isti asserūt / cū talis nō est ponēda fm̄ Ochā / Biego. ari. Cameracē.
z alios multos. Sensus itē solū sensibile p̄cipit z nō vniuersale si etiā ponat^r: q;
a sensū nō p̄ducit aliquis actus nisi sit ip̄ius singularis: sic q; ip̄m cognoscibile co
gnoscat singulariter: ergo ip̄i^o sensus nō est aliq̄s act^o quo natura vniuersalis co
gnoscat: vel quo aliqd̄ cognoscat vniuersalr. Sensus (ex cōi differētia) deniq; est
singularitū (intellect^o p̄o vniuersaliū: quā p̄pter hec p̄positio de actu signato color
est p̄riū z adequatū obiectū visus loco istū^o p̄cedit: de quocūq; verum est dicere
q; sit obiectū visus siue visibile: de eodē quoq; verū ē dicere q; sit color: q; color et
obiectū visus cōuertunt siue visibile q̄re hec / color est obiectū visus / est prima et
adequata z v̄lis p̄positio. Plura de hac p̄pōe apud Ochā / z. ij. de aia.

Aduerte secūdo

q; mediū visus duplex est: intrinsecū. s. z extrinsecum.
Intrinsecū sunt humores in oculis: vt vitre^o / albu
gine^o z tunice oculi: de q̄b; infra. Extrinsecū p̄o (vt dictū est) aq̄ est z aer: nam ista
duo elemēta sunt ferme media nō grossum elementū vt terrā / z subtile vt ignē
ac etiā corpa celestia. Idcirco huic organo aer z aqua d̄nant. Id autem mediū ij. de aia.
fm̄ P̄hm debet esse illuminatū: quod z Auerrois in li. de sensū z sen. asserit q; T. cō. 73.
inter tres sensus medio extremo egetes p̄riū est visus: quod cum medio indiget
etiā luce: nō em̄ oculus videt in obscuro: ideo cū in aere fumus acciderit aut va
por qui phibeat lucis transitū / debilitat visus. Debet autē hmōi lux esse tēpera
ta. i. nō nimis parua nec immēsa: q; excellēs sensibile (vt postea dicetur) eorum
pit sensum. ij. de aia. Est autē lux qualitas corpon lucido inherēs aut eius parti
actuatiua se sola visus. Lumē p̄o est species a luce multiplicata / nata sensatiōe
lucis p̄ducere. Et medio diaphono inheret. Nam lumē fm̄ P̄hm est act^o diapho
ni siue pspiciui vt actu pspiciui: quia sicut albedine partes dicit albus: sic a lumi
ne aliqd̄ actu diaphonū siue pspiciui. Est autē diaphonū corpus peruiū translu
cens: qd̄ fm̄ se nō est visibile: sed bene est vicissim lucis z tenebrarū susceptiuum
vt aer / aqua: cui^o cōtrariū est opacū: quod est corpus fm̄ sup̄ficiē solū z non fm̄
p̄fundū lumē recipiēs: vt terra / lignū. Color p̄o visum nō actuat nisi actuat^o lu
mine. ¶ Ex his discrimē inter lucē / lumē z colorē habet: nā lux z color visum ter
mināt. i. latius multiplicatiōe ē speciez impediūt z vident^r: lumē p̄o nō videtur
cum sit species lucis. Secūdo quia lux corpon lucido (vt celo) inheret: color autē
corpon terminato: lumē vero inheret medio aut organo. Tertio lux z color sunt
qualitates reales: lumē p̄o qualitas sp̄ialis: vide Scotū. ij. sententiā: licet alij
hui^o tenēt cōtrariū: lux deniq; absq; aliquo extrinsecō videri potest: color absq;

Lect. xi.
huius.

Tractatus. III.

luce vel lumine nequaquã. **Q**, autem lumen sit species lucis / parer: quia als sensibile positũ supra sensum, phiberet sensationem: quia quod est sensibile z non ratio siue species / si supra sensum ponatur impedit sensationẽ: quia sensibile supra positũ sensui non sentitur: ita lumen suprapositum oculo impediret ipsum videre, quod est contra. **A**uerroim super de sensu z sen, Necesse est (inquit) lumen p̄ priũ in oculo esse ad hoc vt recipiat species colorum z videat. **R**adius vero est lumen per modũ alicuius linee diaphono transmissum ac directum. **E**t est triplex sc̄m perspectiuos / rectus sc̄z qui diffunditur a luminoso in medio eius / dẽ diaphoneitatis quantũ virtus luminosi durat. **R**adius reflexus est qui cõcurrẽte opa / co virtus actiua luminosi terminatur / diffunditq; in partẽ oppositã. **S**ed radi⁹ fractus est qui occurrit medio alterius diaphoneitatis / nõ tamen omnino opa / co multiplicatur in illo medio: sed non sc̄m lineam rectam: sed incidit ibi angulus. **D**um vero occurrit medium densius frangitur radius ad perpẽdicularem: qui est in agendo fortissimus. **E**t hi radij sunt lumen z species lucis. **S**plendor vero est species lucis ex lucentis refractiõẽ ad aliquod tertium z positum in medio derelicta. **E**t re ipsa est radius reflexus qui manifestatur plurimũ / cum radij solares ad speculũ concauũ percussi in aere intermedio refranguntur. **E**t nisi lumen refrangeretur nunq; videret sc̄m Philosophũ / sicut nec echo. ¶ **A**n autem lumen ad videndum colorẽ requiratur ppter medium aut ppter colorẽ: est res opinata. **N**am **A**uicenna / **A**uẽpace z pleriq; alij dicunt id fieri ppter colores: qz secũdo de anima dicit / q lumen colorẽ in potẽtia efficit in actu colorẽ. **C**olores deniq; dicunt (in obscuro solum esse in potẽtia. i. sc̄m q videri debeat actu: quia in tantũ videntur quantũ luce participãt. **C**olor deniq; illuminatus mouet oculum in obscuro existẽtem / z nõ econtrario. **A**uerrois vero cũ multis alijs dicit / q lumen ppter medium requirãt: vt medium ad receptionẽ specierũ coloris difponat: quoniã si lumen necessariũ esset ppter colores / ipsi nõ essent sufficĩetes ad pducendas species visibiles: quare sequerẽt colores non esse per se visibiles / sed per lumen. **A**uẽpace opinio nõ do cõioz censet.

T. cõ. 86
q. de aia.

Aduerte tertio q potentie visũe organũ totale est oculus cũ suis partibus sumptus: qui sc̄m conciliatorẽ est instrumentum videndi / complexione aqueum quo ad substantiam / sed gratia spiritus igneum / cum quadã planicie anteriori / rotũdum in supremo anterioris partis locatũ / ex septem tunicis z tribus humorib; constitutũ / sex musculus motũ. **O**culi natura siue complexiõẽ esse aqueam Philosophus in de sensu z sensato ostendit: quia in ipõ aqua alijs humorib; p̄dominat. **Q**uod z rõnib; z experimẽtis ibidẽ pbãt. **S**pũs autẽ visũ⁹ naturã ignis videt obrinere: quo rãq; instrumẽto visũ causãt qui quãto subtilior / lucidior / acrior: z magis copiosus: tanto oculus p eũ pfecti⁹ videt. **E**õponit autẽ oculus substãtiãt sc̄m medicos z p̄spectiuos sic. **N**ã a cerebro duo ptendunt nerui / soli inter neruos cõcaui: p quos spũs visũ⁹ visq; ad oculum vadit: qui se per totum oculũ diffundit visq; ad humorẽ cristallinũ: et illi añ cranei egressionem in modũ crucis connectũtur: efficiturq; in crucis signatiõẽ foramen vnum: in quo species rerum visibilium conueniẽtes vnuntur: als vna res videretur duo: cum quilibet oculus suam recipiat speciem. **D**einde iterũ bi⁹ furcati diuidũtur: quozum ille qui a sinistra cerebri parte oritur ad oculũ dextrũ porrigit: et qui a dextra ad sinistrũ. **L**um itaq; ad oculozũ orbĩã pertenuunt ex tra craneum / figuram habent quasi hemispherij / constituentes tunicam dictam sc̄m notica: que oculum a duricie cranei defendit. **D**einde est alia tunica rbetina plena venis et arterijs: ex quibus oculus z humor cristallinus nutritur: in cuius concauitate est humor cristallinus actus quoq; glacialis in medio oculi / sicut rex in regno situatus p̄cipuum visus organuz / ideo est peru⁹ et clarus vt

Dra. 4.

Lectio. VI.

fit ad oēs colores indifferēs: Estq; figure rotūde: vt meli⁹ strarijs resistat: licet a parte anteriori ad planiciē sit parum decliuis: vt melius species visibiles suscipere possit. z cum humore tunica dicta aranea ꝑtinet. Deinde est hūor albugin⁹ ne⁹ colore albi: vt spēs ꝑ eū libere deferant: q̄ est fer z supfluitas crySTALLINI. Postea est tunica yuca/cui⁹ color nālis est inter viridē z nigrū medi⁹: vt virtus ꝑ spūuz visibilia vnionē fortificet. In cui⁹ medio est forame dictum pupilla exnis oculi spherula ꝑ quā visio ꝑpletur: q̄ non est organū visus (vt qdam asserunt) s; via ad ꝑncipale organū qđ est humor crySTALLIN⁹. z hec spherula qñq; dilaturur: qñq; ꝑstringit: vt spēs visibiles i oculū recipiant/ z vt visio in crySTALLINO ꝑficiat: q̄ non crySTALLINū sed humorem albugineū continet. Postea est sexta tunica cornea, postrema est tunica dicti ꝑunctiua seu ꝑsolidatiua quā albā videmus: que rotum oculum ambit et ligat nisi quātum visui est necessarium. Sic ꝑz in oculū lo esse ꝑtē tunicas siue membranas z tres hūores cōspicies. ¶ Scito q; oculi sunt veri cordis nūcij z flores aie inter cetera mēbra maxie mozes aie scant qā plus de spū aiali hñt: z ꝑe ceteris mēbris sensuū aie famulant ad perfectionis acq̄sitionē. Ideo ꝑhysognomi oculos ꝑe alijs mēbr; respiciūt. Nā oculi subrubētes signāt ꝑecūdos: hūidi: lucide: bilares: hippicētes: remulētes: ꝑꝑui pusillanti mos: ꝑmagni tardos: mediocres bonas dīspōsiōes: ꝑcaui maliciosos: eminētes fatuos: parum concavi magnanimos: grandiusculi parū cōcaui mansuetos: nictantes tímidos z meticulosos: subrubescētes iracundos: ꝑnigri tímidos: cesij tímidos: nigri flauentes bonos anios: biliosi furiosos: ignei iucūdos: discolorēs tímidos: cesij flauentes bonos aios: lucētes luxuriosos. Plura de hac re ꝑhm in ꝑhysognomia ac Rasūm medicū: z alibi ꝑquirro. ¶ Causat autem visio (que est operatio visus) successiue/ in tpe tñ impceptibili z nō substro vt. q̄. d anima ostendit. Fitq; visio non extra mittende: vt Empedo. Plato et mlti ali; ex medicis volebāt: sed intus suscipiēdo: vt ꝑhs in de sensu z sensato voluit. Hoc mō (vt ꝑrius dictū est) Color multiplicat suas species in mediū: vt aerē aut aquā actuat⁹ lumie. Deinde vsq; ad oculū vbi spūs veniēs: ꝑ neruū obricū diffundēs se per totū oculū recipit a supficie oculi specie deferens eam ad internum oculi in humorem vsq; crySTALLINUM/ in quo fit ꝑima sensus immutatio. Deinde ꝑtenditur latius per neruū obricū concauitates spiritu deferente vsq; ad ꝑimum sensitiuum: qđ est sensus cōmunis: vbi recipiuntur species in alijs sensibus interiorib; recepte z resertare: vide cōciliatozem differētia. 64.

Ex. ij. de anima.
L. cō. 77
vt infra.

Obiectum auditus est sonus/ qui fit in aere ex collisiōe duorum corporum fortiter adinuicē ꝑcussorum violenter z velociter. Cuius mediū est aer ꝑtinuatus aeri posito inter auris concauitatē. Instrumentū est timpanū auris/ ad qđ dirigitur neruus ꝑtensus a cerebro cōtinens spiritū audibilem. Vnde echo est sonus secūdarius reflexus ꝑpter aliquod obstaculū. Sed vox est sonus causat⁹ ex repercussione aeris ab anima ad vocalē arteriā cū imagine significādi

Lectio septima
d' auditu.
L. cō. 90.

De secūdo sensu exteriori vtpote auditu qui discipline sensus vocat⁹ exequit. q̄. d anima. dictus q; voces hauriat. i. aere verberato sonos suscipit. ꝑimū obiectū soniq; generationē mediū z organū ostendit. Secūdo de echo qui sonos secūdarius z reflexus appellat diffinit. Postremo quoq; vocis diffinitōnem de mente ꝑhi secūdo de anima succincte ꝑnit.

L. cō. 90.

Tractatus. III.

Aduerte primo **Q**uis auditus s; medicos z alios est vis scda ex virtuti mediante spū delato ad eas p nervos molles a cerebro descendētes ad aures q̄ vocant̄ nerui expansi. Et hec virtus om̄es sonos tam vocales q̄ nō vocales aprehendit: ac eoz̄ intra se d̄ras vt gravitatē/acuitatez/asperitatē/leuitatem et magnitudinē discernit z paruitatem. Cuius obiectum est sonus seu corp⁹ sonatiuū. Est autē sonus fm̄ Petrum his. quicqd̄ ab auditu pp̄rie z p se p̄cipit. Vel sonus est qualitas ab auditu pp̄rie z per se z positue p̄ceptibilis/require plura ibidem. Obiecta em̄ propria (vt dices) sunt qualitates d̄ tertia specie qualitat̄is fm̄ cōmune viam. Addit̄ per se ppter motuz̄ z magnitudinē que quoq; ab alijs sensibus p̄cipiuntur, ideo sensibilia cōmunia vocant̄. Adiunctū est etiā/proprie ppter substantiā: vt campanā que p accidens hoc est p sonum in ea existentē auditur. Postremo adijcit̄/positiue: ppter silentiū qd̄ p absentiam soni p̄cipit. Nam rectum est iudex sui z obliqui. j. de ania. Est autē duplex sonus/s; actu qui nūc fit z in tempe p̄senti existit. Alius est sonus potētia qui. Nūc nō est sed esse potest. Sic corporuz̄ quedam sunt actu sonantia vt campana actu sonans. quedā potentia sonantia que nūc nō sonant sed apta sonare vt homo tacens. quedam vero sunt q̄ nec actu nec potentia sunt sonantia vt spongia/lana/pili. Son⁹ actu itez̄ est duplex Rectus/s; qui fit a sonante ad aliqd̄ obstaculū. Et illoz̄ quidā est artificialis: vt lyre z fistulaz̄ z locutio. Quidā naturalis z absq; arte vt aluini. Alius est sonus reflexus z secūdari⁹ vt echo: d̄ quo postea. Sonoz̄ deniq; alter est acutus/alter grauis/qui ad sonum se habent/vt albedo z nigredo ad colorem, acutus est vt albedo q̄ auditum fortiter moueat. Grauis vt nigredo q̄ lente z debiliter auditū moueat. ¶ Scito q̄ ad soni generationez̄. ij. de anima tria concurrūt/pcutiens z percussum/que sunt soni effectiua: z mediū. Son⁹ em̄ fit ex percussione violenta fortiq; collisione vni⁹ corp̄is ad aliud: qd̄ fit contactu pcutientis ad percussum: z in aliquo s; aere aut aqua circūstante corpus sonans. Et cum percussio non fit absq; motu quo percutiens z percussum prius se iuncta sibi inuicē applicent. Hinc fit q̄ sonus nō fit sine motu locali. motus autē localis (vt prius ostensum est) nō fit sine medio. An autē omnis sonus illis tribz̄ egeat? Dic q̄ sonus mltifariā generat̄: hinc fit vt pcutiens ac percussum mltifariā accipiunt. Quisq; itaq; fit sonus ex percussione duozum corporoz̄ planoz̄ solidoz̄ fm̄ eoz̄ superficies notabilis quātitat̄is motu veloci z impetuoso/p hoc qd̄ aer medi⁹ a superficie fortiter z violenter expellit ac refrangit. per talem naq; violētā aeris fractionē tanq; p dispositionē p̄pinquā a pcutiente z percussio in tali aere, p̄ducit̄ quedā qualitas sensibilibz̄ p auditum p̄ceptibilis q̄ sonus vocat̄. Dixi autē corpa sonum generatā d̄bere esse solida z dura z nō mollia vt sua soliditate nō cedant iactui: sed plagaz̄ vehementiorē efficiant. debent esse plana z leuia. i. ex omni pte in rectū iacentia q̄ huiusmodi corpora vndiq; maxime pcutiant: z ex omni parte vniformiter pulsus vt min⁹ discōtinu⁹ ad auditum pferat̄ debēt esse z p̄caua qz talia post p̄mū ictū sept⁹ aerem modo in vnum latuz̄: mō in alteruz̄ impellūt: q̄ ob cōcauitatē libez̄ nō habent exitū in diuersas agitat⁹ ptes sonuz̄ reddit diuturniorē: z post completū sonum refert quedā tinnitū paulatim euascentē q̄ sepius post totum sonū audit̄. Nam si corpa pcutientia essent mollia cederēt aeri z non p̄pellerēt ip̄m: aut si essent acuta vt due acus concusse non sōnant, valde debēt autē he percussioes veloces esse: nam si lente essent/nō causarēt sonū. q̄ vero oporteat aerem mediū fortiter pcuti z refrangi: p signum p̄z. quia corpa q̄ multū de subtili aereo h̄nt melius sonant: qz talia sūt tremētia z ex hoc aerē melius refrangūt. z maxime (vt dixi) si sint cōcaua vt campana. Secundo fit sonus nō quidē ex hoz̄ percussioe sed ex scissura solidi corp̄is vni⁹ p̄ris ab alte⁹

I. cō. 85.

I. cō. 78.

Lectio. VII.

ra parte vt cū pannus aut lignum violenter z repente frangit fit sonus: qz aeris
due pres se mutuo ꝓcutiunt subito ad supplendū locum in quo prius erat pan-
nus ne vacuū cōmiteret. z in generatiōis soni mō non tot et tanta requirunt.
Tertio fit sonus ex aeris pullione in aliud: vt cum pulmo aerem ꝓcutit ad par-
tes duras trachee arterie. **Quarto** fit ꝓstrictione aeris vt cum aer ꝓfollem con-
stringit z ꝓ inflationem infra fistulā. hoc pacto son⁹ fit dum vētus ad cauernas
z mortū foramina aerem ipsum constringens impellit. **Quinto** fit ex aeris in-
undatione: vt in sono vento qm̄ sono terrestri impellente magna pars aeris
impellitur in alteram ꝓꝓꝓ altera cedat: sic em̄ frangit ac sonus parit vt in
magnis ventis cōstat. His qñqz certe modis sonus cū generet ꝓhs z **Autor**
de ꝓmo gñationis mō tm̄ locuti sūt. in quo ꝓdicta tria requirunt

Aduerte secūdo **Q**z mediū auditus duplex est ꝓꝓinquus scz z est aer
rangens pelliculā vocatā miringā in se aerem illum
cōnatum (qui organū audit⁹ esse dicit) claudētē ꝓtentus in auris anfractib⁹
qui hqz fere ꝓnaturalis dici pōt. Aliud est mediū remotū z externū vt est aer z
aqua q̄ sunt corꝓa intermedia inter corꝓus sonans z aures/nata in se recipere so-
num z realē z intentionalē siue speciē soni realis/de qb⁹ postea. Aer tñ ꝓuenien-
tius est mediū q̄ aqua: qz cū sonus ex violenta mediꝓ diuisione fiat: aer facili⁹
diuidi pōt: qz est subtilior z rarior: aqua vero densior z crassior/ id̄ in ea son⁹ hec
betat obrūditur qz imo ipsa sonū solum realē: z nō intentionalē. i. speciē (fm̄ ali-
quos) suscipit. **Q**z autē sonus subiectiue sit in aere z non in corꝓorib⁹ sonantib⁹
licet effectiue sit ab illis: ꝓꝓꝓ quia alias eius ꝓceptio nō impediret ꝓ ventū aut
iuuaret: nam expimento ꝓspicimus ventum versus auditū. a loco soni flantem
auditum iuuare/ q̄ si in ꝓrem oppositam flauerit. Ideo aer est subiectum soni: z
medium in quo generat⁹ z sine quo eius esse non est. Aqua vero solum est medi-
um in quo aut ꝓer qd̄ sonus in sua materia transit et multiplicat (que est aer) in
aquā impulsus. qz autē aqua sit medium/ ꝓꝓꝓ experimento ꝓhi: quia piscatores
aquas non ꝓcutiunt/ aut naues/ ne pisces audiant. Si qz deniqz ponat caput
sub aqua/ ibidem sonos supra aquas factos ꝓcipit. **O**rganū vero audit⁹ ꝓ

l. cō. 83.

ꝓcipuum fm̄ ꝓhm. ij. de aia. z **Auerrois** est aer auri congenitus/ sic pupilla siue
humor crystallin⁹ pupille est organū visus. Nam que admodū se hz ꝓupille hu-
midū in visu: sic aer conaturalis in auditu/ sed humidū pupille. i. crystallinū est
organū visus: ergo aer ꝓgenit⁹ est organū audit⁹: ideo aial nō audit fm̄ totum
corꝓ⁹/ sꝓꝓ solū vbi aer extern⁹ existēs elemētū mouet aerē in tot uolitatib⁹ auriū
ꝓtentū/ q̄ tandē mouet aerē internū z cōplāratū: q̄ est qdā mixtū contēperatū
q̄ aere turbato ꝓ vapores z fumos siue expurgamēta auriū (q̄ creamia recte di-
cunt) impedit⁹ audit⁹: vt d̄ patiētib⁹ tinnitū ꝓstat. **I**s deniqz aer intern⁹ sua na-
tura caret sonis nec sonum habet sibi congenitū: quia alios sonos aut corū spe-
cies ꝓcipere adeo ꝓfecte nō posset: z vt oēm sonū aprius in se reciperet. estqz de se
imobilis nullū habēs motū ꝓꝓꝓ z q̄ ab extrinseco fiat: vt oēm motū/sonū cau-
santē ab extrinseco ꝓcipit: sic pupilla de se nullū lumē hz sibi cōgenitū/ sed ab ex-
trinseco suscipit: vt oēs colorꝓ diuersitates meli⁹ ꝓcipit. **A**uthor tñ tympanum
auris organū audit⁹ asserit: qd̄ est aggregatū ex qdā pellicula z aere illo ꝓgeni-
to in ea ꝓtēto in foraminib⁹ auriū collocata. z hec cuticula ab alijs miringa vo-
cat⁹: q̄ in se cōtinet aerē d̄ q̄ supra: estqz extensa in mō tympani. hec em̄ mēbrana
cū leditur/ impedit⁹ auditio: z si rumpit⁹/ sequit⁹ surditas. ideo caute z ad modū
ꝓuide sunt aures mūdandae: nec aliqd̄ acutū in aurē est inferendū: ne pellicula il-
la ledatur aut ꝓrosus rumpat⁹. **S**anitas autē virtutes audituie hoc signo cog-
noscit. **S**i manus admouet aut digitus in ꝓcauitates imponat: quidā sonitus
z tinnitus aeris introꝓꝓ auditur. qualis est sonit⁹ altici⁹ corꝓꝓ obscure sonāz

Tractatus. III.

cum vero is sonit⁹ nō audit: signū est leſi audit⁹. Albert⁹ autē cū Galeno Auzicē/na Alphozabio cū multis alijs eū ipm aerē nō organū ſed tanq̄ mediū ſoni ſpūa lis dicit. Organū vero aſſerūt ramos neruoꝝ obtricoꝝ ad radices aurīū, puenient/tes ibidēq; diſpoſos. Conſiliari tñ bi auctores ſic piūt. q̄ organū audit⁹ eſt aer ille cōgenit⁹ aut aggregatū ex miringa auditui deſeruiēte ⁊ corpore aereo in ea inclu ſo: nō tñ ſit auditio niſi in neruoꝝ ramis per pelliculā illaz diſſeminatis ſm prem qua cum illo neruo ꝓtinuatur. ſicut oculus eſt organū: nō tamē ſit viſio niſi in hu more criſtallino.

¶ Scito. Arem cū ſuis ꝓtulis ſm aliquos eſſe inſtrumentū auditus totale: que eſt in oſſe petroſo ſituata: cui⁹ forma eſt cōcaua/ vt ſemp pateat: qz is ſenſus etiā dormiēti⁹ eſt neceſſari⁹: vt a ſomno excitetur. Sunt deniq; aures ſtuoſe ac tortuoſe/ ne voces inmiſſe cito labantur: aut ne frigidus aer ledat. aut ne ce/ rebꝝ ꝓpe exiſtens aeris externi qualitate ⁊ ſuba letatur. in aurib; deniq; ſiunt ſordes amare: qui colerā hac parte purgari dicūt: rōne meatuū facile ꝓuincūtur: his meatibus beſtiolis inſtrantib; ſit difficilior: qbus tanq̄ viſco cōtinētur. in fine foraminis auris eſt mēbrana poſita q̄s meringā vocauimus: in qua aeris motus delinit: qui ad cerebrū ob viciniratē deſertur: qz ea membrana eſt a cerebro: cuius ꝓnexionē lingue annectit. quapropter verba ediscūtur que ꝓus audiūtur: deinde ore ꝓnunciātur. qualis em̄ motus ſoni per organū intrat: talis quali ſub vna ca/ demq; effigie motus per vocē agitur, vt quod audiueris/ idem loquaris. In mē/ brana eſt aer ille ꝓnaturalis ſtans quiete (de quo dictum eſt) ad quē terminat ner uus auditiuus ſm medicos (vt dixi) organū auditus/ qui ſonus ſeu ſoni ſpēm ſuā ſcipiens mediāte ſpū auditius latius ſenſui cōmuni ꝓſentat. Ex his facile cōſtat quo pacto auditio fiat: nā ſonatiūū (vt cāpana) mouet aerē ⁊ refrangit reſiliētē/ in quo realiter eſt ſonus/ qui per viā iundatiōis mediāte aere expāditur ſpheri/ ce ad oēm loci differentiā/ niſi aer obſtaculū impediāt: faciēdo circulos mūdatio/ nis: ꝓcedit autē is aer vnus manēs actu ⁊ ꝓtinuus vſq; ad aerē in quo eſt ſonus inſtrōnalis ſiue ſpēs ſoni: faciēns ſm Albertū ꝓmā ſpherā ſoni: cuius quidē cen/ trum eſt res ꝓcuſſa: que q̄dem durat quātū ſe aeris motus per circulations poſt circulos durat: ⁊ quoad fractio eſt. Scōda ſphera eſt ſoni inſtrōnalis que eſt ſpēs ſenſibilis ſoni: cui⁹ quidē centrū eſt tota ꝓma ſphera. et hec ſcōda ſphera nō recipit ſonū realē: ſed ſpūalem. i. inſtrōnē ſeu ſpēm ſoni. Et ſic ꝓma ſphera eſt ſubiectum ſoni realis ſm Albertū: ſcōda vero ſphera eſt ſolum mediū: per quā ſonus ſiue ſpe cies ſoni per circulations poſt circulations vſq; ad aerē contētur in ſpira/ qui ꝓcutit meringā ꝓtinētē aerē gñalē. Et tali ꝓcuſſione cauſat ſoni realis ſpēm in illo aere/ qui deſert eā vſq; ad neruos obtricos/ in qbus ſpūs audibiles ꝓtinētur. Et hoc quoq; hāc cōem q̄ſtionē diſſolues. An forte loquēte idē ſit ſon⁹ quē quilibet nſm audit: verū eſſe de ſono reali ſicut idē color realis eſt quē plures in pariete vident. Sed nō eſt idē ſonus ſpūalis qz nō eedē ſpēs numero ad auditū pluriū pueniūt.

ꝓmā. 80.

Aduerte tertio Qz echo duplex eſt ſm intentionē Auerrois (que admo dum ⁊ ſon⁹) realis ſc; ⁊ ſpūalis ſiue inſtrōnalis. Echo realis eſt ſonus ſcōdario reflexus ꝓpter aliquod obſtans corp⁹ cōcauū circūſtans. Eſt autē ſimile de hoc echo ſicut de lapide in aquā ꝓiecto ſm ꝓmentatorē ſcōdo de aia. Lapis em̄ in aquā ꝓiectus ꝓmouet eā in circuitu faciēs circa ſe circulations plures magis ac magis a cētro diſtantes/ quoad lapidis imper⁹ ꝓdurat: qui ꝓmo aquā ꝓcutit. Et ſi interim aliq̄ obſtaculū (vt ripā) inueniāt/ quod eoꝝ vlteriorē ꝓceſſum ꝓhibeat: redeūt circulations centrū verſus/ vbi lapis cecidit. Sic ſo nans ꝓmū eſt ſicut locus centri a quo ſit aeris fractio circularis in aere illi conti/ guo ⁊ ab eodē ꝓmo circulo ſit ſcōdus ꝓmū maior in aere ſequēte. et ſic deinceps cō tinue magis a corp⁹ ſonante elongando. Et ſi contingat q̄ anteq̄ finiātur h̄mōſ

Lectio. VII.

aeris circulationes per quas in eo successiue pducitur sonus fm successione illaz circulationū q̄ offerret se aliq̄ obstaculū solidū z p̄cauū diu aerē ad modū vasis cōtinēs vt antiqua dom⁹ nō habitata templū : puteus pfundus aut mōtis cauer nositas aut silua: tūc illi aeris circuli ab illo obstaculo reflectūtur versus p̄mie p̄ cussionis locū. Et iterū refrangūtur fm p̄similes circulationes per motū poti op positū factas. Et qua refractione aeris reflexa cauatur son⁹ sc̄dari⁹ qui echo vocatur. Aliam similitudinē p̄bns ibidē de pila affert in pariete p̄iecta/que rursus versus mouēs repercutit: q̄d tñ sane debet intelligi: nō quēadmodū eadē numero pila in p̄mo motu sit z in sc̄do sic idē aer p̄mū impellit z sc̄do reflectitur. naz p̄dictis id obstarēt. Et cunqz fit sonus fm p̄hm/ etiā fit echo z soni reflexio: sonus tñ reflexus nō semp̄ auditur: qz sicut se habet lumē, ad repercussione/ vt reflectat: ita z son⁹ sed lumē directe diffusum semp̄ reflectitur. Nam si lumē nō dicat reflecti: sed solū videri lumē directū: tūc nō fieret vbiqz lumē: sed solū vbi radij solis qui directum causant lumē/pringunt: et extra radios solis ac in ymbra essent sūme tenebrę. q̄d est falsum: cum etiā in ymbra bene discernātur colores. igitur z sonus reflectitur z fit echo. Sonus em̄ direct⁹ z p̄mari⁹ est vt lumē directū radij solaris: et sonus reflexus siue echo vt lumē reflexū in ymbra. Et quēadmodū lumē sensibiliter reflectitur in aliquibz: vt in ymbra diurna p̄ra radiū solarē facta in qua p̄spicit: sic sonus interdū sensibiliter resilit ac reflectit. vt circa montes/siluas/aquas z loca cōcaua factus. Et sicut lumē in aliq̄bus reflectitur debiliter: vt in ymbra nocturna ex opposito candele facta: sic sonus q̄uis q̄nqz reflectitur. nō tñ auditur ob debilem reflexione. ¶ Sed echo sp̄ualis siue intēntionalis est sp̄s soni reflexa immediate pueniēs ex sp̄e recta eius idē: que quidē sp̄s reflexa nō est recta: sicut nec sonus di/rectus est sonus reflexus. Hec autē sp̄s reflexa ex dispoſitione reflectētis resp̄ntat reflexe eundē sonū/ quē resp̄ntauit sp̄s directa. Et forte ista est causa cur in ḡnā/ tione echo aliq̄n sonus auditur clare/ q̄nqz confuse. Si em̄ ḡnatur sonus echo in/ tentionalis/sonus p̄marius per illū clare auditur. sin autē generatur echo realis manēte sono p̄mario in aliqua eiusdem medij parte generantur due species soni p̄marij in secunda circulatione. quaz p̄ma est species reflexa soni p̄marij. z sc̄da est immediate pueniens a sono reflexo: quaz quelibet suum sonū resp̄ntat. ideo ambo simul confuse audiuntur.

L. cō. 80.

L. cō. 83.

¶ Vox vero p̄pter varias eius causas vario modo ab Authoribus diffinitur. Nam fm Priscianū est aer tenuissimus ictus. quēadmodū sonus fm p̄hm est motus aeris: que diffinitiones per materiā dantur: quia aere percusso: aut velociter moto z refracto fit vox z sonus. Sc̄dm autē Petrū his. vox est sonus ab ore aīa/ lis prolatus naturalibus instrumentis formatus: require ibidem. Sed fm p̄hm ex quo Author suam hic decerpſit. Vox est repercussio aeris inspirati ab anima/ que est in his partibus. (scz in corde z pulmone) ad vocalem arteriam/ cum imagine significandi. i. cum alicuius significationis intentione. Hec intelliges vocem esse percussione essentia sua: verum effectiue: quia est qualitas sensibilis ex repercussione aeris causata. vt Author plane explicauit. Est autē vox sonus aeris: vt subiecti. est em̄ in aere ab anima inspirato. nō quidem cum aer ad interiora attrahitur: sed cum expiratur/ z ad exteriora propellitur. Additur ab anima: qz corpora inaiata z plante non formant vocē: licet em̄ tibi lyre z fistule dicātur voces forz mare: id tñ solum est translaticie z per similitudinē ad vocē hūanā/ quā imitātur sicut similitudo coloris in speculo dicitur color. Aliqua deniqz aīalia: vt que sanj quē nō habet: vt cancri/ oscree testudines z viuētia in aquis sanguinē habentia vt p̄sces: que quia nō respirant: nō formant voces. licet in abeloo fluuio calido/ nie sunt p̄sces: qui collisione branciarum in aere exteriori sonum faciunt: non tamen vocem: sicut etiam apes: musce: cicade: cōfricatione alaz z cōcussioe susurrū

i p̄mo tra.

L. cō. 90.

sc̄di d̄ aīa.

Tractatus.III.

faciūt/et quēdam stridore: sicut z aues agitatioe alay z pauones attritu pēnax
sue caude faciūt sonum /qui nō est vox, quare ad formandā vocē tria requirūtur.
quēadmodū ad sonū. Prīmū percutiēs /z est vis expulsiua aialis formatis vocē:
Scdo pcutiū vt latera gutturis z vocalis arterie: q̄ que aer impellit expellēdus: sicut
cut latera fistule aut tube pcutiūtur: cū q̄s illas inflat. Tercio id in quo format

scdo d aia
vox. z est aer quē aialia respirātia anhelitu attrahūt: z deinde emittūt. ¶ Et quē
Lex. cō. z
scdo de p/
tib; aialiu
c. 16. 2. 17

admodū lingua duo hz officia: p̄mū gustandi cibū: et hoc fit p̄pter vite necessitatē
Alterū officiū est ad loq̄ndū/et hoc ob cōmoditatē solū vite. Sic ip̄ius anhelit⁹
quē aialia attrahūt z emittūt duplex ē officiū. Prīmū ad reperādū calorē interio
rem p̄cordioz. quē cor circa partes z mēbra adiacētia multū p̄ducit: ad que refrig
geranda natura pulmonē vt follē ordinauit: qui suaz partiū dilatatione aerē at/
trahit: et eaz cōp̄sione aerem susceptū emittit: idq̄s facit quousq̄s animal viuūt.
Scdm ad formādā vocē. qd̄ est cōmoditatis gratia z nō necessitatis. nam per vo
cem hoies explicāt mentē z alteri significāt. bruta aut suas affectiones z passio/
nes vt irā/cupiditatē/metū gaudū/vocib; a natura sibi p̄cessis significāt. Ideo
natura ad formādū vocē multa sp̄ecialia instrumēta z organa designauit. vt guttur
siue epiglottis/linguā z arteriā vocalē que est respiratiois organū. Est em̄ canna
quēdā duris anulīs cōp̄ta seruiēs pulmonī: sic ylophogus siue meri stomacho:
quare tussis sternutatio z stertentiū sonitus nō dicūtur voces: cū in illis nō p̄cu/
tiatur aer ad vocalē arteriā: qd̄ maxime ad formandū vocē sit necessariū. nā expi/
rans paulatim aerē nunq̄s format vocē: sed vt fiat vox/oportet aerē intus p̄tinere
et sic contentū ad latera gutturis fortiter p̄cutere. Additur: cū imagine significā
di. i. cū intētionē alicui⁹ significatiois. per qd̄ causa finalis vocis ondit. nā voces
sūt signa p̄ q̄s mētis p̄ceptū siue n̄ram intētionē alteri significam⁹. Et quēadmo
dum vox est soni sp̄s. sic sermo est vocis sp̄s /qui soli homini datus est: vt debite
distincq̄s ea q̄ in aīo habet: alteri manifestet. Voces em̄ sunt note. i. signa eozū
que sūt in aīo: p̄mo p̄ber. Sermo etiā fm̄ Platonē homini datus est: vt p̄sto fiat

Ca. 9. plu
ra require
ibidē.

Qui fm̄ p̄m q̄rto de historia aialiu est vocis per linguā explanatio: q̄
sola disciplina acquiritur. Ideo surdi a naturitate sūt oēs murti: imo si infans loq̄lā
nō p̄disceret /vocē quidem formaret: sed nō sermonē: et nō hebraice (vt quidā falso
arbitrātur) loquerētur. Que aut ad vocis vbiq̄s p̄currāt formationē z ad sermo/
nem atq̄s q̄ sūt eoz d̄re/inq̄re apud medicos z p̄cipue Jacobū forliuēn. sup̄ mī
trotegni. et Petri de apono in 2m̄to. p̄ble. terciū p̄ri. xj. et alibi.

Obiectū olfactus est odor resolutus per calorē a re odorife

Scdo de
aia. L. cō.
91. z de in/
ceps vidē/
to.

ra. cuius mediū est aer vel aqua. Organū aut due sunt carū
cule a cerebro protense similes duobus capitibus māmilla
rum /per quas proueniūt spūs odorabiles.

¶ Hodo terciū sensum exteriorē vt p̄tore olfactū (qui quoq̄s odorat⁹ d̄) p̄mo pe
nes eius obiectū vt odorē: scdo penes mediū extrinsecū notificat vt aerē z aquā.
tercio eius organū p̄cipuū duas esse carūculas ostendit. et de hoc sensu difficile ē
determinare: qz homo ceteris aialibus debilitorē habet vim odorandi: vt constat
de vulturibus z canibus.

Aduerte p̄mo odorat⁹ est p̄tus in anterioris partis cerebri duab;
carūculis situata q̄ odores p̄cipit eozūq̄s d̄ras discernit.
Odor aut fm̄ p̄m in de sensu z sensato est natura siue passio qd̄a in hūido ab en/
chimo sicco imp̄ssa alteratiua olfact⁹ de potētia ad actū. i. odor est q̄litas scda ex
cōmixtiōe sicci p̄dominātis cū hūido effumali a calido digerēte caulata: alteratiua
olfactus de potētia olfaciēdi ad actū. per hoc em̄ qd̄ d̄r: est qualitas scda habetur

Actō. viij.

Lectio. VIII.

q̄ odor nō est siccitas nec hūiditas / sed q̄litas ex siccitate ⁊ humiditate in aliquo corpore bene digestis generata: que quāto magis a caliditate sit digesta: tanto corpus est magis odoriferū. Sed cū addit siccū / tangit subiectū siue passio. Siccū in quā siue ignei siue terreī / magis tamē ignei / q̄ olfactus habet contēporamētū igneū. Sed cū addit / cū effumali humido siue enchimo humido / causa efficiēs ppinq̄ odoris inuuit: calidū hō est causa efficiēs remora. Humidū enim nō causat odorē cū sicco nisi sit a calido passū: odor em̄ est passio corpis enchimij. i. effumalis / vt thuris aut ligni / humidū ⁊ siccū adinuicē habētis cōtemporata: iō elemēta pura odorē nō habēt / nec lapides ⁊ metallū que fumum nō exhalāt / nihil odoris habere vidēt: q̄re ⁊ aurū etiā sine odore est: q̄ mīme oīm metalloꝝ fumat. Es autē ⁊ ferrū hūit odorē: q̄ sunt effumalia / nisi eoz hūidū sit ꝑsumptū. Argētū hō ⁊ stannū sunt magis inter alia metalla odorifera: q̄ sunt aquei ꝑtemporamētū qd̄ odoribz nō ē cōueniēs. Postremo adijcit in diffinitioē. Alteratiua olfact⁹ ⁊ d̄. Nā odor nat⁹ est efficere alterationē i olfactu suscipiēte spēm odoris: q̄ qd̄ olfactus p̄mo ē potētia olfactiēs: sꝑ ꝑ speciei susceptioē odoris fit actu olfactiēs. Idē circo Phs ꝑ heraclitū ⁊ platonē odorē neq̄ esse fumalē euaporationē neq̄ exhalationē neq̄ vt rūq̄ simul duabz ratioibz ostēdit. Tū q̄ vapor est quedā humiditas aquea in aquā cōuertī disposita: odor hō nō est hmōi humiditas nata cōuertī in aquā: neq̄ exhalatio siue fum⁹: nam ipa in aqua nō fiunt / sed extra aquā. verū in aqua fit odoratio: q̄ si corpa fuerint abluta aquis: ꝑ quā abluōne vt colores ⁊ saporē ita ⁊ odorē in aque relinquit. Scdo credere odorē esse vaporē aut exhalationē idē est sicut ponere odorē esse defluxū quedā a corpibz vt de calore ⁊ saporē dixerūt: sed falsum est odorē esse defluxū. Et quo facile cōstat q̄ odor fm se aialia nō nutrit: q̄ alimentū (vt pri⁹ dictū est) ex elemētis debet esse corp⁹ cōtemporatu. Cerebzū deniq̄ ⁊ pulmo odorē suscipiētia nō sunt ciboz loca / sed stoz machus. Vedicū tamē hui⁹ cōtrariū tenēt auctoritate etiā phi i eo libello / quē secreta secretoz ad alexandrū inscripsit / freri. Odor (inquit) est aie suauissim⁹ cū bus. req̄re ꝑciliatozē differētia. cly. et Nicolau flozētinū sermone. xxx. l. vij. ⁊ alibi. ¶ Scito species odoris quādā similitudinē retinere cū speciebz saporis: de q̄bz postea. Et quibz etiā in cognitiōne odoris ꝑpter ei⁹ difficultatē puenim⁹: nā cōsimilibz noibz noiant ob vni⁹ cū altero ꝑuentētia. Sicut em̄ aliquis sapor dulcis amarus / pinguis / salus / acer / auster⁹ / acerb⁹ / acid⁹ dicit⁹: ita ⁊ odor dicit⁹ dulcis amarus ⁊ sic de alijs noibz. Et interdū eiusdē rei odor ⁊ sapor idē habēt nomē: vt in melle ⁊ pomo odor ⁊ sapor idē dicit⁹ q̄uis equoce. In multz tamē rebz nomē saporis ⁊ nō odoris discrepat: vt odor violē dulcis est ⁊ suauis: sapor tamen est amarus ⁊ tristis. Scdo q̄ vt quidā saporē sunt nature discōueniētes ⁊ nociuū vt putridozū ⁊ insalubriū: que natura hois abominat⁹: ita eozum odores sunt vt grauitē ⁊ cū nausea odorēt / vt cadauez. Sunt autē aliq̄ odores fm se delectabiles: ⁊ nō ꝑpter aliud experunt: vt florū q̄ nihil ad saporē ⁊ alimentū ꝑducūt: et hi sunt hoibz ꝑprij: q̄ habēt cerebrā admodū frigidā: ꝑpter qd̄ fumū ciboz a calore cordis resoluti ad cerebrū ascēdētes cōdensant⁹: vt nubes in media regione aeris. Et hi crudi vapores a cerebro defluētēs cararos / pituitas: ⁊ ex defluxu humoz graues egritudines hoibz inferūt. Odor calore excitat⁹ ignei cōtemporamētū tali frigiditati medet⁹ ⁊ repugnat. Alijs autē aialibz non accidit talis cerebrī frigiditas: neq̄ ea necessitas ꝑporandi. Alij sunt odores delectabiles ꝑ accidens et ꝑ alterū: vt q̄ q̄runt ꝑpter alterū vt cibū q̄ ab hoibz ⁊ brutis q̄runt.

Aduerte secūdo

q̄ media odoradi extrinseca sunt ac ⁊ aqua / ꝑ q̄ spēs sensibiles odoris a re odorifera multiplicant⁹: et ad ozganū olfactus pertingūt: quēadmodū species coloris per eadē media a re colorata vsq̄ ad vīsum multiplicant⁹. Q̄ autē aer sit mediū satis homies experientia

Lect. ij.
huius.

Tractatus. II.

cognoscit. de aqua quoque constat: quia aialia in aquis viuētia siue sanguine habeat. vt pisces: siue careant sanguine: vt cancri a longe odore alimēti percipiētia ad illud sumēdū aduertat. quēadmodū aues in aere odore pastus percipiētes ad illum mox aduolare curant: in aqua tñ aer non est: cū ipse semp aque supnatate natus sit: nec pisces respirāt: vt aerē ad odorandū attrahūt. Et quibus tam aqua quā aer sunt pīpīcua et diaphona: nō tamē per ea odoramus: vt pīpīcua sūt: cum etiā in tenebris eque quā in lumine odorare contingit. ¶ An autē odor per hec media multiplicetur realiter: aut spūaliter. i. intēcionaliter: sunt duo modo dicēdi. p̄mo est Auiēne sexto naturaliu dicētis odorem nullo modo habere esse spūale. i. intēionale et fm species eius multiplicari: sed solum realiter: non quod odor realis sit in aere aut aqua: vt in subiecto: sed quia a corpore odorabili vt pōmo quidā fumi subriles resoluūtur: dicti fumales euaporationes nō differēt specie a pōmo in quibus est odor realis existens qualitas quedā: qui medio se mīcent et ex his ad sensorium olfactus vsq; perueniētibus. quod multis experimētis et signis ostendere nititur. P̄mū quia pleraq; odorabilia vt poma post diuturnā euaporationē corūpūtur ac leuia efficiuntur: quō nō esset nisi per fumos in quibus est odor euaporatos. Tum quia odor cerebrū transmutat. Tum quia odores per vētos impediuntur atq; aialia inficiūt: quō nō cōtingeret nisi fumi ventoz substātijs mīcerētur. Tū quia pleraq; sūt corpora vt thus iuniperū et sulphur/ quoz odor sentiri nequit: nisi siue rīnt igni apposita: a quo subtiliata in fumos cōuertātur: qui ad olfactū odore de/ portant. Tum quia cerui a canibus nature dispergūt: ne per olfactum a canibus rapiantur. ¶ Sed hanc Auiē opinionē Auerrois scōdo de aia duabus rōnibus cōfutare nitit. P̄ma quia vultures et tigrides per sensum odoris per quingētas leucas ad locum p̄lij quod in grecia contigerat/ cadauey (vt canit Homerus) odore allecti qui antea nūq; in ea terra visi erant: sed impossibile est per tantū terre spacium fumos in quibus erat odor cadauey multiplicari: cum multiplicatio odoris sic et soni sit fm figurā sphericā: modo si illa corpora fuissent in igne cōuersa/ cuius raritas est maxima/ nō potuissent totum illud spacium spherice replere: quod tunc fm diametros erat mille leucay in circuitu: per quod tñ totum fuisset illozū cadauey odor p̄ceptus. ergo alicubi percipi poterat ille odor: vbi non erat fumus ab illis cadaueribus resolutus. Secunda. quia dum fumi a reodorabili resoluūtur/ aut aer illis cedit: per totum illud spacium quod est inter rem odorabilem et olfactū: quod nō est asserendū (vt etiam ad sensum constat) nec manet per illud totum spacium cum aere: alioquin duo corpora simul essent penetratiue. quare sequitur cū odor per illud totum spacium sentiri pōt: quod odor est alicubi solum fm suas species absq; tali fumo. Consiliator tñ de mēte Auerrois tenet quod odor esse reale in corpore odorabili habeat: in medio autē vt in aere aut aqua realiter et intēcionaliter. Realiter si spacium inter odorabile et organū sit breue durante fumali euapozatiōe. Sin vero id spacium sit longū/ odor in parte imutat realiter quoad durat fumalis euaporatione: sed ea cessante solum intēcionaliter multiplicat: quēadmodū est de sono dictum. Et quibus quedā sunt corpora: in quibus odor absq; hmōi euaporatione sentiri nequit. vt de thure et alijs constat: nō tamē est ad odoris sensationē semp necessaria verū ad fortius atq; remorius odorandū multū cōducit expimēta Aui. licet apud pareant facile ex his solui possunt. req̄re plura apud Albertū scōdo de aia et libro scōdo tractatu scōdo. c. p̄mo. et in summa de hoie et in libello de proprietatib; elementozum: Nicolauū florentinū: et in questionib; scōdi de aia.

Aduerte tertio Organū olfactus varie assignat: nam Phus in de sensu et sensato et p̄mo historiaz animalū cerebrum videt

Lectio. VIII

afferere. Auerois. ij. de ania. z tertio colliget nasum siue nares: Galenus vero et medici pleriq; cū Alberto quē Autho: ferme vbiq; imitat. duas carunculas siue papillas siles his q̄ sunt in māmīs muliez. Sed tu hec dissoluere sic potes: q̄ nasus sit organū dispositiū. nisi em̄ nasus esset sanus z apt^o odoratio pfecta fieri nō posset. H3 quoq; id nares aptas vt supfluitates a cerebro trāsmisse euacuēt. Tū vt cerebrū a spū z aere p nares intrāre euētet. Sit em̄ cerebrū p accidēt calidū ppter fumos ipm̄ petētes. Tū ppter locutionē q̄ p apturā nasi pfcit. Tū ppter sternutamētū: qd̄ fm̄ Pbm̄. j. hystoriaz est signū augurale: z vnū ex spūz ppter generib; sanctū z sacrū. nam duaz rerum est signū. Prima qz est signū veritatis cui interuenit. Secūda quia est signum euasione periculi parati: bis em̄ sternutare virtutis dominiū denotat. Et Plato testatur esse signum victorie. Sic Auerois nasum vult esse organum pro quāto ad olfactionē disponit. Sz organum precipuū in quo odoratio pfcitur/ z manifestat/ sunt ille due caruncule in anteriori cerebrū parte porrecte: cōtra ossa triangularia nasi directe: que in animalib; respirantib; ppter molliciem cerebri z puritatem habent coopcula sive velamina: sicut oculi moles habēt palpebras: que detegi oportet si animalia respirantia odorari debeāt, quemadmodū animalia molles oculos habentia et palpebris obrectos. que quidem nisi depositis z eleuatis palpebris videre non possunt. In animalib; vero non spirantib; non sunt velamina huiusmodi: sed organum est aptum semp; patens. persimile duris animaliz; oculis. Ideo hec animalia odores semp; pntes habent: animalia autē respirantia non semp; nisi attrahendo acrem/ aperiant organum. Est enim horum olfaciendū organum sile molliū aialū oculis: req̄re pcciliatozē d̄na. 45. ¶ Cur autē homies debile habeant olfactū ceteris sensib; deteriorē z multoz; animalū multo debiliorē: vt Pbs. ij. de ania refert. Canes etem̄ odorem feraz; percipiunt olfactu: z discernunt propius hominū odores: qd̄ homines facere non possunt. Vultures em̄ alonge fetozem cadauerum sentiūt vt dictū est: z ad ea comedēda per longa spacia aduolant. Dic q̄ homo inter cetera animalia maius habeat cerebrum in p/ portione sui corporis z grandius caput: cerebrum autem frigidum est et humidum id vero qd̄ est odorū cōnaturale/ oportet esse siccum et calidum. Quod autem hominis cerebrum sit alioz; animalium frigidius z humidius: indicat somni diurnitas/ diutius enim ac sepius dormit homo ceteris animantibus. ita q̄ medietas fere vite hominis somno deputatur. Ideo non propter defluentia reumata homo male odorat nisi forte per accidens: sed animalia sicca habentia cerebra vt canes qui breues habēt nasos et vultures bene odorant. Quod autē odoratus alijs sensibus sit in homine deterior/ pater quia omnium sensuum sensibiles species in imaginatione et phantasia seruantur. species autem illius sensus debilius in organo phantastie humane imprimuntur. nam homo de odoribus nunq; aut rarissime somniat. Esti quandoq; in locis fetidis se esse somniat: non multum perturbatur: quia phantasma id est intentio sensibilis debilem in eo motum dereliquit. Quapropter homo licet maioris: ut ingenij in elicitēdo odores per confectionem/ subtiliationem/ et odorum distinctionem: minus tamen ab odoribus afficitur et debilius in organo humani olfactus imprimuntur. Idcirco datus est homini non vt omnes odores percipiat/ quales sint: sed vt prescripta meta vt excellentiores tm̄ et vehementiores percipiat: minus autem vehementes qui non sunt ei voluptati dolori aut tristitia minime presentiat et qui pro vita et vtilitate ei sufficiunt. Ex nasi forma qui est organū gauz radicale olfact^o mores z hoim inclinatiois fm̄ phisiognosmos iudicant. Phisio
gnomia
ex naso

T. cō. 22.

Tractatus.III.

Nares cū in extremo acute fuerint: facilem ad iracundiā ostendunt hominem. Crasse extra modum immundū: panguste rotūde z concluse stulticiā: simus natus signat venereum: nares ample magnos preferūt vidimos. Nasus in medio eleuatus mendacem, rubicūdus/aquarum/impium/et venereum. rotundus cuz paruis foram: inib/ superbum. Aquilinus magnanimū: similiter rotūdus z obfus. Nares peruerse figura situ motu z qualitate peruersam significant mentem. Cur aut homines stolidi plerunq; bonum habeant olfatus: alibi pquire.

Obiectum gustus est sapor/ cuius medium est duplex. scz intrinsecum: vt caro porrosa/ in superficie lingue: que saporem suum spiritui/ qui est in neruo interiori. Extrinsecū medium est humiditas saliuālis. Organum est neruus expansus per linguam apprehendens rem saporabilem medi ante carne et humiditate saliuāli.

Lectio nona.

Quartum modū sensum scz gustus qui velut ianitor in animalis ingressu positus omnes sapes diiudicat. tribus quoq; notum facit obiecto scz: medio et organo: perinde atq; de alijs fecit.

Aduerte primo **O** gustus fm Aui. vj. naturalium est virtus ordi nata in neruo expanso super corpus lingue ad cōprehendendum sapes solutos ex corporib/ cōtingentibus ipsum/ cum pmiscens vnctioso. i. saliuāli/ lingue pmixtione pmutari. Et is sensus est longe nobis certior olfactu: quia gustus est quidam tactus. i. nunq; a tactu abiunctus est: quia quicqd gustatur tangit. Sed sensus tactus in nobis hominib/ est certissimus. Sapor vero qui est obiectum gustus fm Phm in de sensu z sensato: est passio humidi facta a sicco alteratiua gustus de potētia ad actum. Explicatur sic/ Sapor est passio. i. qualitas facta in humido aqueo a sicco terreo mediante actione calidi alteratiua pprie z p se gustus de potētia ad actum. Est enim passio quia est qualitas de tertia qualitatis specie/ qua corpus afficit et accidentalis dispositio z affectio. Et ea qlitas sit a terreo sicco vt agente siue efficiente secūdo. Nam forma substantialis precipuū est efficiens saporis: ptemperatū vero terreum est vt eius instrumentū ad agendum efficiens. Addit in humido/ intellige vel aereo vl/ aqueo qd est subiectum saporis. Adhuc/ mediāte actione calidi per qd efficiēs remotū innuit. Nam duplex est sapor efficiens. remotum scz z est calidum digerens siccum. alterum ppinquū/ z est siccum nō siccitate ignea q aquā puram lapidā non redderet: sed debet esse siccum siccitate terrea/ digestum siue concoctū a caliditate: z ab isto sicco humidū recipit saporem: nō tñ siccū terreū est totalis cā. vey etiā calidum requirit vel frigidū vel remisse calidū: quia tūc fructuū sapes in eoz maturatōib/ nō diuersificarent: nisi pcurreret caliditas: cum ibi sit eadē siccitas terrea. Adhuc postremo. alteratiua pprie z p se gustus: quia sapor a solo gustu natus est percipi/ in quo suam imprimat speciem. Cum aut huiusmodi species sit qualitas: ad qualitatē vero est alteratio (vt dictū est) recte ergo dicit sapor est passio effectiua alteratiōis in gustu: nō tñ est alteratio pprie dicta. Est autem de potētia ad actum alteratiua: quia gustus anteq; saporem percipiat: est in potētia ad gustationē: sed cū per saporem actu mouetur/ facit eum actu gustare.

**lectione. 5
secundū.**

Aduerte secūdo **O** species saporis famosiores sūt octo fm Phm in de sensu z sensato: vt dulce/ amarum/ pingue/ salium: acre seu ponticum/ austerū qui z acetosum dicit: acutus z stipticum qui quoq;

Lectio. IX.

acidū vocat̄. quarū qdē specierū semp̄ due sunt. Sic̄. inter q̄s dulce z amarū sunt extreme vt̄ in colore albū z nigrū: in sono acutū z graue. licet Galenus medicorū dux extremos saporē dixit amarū z ponticū/ eo q̄ saporē sint qualitates scde ex actione qualitatū primarū z permixtione puenientes: sed amarū attestat̄ caliditātē: ponticū vero frigiditātē: cōtra quē Auerrois scdo de ania inuehit: quē ibi dem req̄re cōmento. 104. Quia dulce z amarū maximā z minimā digestionē cōsequūt̄ur: quē admodū in coloribus albū z nigrū. q̄ maximā z minimā diaphoneitatē. i. p̄picuitatē cōsequūt̄ur. Reliqui dicunt̄ mediū saporē: quorū generatio ac distinctio h̄ pacto haberi p̄t. Nā cū Arist. (vt̄ Alexander aphrodisiense refert) generationē saporū z p̄enerationis humidū p̄ siccū terreū attribuat/ calido coadiuante: cōsentaneū videt̄ eos penes humidū/ siccū z calidū distinguere. Sapor em̄ dulcis in humido cōueniēt̄ a calido digesto consistit/ z p̄portionalit̄ cū sicco terreō cōmixto: calido coadiuante: cur̄ lignū est: quia dulce attestat̄ cōuenientie nutrimentū. Dia em̄ dulci nutriūt̄ur/ aut simpliciter aut cōtemperato: s̄m p̄ h̄m in de sensu. quia ip̄m bonā humidū digestionē cōsequūt̄/ z cōmixtionē p̄portionalē cum sicco terreō. Sapor autem pinguis dulcis est̄ propinquus: consistitq̄ in humido min⁹ p̄fecto a calido digesto z magis humectatē q̄ digestionis complementū req̄rat. Sed sapor amarus z salus amarū cōsequēs/ in humido pauco z debili cū sicco terreō fortiter a calido passo cōsistūt. nisi q̄ in amaro minus est de humido z plus de sicco terreō: q̄ fortius est a calido obtentū. vt̄ in cinerib⁹ constat: adeo amarum nō est cōueniēs nutrimentū: nec viā cibi ministrat/ sed medicis cine dūtatur gratia sumit̄. In salso magis est de humido: siccū deniq̄ terreū nō est adeo adustū. sicut fit in amaro. q̄ propter recte dicit̄ q̄ amarū caliditatis excessum resoluētis humidū cōtinuās signat: salum h̄o caliditatis excessum resoluētis sup̄ infusum nō cōtinuās. Sapor h̄o ponticus siue acer acetosus z stypticus videt̄ multū p̄ h̄ū hūidū male a calido digestū: q̄ in fructib⁹ nodū maturū neq̄ bñ digestis p̄ solē reperit̄ur: vt̄ acerba sunt acetosa/ z pira nō matura sunt styptica. Sed hi saporē differūt: nā in pontico magis est de substantia terreā: in acetoso h̄o plus de humido vt̄ in pomis acerbis licet p̄picere/ q̄ habent saporē acetosum multā humiditatē habētia. z pira nō matura mag⁹ de terreō. Stypticus multū cū pontico puenit: habet tñ plus de calido digerētē z minus de humidō sup̄fluo q̄s pontico. cuius signū est: qz aliqui fructus iam digesti saporē habēt stypticū: vt̄ nuces muscate (vt̄ dicūt aliqui) sapor aut̄ cōsistit in humido cū sicco/ multū a calido passo: nō tñ a calido p̄mūte humidū/ sed acutē: nō incendētē neq̄ cōburētē. Satis est de saporib⁹ ad presens ac ip̄sorū generatiōe. Quis aut̄ ip̄sorū sit altero calidior z quis frigidior: z que eorū opationes: z quō plures saporē mutuo in eodē corpore sapido cōcurrāt: vide medicos z p̄cipue Auicē. fen prima secūdi cas nonis: z Auerroim in colliger. z alibi.

Aduerte tertio

Mediū gustus duplex est: Extraneū scz q̄s non est corporū cōnexū: vt̄ est humiditas saluatis in carne glā dulosa in fine lingue genita: q̄ plurimū vitilis est: nā abuz multo penetrabiliorē reddit atq̄ ad digerendū aptiorē. Tum vt̄ linguā irroret z madefaciat: ne motu nimio ericeatur. tum vt̄ res sicce organo gustus occurrētēs: gustū moueat: nam sapor gustū mouere nō p̄t̄ actū/ nisi organū p̄ humidū fuerit prius p̄dispositū. Et cū hec salua extranei fuerit saporis expers/ optime saporē discernet. si naut̄ alicuius saporis p̄mixtione siue alteratiōe infecta extriterit/ difficiles iudicet. Habet em̄ hec salua in gustū/ vt̄ aer in visu: quīs autē p̄ h̄s scdo de ania gustū asserit absq̄ medio extraneo sentire/ quē admodū z tactum. id tamē de medio a corpore animalis separato intelligendū est. Aliud est mediū in r̄secū q̄s est anima lī cōiunctum/ atq̄ eius substantia: vt̄ est caro superior por̄trofa in lingue superficie.

Tractatus. III.

per quā saporis species sensibiles nervo p̄sentant̄: in quo est sp̄s gustabilis/ qui est substantia subtilis aerea p̄ p̄cipuo instrum̄to ac subiecto s̄tutis gustatiue deputata. Organū vero gustus est lingua/ q̄ mentis est ac voluntatis nūcia. ob id plato venā/ q̄d̄ nervū v̄terius dixerimus a lingua ac cordis sedem tendere obseverat. z ideo vulgo dicit̄: *Ex abundantia cordis os loquit̄.* Ipsius deniq̄ est lingue (vt p̄dictū est) vocē articulata moderari: saposes ob nervos sensificos a cerebro descendētes iudicare: cibum in ore regere/ eumq̄ dentib̄ porrigere. *Que si mediocritas fuerit: nec nimīū lata nec nimīū angusta: est optima atq̄ explanatissima.* si vero p̄stricta: balbos ac blesos efficit. Debet aut̄ hmōi organū fm̄ p̄bm esse potentia tale/ in quale est gustabile actu. sed gustabile cū gustatur est actu humidū nam sine humore p̄cipi non p̄t̄: ergo organū gustus debz esse potētia humidū. Ideo cū lingua fuerit nimīū arida/ vt in laborantib̄ febre cholericā: aut nimīū humidā/ vt in abūdantib̄ sup̄fluo humore/ ipsa gustare rite nō valet. Quapropt̄ accidit egrotantib̄ dia quantūcūq̄ dulcia esse/ amara videri: q̄ eorum lingua sit amaro humore infecta/ per quē quicūq̄ alius sapor p̄ceptus amarus iudicatur. sicut p̄ vitrū viride: quecūq̄ res conspiciť/ apparet crocea. De anatomia lingue ac ei⁹ vilitate legito medicos. ex his facile q̄ pacto fiat gustatio/ cognoscāť.

Tactus vero potest nominari ab eo quod t̄git et sentit. sic est vnus sensus: cuius obiectum est tangibile. Vel ab his q̄ sentiūtur: z sic est quattuor sensus. Apprehendit enim primo calidum z frigidum. secundo humidum z siccum. tertio asperum z lene. quarto graue z leue. Cuius organū est nervus expansus per totum corpus in animali: et eius medius est caro.

Lectio. x De quinto nūc sensu exteriori z posteriori/ vtpote de tactu exequit̄: qui maxime omnīū sensūū animalī est necessarius: tertio de anima. quo cum primū animalia sint priuata moziūtur: qui deniq̄ ab alijs sensibus seperari potest. Alij s̄o sensus a tactu nequaq̄/ nec sunt adeo animalī necessarij vt dicitur est: sed ad bene esse animalī. Tactus item quoq̄ p̄ actione qua se duo tangētia fm̄ earū superficiēs aut virtutes cōtingunt: de quo prius dictū est/ sumitur.

Aduerte primo ^{trifariā sumit̄.} tactus (quēadmodū de sensu generatim est dictū) quandoq̄ pro forma substantiali actus tangendi efficiēte: sic in animali plures sensus tactus totales specie distincti esse nō possunt: sicut nec plures sunt aie: vt modo ex priorib̄ supponit̄. nā eadē est virtus substantialis tangendi calidū z frigidū/ q̄ tangendi humidū z siccum. Quandoq̄ tactus p̄ actu tangendi. i. ractione: sic tactus in vno z eodē animalī simul z se mel sunt plures tactus: cū idem animal diuersa t̄gibila loco z situ distincta p̄cipit̄. Quandoq̄ p̄ dispositione seu p̄tempamento qualitatu/ quo organū ad recipiendū qualitates t̄gibiles disponit̄. sic in eodē animalī ad minus duo sunt: sensus tactus: nā aliud est cōtempamentū ad p̄cipiendū calidū z frigidū: z aliud specie ad p̄cipiendū humidū z siccū. Probat̄: q̄ qlibet sensus vn⁹/ vnus dūtaxat est cōtrarietatis p̄cepti⁹: vtpote extreme suoz sensibiliū. *Media em̄ ad extrema reducunt̄/ tanq̄ ad p̄cipua p̄traria: vt visus p̄cipit̄ albū z nigrū extrema cōtraria: z auditus acutus z graue: olfactus dulce z amaruz in odore: gustus vero dulce z amarū in sapore.* Tactus aut̄ est pluriū contrarietatu: vt calidū z frigidū: z insup̄ humidū z siccū. ad quas cōtrarietates duas tanq̄ p̄cipuas ceterarū qualitatu cō

Lectio. X.

trarietates sensibiliū reducunt: vt graue ad frigidū: leue ad calidū: que in elemē-
tis inueniuntur: molle ad humidū: durum ad siccū. 7 sic deinceps, ergo duo erunt
solum sensus tactus: 7 nō quattuor/ vt auctor sensit: fortassis Auicēnam fen pī-
ma primi canonis imitatus. Verū quidem ratione euidentī aut demonstratio/
nesciri nō potest: an duo tm̄ aut tres vel quattuor: aut plures sint sensus tactus:
nec id Phs nec Auerrois (ni fallor) aliq̄s p̄bi clare expresseerūt. De qua re p̄us **Rec. 4^h**
dicitur est quoq̄. ¶ Habet aut̄ homo tactū certissimū: sc̄do de anima. 7 q̄suis in **L. cō. 94**
alijs sensib; superet ab alijs animalib;: in tactu tamē oia alia aialia longe vincit:
cū homo nō solum de qualitatib; tangibilib; tactu discernat: sed etiā de corporis
interna dispositiōe pulvis contactu iudicat. Hinc fit vt homo (fm Phm) oim
animaliū prudentissimū 7 maxime in armonia constitutū cognoscatur. nam sen-
su tactus mentis aptitudo atq̄ ineptitudo deprehendit. duos em̄ carne: aptos
mente dicimus: sc̄do de anima. nam carnis mollicies /que debetum humidū euz **L. cō. 94**
siccō temperamentū sequitur: 7 nō frigidū (vt que in mulierib; conspicitur) 7
tenuitas cutis/ que in nobis p̄cipua (fm Temistū) videtur maxime prudentiam
7 sapientia/ atq̄ ingenij subtilitatē ostendere. nam ipse cōplexionis arguit con-
tempamentū. Hur' cōplexionis signū quoq̄ sunt vnguiū tenuitas: 7 capillozū
subtilitas. hec em̄ oia monstrāt spūs cordis esse subtiles ac lucidos/ q̄ ad cerebrū
ueniētes optime virtutib; animalib; deseruiūt: ex quarū bonis operationib; prū-
dens 7 aptus ingentō efficitur homo: nisi p̄ inertia atq̄ ignauia nature habitata
rem sponte sua (vt pleriq̄ modo faciūt) destruunt: magis bacchum veneremq̄
colentes: quibus tamen cum pallade sacra nullum vnq̄ fuit cōmertū: q̄suis vul-
go dicatur q̄ aranea excellat nos tactu/ nō est verum.

Aduerte secūdo

¶ Obiectū sensus tactus fm auctorē est quodlibet
tangibile. i. qualitas tangibilis. Sunt aut̄ quattuor **L. cō. 6**
decim hmōi q̄litates: sc̄do de generatōe 7 corrup. vt caliditas/ frigiditas/ humi-
ditas/ siccitas/ lubricū/ aridū/ durū/ molle/ asperū/ lene/ grossū/ subtile/ graue 7 le-
ue: quarū prime q̄tuor vocant qualitates tangibiles prime 7 alteratiue: q̄ sunt
actiue 7 passiue ad inuicē: fm quas etiā sumit̄ elementozū numerus 7 differētia
(vt pr̄ctū est) sic quoq̄ penes eaz cōrarietate numerus/ sensus/ tactus accipit:
nam sunt obiecta eius: quia quicqd tangitur/ per ip̄as tangitur. Alie vero qua-
litates hic numerate nō sunt a dō actiue ad inuicē nec passiue. Postremo vō due
vocant motiue fm locū: q̄ maxime pmouent ip̄m/ aut ad mouendū sursum aut
deorsum. ¶ Medium aut̄ tactus extrinsecum est aer 7 aqua/ que quidē parum
ad huius sensus imutationē conferūt: nisi forte per accidens vt prius ostensum
est. Nam cū corpora dura/ tactu sentiūtur/ aliquid medium est corpus extrinse-
cum: vt aer aut aqua: quia cum lapis manu tangitur/ aut in aere aut in aqua in-
ter manus tangētē 7 lapidem/ aer aut aqua interfacet. de aqua enim apertuz
est/ que densior est aere. Aer autem qui rarior est 7 subtilior: multo minus cum
se duo corpora dura tangunt/ excludi potest quin sit intermedius. Hoc tamē me-
dium extrinsecum non semper necessarium: imo aliqui nullum ponunt: vt in do-
lore ex punctura nerui aut interiorum lesione patet. Sed medium intrinsecum
est caro/ aut carni proportionale aliquid: que organum tangendi esse nequit: sc̄-
cundo de anima. cum omnium sensuum proprietates sit/ q̄ sensibile suprapositum
organo sensus non facit sensationem: vt postea docebitur. sed qualitates tangi-
biles 7 prime carni supraposite sentiūtur. Tum quia omne sensibile sentitur per
medium tangibile/ siue qualitates tangibilis supraposita carni sentitur 7 non est
tangendi organum/ igitur est eius medium: tum enim per carnem fit tactio: er-
go erit organum aut medium tactus: alas nullum illorum esset. Differt tamen
tactus a visu/ auditu/ et olfactu. Tum enim quia hi tres sensus sentiunt sua

Tractatus. III.

sensibilia a longinquo: medio notabili iteriacete. Tact^o po de pinquo sui pcpit
sensibile: nihil vere ab ea distas. sic q^o mediu interiacetes penit^o lateat z no pcpiat
Tum q^o in his trib^o mediu recipit spes qlitatis sensibilis: atq^o ea v^oq^o ad organu
sensus defert. In tactu aut mediu corp^o extrinsecu vt aer z aqua no suscipit spe
ciem qlitatis sensibilis: sed vera qlitate tangibile. Tum qz dum fit visio auditio
aut olfactio mediu extrinsecu recipit in se spem sensibile: z ea ad organu v^oq^o per
ducit. Tactio po fit qm mediu intrinsecu (vt caro z agentis) recipiat qlitate tangi
bile z no q^o mediu extrinsecu hmoi qlitate suscipiat. Quis no possit intrinsecu uz
mediu qlitate recipe nisi corpus extrinsecu intermediu sibi qlitate duri corporis co
tacti afficiat ac recipiat. hec tn non attinet ad ratione tactus: sed vtriusq^o tam ex
trinsecu q^o intrinsecu sibi qlitate affici ptingit: qucadmodu clypeus militis cum
portantis pcutis no solu pcutit mltre portante clypeu: sed vtriusq^o z clypeu z mi
litrem ab eode tertio ptingit pcuti. ij. de anima

T. co. 109

Aduerte tertio de sensorio siue organo tact^o Authores inter se dist^o
sensiu plurimu. Imo p^ohs plurib^o in loc^o sibi ipsi aduer
sari videt: similis Auerrois. Nam qnq^o id esse cor asserunt: qnq^o carne/interdu
neruu. de quib^o optima apud pccitatoze qrito dissolutione. differentia. 42. et. 43
cum appendice sua. Sed tu sic dissoluere poteris. Q^o cor fm phm in de sensu
z sensato: z in de partib^o animaliu est organu radicale z pmu. qz in de somno
z vigilia dicit q^o motus delectabiliu z tristiu z omnis sensus a corde incipit et ad
ipm terminat. Sed organu iudicatiu z sedariu e neru^o fm aliquos medicos:
q^o licz de natura sit terre: ipe tn pprie neru^o sensitiu^o in hccitate z huiditate est co
tempat.

T. co. 106

Et forte id quoq^o p^ohs scdo de ania sensit/cu dixit Organu siue instru
mentu aut e ipsius pmu aliud qddam sit intus. Idq^o comentatoze explicas dicit
esse neruu. Et a cerebro pcedes in origine sua no sentit: postea a cerebro sepatus
z a nuca (q^o vicaria cerebri dicit) p totu corpus in modu retis (fm quosda) spars
sus z expansus singulis mēbris spūs aniales defert: quib^o mediantib^o species rei
tangibilis iudicio anime deferunt. Estq^o carne circudat^o: ne facile a pccarijs le
datur: z vt a corripentib^o al^o sit vndiq^o securu. Omnes naq^o alij sensus spealem ha
bent corpis pccula atq^o organu sue opationi deputatu. Solus tactus in omib^o
est mēbris. paucis demp^oz vrpote cute exteriori q^o hymen vocat: carne epatis
pulmonis: splenis z renuz quoq^o caro est simplex: z sola sanguis inspissatio: ner
uo carētes fm medicos. Exceptis etiā ossibus omib^o pter dentes: q^o fm Auic^o.
soli inter ossa sentiūt. S^ol^o capillis: manuu z pedum yngues: qui cu sint qda sup
fluitates exerne: no viuētes: no sentiūt. Alij po vt Auicen. no solu neruu ta
ctus organu dicūt: neq^o solam carne: sed vtriusq^o sil^o carne neruosaz seu musculum
ex carne z neruo copositu. qd sic ostēdunt. Si neruus simplex sit organu: tactus
erit vn^o sensus z simplex: organo em vno existente z simplici: potētia erit simplex
sed qz pbatum est: tactu non esse simplicē z vnicū sensum. quare bene sequitur.
Tactus est plures sensus: ergo nec caro simplex: nec neru^o simplex est organum:
sed caro neruosa, rōne tn (vt appet) carnis est mediu: sed rōne nerui dicit esse or
ganum. Et huic sentētie videt assipulare Auerrois scdo de ania. Debet autē or
ganu tactus esse potentia rale: quale est actu tangibile: vt si tangibile actu sit ca
lidu: organu illud pcceturu: est potētia calidu. Et si tangibile potētia est frigidu
organu tactus qd illud sentit est sil^o potentia frigidu. quare fit: vt cum equa in
rensa aut remissa qlitas in organo fuerit z in re tangenda tactus eam no percipit:
sic nec illa pcpit quā in se habet: vt habens eqlem cu organo caliditate aut
frigiditate: nuq^o tactus pcpit. sed solum extremas pcpit qlitates aut intensio
res z in excellentia ad sibi inherente qlitate pstitutas: aut remissiores z in defe
ctu ad sua qlitate collocatas. Est em tactus quedā mediocritas z pccamentum

Lectio. XI.

In mirabili armonia constitutum scdo de anima: supabundantia et defectus sunt extrema. Sedium autem est extremorum iudex sic rectum obliqui. quemadmodum preceptum album non debet habere actu spiritum albedinis in organo, sic quod preceptum est calidum: debet esse caliditatis experis. et qui frigidum frigiditatis. Ideo habens manum calidam frigiditate in aqua tepida percipit sed non caliditate.

Sensibilia communia sunt quinque scilicet motus quies: numerus ^{ex tex. co. 64. et co. 133. scdo d} figura et magnitudo. que dicuntur communia / quia a pluribus sensibus particularibus sentiuntur. **Item** excellens sensibile ^{ania et in de sensu et sen. et tex. co. 142. et 143} corrumpit sensum: quia organum debet esse in quadam medijs proportione. **Item** sensibile positum supra sensum non facit sensationem.

Et in superioribus breuiter planeque de sensibilibus ac obiectis proprijs sensuum exteriorum restrictis: hic modo de eorum obiectis communibus quot sunt iuxta philosophi mentem videlicet de anima: et cur communia dicantur docet. postea duas exteriorum proprietates sensuum adiungit: licet plures apud philosophum et alibi recipiantur.

Aduerte primo ^Quarij sunt modi dicendi de diuisionibus his duabus sensibilibus in se et per accidens: in proprium et communem apud auctores. **Breuitatis causa dico.** Sensibile est obiectum a sensu percipibile. **Et est duplex** per se scilicet et per accidens. Sensibile per se est quod suam speciem in sensu aut eius organo imprimat: ut color qui suam speciem in visu imprimat seu producit: et sonus in auditu: odor in olfactu et sapor in gustu: sic qualitates prime suam speciem in tactu imprimunt. Sic sola accidentia in organum suas multiplicat species. Sensibile per accidens est quod suam in organo non imprimat nec ad alterationem sensus a sensibili percurrit: sed specie alterius rei scilicet sensibilis per se apprehendit. Sic substantie quibus qualitates per se sensibiles insunt: sunt per accidens sensibiles. **Hoc est:** vna cum qualitatibus per se sensibilibus proprio sensu sentiuntur. ut creta per speciem albedinis videlicet ignis: sic campana per sonum speciem: rosa per odorem: cibus per saporum. sic etiam si qualitas per se sensibilis non percipit a suo sensu sed aliena et specie alterius sensibilis ut dum dulcedo per visum apprehendit: per sepe albedini coniuncta precepta. **Sicut** si caliditas visu percipit. Sic quia per se sensibilibus per se percipiunt per accidens sensu rei sensibilis per se. ut tenebre que sunt per se in diaphano. **Hoc est** aer siue spiritus picuum carum lumie) sola absentia luminis in picuum cognoscit. **Et** silentium per se per se in odore et in odoratio siue in odorabile per se per se in sapore. **Et** insipiditas per se per se in sapore. **Idem** enim sensus exterior sui sensibilis proprius per se cognoscit. presentiam ac eiusdem absentiam: presentiam quidem per se et per habitum: absentiam per accidens. **Bifariam** autem sensibilia per se et sensibilia per accidens differunt scdo de anima. **Primo** cum sensus exterior percipit sensibile per se: aliquid patitur saltem per se et recipit: ut speciem sensibilis per se: ut cum visus percipit colorem: patitur a colore: et eius speciem recipit: **Cum** vero sensus percipit sensibile per accidens: non patitur ab eo: neque eius speciem recipit: ut oculus videns hominem non suscipit eius speciem in se hominis. **Et** auditus percipiens campanam non recipit speciem campanae. **Et** quibus sensus apprehendens sensibile per accidens aliquid patitur: quia simul percipit sensibile per se coniunctum: non tamen patitur a sensibili per accidens: sed a sensibili per se: quod simul percipit: quare non patitur: ut sentiens sensibile per accidens: ut dum dicitur filius albus sentitur secundum philosophum. **Scdo** quia sensibilia per se propria habent proprium et a natura determinatum organum in sentiente: que duo debent percipi: ut visibilia oculum: audibilia aurem. **Non** vnusquisque sensus habet materiam debitam con-

Tractatus. III.

tempamētis dispositum ad p̄cipiendū speciez sensibilis p se: sensibilia autē p accē
dens nō habēt p̄riū organum: sed eodem p̄cipiunt organo: quo sensibilia per se
quoꝝ specie sentiunt.

Ex. ij. de
ania
L. cō. 61.
2. 63.

Aduerte secūdo q̄ sensibiliū p se q̄dam sunt sensibilia p se p̄ria: q̄dam
p̄o p se cōmunia. Sensibile p se p̄riū est (fm p̄m) q̄d
ab vno solo sensu exteriori natū est p̄cipi: vt color tm̄ a visu: z sonus dūc̄r̄at̄ ab
auditu: z odor ab olfatu. Et circa illud sensibile debite sensui p̄sentatū/nō est pos-
sibile sensum errare. ¶ Ad h̄ autē vt sensus aliq̄s circa sensibile p̄riū nō decipiat:
tres p̄ditōes fm Themistiū req̄runt. Prima q̄ organū sit organū z sit bñ dispo-
sitū. Nā si ocul⁹ esset egror⁹/n̄ posset colores bñ discernere. Sc̄da q̄ mediū sen-
sitiēdi z intrinsecū z extrinsecū sit z ueniēs z nō impeditū: ne spēs p̄ illud multū
plicate impediri p̄nt. Et ob id sol de mane rube⁹ p̄spicit̄ p̄ter multos fumos ac
vapores sup̄ terre sup̄ficiem eleuatos z terrestres. q̄z rubedo ex luce aut lucis spe-
cie z ip̄a n̄ gredine puenit. q̄ p̄pter carbonēs igniti sunt rubei: sed extincta luce
nigri. Qū uq̄ q̄ aer est caliginosus z nō trāslucens/nō fieret bona visio. Tertia
q̄ obiectū sit bñ applicatū in ea p̄p̄nitate z distantia q̄ ad sensum exigat̄. ideo
de sole atq̄ alijs stellis etiā maioris magnitudinis/ac de colore celesti male iu-
dicam⁹. Alacē p̄o in sua p̄spectiua addit: q̄ sensus z sensibile similt̄ z mediū p̄
q̄d sentit eodem mō q̄ ad motū z q̄etē se habeāt. Nā si sensus mouet̄ fm locū
obiecto q̄escente/apparet obiectū moueri: vt de stante in nauī mouēte vbi arbo-
res p̄pe lit⁹ stātes moueri apparēt. Si aliq̄d cor⁹ dēiq̄ obiecto inpositū z visui
moueret̄: sic itēz obiectū moueri iudicat̄. vt cū nubes visui interposite z lune ve-
lociter mouent̄: luna apparet nobis moueri ad oppositā partē ad quā nubes mo-
uent̄. Potētia itē z obiecto versus eandē positiōis differētiā eque velociter mo-
tis/obiectū nō moueri/ sed q̄scere apparet. ¶ Circa q̄d q̄z notādū ē req̄ri ad sen-
sationē p̄ tactū p̄sertim fiendā/ debitū modū z a natura institutū: applicatiōis or-
ganū vel membrū in q̄ sensus est idip̄m sensibile/nō solū fm distantia z p̄p̄nitatez:
vt mō dictū est: sed etiā q̄ntū ad applicatiōē. Vñ videm⁹ (q̄d est notatū dignissī-
mū) digitos cācellatos. i. sibi trāsuersaliter impositos euidentissime decipi: cū di-
gito infamī sup̄ indicē trāsuersaliter inflexo globulū ex q̄cunq̄ materia: rotun-
dū tm̄: q̄s furcula q̄dam digitis flexis facta attingim⁹. q̄d nō puenit nisi ex inor-
dinata digitoꝝ applicatiōe/ q̄ videmur duos globulos tāgere/ cū sit vnus: q̄d nō
fit digitis solutis z recte adhibitis: etiā in rotūdo. Quā rē Aristo. attigisse vide-
tur i. iij. Meta. L. cō. 27. vbi disputat/ rē visui videri vñā: tactui autē digitis in-
flexis duplicē. Itē in oculo: quū digito torqueat̄ ab angulis: vbi rē vñā inspicien-
tes/ eā q̄druplo videmur videre diffusiorē. S; d̄ his recti⁹ pla c. iij. de p̄spectiua
differere ē aim⁹ zc. Oib; at sup̄ dictis p̄ditōib; ac circūstātijs obseruatis/riteq̄
dispositis/sensus circa p̄riū sensibile errare nō p̄t. vt visus nō errat circa colorē
aut lucē: nec audit⁹ circa sonos. p̄t tm̄ sensus errare siue decipi circa ea que accē-
dūt sensibilib; suis p̄rijs: vt q̄d est/ q̄ntū/ q̄ tpe/ quo loco: vt visus nō errat iudicā-
cādo colorē esse: licz errari p̄t: quid sit coloratum z vbi: nec auditus errat sonū
iudicādo: licz errare possit/ q̄d efficiat sonū/ z vbi. ¶ Sed sensibile cōe est q̄d
plurib; exteriorib; sensibus natū est ap̄p̄hēdi. Et sūt q̄ncq̄. ij. de Ania. z in l̄ra: vt
num⁹/nō numerās: vt ē ania: sed num⁹ numerat⁹ siue res met̄ numerate: nec
ois talis est sensibile cōe. sed num⁹ numerat⁹ rez sensibiliū p se sensu p̄cipit̄. Et
id p̄tingit vel i generali siue p̄fule vt. i. sensus rez multitudinez participat z eaz
discretionē: sic visus z tact⁹ numerū p̄cipit̄. Aut i p̄riculari: z h̄ itēz v̄l vt cogno-
scat multitudinē esse multā aut paucā. sic q̄z sensus numez coḡscit. vel coḡscit il-
lā multitudinē cēternariā aut q̄ternariā. sic sol⁹ sensus absq̄ intellectū nō coḡscit
numez. Ballina ei q̄ndā multitudinē coḡscit pulloꝝ: s; nō eoz numerū. q̄z si duo

L. cō. 64
2. 133.

Lectio. XI.

aut tres remouerent de duodecim/nō p̄cipet: nec clamaret. Sed si oēs ab ea ab-
gerent p̄ter unū/mox clamaret: qz multitudinē nō h̄er. Magnitudo autē ē acci-
dēs q̄ subam z q̄litate distinctū: q̄ auditu z visu p̄cipit. Nā q̄cqd̄ videt̄ debet esse
pporionabilr q̄ntū: z tale sub pyramide videt̄. cui⁹ ton⁹ est in oculo: basis p̄o ī
re visa. Spēs em̄ visibiles in organo visus recipiunt/aliquā q̄ntitate organi oc-
cupādo. Et certā occupāt q̄ntitate ī ordine ad magnū: qd̄ rep̄tant respectu me-
dij distātis/intātū q̄ visus de magnitudine illa iudicabit. Figura p̄o reip̄a ē ma-
gnitudo sola rōne differēs ab ea: q̄ tō q̄z visu z tactu p̄cipit p̄ se. vt ī visione spēs
visibiles certā occupāt q̄ntitate organi sub tali figura q̄lis est figura q̄ videri de-
beat. ita q̄ si eadē res sit triangularis figure spēs p̄ mediū triangularis figure p̄ci-
psunt. Valde em̄ difficile ē de figura sensui iudicare. Dor⁹ aut̄ hīc p̄ motu p̄m
locū sumit siue p̄ moueri localiter

Aduerte tertio q̄ q̄litarū sensibiliū excellētie ac vehemētes motōes cor-
rūpūt sensū. h̄ est id p̄pamētū organi q̄ ip̄m erit ī actū
vt excellēs lumis claritas (sicut sol) siue splendor: vt niuis, aut speculi p̄caui ocul⁹
obiect⁹ corrūpit visu siue organū visus. Et vehemēs machine son⁹ corrūpit au-
ditūz excellēs tāgibile vt caliditas tactū z torū aial p̄det. Nā tūc sēsus corrūpit
cū dep̄dita mediocritate p̄pamēti/ p̄p̄iā op̄ationē ī materia sentiēdi exercere nō
p̄t. qz ad h̄ vt fiat op̄atio alicui⁹ sensus/req̄rit debitū sp̄i⁹ organi p̄pamētū: q̄ de-
p̄dito organū reddit ad sensatiōes suscipiēdas inhābile. Sed vehemētes motōes
nes q̄litarū sensibiliū h̄mōi p̄pamētū dissoluūt: igit̄ z sensum corrūpūt. Sēsus
em̄. ij. de Ania ē velut armonia siue p̄sonātia q̄dā: ad quā p̄seruādā chorde sūt
moderate pullande. Nā si q̄s eas vehemēter p̄cusserit: aut eas oīno rumpet: aut
simphonā p̄turber. Sic vehemēs sensibile z excellēs mediocritatē soluit p̄pamē-
tū sensus. Sec⁹ est de intellectu/ cui⁹ excellēs itelligibile nō mō nō corrūpit: sed
meli⁹ disponit. ij. de Ania. z id rōne organi puenit. qz sensus absq̄ organo corpo-
reo sentire nō p̄t. intellect⁹ p̄o fm̄ suā op̄ationē ab organo corporeo ē sepat⁹: vt
pote intelligere: quēadmodū postea lat⁹ docebit. ¶ **¶** At sensibile sup̄positus
sensui. i. organo sensus nō efficit sensatiōē: saltē fm̄ illā organi p̄tē fm̄ quā ei sup̄-
ponit. sic p̄t. Nā oīs sensatiō (ij. de Ania.) d̄r alt̄atio/ lz nō p̄p̄iā: eo q̄ in sensatiōe
adueniat in sentiēte passio z affectio pus nō existēs ī eo: imo q̄nq̄ grādīs corpis
p̄mutatio: vt de vidēte rē rubeā: z audīte sonū choroz daz: ac vocē succinnērium:
p̄t. Sed oīs alteratio z mot⁹ fit p̄ mediū. nā de extremo in extremū ire absq̄
mediō nō p̄tingit: q̄re pus declaratū ē in oī sensus op̄atiōe mediū z extrinsecū z
intrinsicū op̄ē: qd̄ oīm sensuū iductiōe ostēdi p̄t breuif. Nā oculi color nō vi-
det̄ directe ab eodē oculo nec lumē: s̄ lux cui⁹ spēs ē lumē sentif. nec man⁹ p̄p̄iā
caliditatē p̄cipit. z sic de alijs sensib⁹.

T. cō. 145

T. cō. 7.

Lectioe

xy.

T. cō. 37.

Potentie apprehēsiue deintus sunt quinq̄. s. Sensus cō-
munis Imaginatio formatiua siue phātasia. Estimatiua
z Memoria. Sensus cōmunis est potētia apphēsiua omni-
um obiectoz sensuū particulariū/ p̄ oēs differētias omniū
sensatoz: q̄ se habet ad sensus exteriores: sicut centrū in cir-
culo ad circūferentiā: cū spēs oīm sensibiliū exterioroz veni-
unt ad sensum cōmunē. Cui⁹ tres sunt actus. Prim⁹ est cō-
uertere supra actus particulariū sensuū. Et sic dicit̄: video
me videre. Secund⁹ est ponere differētias inter obiecta di-

Tractatus. III.

nerforz sensuū particulariū Et sic dicim⁹: albū nō est dulce
Terti⁹ est apphēdere rē in loco in q̄ nō est / sed erit. z sic app
hēdit stillā cadentē sup terrā

Lectio
24.

Determinat⁹ d̄ sensib⁹ extiorib⁹ q̄ sensus p̄culares dicunt⁹: q̄ quis circa p̄riū
plac̄ sensibile extnū: vt visus circa colorē: audit⁹ circa sonos. In hac tertia hui⁹
trac. p̄cula d̄ sensib⁹ infiorib⁹: q̄ sua sensibila: s̄ ē spēs siue intēctōes int⁹ a sensib⁹
extiorib⁹ suscipiūt / exēq̄. q̄s q̄dē necariū ē in aiali p̄fectiori asserere. tū q̄ spēs in
absentia sensibiliū p̄cipiūt z fuāt: alioqn̄ aial ad locū distantē p̄ alimēto p̄petēt
q̄ pus q̄nq̄ vsus ē / n̄ p̄ficisceret. Tū qz̄ motu p̄gressiuo mouet ad p̄sequēdū vitale
z fugā nociūt: q̄d sensib⁹ extiorib⁹ dūtaxat p̄fici h̄zicq̄ n̄ possz. 3o p̄mū q̄nq̄ sens⁹
itiores iuxta mētē Aut. z Alb. nūerat. deide sēsz cōem penes ei⁹ opatōes notiff

Aduerte p̄mo atqz̄ d̄ eaz opatōnū diuersitate z obiectoz̄ distinctōe
nā Neoterici phi q̄s modernos quidā abusiue vocāt: duos dūtaxat sensus inter
ozes ponūt breuitati p̄sulescentes: nec entia absq̄ n̄itate mltiplicātes: vt pote vnū
cognoscitiuū siue iudicatiuū: vt sensum cōem. altez̄ p̄seruatiuū speciez̄. vt p̄bāta
siā / quā organū ad recipiendū spēs siue itentōes sensibiliū z sensationū deputatū
dicūt. P̄mū sic ostendūt: nā quēadmodū ad coḡscitendū oia itelligibilia sufficit
intellect⁹: sic ad sentiendū oia sensibilia sensus cōis: p̄cīm em̄ est fieri p̄ pla. j. P̄by.
Scdo si aliq̄ p̄r⁹ coḡscitiua itentō: eēt ponēda. vt id fieret ad ponēdā p̄ueniētā:
int diuersoz̄ sensuū sensibilia z differētā: sed h̄ nō: cū id sit officij sensus cōis. vel
ad iudicādū de sensib⁹ i eoz absentia: sed h̄ itez̄ nō: qz̄ p̄ id sensus cōis a p̄cularit
differt sensū. vel ad p̄ponēdū z diuidēdū: sed h̄ q̄ nō: cū sensus cōis p̄ponere bat
beat z diuidere / sit z discurret: nā int diuersa sensibilia sensuū exteriorz̄ p̄ria / po
nit differētā: sed id absq̄ modico discursu nō facit: nā cū vnū alteri p̄par. si discor
rere p̄or: a fortiori z p̄poere z diuidere. min⁹ em̄ est p̄ponere z diuidere / ac diuide
re q̄s discurrere. Sensus deniqz̄ cōis itentōes nō sensatas ex spēs⁹ sensat⁹ elicere
p̄r: vt ex spēs⁹ figure z mot⁹ / q̄ s̄ ipēs sensate: elic spēs ininicitiaz̄ n̄ s̄larā. Sēp⁹
cōis p̄or q̄z̄ p̄terita coḡscere p̄ modū mēoratōis: vt p̄bs in d̄ mēozia z remiscētia
testat. Quēcūqz̄ aut̄ (inq̄r) sentiūt / hec sola aia memorat. Et subiūgūt: Necessē ē
aliq̄ sentimus magnitudinē / z motū tps̄ sentiri. mō certū est q̄ p̄ solū sensū cōez
magnitudinē z motū sentim⁹. igit̄ z tps̄: qz̄ in his p̄bis p̄bs sensum cōez posse co
gnoscere p̄terita / intēdit cū tpe p̄terito. z h̄ est coḡscere p̄terita p̄ modū memoria
tōis. Hec̄ea si sic seq̄ret q̄ virt⁹ illa supior: sensu cōi esset: q̄d videt falluz̄: cū illa
p̄rus sit supior: q̄ imediately intellectū p̄bārasmata ministrat: sed id sol⁹ sensus cōis
opat⁹: vt p̄ p̄m. iij. de aia p̄tz. Opter (inq̄r) quēcūqz̄ intelligētē p̄bārasmata spe
culari: sed in de mēozia z remiscētia d̄: q̄ p̄bārasma est sensus cōis passio. Se
cundū q̄z̄ sic p̄stat: vt pote q̄ in aiali sit ponēda aliq̄ virtus intēctōnū siue speciez̄
p̄seruatiua z nō coḡscitiua. Nā actuali cessante sensationē absq̄ spēs⁹ de nouo ad
ueniētib⁹ modū rōcinādū reminiscētū z memorādi saluare n̄ possem⁹: qz̄ fomittū
z reminiscētia fieri nō p̄nt nisi p̄ spēs alicubi refuatas. Sz̄ q̄ illa p̄r⁹ a sensu cōi
distinguit sic p̄stat. nā si spēs sensibiliū in sensu cōi fuarent / ipē p̄tinuo in actu sen
tiēdi esset atqz̄ iudicādū: qz̄ spēs in organo refuare cū sensu cōi ad formandū iudi
ciū sufficiūt: Positis aut̄ causis sufficientib⁹ ponit̄ z effect⁹. q̄ p̄opt̄ fm̄ illos aia
vocat̄ sens⁹ cōis: qz̄ eodē tēperamēto ponēs int diuersoz̄ sensuū sensibilia diffe
rētā: coḡscit oia sensibilia z eoz sensatōes. z coḡscit sensibilia i eoz absentia absq̄
tpis p̄teriti d̄na vel futuri / pinde ac si illa foret p̄ntia. Etā vocat̄ coḡscitiua in
hoib⁹: z estimatiua i brut⁹: q̄ ex intēctōnib⁹ rez̄ sensataȳ elicet spēs siue intēctōes

L. cō. 30.

L. cō. 39.

Lectio. XII.

rez nō sensatay: ac cōponit rez. Intētiōes ad inuicē. In eo pō q̄ sensibilia in eoz
absentia cogitit cū dñna p̄teriti v̄l futuri. Pōt q̄q̄ cogitativa nūcupari: vsitati⁹
tñ memoratiua d̄r. Sz p̄ illa reseruatua quā organū eē p̄us dicitur: in eo q̄ sen
sū spēs siue intētiōes p̄suat: sine dñna p̄teriti vel futuri/vocat ph̄arasia: q̄ anie
subiit/p̄ q̄nto ē sensus cōis. Et q̄ illa eadē vis reseruatua rez sensibiliū spēs
p̄suat: cū dñna t̄pis p̄teriti z rez nō sensatay spēs ex sensatis elicitas vocat mēo
ria: z p̄tuti sensitiue iteriozi cognitue defuit p̄ q̄nto vocat cogitativa siue memo
ratiua. Et hec opinatio lz q̄z videat eē phi. ij. de Aia. Auerrois tñ i multis locz
Aui. z Albert⁹ magn⁹ cū n̄o auzore alit vident (vt appebit) obseruare

Aduerte secūdo

sp̄ p̄tutē p̄ aia z p̄pamēto: aut p̄ solo hmōi p̄pamēto
aut opatōe deputato sumēdo, qd̄ sui seq̄ces sic ostēdit. Dis opatio imediate ab ali
qua p̄tute p̄ficiscit: id̄ fm̄ opationū diuersitatē q̄s i nob̄ expimur distinctiōe p̄t
tū aie accipe p̄sonū ē. Expimur em̄ nos sensibilia extioza i eoz p̄ntia p̄cipe: vt co
lores/sonos/odores: p̄ q̄ z hmōi opatiōes arguim⁹ vnū gen⁹ p̄tutuz: qd̄ sensus
extiozes z p̄ticulares dicunt. vt sūc visus/audit⁹ z alij: de qb̄ sup̄ dictū ē. q̄z nul
lus oia sensibilia p̄cipit. In nob̄ q̄z expimur/q̄ inter diuersoz sensuū p̄ticulatiū
dñnaz cogitit: vt int̄ albū z dulce i lacte: quā p̄ aliquā extioz sensuū p̄cipe ne
qm̄: cū sint solū vni⁹ gener⁹ sensibil. ij. de Aia. O p̄ter at̄ int̄ aliq̄ dñnam ponētē
vtrūq̄ extremoz cogitit eē ibidē. Expimur itē nō solū i p̄ntia sensibiliū nos cogi
scere ip̄a z eoz int̄ se dñnas: sed z ip̄is absentibz spēs siue simulacra sensibiliū reser
uare: qb̄ ea apprehēdim⁹ ip̄is absentibz: vt absente parēte meo int̄ sub pectore
simulacra z formas siue spēs sensibiliū ei⁹ reseruo vt sui coloris simulacrū/vocis
figure z magnitudis. Et hec opatō i nob̄ māifestat scd̄az p̄tutē q̄ vocat imagia
tiua q̄si imaginū z speciez retētiua v̄l reseruatua. Expimur dēiq̄ nos h̄zē q̄ndā
aliq̄z p̄prietatiū cognitionē: q̄ nunq̄ sensu aliq̄ externo fuerit sensate: vt amicitia
am/inimicitias/bonitate v̄l maliciā: p̄teratē v̄l neq̄ciā: z id̄ gen⁹ plura. q̄ nunq̄
q̄ ab aliq̄ sensu p̄cipiunt extioze: sed solū ex formis z speciebz sensatis eliciunt⁹
Et ouis viso lupi colore z figura /mor̄ inimicitias: z viso agno amicitia apphē
dit. z sic de alijs. Que opatio i nob̄ aliā vim arguit z tertiā: q̄ i hoibz cogitativa:
in brutis p̄o estimatiua v̄l elicitua appellat. In nob̄ q̄z p̄cipim⁹ q̄ eas intētiōes
ex formis sensibilibz elicitas p̄suam⁹ ac recordamur: q̄ opatio itez q̄rtaz arguit
p̄tutē q̄ memoratiua vocat: q̄ ab aliq̄bz thesaur⁹ intētiōnū d̄r: z arca. Nā que ad
modū imaginatiua imagines. i. sensibiliū spēs reseruat: q̄ fuerit ab aliq̄ sensu ext
no cōprehēse: sic memoratiua intētiōes p̄ cogitatiua elicitas z estimatiua p̄ter
uat. Et oim̄ hoz habes exēplū. Quis ei ex coloris z figure lupi visioē: aut vlu
latu imaginē ac figurā ei⁹ p̄ spēs siue intentionē in sensu cōi recipit: deinde hanc
imaginē receptā imaginatiua reseruat: ex q̄ specie z figura ibidē reseruata ouis per
v̄tm estimatiua inimicitias elicit intētiōnē nō sensatā. hac elicitā cōponit hāc in
tentionē cū specie lupi: quā elicitā intētiōnē z cū specie cōpositā memoratiua cō
seruat: vt etiā lupo absente haz inimicitiaz memoret. Sūt itaq̄ z fm̄ Lōmētato.
due p̄tutes interiozes cognitue soluz: vt sensus cōmūis z cogitativa in homie:
z estimatiua in brutis. Alie p̄o due sunt reseruatue speciez z intētiōnū tm̄: vt ima
ginatiua z memoratiua. Hinc fit q̄ cognitioes q̄ fiūt in actu memorādi z remi
niscēdi: aut q̄ somniātibz p̄tingūt/lz p̄ species in memoria reseruatatas fiāt aut in
imaginatiua: sunt tñ fm̄ Auerroim̄ sensatiōes cogitatiue vel estimatiue p̄tutis.
aut sensus cōmūis. ¶ Aucenna p̄o. vj. naturalū z p̄ma p̄mi/hos p̄tutes q̄ncz
ponit. Prima em̄ est sensus cōmūis. Scd̄a ph̄arasia q̄ solū est for: max sensibili
um reseruatua: eo mō q̄ apud sensum fuerūt p̄cepre: que ad modū Lōmē. de ima
ginatiua dicit. Tertia est p̄tus q̄ vt ei impat estimatiua: vel vt ip̄amet ad suam

Opinio
Auer. cō.
vj.

Comē.
144.

Tractatus .III.

puentat operatōez appellat imaginatiua: vt aut ei impat intellect^o dicit cogitatiua
Et hec p̄tus est sensatōz p̄ sensuz cōem apphensiuā z figurāta p̄ponit vt aureuz
monte: aut chimera. Quarta est estimatiua, q̄nta mēoratiua. Albert^o p̄o cogno
mōto magn^o q̄uis has p̄tutes q̄nq; dicat non t̄m p̄orizuz cū Zui. uenit: Nam
f̄n eū p̄ma est sensus cōis: scda imaginatiua q̄ nō solū rez sensatōz spēs refuat
dato q̄ nō sint in p̄sentia: vey etiā eas min^o p̄ncipalit̄ cognoscit. z maior est eius
bonitas in retinēdo quā recipiēdo secus est d̄ sensu cōi. Tertia ē estimatiua q̄ nō
mō est cognoscitiua f̄m eūdem: verū etiā motiua. Et has tres p̄dicatas p̄tutes in
q̄libet aiālī habētē p̄les aut t̄m vnū sensum externū repiri assentit. Quia p̄tus est
fantasia. postrema est memoriatiua: quaz tres f̄m eundē Albertū sunt cognosci
tiue vt sens^o cōis/ estimatiua phantasia z vna t̄m p̄seruatiua vt memoria sed ima
ginatiua est z p̄seruatiua z cognoscitiua. Quē meo iudicio Authoz in l̄ra imi
tari p̄spicit. vt postert^o latius magisq; de eis appebit sigillatim.

Aduerte tertio **S**ensus cōis ea ratione sensus vocat^o q̄ sensibilia solū
singularit^{er} p̄cipit h̄ est p̄ notionēs singulares. Nūcupat
deniq; cōis nō q̄ sensibilia cōia p̄cipiat. nam id quoq; sensus p̄ticularit^{er} vt visus
facere p̄t: sed qz indifferent^{er} de oim sensuū sensibilib^{us} iudicat atq; eoz sensatiōes
p̄cipit. Quap̄op̄ sensus cōis sp̄ialis/ sit p̄tus cognoscitiua qua sens^o exteriores
p̄distincta ponit. Qd̄ rōne p̄bi sic ostēdit. Nā cū p̄cipim^o alio sensu nos aliquid
sentire: z alio p̄cipe nos id sentire: primū eū sensu exteriori sentim^o: vt colorē sol
nū: f̄m p̄o aliquo sensu interiori hōc est sensu cōi: quo p̄cipim^o nos externū colorē
videre z sonum audire. Nam his p̄uertit se sup̄ opatiōes sensus exterioris z de ill
lis iudicat: qd̄ quidē sensus exterior de p̄tibus opatiōib^{us} facere nō p̄t: visus em̄
non p̄cipit se videre nec visio a visu p̄cipit. Alias visio esset obiectū visus qd̄ est
incōueniēs. Nec incōueniēs est vnus sensus vnū exteriorē z alter interiorē eun
dē p̄cipe colorē. Quia his a p̄mo sensu imediate z a nulla alia interueniēte opa
tione p̄cipit: a scdo p̄o mediate z antecedēte exterior^{is} sens^o opatiōe. Et q̄uis sen
sus cōis de actib^{us} sens^o exterior^{is} iudicat: de seip̄o t̄m iudicare nō p̄t: Cū nlla vis
corpea reflectit se sup̄ suos act^o z opatiōes: neq; d̄ ill fert iudiciū: p̄t aut interior
ē vis corpea. Est t̄m sup̄ior q̄dā p̄t cognoscēdi sup̄ sensitūā/ q̄ iudicat sensū inte
riorē sentire vt est intellect^o: q̄ apphendim^o nos p̄tute interiori sentire vt intrin
sice videre/ audire/ imaginari: qz potētior est q̄ sensus exterior z interior: q̄re ipse
de vtroq; iudicat: z se sup̄ se reflectit z p̄uertit se sup̄ suas opatiōes z p̄ eā intelli
gim^o nos itelligere: nā intellect^o est seip̄m intelligēs vt oculus seip̄m videns. Et
ex his p̄m^o act^o sensus cōis p̄z. ¶ Scds act^o ei^o siue opatio est ponere inter di
uersos sensuū sensibilia differētia z p̄ueniētia: albedinē a dulcedine discernere in
lacte: ac frigiditatē a dulci in vino: qd̄ null^o sensuū exterior^{is} facere p̄t. nā visus
nō apphēdit: nec gust^o albū: qz vnūsq; sensuū exterior^{is} solū est vni^o sensibil^{is} ob
iecti vt visus soli^o color^{is} z gustus sapor^{is}. Et q̄libet eoz sui sensibil^{is} differētias et
p̄tates in p̄prio organo iudicat. vt vis^o discernit d̄ram a lbi z nigri: audit^o gra
uis z acuti: gustus dulcis z amari. Tactus p̄o calidi z frigidi/ silt^{is} hūidi z siccit^{is}
nullus itaq; sensus exterior differētias diuersoz sensuum noscere potest: sed ratiō
onale est sensibilia abinuicē discerni etiā p̄ter intellectū: z id erit p̄ sensum cōem.
Cuius tertia opatio est f̄m Authozē apprehendere rem in loco in q̄ mō non est:
sed fuit: aut erit: nam aque guttam de recto stillātem apphendit facere lineaz rez
gram z p̄tinuam ac si simul esset z sursum z deorsum z in qualibet medij parte.
Eosimilit^{er} virgam in extremo ignitam velocit^{er} circūgiratā iudicat facere perh
feriam quandā ignēā in modum circuli. Ratio aut hui^o est: qz gutta siue virga
continue est in alio z alio situ medij: ideo sensus successiue species f̄m alium et
alium situm recipit: et dum per vnam spēm susceptam iudicat: gutta siue virga

Lectio. XII.

vlter? mora est. z tūc fm aliā spēm iudicat: z sic deinceps. Sed hec opatio nō est
sensut cōi ppria: nā z visui cōperit. is em celū rāgere terrā iudicat. vl' poti? hec opa
tio fm aliq̄s est potēte phātasie aut imaginatiue

Organū autē sensus cōis (fm p̄hm in de somno) est cor: in q̄ pficiunt oim sensu
um sensatiōes. nā ab ea tanq̄ a fonte diffundunt spūs sensitui vsq̄ ad cerebrum
i q̄ oia alia organa sensuū exteriorū z ueniūt. deinde hi spūs p̄ diuersos neruos ad
diuersa sensuū exteriorū organa dirigunt. q̄ postea spēs in organis pprijs ad cor
vsq̄ deferūt: vbi cōplet sensatio. Sed fm medicos organū sensus cōis est cerebrū
qz anteriori cerebri pte lesa / ledit sensus cōis in operatiōe: vt in freneticis p̄stat.
Aliaz deniq̄ p̄tūtū interiorū organa in cerebro sita sunt / q̄ sensum cōem p̄suppo
nūt. Idcirco cerebrū in tres vētriculos partit. qz q̄libet in dextrū z sinistrū diuis
dit. In anterioris em vētriculi dextra pte est sensus cōis: in sinistra pte phātasie: i
medij vētriculi dextra ē cogitatiua vel estimatiua: in sinistra pte imaginatiua. s; z
posterior vētricul? / q̄ p̄tib est maior z p̄ncipiū magne rei / vt nuclie: est fm oēs
organū memoriatiue. Comētor autē solū q̄rtuo: p̄tutes ponēs: Imaginatiuā i
proza cerebri locat. Cogitatiuā in medio: z Memoriatiuā i puppi. Sensum fm
cōem de mēte p̄bi in corde. Vide in capite picto

in de sensu

B Phantasia **E** Cogitatiua vel estimatiua
D Imaginatiua

A sensus cōis

E memoriatiua

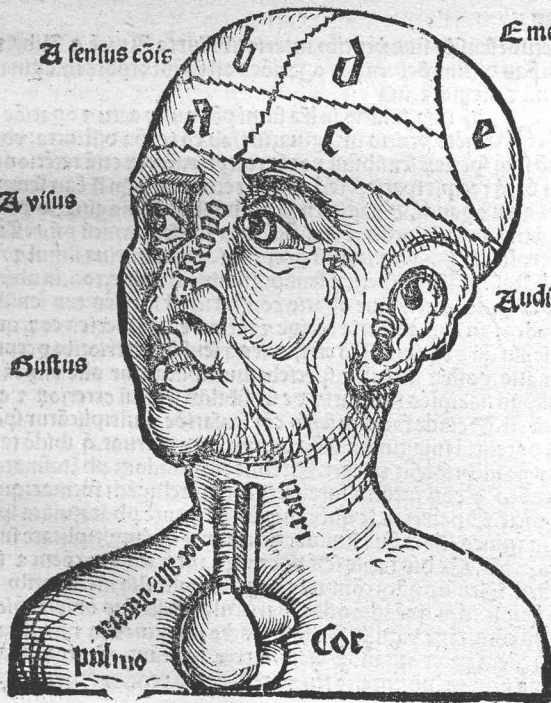
Caput
phantasti
cum

A visus

Auditus

Sustus

Tact? p̄ rotū
corp? expādīt

Tractatus. III.

Imaginatio est sensibiliū pprietatū obiecto absente per ceptio. Et differt a sensu cōmuni. qz sensus cōmunis indiget p̄sentia obiectoz rei: nisi in somnis / imaginatio hō nō. Itē sensus cōmunis nō cōseruat idolum siue speciē receptam in obiecti absentia: sed imaginatio seruat eam vsqz ad abstractionem / que fit p̄ intellectum agentem. Formatiua est potētia componēs speciē cū specie: z sic facit mirabilia mōstra. s. chimeras: que ab alijs vocat̄ phantasia: que sic describitur Est motus factus a sensu moto a sensibilibz / que sunt extra. vnde phantasia dicit̄ apparitio siue visio. Estimatiua que z cogitatiua dicit̄: est cui⁹ officium est elicere intētiones nō sensatas ex sensatis: vt intentionē amicitie vel inimicitie. Et p̄ illam virtutem ovis iudicat lupū esse inimicū. Memoratiua dicit̄ potētia retinēs intētiones / z eas p̄seruat: vñ est thesaurus intētionū: cui⁹ actus est memorari ea que prius aduerterat

Lectio
xiij.

Item de alijs q̄ttuor sensibz siue virtutibz interioribz iuxta Auicē. z Alberti doctrinā p̄sequit̄ eas ipsas diffinitōes: earz qz opatiōes ostēdēs: vt pote imaginatiuā ph̄tasia: estimatiuā z memoratiuā

Aduerte primo q̄ imaginatio in s̄a sumi pōt aut p̄ actu z opatiōe imānere virtutis imaginatiue / ab ea re ipsa distincta: vbi tūc termin⁹ p̄ceptio nō solū speciē sensibiliū notat receptionē: vep̄ etiā refertōne. qd̄ p̄pter sensum cōem d̄r: q̄ recipit species / sed nō diu retinet: alioqn̄ si eas semp̄ retineret / p̄tinuo esset i actu opandī. Magis tñ p̄rie hic sumit̄ imaginatio p̄ virtute imaginatiua / q̄ est p̄tus apprehendēs re sensibile in ei⁹ absentia / ac si p̄is esset. de q̄ diffinitio s̄e sic explicat̄. Imaginatio est p̄ceptio. i. vis receptiua simul z retentiua: pprietatū. i. ph̄tasmatū siue speciēz sensibiliū absente obiecto. i. in absentia rei sensibilibz. Et h̄ ei⁹ p̄rius act⁹ siue opatio constat: q̄ est species rez sensibiliū (q̄s hic pprietates vocat̄) in eoz absentia recipe z retinere. Nā species eoz que tā sensibz exterioribz q̄ sensu q̄i p̄cipiunt. Nā cū species a sensibz exterioribz p̄cepte. fit qz p̄ma ibidem sensatio: postea ab hisce speciebz multiplicantur aliē vsqz in sensum cōmunē / q̄ eas ipsas suscipiēs iudicat: z de sensibilibz sensuū exterioroz z earuz sensatiōnū: vt dicitū est. Deinde facta in sensu cōi sensatiōe multiplicātur species z intētiones vsqz in potentia imaginatiuā q̄s recipit atqz p̄seruat. q̄ ibidē tanq̄ i arca seruate multis nomibz solent vocari. Dicunt̄ em̄ quādoqz ph̄tasmata greco vocabulo q̄i visōes / q̄ eoz intuitu intellectu actū intelligēdi format: quēadmodū. iij. de Ania dicit̄. Oportet inq̄t quēcunqz intelligente ph̄tasmata speculari. Dicunt̄ q̄s imagines idola siue simulacra: qz rez a q̄bz multiplicat̄ sūt naturalē similitudinē gerūt. Et his facile scit̄ discrimen inter sensum cōem z imaginatiuā in s̄a positū. Sensus nāqz cōmunis singula sensibilia mediātibz sensibus particularibz p̄cipit. ideo quēadmodūz particularēs sensus obiecti p̄sentia indigent: sic z sensus cōis tēpe vigilie. In somnis hō imagines in imaginatiua p̄seruate ad sensum cōem p̄pter organoz vicinātatē redeunt. Et sic in somnis (cū sensus exteriorēs sunt p̄clusi: interiores vegetatiōes reddunt) q̄nqz organū

L. cō. 30.
z. 39.

Lectio. XIII.

sensus cōis p species in imaginatiua reseruat: que via quadā multū plicatōis in sensum cōem collabunt: ideo de re absente iudicat/ tanq̄ p̄sente. Et cōtingit p̄inde atq̄ candela paulo ante extincta alteri candele aut quopiā alteri igneo alonge quādoq̄ admota iterū accenditur. Hocq̄ modo ea que diurno tē pore cogitauim⁹/nobis sese in somnijs obijciūt: z species in imaginatiua retē te motu quodā retrogrado sensui cōmuni (vr vult Albertus) se offerāt: quia sensus cōmunis nobis vigilantib⁹ species sensibiliū a sensibus exteriorib⁹ percipiēs ppter organoz cōtinuationē in somno ab imaginatiua iterū suscipit. Virtus p̄o imaginatiua in absentia rei sensibilis species retinet/a specieb⁹ in sensum cōmunem receptis multiplicatas: ne accidēs de subiecto in subiectū migret. Et he species sunt rerū prius cognitarū similitudinēs: representātes res absentes absoq̄ certa tēporis differētia: per qd̄ a memorie specieb⁹ differūt s̄m discrimē: quia sensus cōmunis specie percēptā fortassis nō diūtius q̄ dum actu cognoscit p̄ eam/ retinet: alioquin (vr dictū est) semp in actu esset. sed eaz imaginatiue ad custodiendū mittit: tanq̄ erario publico. ibiq̄ manens phantasma vocatur de quo tandem in intellectus species intelligibiles efformat: qui se habet ad phantasmata sicut lumē ad colores. Adcirco quidā hanc virtutē vocabant phantasiā/q̄ organū ei⁹ phantasmata seruat, quoz intellectus p̄ sua opatione indiget q̄maxime. Sunt autē (vr ex p̄dictis constat) ei⁹ due opationes. Vna species rerū sensibiliū siue phantasmata refuare. Altera: eadē intellectū p̄sentare. Organū p̄o (vr dictū est) p̄stenoꝝ primi ventriculi ipsius cerebri deputatur.

Aduerte secūdo Vt tertia virtus sensitiua interior: ab authore formatiua dicta: q̄ quoq̄ greco vocabulo phantasia vocat: s̄m cōmētoroz z diuū Thomā: eadē re ipa cū imaginatiua sola rōne differēs: nā dicit imaginatiua q̄ spēs rerū sensibiliū in se recipit/ z eas (vr dictū est) p̄seruat: z eadē vocat phantasia/q̄ intellectū phantasmata. i. spēs in imaginatiua reseruat ministrat: sine qb⁹ quicq̄ intelligi pōt. Dicit p̄o formatiua/q̄ spēs cōponat cū specieb⁹ q̄ in imaginatiua suant. Autē autē z Albert⁹ cū authore phantasiā ab imaginatiua dīntes: p̄t earū diuēfos act⁹ z fines) asserūt. Imaginatiua ei (vr dictū est) rerū sensibiliū spēs solū retinet. Phantasia p̄o seu formatiua eas ipas ad t̄nuicē p̄ponit aut diuidit. Lōponit em̄ spēs imaginatiue cū specieb⁹ siue interiorib⁹ p̄tutis memoriatiue: qz ei⁹ organū est in medio cerebri n̄t p̄dictas duas p̄tutes situatū: iō sup̄ vtriusq̄ spēs se p̄uertere pōt, hinc fit/ vr ipa in hoie ex p̄cipiatōis rōnis multiformia mōstra effingit vr chīmare: q̄ q̄ddā mōstrū ex p̄rib⁹ incōponibilib⁹ esse p̄positū fingit: vrpote pectore leonino/ vtrē capno/ z crure serpētino. Sic etiā si in mēoria sit spēs auri z in imaginatiua mōtis/ phantasia hācē duas p̄ponēs spēs p̄ quēdā in organū elapsū via mltiplicatōis cogitit aureū montē. Hec deniq̄ p̄tus in hoie pure intelligibilia/ vr sunt intelligētē q̄busdam imaginib⁹ corporeis subfigurat: ad qz corpoz imaginē z similitudinē s̄m q̄ nobis possibile ē/ accipim⁹ intelligibiliū cognitionē. ipsa etiā est q̄ in omnīs opat maxime: iō mirabilia q̄nq̄ i somno nob apparēt. Finis autē hui⁹ p̄tut⁹ est duplex. Primus ē cognitio sensibiliū maior q̄ fit in exteriorib⁹ sensib⁹ z sensu cōi: imo tm̄ ad cognitiois p̄fectionē accedit: vr qdā eā aliqd̄ rōnis arbitrati sunt. Alter finis est op⁹ qd̄ ex hmōi sensibiliū cognitionē intendit: quēadmodū op⁹ in hñtib⁹ rōnē est finis artis. Et qz hmōi opatio in q̄busdā aialib⁹ apte apparer: qz videm⁹ ea elige re qdā: z alia refutare qdā. nā hīrūdines suos nidos facere p̄spicim⁹: z formicas de cibo i tps lōgū p̄uidere: q̄liū operū hec vis p̄ncipiū effectiūū estimat. ¶ Altiō mō phantasia p̄ actu phantasiandi: sic scdo de aia z in lra diffinit: nō modo p̄ actu phantasiē/ veruētiā (s̄m aliq̄s) imaginatiue/ cogitatiue/ seu estimatiue: nā p̄s ibi dē p̄miscue de sensib⁹ defmīnauit interiorib⁹: lumēs phantasiā p̄o sensu interiori

Tractatus. III.

alio a sensu p̄munt: quēadmodū noiales mō obseruare (vt dictū est) vident. **D**e
aut̄ mot^o phantasie virtutis siue interioris sensus q̄dam opatio/eodez mō quo
exterior metaphoizice: motū p opatiōe: hoc est pactu cognoscitiuo sumēdo: nam
sicut ois motus est opatio ab aliquo pficiēs: z in aliquo recipiēs: ita z sensus
interioris opatio: est ab aliquo vt ab opatione sensus exterioris pducente silem
speciē ei q̄ in sensu exteriori: zeadez suscipit in sensu cōi aut imaginatiua. **A**ddi
tur factus a sensu moto a sensib^o q̄ sunt extra. i. a specie sensibili q̄ sensum interio
rem nō moueret: nisi prius in sensu exteriori actu fuisset: quare mot^o in sensib^o
exteriorib^o nō dicunt phantasia/q̄ est operatio siue actus cognoscitiu^o factus a
sensu interiori moto a sensib^o q̄ sunt extra. i. a specieb^o collectis p sensationes ex
teriores: qz sensus exterior aliqū est aut fuit in actu/diffundit z multiplicat spe
ciem a sensibilib^o siue sensationib^o ad sensum interiore: q̄ species quoz phantasi
mata dicunt. qz phantasia ē mot^o. i. opatio. **E**t qz visus exactissim^o z acurissim^o
est sensus: q̄ sine lumie colore p̄cipere nō pōt: hec vis interior z ei^o opatio nomē
bz phantasia/a lumie deductū: vt a greco noie phos photos qd̄ latine est lumen:
qd̄ interna quadā indiget collustratiōe intimi luminis/spirituū scz sensitiuozum
ab ania ad intimi sensus organū transmissionē. **E**xemplar hui^o virtutis ad sensu
s exterioris sic intelligitū: vt si lapidi speculū a p̄sens intelligat oīno p̄spiciū
z diaphonū z p̄mo loco positū. **D**einde speculū b secundo loco positū/nō tñ p/
spiciū: speculum a suscipiet in se speciem lapidis: z p̄similem diffundit in specu
lum b suscipiens quidem imaginē sed non alteri^o pducens.

Estimatiua vero est quarta virt^o sensitua interior intentionū rez sensatarū
apphensua. intentiones aut̄ rez sensatarū dicunt spēs siue cognitiōes q̄ non aliq̄
exteriori sensu p̄cipiunt: sed ex spēb^o sensatis eliciunt. **E**licere verospēm siue intē
tionē a specieb^o sensatis est speciē a spēb^o in sensu cōi aut imaginatiua referuatis
elicere q̄ alti^o rep̄ntat/q̄ a qb̄ sumpta est: vt species amicitie siue inimicitiaz
z id gen^o plura. **E**t ideo estimatiua ab algasele sic diffinit: **E**st virtus qdā p̄ns
phantasia. i. imaginatiua determinās intentiones rez ad fugā vel p̄secutiōz sub
rōne boni aut mali p̄ueniētis ad disconueniētis: detestabilis aut p̄ieq̄bilis. **E**t
fm **C**omentatore a cogitativa in hoc differt: q̄ cogitativa d̄ esse in homib^o: q̄
huiusmodi intentiones ex qdā collatiōe z vni^o ad alterā fm d̄icursus relatiōe effi
cit. q̄re ip̄a d̄icursus potētie sensitue d̄: qz sic a not^o ad ignota singularit̄ d̄icur
rit. vt ouis ex colore elicit p̄ illaz virtutē inimicitias lupi/q̄s nullo sensu externo
p̄cepit. et hoc instinctu nature. **S**ic aranea rete texit in loco/ in q̄ p̄ hāc estimat
tionē cop̄ia muscarū adesse p̄hendit. **S**ic quoqz hirundo ac reliq̄ aues in locis
altis z sublimib^o p̄ eā nidōs faciūt/vbi hoib^o nō facile pater adit^o. **T**rifariā
aut̄ hui^o virtutis estimatio vitiliū z nocuoz fit. **P**rimo ex cā vel naturali caute/
la: sic puer dū ad standum eleuat̄ estimās se casurū/mox alicui fixo adheret: sic
oculus dū purgari a lippitudine debeat/mox claudit an̄q̄ qd̄ sibi accidat ex illo
cognoscat. **S**ic ouis lupum timet naturalr z aialia leonē z galline accipitrem:
qz estimāt nociua **S**ecūdo p̄ exp̄ientā vt cū q̄pp̄ia aial dolore aut voluptatē ab
aliqua re p̄cepit: cui^o spēs siue imago in imaginatiua descripta est: z vitilitat̄ vt
nociui intentiones in memoriā/mox dum res illa foris apparuerit/in estimatiōe
erit boni aut mali. **H**inc fit qz canes terrent̄ fustib^o et lapidib^o: qz estimāt illa
nociua: z ossib^o alliciunt: qz estimāt ea vitilia. **T**ertio ad modū similitudinis p̄ q̄n/
dam p̄p̄ietatē: vt dum res aliquā formā bz siue spēm cū intentiōe estimatiōis
in aliquo sensibilib^o iunctā: quēadmodū in pomo accidit maturo z dulci: crocei
coloris: z ideo cū ille pomū p̄spiciū^o/dulce estimamus.

Aduerte tertio **M**emoria (quēadmodū de intellectu dicef) q̄nqz est
nomen actus siue opatiōis memoriādi. i. ip̄m memoriā

Estimati
ue ac^o tri
plicit̄ fit.

Lectio. XIII.

Et quod non est aliud quam de rebus preteritis prius visis/auditis/aut alio sensu perceptis cognitione habere. Et sic memoria secundum philosophum est passio primi sensitivi. id est sensus communis siue partis sensualis/aliqui? sensibilium cum factum fuerit tempus. ut cum est actus alius apprehensio cum sensatione temporis preteriti: quando scilicet anima siue estimatiua est in actu et operatione se ad imagines in memoratiua seruatas uertens. Et hee imagines siue species quibus fit memoria in memoratiua uirtute posite sunt similes figuris et picturis: quas aspicientes inducimur ad ea cognoscenda/ quorum sunt picture quibus sint absentia/ sic per considerationem specierum admouemur rerum absentium et preteritarum: quas repitant. Et memoria illo modo a reminiscencia in hoc differt: quia qui celeri sunt ingenio homines bene reminiscunt: sed male memorant. Contra qui tardosunt ingenio ualent memoria sed non reminiscencia: nam quibus difficile ipsis quicquid inprimis: impressum tamen diu seruat: assimilant enim rebus duris. Secundo quia memoria tempore prior est reminiscencia: nam hec illam presupponit. Tertio quia reminiscencia solum hominibus uenit: memoria et hominibus et brutis. Secundo sumitur memoria ut est nomen habitus: per speciem siue intentionem in organo memoratiue seruata/ in qua est subiectiue: per quam uirtus? in actu non exit: sed exire potest eas species siue imagine seruata memoria dicitur. que sic diffinitur secundum philosophum. Est habitus? peris sensitivae alicuius? horum sensibilium cum factum fuerit tempus. Tertio sumitur memoria per uirtute memoratiua que est uirtus? refuatiua intentionum et imaginum. Et est duplex/ rationalis scilicet et sensualis/ Rationalis est uirtus species intelligibiles seruans. que se habet ad memoriam sensuale/ quemadmodum intellectus ad sensum interiore: et sensus interior ad oculum et alios sensus exteriores. Sic enim intellectus sensibilia intelligere non potest. nisi species illarum a sensu recipiat. ita neque in memoria rationali firmat habitus? principiorum aut conclusionum/ nisi in memoria sensuali species uocum et scripturarum quibus principia et propositiones prius sensui obiecte fuerant/ sit firmat? et acquisit? habitus?. Sed memoria sensualis de qua ad prius secundum Augustinum. vii. naturalium. Est uis ordinata in concavitate cerebri posteriori/ retinet quod apprehendit uis estimatiua de intentionibus non sensatis singulorum sensibilium: nam ipsa est arca intentionum: per estimatiua elicitur: quemadmodum imaginatiua est ipsius sensus communis: nam ipse sensibilium species recipit: sed eas non diu seruat: verum imaginatiue ad seruandum prestat: sic estimatiua a partibus uirtutibus species ac intentiones suscipiens non seruat/ sed memoratiue retinendas legat: tamen ipsa memoria sit principaliter passiuua et receptiua specierum atque seruatiua: minus tamen principaliter (secundum Albertum in de homine) etiam actiue concurrat ad actum memorandi alicuius? obiecti: cui? noticia iam precessit/ sed ipsum modo per speciem que in ea seruat/ cognoscit. Nam memoria antecedenter intentione mediante estimatiua tanquam rei preterite suscipit/ et per hanc memorari dicitur/ hoc est/ fert se in rem in preterito sensitiva/ eam iudicando et cognoscendo. licet enim imaginatiua (ut dictum est) cum memoria ueniat: quia est imaginum et species susceptiua et seruatiua: non tamen tanquam res sensatas in preterito: per memoriam est refuatiua intentionum: que etiam solum formaliter habeat intentiones: uirtualem tamen habet in eis imagines: imo per eas ad estimatiua et imaginatiua etiam quandoque ad sensum commune uertere potest: et sic de rebus in preterito sensatis non solum per intentiones sed utrumque per imagines iudicare. ¶ Est autem memoria per actu duplex scilicet naturalis et artificialis secundum Tullium. Naturalis est qua quis bonitate ingenii in rem prius scitam deuenit. Et hac iuuant potissimum septem. Primum et principium est optimaque rebus complexio quam natura requirit a qua omnes cerebri operationes sunt meliores/ spiritus clari ac mundi ideo imaginatiua/ memoria ac intellectus bene operantur: quia si cerebri substantie est subtilis et spiritus clari, bonum efficit intellectus et capacem memoriam. Sin pinguis et crasse substantie/ spiritus sunt grossi et tardi/ similiter et intellectus. Et si mollis facilliter apprehendet: sed non diu retinet in memoria: et hoc si frigiditas comites. Sin uero est siccum et durum:

Demostria natu/ ralis potissimum septem iuuat

Tractatus. III.

nō facile nec intellectus nec memoria spēs recipiūt: sed receptas dlu retinēt: effi-
fit calidi? / hō in suis opatiōib; fit mobilis: si frigidī? pmanēs. Scdm est q̄ ea q̄
memorari debeāt sint breuia: q̄ facili? citiusue in memoratiua residēt. Tertiu de
bita dictoz factorūue ordinatio. Ordo em̄ determinat? in rebus efficit bonā ordi-
natiōē in aie motiōib;: vt recta serie vna alteram sequat: quo nihil est ad me-
morandū efficacī? Hinc docemur si multa ediscere ac tenere memoria cupim? /
ordinē nobis certū p̄figam?: quo oīs tollat cōfusio: ideo mathematica facile me-
morat: vt ex enclide cōstat. Quartū si sint rara z admirāda: quare pueri quibus
oīa rara vident atq; mirāda bene memorant p̄pter fortē imaginatiuā z fortem
apprehensiuā: cū oēs forme eis noue sp̄ciant. Quo semel imbuta (inqt̄ Hora-
tius) recēs seruabit odorē Testa diu. et illud p̄ accidēs: nam p̄ se tam pueri q̄ sc̄
nes sunt obliuiosi: pueri p̄pter augmētū sunt in cōtinuo motu: q̄ (vt dicit) memo-
riā impedit: senes v̄o p̄pter decrementū: lz p̄ accidēs q̄z quq; bene memorant: qz
fortiter p̄terita recordant: tū q̄ ad externas opatiōes sunt debiles. Quintū gra-
ta z placida multū memorie herent / atq; voluptuosa: z forte nō min? iniuriōsa.
Sextum meditatiōes sepius aio repetite ac reuolue frequēter stabīle faciunt
memoriā z cōseruāt. Nā imagines sic repetite ac reuolue relinquunt in memo-
ratiua nouū vestigiū: qd̄ priorib; adiūctū pmanēt ac diurnū parit̄mēorie habi-
bitū: quēadmodū sequēs calorū gradus adiūct? priorib; int̄stōre efficit calorē.
Hocq; documētū p̄ arte memoratiua maioris est ponderis q̄ quecūq; alia do-
cūmēta z p̄cepta dari p̄nt: nā ex eo discit̄ / quō memoria parat z habitus nascat̄.
L. cō. 20 Septimū est aie z corpis quies. Nā sedēdo z quietēdo fit aia prudēs. vii. Dhy
si. quare in p̄tinuo motu existēs ob egritudinē aut etatis deflexū aut aie p̄ur-
bationē nō bene memorant. Sic quib; sunt frigidī sensus: vt phlegmatici. Plu-
ra in eo libello q̄ est de memoria z reminiscētia p̄p̄rito. Sed mēoria artificia-
lis est qua dispositiōe locoz z imaginū artificiali q̄s in rē pri? sensibilr̄ cognitā
mouet: de qua vidēt̄ Lulliu in rheror̄icis z alibi. Sed caueas p̄sulo a q̄busdā au-
daculis q̄ aureos montes spondēt p̄ eoz artē mēoratiuā: z p̄cipue si fiat vnetōia
bus. verū Basilium ficinū primo libro de triplici quosdā syrups docentē nō
lim abijcias.

Motiuā virtus est duplex. Quedā est motiuā motu na-
turali: que mouet nō fm̄ apprehensionē: nec est subiecta ra-
tionis imperio: qualis est vitalis siue virtus pulsatiua. Est
aut̄ hec vis in corde sicut in organo. Et est vis p̄ inspiratiō-
nē z respiratiōnē / principiū existēs temperātie calorū cor-
dis z corpis: cui? cōsideratio spectat ad physicū. Vbi nota
q̄ cū virtutes aīales int̄dunt / naturales remittunt: vt pa-
tet in dormiēte z studēte. Alia est motiuā motu anīali / cui?
actus subest ratiōi: que vocatur appetitiua siue desiderati-
ua: que a theologis vocat̄ sensualitas. Que est duplex / scilicet
imperās et imperata. Imperans est duplex: concupiscibi-
lis scz et irascibilis. Concupiscibilis est appetit? boni de-
lectabilis: sed irascibilis est boni arduū expediētis: a quib;
duobus oriuntur affectus / scz gaudiū / spes / timor et dolor

Lectio. XIII.

Imperata est vis in neruis sita z membris officialib: con-
trahens se ad motū imperantiū: vt patet in sensibus exte-
rioribus.

Hac parte quarta hui⁹ tractat⁹ de duab⁹ potētis aie vtpote motiua aīma/
li atq; appetitiua potētia: que re ipa est anima sensitua p̄miscue docer: eo q̄ sen- Rec. xiii.
sationē rei p̄supponit: quia principiū motus aīalis est bonū p̄ sensū apprehēsum
Anima autē sensitua potissimū duob⁹ cognoscit: z ab alijs formis differt substā-
tialib⁹ cognitiōe scz z motu p̄gressiuo. De virtutib⁹ autē cognoscētib⁹ sensituis fa-
cta ē pri⁹ breuis determinatio: reliquū est de virtute motiua qua aīalia a se mo-
uētur determinare ac de appetitiua.

Aduerte primo q̄ virtus z potētia re ipa idē sunt: q̄nq; em̄ sumūtur p̄
aīa: q̄nq; (vt dictū est) p̄ contemporamētō p̄ opationib⁹ a
natura deputato. Et triplex est (fm̄ medicos) quarū q̄libet (vt prius parū ostēdū
sum est) vniū habet p̄cipuū mēbrū qd̄ est eius minera: a qua oēs ei⁹ opatiōes p̄ce-
dunt. Prima naturalis dicit⁹ q̄ duas habet species. Prima nutritiua vocat⁹: cui⁹
ius finis est indiuiduū cōseruare/que ministrat in re nutritiua: qd̄ nutrit corp⁹
vsq; ad crescētie finē/fm̄ Auic. Ipa em̄ sanguinem generat z alios humores: z
p̄bet sp̄m̄ naturalē/quo actus nutritiōis perficit⁹: cui⁹ sedes est epar. Altera eius
species generatiua vocat⁹: cui⁹ finis est spectē custodire. Cui⁹q; officii est separe
spermat̄is substātiā ex humorib⁹ corp̄is: atq; ipm̄ informare p̄cepto sui creatoris
fm̄ Auic. Cui⁹ sedes est in testiculis: de quib⁹ prius narratū est. Secūda virt⁹
dicit⁹ vitalis: que mēbra disponit ad recipiēdū sensum z motū z opatiōes vitē.
Per ipam em̄ dicit⁹ esse vita: cui⁹ fundamētū/origo z sedes est cor: qd̄ est princīp̄/
piū motus in aīalia: vt patet in eo libello/qui de causa mor⁹ aīalium inscribit.
Tercia virtus animalis vocat⁹: que est princīp̄iū mor⁹ z sensus in animali cū cog-
nitiōe: cui⁹ sedes fm̄ medicos est in cerebro: in quo (vt tactū est) sunt oīm sensuū
interiorū organa: a quo etiā exteriorū sensuū organa oriunt⁹. Et huic virtuti deser-
uūt nerui a cerebro p̄cedētes. Quo fit vt vitalis z naturalis motu naturali mo-
uent: qui ex aliqua cognitiōe nō dependēt p̄uēia: ideo per rationis imperiū siue
appetit⁹ sensualis moderari nequit: sed in motu animali fit sine interruptione.
Intendit autē z remittit⁹ fm̄ harū viriū intensionē vel remissionē: quapropt̄ vir-
tus motiua naturalis vel est virt⁹ naturalis vel recti⁹ virt⁹ vitalis. Nā virtus
motiua naturalis est virtus excitās pulsū in corde et arterijs spiritus vitales
agitando/z pellēs sanguinē ad externas partes quandoq; z ad internas aliq̄n
repellēs. Vocatur autē naturalis: quia nec ratiōi subest nec appetitū sensuali:
sed pure naturaliter operat⁹: nam siue homo velit nolite q̄nq; agitationē spiri-
tuū z sanguis patit⁹. Cui⁹ sedes est in corde: qd̄ dū est sanū dimittit alijs mem-
bris z spiritus z sanguinē: vt in gaudente hoīe ad visum constat. Ideo vocatur
quocq; pulsatiua: quia efficit pulsū in animali. Nā pulsū fm̄ medicos z Auic
cennā est motus receptaculorū generalīū spiritus cordis scilz z arteriarū ex dia-
stole z sistole composi⁹: a virtute vitali: spiritus siue calor̄is naturalis per aerem
attractū et per ipm̄ inuicē expulsum regitū⁹. Nam ip̄e aer ad cordis z spirit⁹ res
frigeritū intus suscipit: ideo per diastolen motus dilatationis arteriarū intelligit⁹
ad expellēdū aerem frigidū ab extra recipiēdū et spiritū z sanguinē z aerē
calectum z fumos capitiōsos a corde: que omnia tēpore dilatatiōis in arteria
recipiunt. Per sistolen vero motus cordis z arteriarū constrictionis intelligitur
ad expellēdū aerem calectū z fumos z spiritus et sanguinem toti distribue-
dum, Diastole enim attractione completur: sistole vero expulsionē.

Tractatus.III.

frigidus vtilis cordis refrigeriū ac caloris attrahit. Calidus aut nocivus cū capis nolis sumis in eis mūdificationē expellit. Plura de pulsu z ei⁹ speciebus vide apud Auicennā z alios medicos. Et hec virtus pulsatiua solū animalibus respirantibus z pulmonē habentibus sūm Albertū cōpetit: que animalia sunt pfecta: ipsa nanqz sunt valde calida: in quibus calor corp⁹ primū quo ad substantiā resoluit. Ad cuius remediū data est ei virtus nutritiua: que deperditū per calorem restaurat. Secūdo natura a p⁹ia q̄litate quātū ad accidēs immutat. Ad cui⁹ remediū concessa est virtus pulsatiua siue vitalis/que calorem tēperat: qua pisces ppter debitū lem calorem carent: atqz animalia imperfecta/yt vermes/conchilia: que cordis dispositionē non habent. Q, autem auctor subiungit/cum virtutes naturales intendunt/animales remittuntur z ecōtrario. Per virtutes animales sensitivē irel liguntur tam exteriores q̄ interiores: sed per virtutes naturales virtutes anime vegetatricis: yt nutritiua cū suis potētibus/augmētatiua z generatiua: nā in hōmine studēt ac multū contemplante virtutes naturales remittunt/ ppter intentionē virtutū sensitivā: quaz auxilio vititur intellectus in contemplando atqz perdiscendo: ideo palladē que dea est sciētie vocant miseruā/q̄ minuat nervos ac anime vires: quare studiosi sunt vt plurimū pallidi: raroqz perueniūt ad frugē z ad vltimā etatē. Subtiles em̄ ingenio raro diu viuūt: nā vt vulgo dicitur stultum exccat ac cōtristat: vide Corneliiū celsum in principio sui libri: vt supra dictum est. In dormiētē aut magis virtutes naturales ac operatiōes intenduntur/ cum in somno melior digestio: quia tūc virtus sic ad interna retrahitur z magis vigoratur. Quid autē sit somnus z quo pacto causet/ vide libellum de somno et vigilia.

Aduerte secūdo q̄ virtus motiua animalis est que animal mouet aut pgressiōe aut dilatatiōe aut strictionē sūm cognitionē dicta animalis: quia principiū illi⁹ motus est anima sensitiva siue aia sūm locū motiua: que mouet ad imperiū ratiōis/ id est appetit⁹ siue sensualis siue rationalis z voluntatis pcedente apprehensione facta a virtute z sensitiva. Et sūm medicos vocat virtus volūtariē motiua: que causat motū animalē ac voluntariū. Est autem duplex motus animalis: dilatatiū z constrictiū. s. qui animalibus imperfectis z petris affixis (sicut sunt conchilia z ostrea) cōuenit: de quo prius visum est. Alter est pgressiū/ qui fit de loco ad locū. Sub q̄ natatione/ reptiōne z volationem comprehendēs. Et hi tres motus inter se per sua instrumenta quibus mouentur differunt. Nam motus pgressiū fit pedibus: volatio fit alis: natatio vero p̄mulis expālis/ quibus pisces se per aquam mouent/ quasi quibusdā remigijs. Reptio fit ventre z corporis reuolutiōe et dilatatione partis anterioris et constrictiōe posterioris: nam vermes priorem partem impellit/ et posteriorem ad se trahunt. Sed animalia plures motus habentia/ plura quoqz instrumenta habent: vt anser/ cignus et anas habent pennas/ pedes et in pedibus pellem constringentem particulas pedis pro natandi instrumento. In animalī deniqz perfecto quadruplex motus reperitur. Primus naturalis: qui fit absqz cognitiōe a virtute naturali: cuius principiū est intra: siue illud sit passiuum/ vt grauius z leuius: siue actiuum/ vt nutrimenti attractio. Alius est violentus: cuius principiū est intra/ non conferens vim/ id est formā naturalē passio/ vt salus hominis in altum. Tertius est medius inter naturalem z violentum: vt hominis ascendētis in altum motus: qui ex parte forme mouētis dicitur naturalis/ sed ratione molis corporee est violentus. Quartus motus est animalis: qui fit per precedentem boni aut mali/ conueniētis siue nocui apprehensionem: qui quoqz motus voluntariū vocatur: quia ab appetitu vel voluntate procedit.

Rectōe. 9
primi.

Lectio. XIII.

Et is in homine simpliciter voluntarius dicitur / q̄ homo moueatur vel non moueatur fm̄ rationis imperium: per quā in hominibus appetitui sensitio quo ad executionem effectus appetitus resistere potest. omnē tamē appetitum saltem naturale / refrenare nequit semper. In brutis vero voluntarius fm̄ quid vocatur: et in hominibus libertate rationis non yrētibus. Bruta em̄ cum efficaciter aliquid appetunt / ex necessitate ad prosequendum illud mouentur vel ad fugiendum si nocuum sit: nisi aliud extrinsecum prohibeat vt baculus canem ne carnes comedat.

Quattuor autē ad faciendum motum animalē requiruntur: tertio de anima. Primo / mouens primum z immobile: vt bonum quod est appetitus obiectum. vt color visus. Estq; bonum suapte natura appetibile. bonum simpliciter est appetibile simpliciter: bonum vero apparens z quod alicui videtur bonum z voluptas est appetibile fm̄ quid z alicui. Secundo requiritur mouens quod itidem mouetur: vt appetitus qui mouetur z excitatur ab appetibili mediante intellectu si rationalis fuerit siue voluntas. Aut mediante phantasia vel estimatiua si sensualis appetitus fuerit. Et is mouet animal p̄gressione volatione reptione z natatione. Differēter tamē appetibile mouet animal z appetitus: hic em̄ immediatum z intrinsecum mouens precipue efficiens motum: illud vero mediatum est z extrinsecum z solum ad motum incitans. Tertio est quod mouetur z nō mouet: vt animal quod ab appetitu mouetur z ulterius vt a se mobile nō mouet aliud: et illic est status. Quarto est organum z instrumentū: quo fit motus. vt pedes / ale. in quibus sunt musculi virtute quoꝝ mēbra cōtrahi possunt z laxari.

L. cō. 49
et cō. 54.

Aduerte tertio Virtus motiua imperās est ad cuius imperium animal mouetur de loco ad locum. Et illa alio nomie potentia appetitiua (que est vna quinq; potentiarum) vocatur siue appetitus animalis. Appetitus enim quandoq; est nomen potentie qua animalium inclinatur in bonum vel apparens bonum. qui passim sic diffinitur. Est inclinatio rei in bonum aut apparens bonum cum p̄ua cognitione particularis appetentis. Quē quandoq; contingit errare (secus est de appetitu naturali de quo nihil ad presens) cum ip̄e cognitionem sequitur: que quandoq; est erronea. nam cognoscens quandoq; iudicat aliquid esse bonum: quod tamen nō est: sic appetitus sequens cognoscens iudicium appetit apparens bonum: tanq; verum bonum. Quēadmodum homo venerens appetit actum libidinosum tanq; bonum sed non est licet sibi appareat. sic puero contingit videnti prunam existimās esse pomum. Et is appetitus animalis est duplex (vt p̄us quoq; tactum est) sensualis scz z intellectualis. Sensualis est qui fit precedente cognitione sensitio. vt canis videns carnes appetit eas. Sic lupus ouem videns / eam deuorare appetit. Et is imaginatiuam sequitur siue potius phantasiā z estimatiuā: que omnia sensuum externorum obiecta z in presentia illorum z in absentia cognoscunt. ita appetitu earum delectantur in illis. si sint cōuenientia: aut tristatur / si sint nocua. qui appetitus fm̄ theologos (vt Author docet) sensualitas dicitur. Et est duplex (iuxta litteram) concupiscibilis scz z irascibilis. Appetitus concupiscibilis est fm̄ quē animal prosequitur bonum delectabile: z fugit malum contristans. Cuius obiectum est delectabile bonum in prosequēdo: aut triste in refutādo. Sed irascibilis est fm̄ quē animal insequitur phibēs ip̄m a cōsecutione boni: z fuga mali. Cuius obiectū est bonum arduum: vt bellum aut inuasio hostilis. quēadmodum canis famelicus frustum carnis ante se conspiciens appetit appetitu cōcupiscibili / comedere: ideo pedibus imperat ad eundem pro consecutione eiusdem. Sed cum quēpiam baculo minis tantem atq; comedere verantem viderit. irascitur. imperatq; iterum pedibus ad

lectōe q̄ta
p̄mi tra.

Tractatus. III.

Inuadendū phibentē fm appetitū irascibile. Bonū aut arduū dicitur qd appetens oia supare sibi adiuera appetit vt supemiet eis. Et r'ia bona (licet nō sint delectabilia sensib/ qz sunt difficilia) appetunt tñ cū sint nature ueniētia. Sed bonum delectabile est bonū cupitū a cupiscente ppter ei' cōmodū: vt ueniētia sensibus sunt sensuū bona delectabilia. ¶ Ex his duobz appetitibz (fm Turboz) quattuor oriunt affectiōes siue passioes: qz obiectum delectabile spem psequendi inducit: acquisitū uero affert gaudiū. Triste aut timorē efficit: z dum acquiritur affert dolorē. Sed appetit' intellectualis (qui z uolūtas dicit' est qui fit pcedere cognitione intellectuali: vt homo disciplinae artes atz virtutes honestas z bonas intelligens appetit illas (labore etiam nō paruo atqz lucubrationibz) acquirere. z is intellectuē p'supponit: cum nihil sit uolūtum nisi prius sit cognitū. Nam qd latet ignotum est (inquit Quidius) ignoti nulla cupido z de appetitu prius quoqz dictum est. ¶ Appetit' quōqz etiam nomē est actus potentie appetitiue. Et sic appetitus est operatio qua appetitiua vt sic vitaliter in obiectum fertur acceptando aut refutando. Et est duplex. Primus scz motus appetitiue/ quoz alter appetitus primus cōplacentie dicit', qui apprehensiōez alicui' cōuenientis sequit'. Alter est appetitus displicentie qd apprehensiōe rei p modū disconuenientis sequit'. Et nullus illoz alteri est contrari'. Nam in eodem stare possūt: vt de incōtinente p'z. Ali' est appetit' potentie appetitiue (qui appetit' efficac' dicit') est quo habito mor. psecutio aut fuga insequit': si nō sit phibēs aut instrumēti defectus ad psecutiōis fuge motum requirit'. Et is est duplex Acceptatiuus scz qui sequit' cōplacentiā ab assensu/ p quem obiectū a potentia appetitiua acceptabat'. Ali' est refutatiu' / qui sequit' displicentiā cū dissensu p quem obiectum refutat'. Et illi appetit' duo respectu eiusdem subiecti simul stare nequeunt: quia p'ariant. ¶ Ex omnibz his habet qd virtus motiua imperās motus

T. cō. 50.

pgressiui (fm Phm. q. de ania) est appetit' cum intellectu. Ista em duo simul et vni mouens mouet aial: intellectus in quā tum rationalis tum sensualis que phantasia siue estimatiua dici pōt. Nam homines vt plurimū imaginatiōe trahunt pot' qz consilio z prudentia/ quemadmoduz in maiorī parte appetitum sensuales sequunt': qz rationalē. Alia uero aialia qz prudentie (q est animi lumē z omniū virtutū lucerna) sūt exptia/ soli' phantastie siue estimatiue (vt supioz eius potētie) habent opationes. Mouet quoqz appetit' tū rationalis qui uolūtas dicit' tū sensualis z brut': nam intellectus rōnalis cū uoluntate mouet homines rationē sequētes. Et hoc solum de intellectu practico z p'sultatio fit mētio. de quo postea. ¶ Aut p'dicta duo moueant aial p'z: qz ois appetitus est ppter aliqd psequendū vel fugiendū: qd quidē appetibile dicit' z ipsi' appetitus obiectū. Et illud cui' vt obiectū est appetit' est principiū excitatiuū: et motiū intellectu practici. Nā impellit intellectū ad p'sultandū de medijs ueniētibz ad finem illum acq'rendū necessarijs. z idem appetibile est vltimū in assecutione z in qd terminat actio: vt aliqd sanitatē appetit/ quā amisit egritudine: vt bonum: sanitas existens appetibile z finis mouet intellectū cōsultatiuū: vt debita media inq'rat hunc finē psequēdi: intellect' itaqz inquirēns deprehendit sanitatē facile reparari posse/ si medic' p'sulter' z medicamē purgatiuū recipiat. uoluntas id eundem acceptat: qre egrot' ab intellectu p'sultatiuū z uolūtate ad p'sultandū medicū impellit. fitqz ad eum p'gressio z medicaminis pceptio/ q tandem reparat sanitas: qd p'mum fuit in intentiōe: sed vltimū in assecutione.

Virtus motiua impata quā aialibz petens duplex est: Nam quedā est motiua dilatatiōis motu z p'strictionis. q aialibz impfectis: vt q petris sunt affixat z conchilibz ac ostris competit: motu p'gressiuo carētibz: quibus nature industria puilum est: vt nō

Virtus motiua impata qd executiua motus dicit' quinta potētia spēalis aie dicitur q aialibz petens duplex est: Nam quedā est motiua dilatatiōis motu z p'strictionis. q aialibz impfectis: vt q petris sunt affixat z conchilibz ac ostris competit: motu p'gressiuo carētibz: quibus nature industria puilum est: vt nō

Lectio. xv.

longe ab eis alimētū habeāt distās: vtz habēt humidū nutrimentale ac radicale cōnatū atq; cōplantatū: in qđ calor naturalis existēs debilis agit: quo consump-
pto tandē intereūr: de qua nihil ad p̄sens. Alia est virt⁹ motiua motu p̄gressio-
nis de loco ad locū: qua aīal fm se totū mouet. Que solū aīalib; p̄fectis (que de
loco ad locū moueri p̄nt) cōpetit: atq; specialē viuēdi gradū ac aīe potētā consti-
tuit. Quā natura ordinauit: qz aīal p̄fectū oīa vite necessaria nō habet sibi cōs-
tuncta/ neq; alimētū p̄pinquū: necessariū est vt ip̄m ad aliquā distātiā p̄ necessari-
rate sua moueat: aut nociua fugiat: quod fit p̄ virtutē motiua im̄patā: cui⁹ orga-
nū (vt dicūr) est posterior pars cerebri a qua virt⁹ motiua in nucha (que vicaria
est cerebri) in spinā dorsī exit. Et p̄ nuchā mediātib; neruis z musculis / in quib;
maxime vis motiua viger / in singula mēbra deriuat: mouens ad oēm positionis
differentiā / ante. s. z retro / sursum z deorsum / dextrorsum z sinistrorsum. Mouē-
tur aut̄ aīalia hoc pacto fm conciliatorē: primū em̄ species rei cōuenētis aut oīs
cōuenētis siue tristabilis aerē imutat: qui postea sensum exteriore/ et is sensum
cōmunē: cui⁹ imutationē phantasīa recipit z imaginariua cōseruat. Deinde spe-
cies siue intētiō recepta cogitatiua imutat siue estimatiua: que deinde cordis
potentiā actiua imutat: et ea passiuā: que demū irascibili im̄pat z concupiscibili
fm q̄ species apprehēsa p̄sequeda est aut fugiēda. Que tandē imperat p̄tutis mo-
tiue lacertis. s. brachijs / affixe mouētis p̄ ei⁹ musculos differētes. Aut poti⁹ im-
perat mediātib; spiritib; neruis: nerui mouent musculos: musculi dicti a mure
mouēt chordas: que iterū iuncturas: iūcture p̄o totū aīal. Alios motus aīalis
modos apđ Perrū de apono in expositiōe q̄ndecimi. p̄blematis / particule q̄nte:
cum quo Trusianus plus q̄ cōmentator secūdo regni / cōmēto. xvij. concordat:
quos require si placet. et libellū p̄bi de causa motuū aīalū.

¶ Post priores potētias in hoīe sequit̄ potētia rationalis:
que nō vtitur corpore / sed vtit̄ vtenti corpore. s. phātasīa: que
se habet ad intellectū / sicut color ad visum. Et sunt tria in
anima. s. potētie / que sunt innate: et habit⁹: quoz aliq̄ sunt
acquisti / vt sunt sciētie z virtutes: que sicut acquirunt̄ ex
actib; frequētatis: sic generāt actus consimiles. Alij sunt
infusi: vt sunt virtutes theologicales / que conferunt̄ in ba-
ptismo / penitētia vel satisfactiōe: et quales sunt habit⁹ / ta-
les sunt actus. Et passiones: vt sunt receptiōes obiectozū
et affectiōes: vt gaudiū / spes / timor et dolor.

¶ Nunc considerādū est in hac q̄nta hui⁹ tractat⁹ parte de aīa intellectiua siue **Lect. xv.**
rationali: q̄ q̄nta est aīe potētia: qua intelligim⁹ / cōtēplamur z consultam⁹: quā
tanto digni⁹ est z rōnabili⁹ p̄re ceteris anime virtutib; cognoscere: quāto ip̄a ce-
teris aīalib; siue potētib; est p̄stātiōz atq; perfectiōz: rū rōne opatiōis: quā absq;
organo corporeo p̄ficiat. Tū q̄ sit incorruptibilis. Tū ratiōe ei⁹ p̄ductiōis: quia
ip̄a sola inter formas corp⁹ p̄ficiētes de foris eidē aduenit fm Phm atq; fm chri-
stianos creat. creando infundit. Reliq̄ p̄o forme aīatoz oēs p̄ generationē oriū-
tur aut̄ cū semine traducunt̄. Ip̄a deniq; est q̄ oīm formaz atq; aīaz p̄fectiones
p̄tinet / quēadmodū pentagon⁹ p̄tinet trigonum z tetragonū / secūdo de anima.
Deinde accidētia anime numerat.

¶ **Aduerte primo** q̄ intellect⁹ quāq; est habit⁹ p̄ncipioz. vj. Ethic. vt ho / **T. cō. xi.**
rū de quibet affirmatio vel negatio, de nullo p̄o simul.

Tractatus. III.

Impossibile est duas p̄dictionas s̄l esse veras aut falsas. Et sic est yn^o de nūero
q̄nq; habitū intellectualiū: q̄ litteralr p̄ hāc dictionē sipas signant. vt sapia que
est habit^o altissimay causay siue cognitio/intellect^o/prudētia: q̄ est oim yrtutū lu
T. cō. 11. cerna: ars et scia: de qb; Buri. z alios. vj. Ethic. p̄q̄re: z scapulentem in ep̄itō/
mi suo. Et is intellect^o se habet ad sciam sicut lumē ad visionē: quēadmodū visio
coloris absq; luminis illustratiōe fieri nō p̄t: sic scia absq; fide p̄nciptōy. Q̄nq;
etiā intellect^o actū importat siue intellectionē: vt simpliciu app̄hēsiō dicit̄ intel
T. cō. 20. lect^o. ij. de aia. Q̄nq; etiā intellect^o ip̄p̄rie sumit̄ p̄ v̄tute imaginandi siue phan
tasiandi: vel recti^o p̄ v̄tute cogitativa in hoib; . Et is intellect^o sensnalis dicit̄ q̄
sensum exteriorē sequit̄ z ei^o op̄ationē: q̄ z hoib; z brutis est cōis. Qui post mor
tē nō reminiscit̄. ij. de aia. Quarto intellect^o p̄ aia hūana: que fm Damasco. est
suba viues/ simplex z incorporea. Scdm Cassiod. aima est suba spiritalis a deo
creata/ p̄p̄ij sui corpis viuificat̄. Que p̄p̄ ei^o varias op̄atiōes nobiles ac mul
tiplices multis noib; vocat̄: q̄ ip̄am aiam cū ei^o op̄atiōe exp̄mūt. Nā dicit̄ aia q̄
corp^o aiat siue viuificat̄. Vocat̄ itē mons q̄si eminēs: qz mens supna illa z diuī
na cogitat z cōsiderat. Dicit̄ z anim^o/ q̄ sapit z desiderat: volūtas q̄n̄vult z con
sentit: intellect^o/ q̄ simplicia app̄hēdit/ cōponit/ discurrit/ siue rōcinat/ cōtem
plat^o z consultat. Dinc q̄s quidā intellect^o actiu^o dicit̄ siue p̄sultatiu^o z intellect^o
p̄rēplatiu^o siue speculariu^o: de qb; postea. ¶ Est aut̄ intellect^o siue aia rationalis
p̄ma corpis humani p̄fectio siue forma/ inexistens eidē vt actus suo subiecto:
nō vt gubernator assisit nauī quā moderat̄/ nō adherēs nauī: sed ab ea separat^o
quēadmodū Auerrois cōmētator cū multis suoꝝ deliramētōꝝ. in hac re sequa/
bus asseruit: q̄ oim hoim esse vnū intellectū nūero mediātib; p̄hātasmatib; no/
bis p̄iungibilē ab extrinseco cū intelligeret aduenientē z ei assisitē: q̄d perinde
est ac si oim hoim vnū z eundē oculū nūero poneret: quē diuersi alternatim i vsu
haberēt: vt de trib; gorgonib; feminis vnū tm oculū habētib; / quo vicissim p̄oue
cuiq; necesse erat vtebant̄/ potere fabulari sunt. Sed t̄pe intellect^o est forma substā
tialis hois p̄ informationē: z creata fm Aug. i li. diuersay q̄sti. ad Orōsiū. Sic
aia (inq̄) p̄mi hois ex nihilo facta est: ita oim hoim aie q̄ridie ab ip̄o. s. deo creat̄
tur: et eodē t̄pe. s. instāte infundū. ¶ T̄pe deniq; intellect^o sic creat^o est immortalis/
interitusq; nesci^o/ expers senij: tātoq; fit validior quāto vires corpis siūt imbecil
lores: supra magnitudinē/ cōpositionē/ t̄ps z reliquas rez naturalū passionē
quādā impfectionē arguētēs/ longe supeminēs: qb; p̄ accēs tm alligat̄ q̄diu cor
pore clausus vt carcere detinet̄: quo cū solūdus est/ gaudet ob libertatē iam p̄ri
mā/ siue immortalitatis cōscia. ¶ T̄pe itē corpus info: mat: z multiplicat̄ ad multi
plicationē hoim indiuiduoz/ s. Auer. in quē ois theologoz turba velut i singu/
larē christiane religionis calūniatorē falsocq; de aia hūana op̄inatē inuehit: quē
ob idip̄m Scot^o maledictū bis appellat. Contra quē cū diuo Tho. Greg. art. ij.
sen. require Ochā: quo z alios vbi multa iacula qb; cum p̄fodere poteris facile
offendes. ¶ Scito q̄ ip̄a aia hūana alijs aiab; multo simplicior est: nā magis a
natura quattaris siue dimē. ionū recedit: qz aia bouis diuidit̄ ad diuisionē ip̄i^o
materie in diuersas partes: vt si bos p̄ intellectū diuidat̄ in q̄truoꝝ p̄tes integra/
les/ a/ b/ c/ d: alia est pars aie bouis sub pre a/ z alia in b/ alia in c z alia in d: et cū
noua materia boui apponit̄: etiā apponit̄ noua pars forme: et si subtrahit̄ ali/
qua pars materie a boue: etiā subtrahit̄ pars forme. Aia hō rōnalis non habet
sub diuersis partib; materie diuersas p̄tes: necq; diuidit̄ ad diuisionē dimēsiōnū
Et q̄rūcūq; materie addat̄ nō aduenit noua pars aie rōnali: sed eadē siue cuius/
cunq; additiōe replet̄ ac info: mabit corp^o matūs/ q̄ p̄i^o replet̄ min^o ac info: r
mauit. Et si corp^o minuit atq; defluit: nulle p̄tes (quēadmodū fit in alijs aiab;) aie
aie defluūt z dep̄dunt: sed eadē nullo dep̄dito info: mabit min^o corpus q̄d prius.

Lectio. xv.

informauit maius. *Ipsa* denique coniuncta est quantitati siue dimensioni: sicut albedo superficie: cuius sequitur quantitate ex predicamentis. quare sicut albedo est quanta per accidens et extensa. ita et anima rationalis extensa et quanta per accidens dicitur. Differenter tamen quia albedo non informat (licet eidem inherere) in quo est: neque cum eo totum subale constituit: anima vero rationalis informat corpus dimensionem et cum eo hominem constituit. Itaque ipsa ad naturam et conditionem intelligentiarum maxime accedit: que quidem sicut se habet ad celum: ita anima ad corpus nostrum. sed intelligentia est in toto celo tota: et tota in qualibet parte celi: sicut plures philosophos (licet eam in oriente ubi eius operatio maxime appareat quidam arbitrati sunt) non enim alia pars intelligentie est in oriente et alia in occidentem: quia non habet partes. Sic et anima nostra est tota in toto corpore: et tota in qualibet parte integrali corporis. requiritur *Deham*. Hec tamen est differentia: quia intelligentia non continetur dimensionibus celi neque coniungitur: neque informat celum: sed solum coexistit. quare se habet ad celum sicut naua ad nauem: et auriga ad currum. Anima vero rationalis coniungitur dimensionibus corporis nostri et informat (ut dictum est) corpus.

Aduerte secundo forma bouis corpus eius: et ut actus siue perfectio suum perfectibile: eius tamen operatio propria, ut intelligere sit ab ea absque corporis organo: hoc est in nulla parte siue per nullam corporis particulam intellectionem exercet: qua ex re ipsa a corpore separabilis cognoscitur: ut etiam post separationem maneat: et propria quam exercet operationem habet. nec ideo est sic ociosa et sine usu. Ipsa tamen in sua operatione vitatur aliquo sensu interiori in prima sui intellectione. ut phantasia cum alijs virtutibus interioribus que sunt immediate organo corporeo alligata pro earum usu. in phantasia vero siue imaginatiua sunt phantasmata reseruata. species sensibiles siue res imaginatae: a quibus mouetur intellectus suam intellectionem primam formando: sine phantasmatis intelligere non contingit. Nam oportet quatenus intelligentem phantasmata speculari. tertio de anima. Similiter ois doctrina et disciplina fit ex persistente cognitione sensitua. primo poste. Phantasmata namque se habent ad intellectum ut sensibilia ad sensum: sicut color ad visum. Sed sensibilia huiusmodi ut color/odor/et alia sunt obiecta sensuum. ergo species sensibiles citra materiam sensibilem in sensu interiori recepte sunt obiecta intellectus. Et ob hanc causam philosophus primo poste. infert: et tertio de anima: si defuerit alicui natura aliquorum sensibilem sensus ut color: non potest consequi de coloribus scientiam. sicut cecus a natiuitate. Et si defuerit auditus/non musicam perdiscet: quia si sensus deest exterior alicui: is non potest sensibilia eiusdem sensus deficientis percipere sensu exteriori: ergo nec interior: sensus enim interior nihil percipit/quod ab exteriori non percipit: quod si nec exterior sensus/nec interior huiusmodi sensibile percipiunt. ergo nec intellectionem. Cum enim intellectus sensibilia speculari: necesse est ergo simul aliquod phantasma sensibile speculetur. Phantasmata enim sensibilia sunt ad intellectum sicut prima sensibilia ad sensum. Id tamen discriminis est: quia sensibilia prima et externa sunt materia coniuncta. Phantasmata vero in sensu interiori siue suorum sensibilem materia existunt. que sunt primarum intellectionum obiecta ut color est obiectum visionis: quare prime intellectiones sine phantasmatis esse non possunt: sicut nec visio absque colore: et phantasmata sunt in phantasia siue imaginatiua/sicut species coloris in colore. ideo sicut se habet color ad visum: ita phantasia ad intellectum. ex utrisque enim species producit. Ad intellectionem autem secundam et abstractam siue singularem esse vniuersalem phantasma non occurrit: quia huius operationis solus intellectus est opifex absque adminiculo sensus.

Aduerte tertio effectiua principia. ex secundo ethici, ut potentia, scilicet naturalis habitus et causa. quinto.

Tractatus. III.

passiones. Potētia em̄ naturalis (vt ex p̄dicamētis cōstat) est q̄litas innata/hoc est a p̄ncipio natiuitatis insita: q̄ est p̄ncipiū effectiuū bonarū aut malaz opatiō nū si est natural impotētia: q̄ inclināt z naturalis disponū ad eas. iō pueri in te nera q̄iqz adhuc etate bone esse indolis p̄spiciunt: q̄ inclinatioē harū potētiāz p̄ficiunt eoz opatiōes: quibz etiā future p̄bitatis spes aut malicie mer^o de ip̄is sumit atqz iudiciū. Verū hm̄oi potētie imperfecta sunt operationū p̄ncipia: nī si bis boni habitus accedāt aut mali: qui sunt p̄fecte opationū effectores. Sunt autē hm̄oi potētie z impotētie (fm̄ aliquos vt p̄rius dictū est) vera anie accidentia in eadem vt in subiecto existentia: que omnibz hominibz nō cōsimilī assunt: quēadmodū nec bona corporis habitudo. Nec omnes potētie eidē hominī assunt quia pleriqz bis ad tēperantiā sunt inclinati/alij ad intēperantiā: hi natura sunt liberales: alij vero tenacissimi. Idqz in disciplinis p̄spicimus, illum esse aptum ad gr̄maticā: alium ad logicā. hunc ad artes mathematicas: alios vero minus aptos ad cōtemplatiuas scientias. Nominales vero has potētiās z impotētiās esse in ania nō per realem inhesionē: verū fm̄ formalem denoiationēz ab aliqua sui operatiōe. Nā forma substantialis (vt Greg. Arim. refert) inquātū est p̄ncipiū operatiuū/ seu p̄ quā aliquid est potēs operari: est potētia de sc̄da qualitatis specie: nec tamē est accidens verū. Et hoc etiā cōmētatoz. vii. P̄yph. dictū Alex. approbās. Querit em̄ (inquit) quare Aristo. inuestigans ad q̄s qualitatis spēs est motus: tacuit ibidē specie secundā: q̄ est naturalis potētia. Et respōdet q̄ Alex. dicit q̄ iam determinatū est vniuersaliter qd̄ nō est qualitas: z int̄dit (inquit cōmētatoz) q̄ res agunt p̄ suas formas z patiunt per materias: sed forme z materie sunt substātie necessarie. ¶ **Habit**us v̄o est qualitas acquisita post natiuitatem ad operandū bene quidē si bonus sit habit^o: aut male si p̄au^o fuerit habitus: de difficili a subiecto mobilis: disponēs subiectū ad p̄ficiendas p̄p̄te delectabilis z facilius expedire opationes: ad quas hm̄oi habitus inclināt. Vel habitus est p̄manēs z assiduo v̄u cōfirmata qualitas, vt si quis longo tpe lectiones diligēs audiuerit: atqz se in aliqua disciplina diu exercuerit: p̄parabit sibi habitū quo delectabiliter z p̄p̄te tandē audiat: etiā hilari fronte lectiones: verfabitqz in litteris ac doctus postea euadet. Sub habitu spēs sensibiles ac int̄tiones iā firmate in organis ac etiā virtutes/vicia/sciētie/artes cōprehendunt: similis dispositio tanqz quid imp̄fectū sub p̄fecto. Et hi iam dicti habit^o acquisiti vocant^r q̄ in nobis ex actibus siue opationibz frequēter iteratis generant^r: vt sunt oēs virtutes/vicia/habit^o intellectuales: nā quēadmodū ex frequēti in cithara cantu/quispiā citharistā diū habitū adipiscit: sic ex frequēti cōsideratiōe siue actu demōstrādī generat habit^o sciētie: sic quoqz ex frequētibz bonis ac studiosis opationibz generatur p̄tutus habitus. Qui nos adeo ad p̄similes opationes p̄ficiēdas (ex quibus fiūt) inclināt: vt videat esse altera natura in de memoria z reminiscētia. qd̄ z auchor cōfirmat. Quales (inquit) sunt habit^o/tales z act^o. i. opationes ex habitibz Et sunt duplices: morales. s. z intellectuales. de quibz. vi. Erhicoz: z alibi p̄quiritō. Alij sunt habit^o infusi: qui sunt quedā qualitates p̄iis opationibz nō genitē/ sed in baptismo aut p̄nia collate: q̄s habit^o theologicales vocant^r: q̄ deū pro obiecto habeāt: vt sunt spes/fides z charitas. nā charitas deū p̄ obiecto in quantum summū bonū/ habet. fides in quantum summa veritas. spes in quantum summa largitas. De quibz tertio sniaz apud theologos require. Tertio in aia est passio q̄ fm̄ Eustraciū sc̄do Erhicoz: est mor^o appetitus sensitui in imaginatiōe boni vel mali. s. fm̄ electionē boni z fugā mali. Et qz ad oēs passiones sequit^r delectatiō aut tristitia: q̄ absqz cordis dilatatiōe vel cōstrictiōe nō fiūt: q̄re passiones fiūt eū quādā corpis tranimutatiōe in appetitu cōstrictiō. Et tales passiones v̄ndecim sunt: sex sunt appetit^o. p̄cupiscibilis/ vt amor/ odiū/ desideriu/ fuga/ gaudiū/ tristitia

Rec. ij.

Cōmēto
ff.

Cōmēto
ff.

Lectio. XVI.

cia. Et quæ appetit? irascibilis: vt spes/desparatio/timor/audacia/ira. Sub quibus
alte speciales passiones comprehendunt: de quibus omnibus. ij. Ethic. apud expositores con-
spicito. Et he passiones vocant affectiones siue affectiue: nam alte sunt passiones cog-
nitivæ/que sunt similitudines rei: quas species sensibiles vocamus? de quibus dictum est **Lect. v.**
prius: quas auctor vocat receptiones obiectorum: quia anima respectu earum quas recipit **tract. ij.**
se passivæ habet: quia subiectivæ in hoc quod recipit eas. Sic. j. Peribet. pluribus voces
esse notas earum passionum/id est conceptuum que sunt in anima dicit: reliquas hu-
ius vocis passiones acceptiones: primo tract. perquirito.

Potentia rationalis dividitur: quia alia est cognitiva: alia
motiva. Cognitiva que et intellectiva dicitur/ dividitur secundum di-
visionem nature in intellectum agentem et possibilem. Intellectus
agens est qui abstrahit species ab imaginatione siue phantasia
et sui irradiatione facit eas viles: et ponit eas in intellectu possi-
bili. **M**an sicut ad visum corporalem exigitur lux abstrahens in-
tentiones coloris/ et ponit eas in aere: sic intellectus agens/
qui est lux anime ponit species abstractas a phantasia in intel-
lectum possibilem. Intellectus possibilis dicitur qui potest recipere
tales species/ sed nondum recipit. Cuius exemplum est de ta-
bula rasa et nuda. Item intellectus agens et possibilis differunt/
sicut lux et illuminatum: et perfectius et perfectibile. Item intellectus
agens est omnia facere: sed intellectus possibilis est omnia fieri.

Hoc in loco primum potentiam rationalem. i. animam in duas potentias siue vires partem **Lect. xvj.**
intellectum. scilicet proprie est cognitivum/ quod intellectivum: et voluntatem/ quam motivam vocat:
nam ipsa est vis affectiva motiva/ imo inter omnes motivas principia: cum sit generalis
omni virium motrix. Dum enim intellectus aliquid apprehendit vt bonum: vel vt veniens: volun-
tas viribus affectivis ipsius organici sensuum impartit/ sicut visui ad videndum/ auditui ad
audiendum. Sic in motu progressivo prout aiali motiue (vt dicitur est) motus: et vir-
tuti que est in nervis impartit: et sic ad ambulandum movet et currendum.

Adverte primo quod anima rationalis cum sit substantia simplex/ potentia et principium
plurimum multarum in huius operationum diversarum (vt iam pridem di-
ctum est) sortitur vocabula quorum aliquid ipsa anime essentia significat: significatio de defini-
tate quaedam operationes in quas potest vt intellectus significat anime essentia/ notata de
terminata operatione que est intellectio: sic voluntas eandem significat essentia/ notata
de alia eius operatione: que est velle aut nolle: et sic de multis alijs. Nam eadem dicitur in
intellectus agens et intellectus possibilis/ intellectus practicus et speculativus/ syndere-
sis et conscientia/ liberum arbitrium/ spiritus/ mens/ memoria/ et sic de alijs: ita quod anima ratio-
nalis per diversitate officiorum et agibilium distinctas vires habet. Distinctas inquam non
re (vt dicitur) Theophrastus. eas accidentia assererat: nec enim essentia eadem cum natura anime esse:
verum formaliter distingui vt Scotus: sed solum nomine: quia nomina potentiarum sic partialiter antequam
expressum non partialitate intrinseca: nam quodlibet eorum totam significat et per totam
supponit: sed partialitate quasi intrinseca. per se non omnia in que potest: sed aliqua ex il-
lis determinate dat intelligere: ideo aliquando dicitur quod intellectus et voluntas et huiusmodi sunt
anime pres: et dicuntur etiam pluraliter potentie: ita quod inquam in ista potest dicitur vna poten-
tia: inquam pro in illa dicitur alia potentia. Nec operatio est in ea quaedam realitatis fingere.
sed ipsa omnino simplex eadem exus est adeo secunda et in operando sortitur: prout de ac-
tu

Tractatus. III.

in se dīneret hōmō virtutes siue realitates re ipā aut alr ex pte rei differētes: imo eo ampl⁹ q̄ virt⁹ nō tā vnica q̄ vnica fortior est seipā dīsp̄sa. Auctores tñ theol⁹ logi hīscē aīe virib⁹ tā dīctis vtunt⁹: q̄si essent p̄sus in natura dīstincte dīuidentes eas p̄mo in cognitīuas vīres: vt intellectū agentē z possibīlē/practīcū z speculatiuū: et in vīres affectīuas: vt synderesim siue mētīs apicē in voluntatē vel appetitū rōnālē z in appetitū aīalē. Inter oēs autē aīe vīres nulla censet volūtate liberior: qz nec organo obligat⁹: nec obiecto cogit⁹: ideo dīu⁹ Aug⁹. Nihil adeo (in q̄t) in nostra p̄tate est: sicut voluntas. i. volūtās. Nec est illa libera vt possit in malū sub rōne malī/aut nolle bonū sub rōne bonī: sed qz pōt nō velle qd̄ p̄ma frōte apparet bonū/aut nolle qd̄ apparet malū. Et qz pōt velle aut nolle id̄/in q̄ sīl apparet rōnes bonī z malī. Et sunt et⁹ duo act⁹. Prim⁹ in ipā manēs. s. nolle z velle q̄ soler act⁹ elicit⁹ vocari. Alter act⁹ est nō in ea. s. ille q̄ alīe potētie vel corporis mēbra: volūtatis impio mouēt aut mouent⁹: q̄ vocat act⁹ impat⁹. Ideo ipā appetit⁹ intellectū dicit⁹: z virt⁹ motiua. De libertate eius plura apud Scotū. ij. sen. et nostrū Buridanū. ij. ethīc. De dīstīctōe ip̄o intellect⁹ z volūtatis req̄re Ob̄a q̄stīōe. xxiiij. et Grego. arī. dī. xvj. et. xvij. secūdi sentētīaz.

Aduerte secūdo q̄ de intellectu agēte z possibīli variē repiunt opinio nes. Nā Avicē. et Alga. dīcūt intellectū agēte z intellectū possibīlē esse subas inuicē loco z subiecto separatas: intellectū possibīlē formā esse hoīs: agentē ip̄o decimā intelligētīā decime spherē appropriatā: a qua sī eos nra depēdet felicitas: quēadmodū idē sol totū vnīuerū illuminat: p̄ cuius illuīa tione oēs oculi videre p̄t: sic dīcūt illi q̄ vna sūt suba sepata: ita supra oīm hoīm p̄bātasmata irradiās: p̄ cui⁹ irradiationē oēs hoīs intelligere p̄t: quā alij p̄tā mā causam esse volūt. Et in sūma multi p̄bī de intellectu agente in hoc cōcordā bant: q̄ ip̄e sit qdam natura subsistēs z implurificabilis q̄ facit potētia intellecta actu itellecta. Sed de intellectu possibīli dissentiūt. Nā Alex. Arīsto. Cōmentator: vt ei imponit Auer. volūt intellectū possibīlē esse generabilē z corruptibī lem ad mltiplicatōne corporū hūanōz: q̄ sī enī est qda p̄parto. s. apertudo ad recipiēdū formas simplr pueniēs ex determinata cōplexiōe. Cui⁹ qdē improbatio

Cōmē. 5. nē vide apud Cōment. ij. de aīa. Auēpace ip̄o dixit intellectū possibīlē esse ipam imaginatiuā/q̄ ad p̄sentīā intellect⁹ agētīs formas intētionales recipere potest. Theophrast⁹ autē z Themist⁹ (quos Auer. z multi alij peripateticī in maiōri parte sequūtur) asserūt intellectū possibīlē z intellectū agentē esse duas virtutes abstractas p̄tīcūtes aīam hūanā: ita q̄ ipā sit sī essentiā ex his duab⁹ partib⁹ cōposita. s. intellectū possibīlē vt ex subiecto. z intellectu agēte forma informantē. Qd̄ sic ex. ij. de aīa astruūt. Quēadmodū q̄cūq̄ natura sūt eoz aliquid est vt materia tanq̄ pars subalis oīm suaz opationū susceptīua: z alia vt forma subalis eoz opationū effectīua: ita erit in aīa q̄ est suba nata p̄ se subsistere z p̄p̄riā habēs opationē. Habebit igit vna partē suaz opationū susceptīuā/q̄ est eius potētia. Et vocat intellect⁹ possibīlis siue passibilis: et alterā suaz opationū effectīuā/q̄ est ei⁹ actus. Et dicit intellect⁹ agēs. Nā (vt istī dīcūt) nihil narum est in seipō alī qd̄ efficere: aut suaz opationū quas efficit esse subiectū. Idē dēntōz (vt aiūt) ea que p̄ducit/nō est nat⁹ suscipere. Plura de hac re apud Joannē landunū q̄stionibus. vj. et. xxvj. tertij de aīa require z alibi. Et si de opationes ex verbis p̄bī

2. cō. 16.

tertioris nostri littera: hōi tamē christiano sunt oīno negāde: quia pluralitas non est ponēda siue necessitate. Intellect⁹ em̄ agēs z possibīlis sunt oīno idē re z ratiōe. Ista tamē noīa siue cōceptus bene diuersa p̄notār: quia intellect⁹ agēs significat animā p̄notādo intellectiōne p̄cedentē ab aīa actīue. Possibīlis ip̄o eā dem aīam significat/cōnotādo intellectiōne in anima receptā: sed idē est effē

Lectio. XVI.

uens intellectione et recipiens: nec id in actionibus imaneis est inconueniens: alioquin etiam anima simplicior anima rationali esset. **O**mne denique ex rebus diuersarum rationum compositum est corruptibile: in de substantia orbis. **P**reterea: ad sententiam sensum agentem et alium sensum possibilem asserere non est necessarium: idcirco ad hoc quod homo intelligat: non oportet ponere intellectum agentem humanum ab intellectu possibili re ipsa distinctum: propter intellectum diuinum: qui tanquam prima causa ad cuiuslibet noui effectus productionem concurrat: nam ab ipsa celum et tota natura dependet. **V**era. **S**ed **T. c. 38.**
ipse intellectus humanus absque aliquo miraculo actus percurrat ad intellectione eam produciendo: ac etiam passive et receptiue: cum ipsa sit actio immanens: quare auctor in hac littera caute est interpretatus.

Aduerte tertio **T. c. 11.** quod operatio intellectus (quod intellectio dicitur secundum philosophum. iij. de anima) est duplex. Prima est indiuisibilium intelligentia. i. simplicium conceptuum apprehensio siue perceptio. Secunda est compositio et diuisio. **T**ertiam **L**amentum. supradictum. s. racionationem quam ibidem efformationem vocat: quod tamen facile sub compositio et diuisioe (ut species sub genere) comprehenditur. **E**um omnis racionatio. i. argumentatio fit compositio: nam est compositio hypothetica. **E**st autem simplicium apprehensio/ quam solum secundum rationem unius predicamenti fit cognitio intellectus: ut quod hominem simplici conceptu siue notioe intelligo/ linea aut albedinem. **E**t hanc noticiam apprehensiuam incompletam vocant. **E**st et alia cognitio apprehensiuam complexa: que indistans vocat: ut cognitio siue conceptus huiusmodi complexi homo albus: in qua sicut nec in prioribus verificatur verum aut falsum. **S**ensus namque interior saltem hominis secundum **L**amentum totum. ij. de anima/ format cognitionem concretam ex conceptibus substantie et accidentis: substantiam enim sentit ut sortem et quantitatem quod sit bicubitus: qualitatem ut albedinem et reliquorum predicamentorum conceptus ac notioes. **E**t hanc cognitionem concretam sensus (ut mister) offert intellectui: qui quoque cognitionem format concretam et compositam: que ut imago in speculo representat sortem quantum album/ aliquid/ agentem et patientem/ existentem in tempore et habentem habitum. **I**n intellectus postea secundum da eius intellectione istas predicamentorum rationes et conceptus segregat: et unam quolibet ab alijs nouem abstrahit. **E**t ut lumen facit quodammodo colores actus esse seu percipi: qui in tenebris apprehendi non poterunt: ita cum a sensu materialibus/ concrete et singulares conceptus et cognitiones in intellectu suscepte fuerint/ abstrahit eas intellectus ut conceptum accidentis a conceptu subiecti: et eos distincte apparere facit. **E**t singulariter quoque conceptibus format uniuersales/ nunc substantie/ nunc quantitatis/ nunc qualitatis. **E**t sicut ad visionem internam (que a phantasia fit) requiritur spiritus visui/ qui velut lumen quoddam qui ab anima ad organum sensus communis: ita quoque ad intelligendum requiritur lumen quoddam spirituale internum omni lumine extrinseco prestantius: et hoc intellectus agens secundum auctorem efficit: quo non secus intellectio perficitur quam visio luminis exterioris.

Scito quattuor esse modos intelligendi simplices. Primus est concretum et singulariter: qui per dicibilia concreta singularia explicatur: ut hoc album. hoc nigrum. **E**t hunc intellectus a sensu recipit: qui semper coniuncte et singulariter intelligit. **S**entire enim (ut inquit philosophus) est singulariter: et hic et nunc existitium. **S**ecundus est concretum et uniuersaliter qui explicatur per concreta uniuersalia: ut album/ calidum. **E**t hunc intellectus non habet a sensu: cum sensus non potest uniuersaliter cognoscere. **T**ertius est abstracte et singulariter. **E**t is explicatur per dicibilia abstracta singularia: ut hec albedo/ hec nigredo. **R**ecte itaque in antepredicamentis concreta et abstracta dicuntur: quia cognitionem animi concretam exprimentur aut abstractam: sicut uniuersalia aut singularia: quia conceptum uniuersalem animi exprimentur aut singularem. **E**t hunc intellectus a sensu non accipit

Tractatus. III.

qz sensus nō p̄cipit abstracte: sed cōcretīue: vt p̄us dictū est. Quartus modus intelligēdi est vlt̄er z abstracte: qui explicatur p̄ dicibilia abstracta z cōmunia: vt albedo caliditas. Et hunc intellectus minime a sensu habet. nam est ei proprius et perfectissimus.

¶ Sc̄da intellectus opatio ē p̄positio simplicium. s. p̄ceptū. Et est pluriū p̄ceptū per copulā verbale affirmatiua in mēte cōnectio. Diuisio vero est negatiua in mēte p̄positio: que p̄ vocale p̄positionē negatiua exp̄mitur: vt hō nō est asin⁹. Tertia opatio s̄m. Cōmetatoz est discursus siue rōcinatio. Et est mētalis argumētatio siue sit syllogism⁹/enthimema/inductio siue exp̄plū. de q̄b in logicis p̄quire.

Intellectus diuiditur s̄m differētiā obiecti in speculatiuū z practiū: qz ambo in cognitione consistūt. sed in hoc differunt / qz speculatiuus cognoscit verū sub rōne veri: sed practicus verū sub ratione boni. Item finis speculatiui est verū sed finis practici est bonū. Item per speculatiuū recte intelligimus: sed per practiū vere viuimus. Practicus diuiditur in synderesim z rationē. Ratio diuiditur in partē superiorem q̄ vir dicitur z in partē inferiorē que mulier dicitur. Vnde ratio est vis aīe nō solum cognitiua: sed etiā motiua. Ratio em̄ cū iudicat aliquid esse bonū: et ibi sistit: sic est potentia cognitiua. Si aut̄ procedit amplius z iudicat hoc bonum esse faciendū: sic est potentia motiua. Cuius superior pars de diuinis z eternis intendit: inferior aut̄ de transitorijs iudicat: z ea disponit. Item superior pars accipit rōnes per leges diuinas: vt hoc est faciendū / qz deus p̄cipit: pars aut̄ inferior accipit rōnes per leges humanas: vt hoc est faciendum / qz est honestū: aut qz reip̄. expedit. Et licet superior pars extendat se ad contēplationē diuinorū z eternorū. Differt tamē ab intelligentijs: quia intelligentie negociantur in eternis per modū intuitiōis: ratio aut̄ nō. Sed in ratiocinādo z conferēdo. inferior pars rōnis circa res tēporales versatur / cui cōiuncta est sensualitas z sepe ab ipsa allicitur / et ad peccatū trahitur.

¶ Aliam intellectus diuisionē ex parte obiecti in intellectū speculatiuū siue contemplatiuū z practiū subiungit. sc̄do intellectū practiū in synderesim z rationē subdiuidit. Tercio rationē in superiōrē rōnē z inferiorē partiē. que diuisiones multo magis ad theologos q̄ ad physicos spectāt: quas sc̄do sentētiaz z alibi p̄quirito. et Bersonē n̄m theologū christianissimū: ex quo sequētia de p̄opta sunt.

¶ Aduerte primo. Intellectus diuisiones apud Authozē quattuor nō sunt reales: sed potius (vt dictū est) nominū diuersa ei⁹ officia exp̄mentū. Prima nāq; in littera ad modū diuisionis nature. in intellectū

Lectio. XVII.

agentē z passibile. Scda rōne obiecti in intellectū speculatiuū z practiū. i. opera-
tiuum. Tertia rōne dignitatis in rōne superiorē z inferiorē. Quarta in opatione
eius ad actum (vt postea) partitur in intellectū in habitu z in actu. Intellect⁹ em̄
speculatiu⁹ pprie est qui p̄siderare ea que nō sunt in prāte nostra potest. Practic⁹
vero est intellectus potēs cōsiderare siue habere cognitiōne vel scientiā illoꝝ que
sunt in prāte nostra s̄m Oham: z sunt ania rōnālis. Horū aut̄ triplex assignatur
in littera d̄sa. Prima rōne obiecti qz speculatiui obiectū est vey sub rōne veri cog-
nitūi ibi sistēdo / nō ordinādo illam cognitiōne in opus: vt intellectus: vt est aia
existens inhesionis subiectū sapiētie intellectus ac scientie habitūū. quaz obiecta
scrutamur solum ppter scire: et nō operari libere circa talia. Nihil em̄ operari cir-
ca deum intelligētiā z effectus naturales possumus: sed conamur nostro studio
talia inquirere / qualia sunt: et quo pacto agant z fiant. Sed obiectum practici. est
verum. i. conclusio vera practica sub ratione boni cognita: quia est respectu finis
quando scz de aliquo fine iudicantur que est appetēdus vel psequendus. Et hoc
est intelligēdū / quia est respectu vnius completi quod affirmat aliqū finem esse
appetendum. Et is intellectus non s̄sistit in cognitiōne / verum ordinat in opus in
quo repitur bonum. nam bonū z malum sunt in rebus: verum z falsum in ania.
sexto ethicoꝝ. Ex bona em̄ operatione nos boni iudicamur: nō ex bona cognitiō-
ne. sic intellectus vt est subiectū prudentie z artis (quaz noticiāz obiecta scruta-
mur nō solum scire sed operari) dicitur practicus.

Cap. 5.

Tex. cō. 3.

¶ Secunda differētia est rōne finis: qz finis speculatiui est scire ibi sistēdo: pra-
ctici vero vltimar⁹ finis est operari. nam Theozice finis est veritas: practice vey
rō opus. scdo meta. sic tertio de anima. Intellectus qui ppter aliquid ratiocinat
z practicus est differt a speculatiuo fine. vbi Lōmentatoꝝ opatiuus (inquit) dif-
fert a speculatiuo in participatione z fine. Finis em̄ speculatiui est scire tm̄: opera-
tiui vero scz nō tantum scire. vtriusqz em̄ finis est scire. Sed intellectus sola extrē-
sione ad opus fit practicus: tertio de anima.

T. cō. 49.

Tex. cō.

¶ Tertia differētia ex parte operationis: quia speculatiui intellectus est solum
speculari res a natura constantes: et que a nobis libere per voluntarē. operari ne-
queunt: sed practici recte operari: vt qui circa virtutes morales per prudentiā ver-
satur docendo quo pacto eas mediātibus operationibus cōsequi debeamus: qui
finis est agere pformiter recte rationi. Ideo recte scdo ethi. dicitur / virtutes scri-
tamur non solum vt sciamus: sed vt boni efficiamur: nam virtutis laus s̄m Lice-
ronem in actione consistit. nō in cognitiōne.

Aduerte secūdo *Q*synderesis s̄m theologos quādoqz notat potentiā.
sic est vis quedam anime rationalis motiua: que nata
est in superioribus figi z vniuersalibus mouens natura ad bonum et abhorrens
malum. Quādoqz etiā notat habitum: contingit em̄ habere habitus operatiuoꝝ
num vniuersales qui sunt velut pncipia morum circa que ferme error contingit
nunqz. Et que sunt quasi regentia in moribus prima: que a nullo doctore accepit
mus: sed nobiscum conuascuntur vt nō est furandum: nulli est iniuriādum: quod
mibi fieri nolo alij non faciam. Afflictis est compatiendum: benefactori est be-
nefaciendum. Dicitur autē synderesis ios greca dictio a syntero. i. conseruo: hinc
synterensis per t̄ s̄m multos scribi debet que idem est latine qd̄ attentio et conser-
uatio q̄ semper cupiat sese a vicijz immaculatam seruare: Querum quidē nō ma-
gnopere de nominibus est curandum cum de rebus constet. Hec est vis illa que
vicijz semper aduersatur malaqz perpetrata coarguit: que quidem a quibusdam
doctozibus naturale iudicatioꝝ dicitur: quod eius iudiciū de moralibus per
naturam nobis detur: sicut z prime scibilia dignitates sunt nobis. perinde atqz
fores domus note. Et sunt hec instrumenta intellectus practici: quibus et alia

Tractatus. III.

opabilia cognoscit. Vocatur quoque scintilla siue igniculus scientie/ quia de se mouere pungere stimulare nequit nisi mediante synderesi que est eius stimulus.

Conscientia vero quoadque est potentia sibi qua de bono particulari faciendo vel malo pretermittere iudicamus. Quoadque imponat habitum quedam naturalem non solum cognitiuum/ veruetiam mortuum. Mouet enim animam et inclinatur ad prosequendum bonum et fugiendum malum. Coniungiturque semper synderesi tanquam primo et naturali habitui: et superiori lumini rationis. Quoadque conscientia quandam applicationem et scientie ordinationem ad aliquem actum imponat. et hec non est semper recta de se: imo frequenter errorem accipit. quia circa particularia et per modum cuiusdam cognitionis siue inquisitionis versari habet: in quibus errare ut plurimum contingit. Quapropter theologi quedam conscientie syllogismum (gratia exempli) pro maiori noticia formant. Cuius synderesis maiore proponit quasi generalem et vniuersalem sic/ nullum malum est faciendum. Cui conscientia in prima acceptione ipsi synderesi coniungens sine quacumque difficultate assentit. Nec tunc errat: quia circa illam maiorem non errat. Deinde ratio (de qua infra) sub ista maiore minore format ad aliquem casum seu factum particulare descendendo sic: et hoc est malum. Cui minori si conscientia rationi coniungens assentiat potest errare: et potest non errare. Deinde conscientia ex istis premissis conclusionem infert sic. ergo hoc non est faciendum que conclusio erit similis vera vel falsa prout ipsa ratio vel conscientia se illi coniungens in illa minore errauerit. Aliud exemplum. Omne bonum est faciendum. subuenire egenis est bonum. ergo est faciendum: in quo syllogismo nec ratio nec conscientia errat. Sed in huiusmodi syllogismo. Omne malum est extirpandum: lupanar in ciuitate est malum. ergo est extirpandum. ibi ratio et conscientia errant. nam minora mala sibi politica iusticiam sunt toleranda: ne peiora eueniant. quia sic habent rationem boni. Similiter fit ibi. Omne bonum est faciendum: in gurgitare vino est bonum atque libidine exercere. ergo est faciendum: quia ea plerique valde bona iudicant.

Aduerte tertio ratio (licet multas habeat significationes) in opposito tamen est vis quedam rationalis: que discernit conferendo inter bonum et malum et inter bonum et melius/ vnum ad alterum comparando. Que quoadque cognituiua tamen vocatur. nam ipsa est deductiua conclusionum ex premissis: ac elicituiua insensatoz et sensatis: et abstractiua quidditatum/ nullo organo in sua operatione indigens. Ideo a sensualitate differt: que organo corporeo indiget. Nam sensualitas est vis anime sensibilis motiua que ad idem mouet ad quod concupiscibilis et trahibilis. sed ab eis differt. quia semper (que corpori delectabilia sunt) appetit: magisque his corpori coniungitur: neque aliqua lege stringitur. nam est plurimum ad carnem depressa. ideo semper in appetitu rerum ad corpus pertinentium mouetur. Quoadque ratio est simul cognituiua et motiua ut littera docet.

Nam cum aliquid esse bonum vel malum iudicat et ibidem sistit/ dicitur cognituiua. Si vero latius aliquid iudicando bonum progreditur. ut seorsum fiat: vel malum ut euerteretur/ dicitur esse motiua. sin adhuc latius preceat et non solum aliquid esse bonum ve fiat: sed etiam illud fieri appetat: iam in liberum arbitrium transit: quod ratione et voluntate comprehendit. Nam liberum arbitrium (sibi diuini Augustini) dicitur facultas rationis et voluntatis/ qua eligitur bonum gratia existente et malum gratia desistente. ponitur enim ratio in diffinitione/ ut Aristoteli: et voluntas ut imperas. ratio enim dicit aliquid esse bonum vel malum: sed voluntas facere vel non facere imperat. Ex hoc constat quod liberum arbitrium ratione et voluntate comprehendit: arbitrium enim est ipsius rationis/ liberum vero est ipsius voluntatis.

Ratio dicitur in partem superiorem et partem inferiorem: pars superior vulgo ratio superior siue portio superior dicitur: pars vero inferior/ ratio inferior siue portio

Lectio. XVIII.

Inferior. Que ptes licet re ipsa & fm essentia idē sūt: fm tñ rōne suaz opationis officioz ac suaz dispositionū differūt: quēadmodū de eodē oculo mō sursum mō deorsum aspicienti dici possit. Superior enim rationis pars siue ratio superior diuinitis atq; eternis intendit. Inferior vero de transitiois iudicat & ea disponit. Superior deniq; ratio per leges & rationes diuinas rōinat ac eternas: vt pote hoc esse faciendū/vel nō faciendū: qz deus p̄cipit aut p̄hibet. Nec hz motum circa res transitórias/euanidas & tpales/nisi inquantū ad eas per modū consiliū rationes eternas ac diuinas deducit. Inferior vero pars innitit et rōcinatur p leges humanas ac rationes: vt pote hoc esse faciendū vel non faciendū: quia honestū est vel inhonestū: vel quia reip. expedit vel nō expedit. Supior item ps regit/ideo supior vocat: inferior vero regit: qre inferior dicit. Comparatur deniq; supior pars viro ade fm Aug. Et sibi p̄muniter p̄sensus attribuit: qz dū ratio ad supiora p̄uertit. purgat & illuminat: dūq; rōes eternas p̄spicit in bono fortificat & vigorat. Inferior vero ps mlieri comparat p̄t ei? ip̄fectioes: qz dū ratio ad hec inferiora conuertit: & circa res tpales & corpales versat: iam p̄ sensualitatem cui iuncta est/molliri incipit: & sepe ab eis allicit & retrahit: videt sibi pomum por rīgl. l. illecebras (q̄ est carnalis p̄cupiscētia & delectatio) vicinas hz. Rō deniq; rātū viuacitatē & p̄tutis hz dum supiorib; intendit respectu illi? quā ex inferioribus cōtrahit: quātū vir a mliere differt. Et licet rō supior & intelligentia circa diuina versent: cū discriminē tñ: intelligētia intuitiue circa res diuinas versat p̄ modū p̄sentialis visionis: qz clare diuinam essentiam intuet: & nō discurrit ab effectibus ad dei cognitionē. Sed rō circa ea discursiue versat. qz ex p̄petuitate p̄i mi mor? p̄cludit primū modōē esse p̄petuū. vij. P̄hyf.

L. cō. 86

Intellectus alius est in habitu/qui cum vult intelligit. Alius est in actu qui actualiter se ad intelligere conuertit. Et nota q; aliter cognoscit de?: aliter angelus: aliter homo. Intellectus enim diuinus seipsum & seipso cognoscit res. intellectus vero angelicus cognoscit res per species sibi concreatas que sunt similitudines rerum. Sed intellectus humanus cognoscit res per species abstractas a rebus particularibus per sensum prius cognitis: sed tñ non cognoscit deum per abstractionem / quia similitudo abstracta simplicior est isto a quo fit abstractio: deo autē nihil ē simplicius.

Postremā intellectus diuisionem affert ipsiusq; actum atq; operationem de mente p̄bi tertio de anima ostendit: demum trium intellectuum dei scz angeli ac hominis ratione intellectio nū.

Lectio 18.

Aduerte primo Intellectus (quemadmodū & sensus. ij. de anima) dicit esse qñq; in actu: qñq; in potentia. Intellectus in actu est/cū suam opationem hoc est intellectionem exerceat: siue apprehensiuē & in prima eius operatione: siue indicatiue: vt quando intellectus p̄ speciem a p̄bansimate sumptam actu fertur in rem apprehendēdo eandē. Aut qñ actu alicui p̄positiōi vere assentit. Sic enim potentia obiecto mediante actu coniungitur. Quandoq; intellectus est in potentia qd̄ bifariam contingit. ij. de anima

L. cō. 37.

L. cō. 55.

Tractatus. III.

Aut in potētia remota z essentiali/ q̄ nulli⁹ rei cognitioēz h̄z: vt intellect⁹ pueri z infantis aut rustici: habet tamē aptitudinē ad illam. Quis vero intellectus dicit esse in potētia p̄p̄nua et accidentalī: cum iam habitus habet acquisitos/ intelligere ac p̄templari in n̄ra situm est potestate: quia iam interne secū habet suum obiectum. idcirco cum volumus statim intelligim⁹: et cum nolumus minime intelligimus. Et intellectus sic habens dicit esse in habitu. Secus est de sentētia: non enim ita situm est in nostra potestate siue libertate: sed opus est sensibili le externū ad esse: quo quidem absente nō fit sensatio exterior. Et de hac duplici potētia, ij. de anima de sciente exempluz assent. Nam p̄mo aliquid dicit esse in potētia sciens: q̄ natum est habere scientiam: et naturalem habet aptitudinem ad eam: licet eam nondū habeat. Et is nō cum vult operat⁹: sed alicui⁹ acq̄sitione anteq̄ operetur indiget. Et hec potētia vocat essentialis de sc̄da qualitatē specie. Secūdo quis dicit esse in potētia p̄nua z accidentalī sciens: quia habet scientiam habitum p̄fecte acquisitum. Et is vere et p̄fecte sciens dicitur: sicut qd̄ p̄fectam habet albedinem dicit album: z qd̄ habet completam caliditatem calidum. Et hoc pacto intellectus dicit in habitu q̄ ipse habitum habens/ cū vult operat⁹ z intelligit: q̄ habet intra se instrumentū sufficiens z necessarium/ sc̄z habitū assiduo v̄iu nō p̄sumit: vt instrumenta artis z organa corporis: sed magis conseruatur z perficit: si tñ aliqd̄ impedimentū ex vehemēti affectione seu passione: aut corporis mortione: vt egritudine/ timore/ dolore/ tristitia interuenerit: nō posset: habens habitum etiā cum veller operari. Nā maiores motus impediunt minores

T. cō. 55. et. 8. phy. **T. cō. 32.** **T. cō. 51.** **T. cō. 32.** **T. cō. 60**

Aduerte secūdo Q̄ de intellectione diuina P̄hs z Auerrois. xij. meta. tres asserunt cōclusiones. Prima: deus est in substantia intellectualis z semp̄ actu. Qd̄ sic ostendunt. Deus est ens omnīū nobilissimum z dignissimū: hoc autē esse non posset: si non esset intelligens: aut nō esset semper actu intelligens. Nam inquit si nō intelligat: qd̄ vtiq̄ erit insigne ac venerabile: sed habet quemadmodū vt sit dormiens: vbi Cōmentator necesse est inquit si est intelligens: vt semper sit fm̄ alterum istorum modoz: aut enim fm̄ dispositionē in qua non v̄rif sciens sciētia: aut in qua v̄rif: si ergo fuerit in dispositione in qua sciens v̄rif sciētia sua ē: q̄si dormiens: z non inuenit in eo dispositio nobilis: qd̄ est inconueniēs. Secunda cōclusio. dei substantia est sua intellectio: quā ex eodem probat P̄hs: qd̄ si primum ens non esset sua intellectio: sed potētia: nō vtiq̄ erit optima substantia: p̄ intelligere em̄ honorabile ei inest: et vult dicere q̄ cum ipsum nō sit in nobili dispositione nisi p̄ intellectionem. Si sua substantia nō esset sua intellectio: ipsa ex se nō erit optima et p̄fectissima: sed p̄ aliud sc̄z per intellectionem p̄ficere. hoc autem est inconueniēs: cum de⁹ sit ens summe simplex nullam penitus cōpositionē admittens. Est em̄ oīno imutabilis. alioquin motus acquisitiue vel dep̄ditue componeret. ideo in deo nulla potētia passiuā siue receptiuā. Hinc deus quantū ad naturam nullo modo est intelligens aut sciens sciētia sup̄addita: alias potētia receptiuā in deo esset: nā vel scientie receptio in eo esset vt eum p̄ficere: sed immensa p̄fectio perfici nequit. vel esset in eo frustra: sed hoc non: cum nature rerum repugnat aliquid frustra z vanum esse. p̄mo celi. z tertio de anima. Hinc fit quicqd̄ deus scientia simplicis noticie non scit: scire nō potest: cum sciētiam de nouo recipere nequit: cum sit summe simplex: z mutari non potest: vt de inicio fiat sciens.

T. cō. 32. **T. cō. 60**

C Tertie Cōmentatoris z forte quoq̄ P̄hi cōclusio falsa z erronea: de⁹ nihil aliud p̄ter seipm̄ intelligit: quā p̄lib̄ rōnib̄ ostēdere nitit⁹: nā intellectū ē p̄fectio intelligentis: sed nihil aliud a deo p̄fectio dei esse p̄r: alioquin deus esset im̄p̄fectus. Tum q̄ om̄e qd̄ intelligit aliud trāsmutat in aliud: sed de⁹ ē intrant.

Lectio. XVII.

mutabilis. Alias plures eiusdē ratiōes apud *Dechā* z *Bregō*. ar. querito. Contra quā opi. he ponūtur ppositiōes. Prima: Naturali ratiōe pbabile est deū aliud a se cognoscere/ lz nō euidētī nec demōstrabili: nā ostēsum est deū intelligere: et *go* qz pbabile est ipm aliud a se eadē ratiōe intelligere: quia de^o est ens nobilissimū: hoc em noie dei intelligim^o: id aut nō esset/ si sua substātia nō esset intellectua lis z semp actu intelligēs. Sic qz ipm alia a se intelligere z cognoscere sic pbaf: quia sicut magis pfecta iudicam^o cognoscibilia nō cognoscibilib^o: sic qz pfectiora cognoscibilia min^o cognoscibilib^o zcludim^o. Et hoc em virtutes p quas plura cognoscim^o digniores esse iudicam^o. Unde sensus visus pre alijs diligit: qz plures rerū differētijs nobis ostēdit. Ergo cū de^o sit oim nobilissim^o z ei^o nobilitatē nō possum^o nisi ex his q nobis z in nobis nota sunt inferre: sequit q naturaliter debem^o cōcludere ipm plures rerū differētijs cognoscere/ et p zns alia a se. Sed quo pacto alia a se cognoscat est diuersitas inter doctores. Scotus em aliqua nature instātia imaginat^o: in quoz pmo est essentia diuina intellectui diuino uiuino p̄sens: que eundē ad suū p̄i^o intellectiōne mouet. In secūdo p̄o nature instātia essentia diuina sic p̄sens sub actu intelligibilis oēs qdditates creatas resp̄sentat: quia in ea oēs virtualiter ac eminēter p̄tinent. Et ipa vt sic mouet intellectū diuinū ad noticiā qdditarū creaturarū. Sed quia talia instātia nō sunt asserēda de^o nō p̄i^o suā intelligit essentia qz creaturas. Immo vnica est intellectio omni modo indistincta qua intelligit oia: z in eodē instāti quo essentia suā intelligit z creatura intelligit: infinite em ac imutabiliter oia intelligit. Quo autē pacto deus alia a se per ideas intelligat/ req̄re *Dechā* di. xxxv. p̄mi. quē cameracen. in hac cōmendat re. Intellect^o p̄o angelicus siue angelus (idem em sunt re ipa) recipit et species z itellectiōes/ quib^o res alias natura intelligit a rebus ip̄is intellectis: et nō esse cōcreatas sibi ab initio: vt auctor z cōis opinio tener: quemadmodū late *Bregō*. ar. ostēdit di. vij. q. v. et p̄cedētib^o: lz *Dechā* eas species ponēdas negat/ questioe. xiiij. secūdi.

Aduerte tertio q intellect^o humanus. i. anima rationalis: q̄ re ipa corū porū est p̄iuctus: et fm eius p̄p̄iā operationē. s. intelligere ac velle/ separat^o: neq̄ seipm neq̄ alia p suam essentia cognoscit: quia id diuini solū intellectui cōpetit: neq̄ p species cōcreatas: atq̄ vt platonici affirmabāt p̄ceptus ac cognitiōes nobis cōnatas/ dicētes aiam nostrā oim rerū species et formas natura insitas ante ei^o cōiunctiōne habere: sed p immersionē in corū p̄anīmā quodāmō illoz obliuisci: verū p laborē z exercitiū ea obliuioe deleta iterū in memoriā reuocare. Quapropter nō ponūt rerū sciētias in nobis acquiri de nouo: sed eas nobis esse cōgenitas z innatas. Et cōtēplationē intellectus nihil aliud esse qz ipius ad seruatas in se species rerū cōuerſiones: sicut si omnū rerū sensibilib^o nature z species sensibiles essent nostris sensib^o cōgenite: ad quas aia se cōuertēs faceret imaginatiōne/ nihil de nouo p̄tingeret imaginari: neq̄ oporteret species a sensu exteriori recipere: vt q natura adessent aie oia: sed cecus inter doct̄m̄iendū interiori sensu colores p̄ciperet/ z surdus sonos. Sed *Phs.* iij. de anima *Tex. cō.* et. j. posterioroz/ cōtra eodē asserit/ qd deficiēte in nobis sensu exteriori et sciētia p̄ in p̄ncipiū sensibilib^o deficere debere: quod quidē nō oporteret si cognitiōes rerū essent intellectui cōgenite nostro. Sed quemadmodū nulle species sensibiles in exterioribus sensib^o colorū et sonozū sunt nobis congenite: sed eas ab exteriori sensu recipere oportet z in phantasia aut memoriā seruari: sic nulle cognitiōes/ conceptus atq̄ species intellectui nostro sunt ingenite: sed de nouo acquirunt/ z in intellectu seruant^o oportet. Intus em existēs. s. a natiuitate z cōgenitū phibet extraneū. i. excludit. iij. de aia. Ideo intellect^o dictus est ibidē purus z imixt^o: quia nullā specie intelligit habet cōnatā z p̄p̄iā: sicut oculus ante p̄ncipiū visiōis nullas

Tractatus. III.

habet coloris species: q̄s videt modo. Conquirunt aut̄ huiusmodi species intel-
ligibiles z cognitioes auxiliu sensuū exteriorū z p̄cipue interiorū/in quibz phan-
tasmata seruant. Est aut̄ phantasma q̄ncz species sensibilis in aliquo sensu inte-
riori (vt phantasia vel memoria) seruata z a sensibus exterioribz recepta z phan-
tasma sensuale dicit̄. Quandoqz est etiam ipse conceptus siue notio ibidem ser-
uata: qd̄ phantasma intellectuale vocat̄. vt ibi. oportet quēcunqz intelligentem
phantasmata speculari. iij. de anima. Hoc est q̄ncūqz intellectus intelligit aliqd̄ sen-
sibile z prima eius intellectioe z sine discursu ac ratiocinatione oportet talia phan-
tasmata. i. conceptus z cognitiones phantasticas p̄ species huiusmodi imedia-
te speculari a sensibilibz imediare. puenientes. Et hec phantasmata habēt se ad
intellectū: quem admodū prima sensibilia ad sensus exteriorē. Sic em̄ sine phan-
tasmate nihil cōprehēdit sensus interior: ita nec intellectus sine specie intelligibili
aut phantasmate intellectuāli in eo recepto. Nam sicut albedo in pariete suam
format speciem sensibilem in oculo: fitqz visio: cuius obiectum est albedo. Sic phā-
tasma sensuale in sensu interiori existens intellectu coagente causat suam spe-
ciem in intellectu/ z fit intellectio prima colorati singularis z p̄cetera. i. indistincte
accidēs sensibile. cū substantia significās/ cuius q̄dem intellectiois phantasma
sensibile est obiectum: z eius conceptus in intellectu receptus est intellectio: q̄ iterū
est obiectum conceptū ac cognitionū vniuersaliū (q̄ sunt p̄ convenientiā essentia-
lem in pl̄ibz individuis repr̄ta) ac cognitionū abstractorū/ hoc est accidēt̄ absqz
subiecto: z ecōtrario subiecti absqz accidēte: q̄s quidē intellectiones, virtute pro-
pria intellectus format: sed huiusmodi primus cōceptus nihil p̄ducit in intellectū
ad faciendū cōceptū abstractū z vniuersalē. Non em̄ causat species significantē
conceptū z noticiam abstractā z vniuersalē: qz non potest ille cōceptus p̄ceterus
et singularis (vt huiusmodi albi) causare specie aliquā/ nisi sibi ipsē se z concretā z sin-
gularē. Sed intellectus nihil a prima recipiendo/ sed solum se ad illam: vt ad ob-
iectum p̄uertendo format sua natura cōceptū abstractū z vniuersalē: nō modo
ynam sed tot quot ei rōnes p̄dicamentorū pueniūt: vt conceptū substantie quan-
titaris/ qualitaris z ceterorū p̄dicamentorū. Et harum intellectionū opifex est
solus intellectus: quas quasi ex nihilo ex natura sua producere videt̄. auxilio tñ
paruo conceptus concretus z singularis a quo abstrahit. Ex quo p̄cessu p̄z/ q̄ sin-
gulare prius est cognitūz ab intellectu q̄ vniuersale. Require Obam q̄stione
vj. distin. iij. primi z q̄stione vij. quo primi. z Greg. ar. q̄stione. iij. distin. iij. pri-
mi. z alibi. Substantias aut̄ separatas vt primū motorē. reliquasqz intelligentias
materie non imersas (q̄ cum sensibiles nō sint/ intelligibilia vocant̄ q̄ solū intelli-
gi possunt) intellectus noster cognoscit p̄ conceptus simplices p̄notaciones siue cō-
positos sine aliquo phantasmate sensibili p̄cedente qd̄ p̄ obiecto habeat̄ atqz si-
ne concepti p̄cetero animi sensus p̄cedēte. Sensibilia tñ magnū p̄bēt auxiliū intel-
lectui ad intelligendū eas: q̄ q̄dem ex noticijs sensibiliū assurgit ad noticiā sub-
stantiarū intelligibiliū tanquā ex medijs in finem ordiuatis ad ipsum finem. sic
q̄ intellectus nūa a sensibilibz fuerit excitatus z sumserit initium: impossibile est
ipsum ad illas intellectualiū noticias puenire. verum quidē intellectus noster nō
format conceptus siue cognitiōes de huiusmodi substantijs similes his/ q̄ de sensibi-
libus habent̄. Et si q̄s volēs substantias a materia separatas intelligere formauerit
conceptū alicuius sensibilis/ nō intelliget eas: cū illi cōceptus in tantū inter se diffe-
runt/ quātū sensibilia ab intelligibilibz: sed intellectus ex sensibilibz ad ea intelli-
gibilia cognoscēda eleuat̄ p̄ abstractionē nō p̄prie speciei (qm̄ ipse intuitiue cog-
noscat̄ nequaquā) ac etiā p̄ negationē eorū q̄ in sensibilibz reperiunt̄: q̄ q̄dem p̄prie
tates ac dispositiōes arguentes impfectionē ac distantia a natura intelligibiliū
quas intellectus abnegat z abstrahit. et huiusmodi abnegatione ad noticias in-

R.com.

Lectio. XVIII.

telligibiliū tandē puenit z cōceptus: vt ex conceptu corpeī format ꝑceptum in
corporei/nō sumendo conceptū corpeī ꝑ obiecto/eiusqꝫ speciem cōcipiendo: qꝫ
hoc solum corpeū significat sed eā abnegādo z ex ea aliam penitꝫ alterā forman
do. Et qꝫ intelligibilia nō causant suā specē in intellectu: sed ea apprehendit in
tellectus ex cognitōe sensibiliū assurgendo. ideo ꝑceptus atqꝫ cognitōes ꝑ sta
tu sunt debiles: quare ad intelligēdū difficiles: qꝫ difficultas puenit nō ex parte
eaz/ sed intellectꝫ nostri qui seie ad eas intelligendas habet: ꝑinde atqꝫ nictico
rat ad conspiciendā solis claritatē. ij. meta. Sed ille cognitōes quas ex sensibili
bus hꝫ sibi obiectis sūt firmiores: qꝫ melius etiā sensibilia ꝑ hac vita qꝫ intelli
gibilia cōprehendit. Quapropter primū ens deus omnipotēs maximꝫ nō est a
nobis natura ꝑ hoc statu immediate in seipso cognoscibilis sꝫ theologos/ quia
intuitiue nō cognoscit. Nec in aliqꝫ specie ꝑria aut cōceptu simplici sibi ꝑrio na
tura eius representatiuo: vt satis ꝑtz. Sed in aliquo conceptu cōposito sibi ꝑrio
ꝑrio cognosci potest. cū aliqꝫ ꝑriu conceptum deo componere possumꝫ ex con
ceptibus simplicibꝫ ex alijs rebus abstractis: z illum ꝑbare de ente ꝑriculariter
sumpto z ꝑ huiusmodi conceptꝫ necesse esse/ summū bonum/ sapientia infinita
ens infinite potētie simpliciter. Potest qꝫ deꝫ cognosci in aliquo cōceptu sim
plici cōi naturaliter rēpresentatiuo z a rebus abstrahibili/ non tñ cognitōe ꝑria
z distincta: sed cōi z cōfusa: vt conceptu entis: qui est cōis deo z creature: alio
quin impossibile est asserere deū natura posse cognoscere a nob. Potest deꝫ qꝫ
ꝑ discursum a posteriori cognosci: quia ex effectibꝫ causas cognoscimꝫ vt ꝑ mo
tum z primū motorem z numez intelligētiaz inuestigamꝫ. Similiter quia nō
est ꝑcessus in infinitū in mouentibꝫ z motis/ ergo datur primꝫ motor immobi
lis. Omnis em̄ effectus est participata sue cause similitudo: sed planum est a
prima causa multos ꝑcedere effectꝫ. que est in secula benedicta. Cui deniqꝫ sit
laus/ honor/ benedictio/ ac gr̄a ꝑactio. nunc z impetū.

Paruuli pbie naturalis Tertus cum cōmentarijs eru
ditissimi viri mgr̄i Barthie qualle Carniolani
college gymnasiꝫ Trienenis/ summa vigilan
tia castigatus. Impēsis circūspecti viri
archibibliopole Joānis rymman in
officina industriꝫ Hērici Bran
cuius in oppido ipiali Ha
genaw imp̄ssus. Anno
salutis nre. 1513. vi
gesimaoctaua die
Septembris
finit feli
citer.

Faint, mostly illegible text, possibly a list or report. Some words are difficult to discern due to the quality of the scan.

Paralytic

UNITED STATES DEPARTMENT OF THE INTERIOR

BUREAU OF LAND MANAGEMENT

WATER RESOURCES DIVISION

REPORT OF INVESTIGATION

NO. 10

PARALYTIC

BY

...

...